

127

23446 8

10

الفن الثاني ٣٦١

(من كتاب)

جامع العلوم الملقب بدستور العلماء

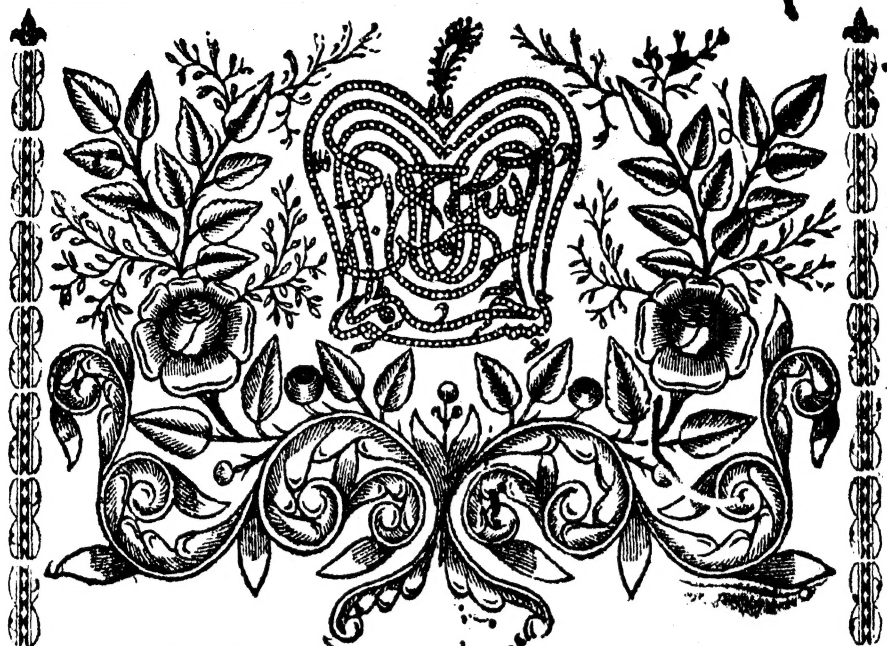
في اصطلاحات العلوم والفنون بتصريح شاف وتوضيح واف
للقاضى الفاضل عبد النبي بن عبد الرسول العماني الامام شكري
صاحب التصانيف الرائقة والخواشي الفاشقة اثرناه بالطبع
لقاية المصنفات في هذا الموضوع المقبول وحملنا على انتخابه
كونه بسيطا في مهمات العقول والمنقول

(قد امر)

بتهديه وطبعه الجامع للفضل الديوي والديني المولى السيد
ابو الفرح يوسف الحسيني الحيدر آبادي معتمد مجلس
دائرة المعارف النظامية

الطبعة الاولى

في مطبعة دائرة المعارف النظامية بحيدر آباد دكن الهند
بادارة العبد الحقير امير الحسن النعماني مدير المطبعة كان الله له

بسم الله الرحمن الرحيم

باب الف مع الف

(۱) الف (۱) الاحمد * وفي حديقة الحقيقة للحكيم السنائي رحمة الله عليه (۱) *

گفت احمد از صراط مستقیم * نام من احمد ولی خالی زمیم
چون علی بشنید قول سرمدی * از زبان جان بگو ش بخردی
گفت من محمود بی و اوم بحق * راز پنهان نهادم بر طبق
سوار محمود است و میم احمد است * موی آن مویش چشم بخداست
هر که بردارد ز پیش چشم مو * جمله اسرار میسی داند او

(۲) الف (۲) خطبه کرد عمر رضی الله عنه ام کلثوم را از علی رضی الله عنه
پس عذر آورد بصر سن نام کلثوم و باینکه نگاه داشته شده است او را برای
پسر برادر خود جعفر رضی الله تعالی عنه پس گفت عمر رضی الله تعالی عنه

(۱) ثم لما نظرت في الحديقة ما وجدت هذه الايات فيها فلعلها تكون في نسخة

(۱) الف (۱)

الاحمد
صلی اللہ علیہ وسلم

(۲) الف (۲)

اراده نکردم باهرا ولیکن شنیدم رسول خدا را صلی الله علیه و آله وسلم که میفرمود هر سببی و نسبی که هست منقطع می شود روز قیامت سوای سبب و نسب من و همه فرزندان دختری عصبه ایشان پدران ایشان باشند سوای فرزندان فاطمه پس بدستی که من پدر و عصبه ایشانم - فعلیکم ایها المؤمنون بحب بنی فاطمة رضی الله تعالی عنها و تعظیمهم و تکریمهم و اعانتهم بالجنان و اللسان و الابدان نعم القائل -

سادات اعظم اند و اوصاف شان جلی * فرزند مصطفی رجگبر گوشه علی بر فعل شان نظر مکن ای دل بجاهلی * الصالحون لله و الطالحون لی و ایضاً

سادات نور دیده اعیان عالم اند * از حرمت محمد و از عزت علی فردا طعام معده دوزخ شود کسی * کامروز از محبت شان نیست نملی

گر زلتی از ایشان صادر شود رواست

توان شکست حرمت ایشان ز جاهلی

از بهر آنکه سید کونین گفته است

الصالحون لله و الطالحون لی

فاضل نامی سید غلام علی آزاد بلگرامی سلمه الله تعالی در رساله خود مسمی

(بسند السادات فی حسن خاتمة السادات) فرموده که آنچه در باب بشارت

سادات عالی درجات * وفقهم الله تعالی للخیرات * نظر جامع او را قی رسید

ولیکن بر ارباب فطانت و ذکا این هم هویدا است که هر چند نفع قرابت

و شفاعت آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم عاصیان اهل بیت را نجات و مفرور

است اما شك نیست که صدور منہیات از ذات ایشان خلاف مرضی آنحضرت

است صلی الله علیه و آله وسلم و چون سادات مباشر حرکات ناپسندیده شوند
 بخاطر اشرف را چه قدر گران میرسیده باشد که اولاد من خلاف طریقه من
 اختیار کرده اند و خود را دستور العمل ضلال و اضلال امت من ساخته
 و در حقیقت ساداتی که برخلاف جد بزرگوار راه روند و دیده و دانسته
 طریق عمیق و نافرمانی سر میکنند آنحضرت را در جناب عزت تعالی شانه
 خجالت میدهند و ما ذا الله منها و باز فردای قیامت از آنجناب چشم شفاعت
 دارند این معنی از عالم انصاف بمنزل بید است خوب گفت کسی که گفت
 فرزند نبی که نیست بر راه نبی * چون آیه منسوخ کلام الله است
 گرفتیم که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم با وجود ملال خاطر اقدس
 بر عایت صله از محراب شفاعت کشاید این کس را در اخوان و اقربان چه
 آبروست زیرا که بی شک عنایت و التفات آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم
 بصالحاء اهل بیت دیگر خواهد بود و بعضا اینها دیگر * میل اول طبعی است
 و میل ثانی قسری طائفه اولی بر صدر بهشت خرامان روند و طائفه آخری
 سر در گریبان خجالت فرو برده از در آیند نزد ارباب غیرت بهشتی
 که باین رسوائی دست دهد بدتر از دوزخ است عرفی گوید -

کسی که لذت طاعت بود محروم من ضامن

که بگذاوند در جنت ولی باداغ حرمانش

پس سادات را باید که در شکر طهارت طینت و بشارت مغفرت طریقه
 جدا مجد اشرف خود اختیار کنند و بر اتیان مامورات و اجتناب منهیات
 قدم افشند و امت را بر اه مستقیم شرع هدایت نمایند که منطوق الولد الحر
 یقتدی بآبائه الغریه * احق و اقدم اند باتباع طریقه نبوت و تعدیل قسط اس

شریعت* و نشاید که با اعتماد شرافت نسب از راه روند و در تیه معاصی و مناهی
سرگردان شوند که حق سبحانه و تعالی میفرماید ان اکرمکم عند الله اتقاکم*
و المراد باهل البیت فی قوله تعالی انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت
ویطهرکم تطهیرا* از واج النبی صلی الله علیه و آله وسلم لدلالة ما قبل هذه الآیة
وما بعدها* و ما روی مسلم فی صحیحہ انه خرج النبی صلی الله علیه و آله وسلم غداة
وعليه صرط من رجل من شعر اسود فجاء الحسن بن علي فادخله فيه ثم جاء الحسين
فادخله معه ثم جاءت فاطمة فادخلها ثم جاء علي فادخله ثم قال انما یرید الله الآیة
بدل علی اہم اهل بیت لا علی اہم لیس غیرہم لان تخصیص اهل البیت بہم
لا یناسب ما قبل الآیة المذكورة وما بعدہا کما لا یخفی علی التأمل والضیر
فی تطہرکم علی التغلب لان النبی صلی الله علیه وسلم داخل فی هذا الحکم و کلام
القاضی البیضاوی صریح فیما ذکرنا و فی التفسیر الحسینی و صاحب عین المعانی
خرمودہ کہ ظاہر تفسیر بران دلالت دارد کہ اهل بیت از واج اند اما از
عائشہ و ام سلمہ و ابی سعید خدری و انس بن مالک رضی الله تعالی عنہم نقل
کرده ندکہ اهل بیت فاطمہ و علی و حسن و حسین اند رضوان الله تعالی
علیہم اجمعین و در اسباب نزول از ام سلمہ رضی الله تعالی عنہا آورده کہ فاطمہ
رضی الله عنہا در آمد و جهت پدر سنبوسات یا گوشت پختہ آورده حضرت
فرمودہ کہ ای فاطمہ علی و ہر دو فرزند را بخوان تا بر بن خوان با ما ہم کاشہ
شوند چون طعام خورده شد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم فضأہ آن کلیم
بر ایشان پوشید و گفت خدایا اینہا اهل بیت من اند رجس را از ایشان ببر
و ایشان را پاکیزہ گردان این آیت نازل شد و من سر خود در زیر کلیم کردم کہ
یا رسول الله من نہ از اهل بیت تو ام فرمود کہ انت علی خیر و ازین جهت است

که آل عبار بر پنج تن اطلاق میکنند انتهى * و انت تعلم ان القاضي البضاوی لم یطلع علی شأن نزول هذه الآفة الذي ذكره صاحب عين المعانی او اغمض عنه او لم یثبت عنده وان ثبت ان هذه الآفة الکریمه نزلت مرتین مرة فی حادثة الازواج المطهرة ومرة فی هذه الحادثة التي روتها عائشة رضی الله عنها و غیرها فلا اشکال والله اعلم بالصواب *

﴿الآفة﴾ وقال المعارف النامی مولانا الشیخ نور الدین عبدالرحمن الجامی ﴿ف (٣)﴾ قدس سره العالی

آیت قرآن که خوب و دلکش است

شش هزار و شش صد و شصت و شش است

یک هزار و شش و صد و دیگر و عید

یک هزار و شش امر و یک نهی شدید

یک هزار او مثال و اعتبار

یک هزار از قصه هایش یاد دار

پانصدش بحث حلال است و حرام

صد دعا تسبیح اندر صبح و شام

شصت و شش منسوخ و ناسخ از کتاب

فهم بکرت و الله اعلم بالصواب

باب الف مع الباء الموحدة

﴿ابو القاسم﴾ کنیه نبینا محمد صلی الله علیه و آله وسلم و انما یکنی به لان ابنه

علیه الصلاة والسلام کان قاسما من خدیجة الکبری رضی الله تعالی عنها *

﴿ابو بکر الصدیق﴾ اسمه عبد الله بن ابی قحافة عثمان بن عامر بن عمر بن

﴿ابو القاسم﴾ کنیه نبینا محمد صلی الله علیه و آله وسلم

﴿ف (٤)﴾

رضی الله عنه

كعب بن لؤي وهو اول الخلفاء الراشدين بعذر رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم رضي الله تعالى عنهم اجمعين ومدة خلافته سنتان وثلاثة اشهر وثمانية ايام وقيل سنتان وشهران * توفي رضي الله تعالى عنه في ليلة الثلاثاء بين المغرب والعشاء لثمان مضت من جمادى الآخرة سنة ثلاث عشرة من الهجرة * وله ثلاث وستون سنة * وكان سبب موته حزنا لحقه على مفارقة رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم وكان مدة شدة مرضه خمسة عشر يوما * ودفن رضي الله تعالى عنه في حجرة ام المؤمنين عائشة رضي الله تعالى عنها مع رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم رأسه عند صدره عليه الصلاة والسلام * وفي شرح المقاصد مرض ابو بكر رضي الله تعالى عنه مرضه الذي توفي فيه في جمادى الآخرة سنة ثلاث عشرة من الهجرة بعدما انقضت من خلافته سنتان واربعة اشهر وستة اشهر فشاوهر الصجابة وجعل الخلافة لعمر رضي الله تعالى عنه انتهى * (فان قيل) ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم توفي في ربيع الاول بلا خلاف وهو رضي الله تعالى عنه توفي في جمادى الآخرة فيكون خلافته سنتين واربعة اشهر لاسيما فواجه الشك (قلنا) ان ابتداء السنة محتسب من المحرم فان احتسب خلافته من المحرم باعتبار ان ابتداء السنة منه كان ستة وان احتسب من وفاة النبي صلى الله عليه وآله وسلم كان اربعة ولكل وجهة يفهم من مارس كتب التواريخ * وانما سمي رضي الله تعالى عنه عتيقا لجماله وكماله * والعتيق الكريم من كل شيء والخيار منه * ويقال ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال له انت عتيق الرحمن من النار * وقيل لان امه كان لا يعيش لها ولد فلما عاش سمته عتيقا لانه عتيق من الموت *

﴿ابجد﴾ نعم الناظم

﴿ف(ه)﴾

يكي شمار از ابجد حروف تا حطی * چنانکه از کلن عشر عشر تا سبفص

وليك از قرشت تا ضغ شعرد صد ❦ دل از حساب جمل شد تمام مستخلص
❦ ابو المنصور المازیدی ❦ هو تلميذ ابي نصر العياض ابي بكر الجرجاني ❦
تلميذ محمد بن الحسن الشيباني من اصحاب الامام الاعظم ابي حنيفة رحمه الله
تعالى كذا في شرح المقاصد وما يريد قرية من قرى سمرقند ❦

❦ ابو حنيفة ❦ كنية الامام الهمام الاعظم نعمان بن ثابت رضي الله تعالى عنه ❦
ولادته في سنة ثمانين وتوفي في شهر رجب او شعبان في سنة مائة وخمسين من
الهجرة ❦ والمنصور الخليفة جعله مسجونا فمات في السجن ساجدا ودفن في بغداد
في مقبرة خنزرا رضي الله تعالى عنه ❦ وروى عن الامام الشافعي رضي الله عنه
بان الناس لي فقه عيال ❦ على فقه الامام ابي حنيفة

وفي المصنفات روى عن كعب الاحبار رضي الله تعالى عنه قال انا نجد في التوراة
التي انزلها الله تعالى على موسى عليه السلام ان الله تعالى سيكون في امة محمد
صلى الله عليه وآله وسلم نورا يكنى بابي حنيفة رضي الله تعالى عنه ❦ وهو رضي الله
تعالى عنه على طريقة ابي المنصور المازيدي (١) والشافعي رحمه الله تعالى على طريقة
ابي الحسن الاشعري وفي البحر الرائق شرح كنز الدقائق قد حكى في المناقب
ان ابا حنيفة رأى النبي عليه الصلوة والسلام في المنام فقال له كيف اوجبت علي من
سلي فلي سجود السهو فاجاب لكونه صلى عليك ساهيا فاستحسنه ❦

❦ ابن الحاجب رحمه الله تعالى ❦ هو ابو عمر عثمان بن عمر بن ابي بكر المشهور
(١) وفي هذا البيان تسامح ظاهر فان ابا المنصور متأخر عن الامام الاعظم
وكذا الاشعري عن الامام الشافعي فكيف يتصور كون الامامين على
طريقتهما وانما المواد ان طريقة المازيدي هي طريقة الامام الاعظم وطريقة
الاشعري هي طريقة الامام الشافعي ١٢ المصحح

❦ (٦) ❦

❦ ابو المنصور ❦

❦ (٧) ❦

❦ الامام الاعظم ❦

❦ ابو حنيفة نعمان بن ثابت رضي الله تعالى عنه ❦

❦ (٨) ❦

❦ ابن الحاجب عمر بن عثمان ❦

باب الحاجب * ومن مصنفاته (الشافعية) و (الكافية) و (مختصر الاصول
الحاجبي) وكان مالکياً ولد في سنة سبعين وخمس مائة (في اسنا) من مضافات
مضر وتوفي يوم الاربعاء في ستة وعشرين من شوال سنة ست واربعين وست
مائة في الاسكندرية وصار مدفوناً خارج باب البحر *

﴿ ابو مضر ﴾ بفتح الميم وفتح الصاد المعجمة استاذ جارا لله الزمخشري كان عالماً
وحدائياً في عصره وقال الزمخشري في مرثيته -

وقائلة ما هذه الدرر التي * تساقطها عينك سمطين سمطين
فقلت هي الدر اللواتي حشاهن * ابو مضر اذني نثار من عيني
قوله وقائلة اي رب طائفة اوجاعة تقول لي مثل هذا وتناثر في الاصل تنار
بحدف اخذت التائين للتخفيف وروى تساقط مكان تنار *

﴿ ابو علي ﴾ حسين بن عبد الله بن سينا ولد في ولاية بخارى في سنة سبعين
وثلاث مائة وكان قابعاً للنفس الامارة في الشهوات واللذات وصاحب نوح بن
منصور الساماني واستفاد من كتبه ولما احترقت صار متهماً بالاحراق ولما اراد
السلطان محمود قتله فر الى همدان ثم صار وزير شمس الدولة ثم بعد وفاته صاحب
علاء الدولة والي اصفهان وقال الامام الياضي انه حفظ القرآن المجيد
وتوفي في رمضان سنة ثمان وعشرين واربع مائة * (واعلم) ان الامام محمد الغزالي
رحمة الله عليه كفر رجلين وهما (ابو نصر الفارابي) و (ابو علي) في رسالته المنقذة
من الضلال وهما كانا من اكابر الحكماء المشائين وانما كفرهما بسبب نفيهما
علم الله تعالى بالجزئيات ونفي حشر الاجساد ويجاب قدم العالم وكان تكفير
ابي علي في حياته كما حكى انه لما سمع تكفيره قال:

كفر چو مني گداف آسان نبود * محکم تر از ایمان من ایمان نبود

﴿ ابو مضر ﴾

﴿ ف (۹) ﴾

﴿ ابو علي بن سينا ﴾

در دهر چو من یکی و آنهم کافر * پس در همه دهر یک مسلمان نبود
و مصنفات ابی نصر فی الحکمة کثیره و کان تارک الدنیا و توفی فی سنه اربعین
و ثلاث مائه * و عارف نامی مولانا الشیخ عبدالرحمن الجامی قدس سره السامی
در نفحات الانس من حضرات القدس در بیان احوال شیخ مجدالدین
بغدادی قدس سره مرقوم ساخته که شیخ مجدالدین بغدادی فرموده که در
واقع از حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله وسلم پرسیدم که ما تقول فی
حق ابن سینا قال صلی الله علیه و آله وسلم هو رجل اراد ان یصل الی الله
بلا واسطی فحجبتہ یدی هکذا فسقط فی النار * من این حکایت را پیش استاد
مولانا جمال الدین چلبی میگویند و گفت عجب و بعد از آن فرمود که از بغداد
بشام میرفتم تا از آنجا بروم و چون بموصل رسیدم در مسجد جمعه بودم
چون در خواب شدم دیدم که کسی میگوید که آنجا میروی که فائده
گیری من نظر کردم جمعی دیدم که حلقه زده بودند و شخصی میان ایشان
نشسته و نور می از وی با آسمان پیوسته و سخن میگفت و ایشان می شنیدند
گفتم این کیست گفتند مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم من پیش وی رفتم
و سلام گفتم جواب گفتند و مرا در حلقه جای دادند چون بنشستم پرسیدم
که یا رسول الله ما تقول فی حق ابن سینا فرمود که اضله الله علی علم دیگر
گفتم ما تقول فی حق شیخ شهاب الدین مقبول گفت هو من متبعیه
بعد از آن گفتم که از علماء اسلام نیز پرسم - پرسیدم که ما تقول فی حق
نحر الدین الرازی گفت هو رجل معاتب - گفتم ما تقول فی حجة الاسلام
محمد الفزالی - گفت هو رجل وصل الی المقصود - گفتم ما تقول فی حق
امام الحرمین عبد الملک ضیاء الدین ابی المعالی رحمه الله تعالی - گفت هو من

نصر دینی۔ گفتم ما تقول في حق ابي الحسن الاشعري۔ گفت انا قلت
وقولي صدق الايمان والحكمة بماية بعد ازان کسی که نزدیک من بود مرا گفت
ازین سوالها چه میکنی دعائی در خواست که ترا فائده کند بعد ازان
گفتم یا رسول الله (صلی الله علیه وآله وسلم) امر ادعائی یا موز فرمود (قل
اللهم تب علي حتى اتوب و اعصمني حتى اعود و حجب الي الطاعات و كره
الي الطيبات) انتهى *

﴿ابو حامد الغزالی﴾ کتبه حجة الاسلام زين الدين محمد الطوسي الغزالی
قدس سره صاحب احياء العلوم و كيمياء سماعات وله قدس سره مصنفات
كثيرة قالوا من اراد ان يضع القدم في سلوك مسلك الدقائق و الحقائق و لطائف
المعارف فلا بد له من مناسبة بها الاترى ان من اراد الاستفادة من مجلس الشعراء
فان كان له طبع موزون يمكن له الاستفادة منهم و من كتبهم و الافلا من كان
حريصاً على مطالعة كلام العرفاء و يريد الكمال مشهم فان كان له مناسبة بهم
و بمذاقهم و استعداد لانوارهم يرجو ان تشرق عليه شمس المعرفة و الاخلاقه مثل
من ليس له طبع موزون و يريد ان يكون شاعراً بمطالعة كتب العروض
و علامة المناسبة ان يطالع اولاً من كتب حجة الاسلام قدس سره سيما احياء
العلوم و كيمياء سماعات فان وجد في نفسه سروراً و شوقاً و تنفراً من الدنيا و ميلاً
الى ملازمة ارباب الكمال و اصحاب الحال فانه علامة تلك المناسبة الشريفة وله
قدس سره كمالات و خوارق في كتب السير و قال الامام عبد الله بن اسعد
اليافعي رحمه الله في الارشاد انه قال الشيخ ابن عساكر في حديث رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم ان الله يبعث لهذه الامة على رأس كل مائة سنة من يجدد
لها دينها انه يبعث على رأس المائة الاولى عمر بن عبد العزيز و على رأس المائة

الثانية الامام الشافعي رضي الله تعالى عنه وعلى رأس المائة الثالثة ابو الحسن
الاشعري وعلى رأس المائة الرابعة ابو بكر الباقلاني رحمه الله وعلى رأس المائة
الخامسة ابو حامد الغزالي رحمه الله وولادته في سنة خمسين واربعمائة
في طوس وتلمذ في نيسابور من الامام الحرمين عبد الملك ضياء الدين ابي المعالي
رحمه الله وخرج منها بعد موته وورد بغداد وفوض اليه تدريس النظامية
وكان يحضر مجلس درسه ثلاث مائة من الاعيان المدرسين في بغداد ومن ابناء
الامراء اكثر من مائة ثم ترك جميع ذلك وتزهد وآثر العزلة واشتغل بالعبادة
واقام بدمشق مدة وفيها صنف الإنجاء ثم انتقل الى القدس ثم الى مصر واقام
بالاسكندرية ثم اتى عصابه بوطئه الاصل طوس وآثر الخلوة وصنف الكتب
النفيسة وتوفي صبح يوم الاثنين رابع عشرين من جمادى الآخرة سنة خمس
وخمس مائة وقال السمعاني في نساب الانساب ان الغزالي يخفف الزاي
المعجمة والغزلة قرية من قرى طوس وقال ابن خلكان ان الغزالي تشديد
الزاي المعجمة على عادة اهل خوارزم ورجرجان فانهم يقولون للمصارع صاري
والله اعلم بالصواب

﴿ابن حن﴾ هو ابو الفتح عثمان بن جنى الموصلى كان نحويا مجتهدا في النحو توفي
في بغداد في صفر سنة اثنين وتسعين وثلاث مائة وله مصنفات كثيرة في النحو
﴿ابو الفضل﴾ كنية احمد بن حسين بن يحيى بن سعيد الحميداني المشهور ببديع
الزمان مصنف (المقامات البديعية) وصاحب منتخب التاريخ مي نوبسده كتاريخ
تلمن وتسعين وثلاث مائة ابو الفضل مذكور كهسا كن هرات بود وفات يافت
گویند كه بسكه فوت شد ودفنش تهجیل كردند شب از قبرش آواز آمد
چون بش قبر كردند دیدند كه ریش خود را بدست گرفته از هول قبر فوت

﴿ف ١٠﴾

﴿ابو الفضل احمد بن جنى﴾
﴿ابو الفتح عثمان بن جنى﴾

ابو الفضل بن ملا مبارک

شده انتہی * و نیز شیخ (ابو الفضل) ابو الفضول بسر ملا مبارک بود در ادرکلان
او ابو الفیض فیضی است در عہد جلال الدین محمد اکبر بادشاہ فرما روای دہلی
بمصاحبت و علوجاہی سر فراز بود تاریخ روز جمعہ چہارم شہر ربیع الاول
سنہ یک ہزار و یازدہ ابو الفضل مذکور یعنی ابن ملا مبارک کہ در دکن بود
و حسب الحکم متوجہ آگرہ شدہ در نیم کر وہی از سرای سنیر کہ شش کر وہی
از آگرہ واقع است بفرمودہ شاہزادہ سلیم بدست لالہ نرسنگ دیو بند بلہ
قتل رسید *

شیخ اعجاز رسول اللہ سر باغی برید * تاریخ است کذا فی منتخب التاریخ
﴿باب الف مع الحاء﴾

﴿الاحمد﴾ قد ذکر فی اول الکتاب یہ ناوتبر کا قیل ان علاء الدین سلطان
دہلی کتب الی السلطان احمد سلطان الگجرات *

من یلام و علی حرف ج را است * هست ممکن کہ علی جر نکند
لما وصل المکتوب الی السلطان احمد کتب فی الجواب *

نام من احمد ولا ینصرف است * نیست ممکن کہ علی جر بگند

(احمد نگر) بلدہ طیبہ فی الدکن من مضافات اورنگ آباد خجستہ بنیاد
حفظہما اللہ تعالی عن الآفات والشرور و عمر ہمامدی الایام والشہور و چون
بلدہ مذکور مولد فقیر است و تعلق خدمت قضاء آجما ززرگان سرانجام
میدہد و مدۃ العمر در و خوش گذرانیدہ و نشو و نما یافتہ حق ان بر خود
واجب میداند ازین جہت شہہ از احوال ان از تواریخ متبرہ استنباط کردہ
و آنچه بخبر متواتر تحقیق پیوستہ ہر اعرض میدارد کہ بلدہ مذکور را
احمد نظام شاہ بحری علیہ شایب سحاب الرحۃ و الغفران بنیاد نہادہ و احمد

احمد نگر

نظام شاه بحری بسملك نائب بحری است وملك نائب بحری از اولاد
برهمنان یحانگر است نام اصلی او تمبیهت (۱) و نام پدر او بهریون در
زمان سلطان احمد شاه بهمنی از اولاد بهمن بن اسفندیار که کوس سلطنت در
محمد آباد پیدر (۲) می نواخت در ملك یحانگر اسیر شده بملك حسن موسوم
گشته در ملك غلامان پادشاهی انتظام یافت و چون سلطان احمد شاه بهمنی
ملك حسن را قابل و صاحب خط و سواد هندوی دید و عقل و رای او را
پسندید به پسر بزرگ خود محمد شاه بهمنی بخشید و باوی بمكتب فرستاد خط
و سواد فارسی در اندك فرصت بهم بیاموزد و مشهور بملك حسن بهریو
گردید و او را به طایفه منصب و تقاره و ماهی و مراتب ممتاز کرده بمخدمت
قوش بیگی یعنی داروغگی شکارخانه خاص سرفراز فرموده بحری خاص
خود حواله نمود و لفظ بهریو را به بحری تحریف کرده بمخطاب اشرف
همایون نظام الملك بحری امتیاز بخشید و بخلعت صوبه داری ملك تلک قامت
اعز از او را دو بالا ساخت و بعد فوت احمد شاه بهمنی چون نوبت سلطنت
به محمد شاه بهمنی پسر بزرگ احمد شاه بهمنی رسید اشرف همایون نظام الملك
بحری بموجب وصیت وکیل السلطنة شده بملك احمد پسر خود منصب
یحیویشکوی داده چند اقطاع و برگات که در تحت قلمه (دولت آباد) بود تحت
جنیر داخل ساخته بملك احمد تقویض نموده و حاجی محمد جان قدسی بمعرف
قلمه دیوگیر المتعارف ب قلمه دولت آباد جواهر زواهر آباد را رانظم عالی
مقدار کشیده میگویی *

(۱) در تاریخ فرشته تمبیهت و بهریون ۱۲ قطب الدین محمود علی مرحوم

(۲) و آن درین زمان از مضافات حیدرآباد دکن است ۱۲ المصحح

در ایام خورداد و اردی بهشت * زندد و لت آباد دم از بهشت
 زد لها صبارفته گرد ملال * هو ای بهشت است یار شکال
 درو دستش از سبزه فیروزه قام * حصارش ز سنک ز مرد تمام
 ندیده کسی جز درین مرغزار * بقبال الاسد ابتدا ی بهار
 نه از سیل دیوار باغش خراب * نه بر نخل مومش ستم ز آفتاب
 جو اند پیران این سرزمین * نه سر مانه گر ماه بهشت است این
 ز رشع هو ای صحت بگل * طیبیان زیکاری آنجا خجل
 دل غنچه اش بشکفتد از صبا * باین تندرستی که دیده هوا
 حصارش کند بر سر چرخ ناز * که طاووس عرش است پر کرده باز
 مر این قلعه را بدیدار میان * که رفت از زمین سبزه بر آسمان
 درین ملک مردم خوش آسوده اند * هو ایست گوی که فرموده اند
 نیابند بر کی درین بوستان * که گر دزد بالش بنام خزان
 کلی غنچه نگداشت فیض سحاب * درین بوستان جز کل آفتاب
 گر از گریه خالی کند ابر دل * عجب گر رود بای موری بگل
 بسیار اگر ابر سالی تمام * درین خاک کل راند اندام
 بهار از پی زینت هر چمن * بر دما به از بر شکال دکن
 زخم گشته بازارها سبز پوش * دکانه ادا کان ز بر جسد فروش
 هو ایش بخوبی ازان است فرد * که هرگز کسی را تصرف نکرد
 ز بس پرده پرده بندد سحاب * عزیز است چون ماه و آفتاب
 زمین دگر سر بسیار فرود * ز فیروزه رنگی پرخ کبود
 و ملک احمد بنیر رسیده بلوازم ضبط و نسق مشغول کشت اما قلعه سنیر که

که ملك كروه از (جنیر) بسمت مغرب واقع است و قلمه (چوند) و (هر سل)
 و دیگر قلاع که در عهد سلطان احمد شاه بهمنی تحویل مرسته های اعتمادی
 بودند بتصرف ملك احمد نیامده هر چند وکیل السلطنة فرامین واجب
 الاذعان قلمه داران جهت تفویض قلاع ملك احمد فرستاد اما مرسته ها عذر
 نمودند که هرگاه سلطان ما محمد شاه بهمنی بسن رشد و تمیز خواهد رسید
 و صاحب اختیار ملك و مال خواهد گردید آنوقت بموجب فرامین اطاعت
 نموده قلاع را خواهیم سپرد اما ملك احمد که صاحب عزم بود همت تسخیر
 قلمه سنیر کماشته محاصره فرمود بعد شش ماه قلمه داران نجاف و دامنه باکلید
 قلمه ملازمت نمودند ملك احمد بفتح قلمه سنیر سر افتخار بذروه فلك دوار
 رسانیده بر نقد و جنس که بوقلمه مذکور خارج از حیطه شمار بود متصرف شده
 در همان ایام قلمه چوند و هر سل و جیو دهن و غیره قلاع را جبر او قهرام سخر
 ساخته تمام ملك کوکن را در قبض و تصرف خود در آورده محمد قاسم فرشته در
 تعریف قلمه سنیر گوید که آن قلمه ایست واقع بر قله کوهی که از غایت ارتفاع
 بام ایوانش بفلک کیوان رسیده و عقاب بلند پیر و از آن رسیدن بفر از آب
 بر طمع بریده *

کسی ندیده فرازش مگر بچشم ضمیر * کسی نرفته به پشتش مگر به پای کمان
 ملوک را از رسیدن بان گهسته امید * عقاب گاه عروجش فکند بال توان
 و رزم الحروف قلمه سنیر را در عهد قلمداری عبدالعزیز خان پسر خدمت طلب
 خان که کوس شجاعت و سخا و تقار و جوان مردی و و غایبی نواخت سیر کرد
 بعد فوتش خلف او محمود عالم خان بقلمداری سنیر می پرداخت هرگاه بسبب
 فقر و چو ته شش ضربه دکن و سردیسمکھی که در عهد محمد فرخ سپر

فرمانروای دهلی در سنه تسع و عشرين و مائه و الف امیر الاسلام سید حسین علی خان ناظم دکن بتوسط شنکر اجمی مله از زاردار صلح نموده قرار یافت و بشرط عدم تاخت و تاراج ملک و عدم تعرض طرق و شوارع و نگاهداشتن بازده هزار سوار در رکاب ناظم دکن اسناد چوبه و سردیسنگهی شش صوبه دکن بمهر خود بآنها واه ملک کوکن و غیره درو بست حوائثه گردانین ممر غنیمت قریات و قصبات و امصار و بلاد و بقاع واقف گشته شریک غالب شده تمام ملک گجرات و مالوه و خاندیس و (ماروار) و دکن و اکثر ملک از هندوستان و سنگاله را بتصرف خود در آورده و از ضعف عساکر اسلام کار بآنها بجا رسید که شمار اسلام را از قری و امصار برداشتند و مساجد را کثیر بلاد منهدم ساختند و کاکشی منع نمودند و از بلده برهان پور گاو قصابان را اجبرا و قهرا از اندرون شهر برده دست بریدند و روزی راقم الحروف از قلعه احمدنکر بخانه خود می آمد مستوره چادر بر سر کشیده فریاد کرد و گریه جان سوز و ناله دل دوز آغا نهاد که شیر خواره در کنار دارم هلاک می شود بدمداستفسار سبب جگر سامعین را باین آتش پاره جواب سوخت که بمزدوری و چرخه زنی چند فلوس بهم رسانیده قدری گوشت گاو خریده با اطفال می خوردم از آن روز که گوشت گاو موقوف شده بدال و ساگ میگذرانم شیر در بستان خشک شده شیر خواره قریب بهلاک رسیده و دیگر اطفال نان بدال نمی خورند و بمقتضای طفلی عذر نمی پذیرند غنیم بسبب غلبه خود قلعه (سنیر) را محاصره کرد چون محمود عالم خان دید که برادران و نوکران باغواهی محمد حسین نوبته که صاحب مدار محمود عالم خان بود با مرته ساخت داشت همه برگشتند و قصد هلاک دارند و از عساکر اسلام مدد و معاونت نمی رسد طفل

مزاجی را کار فرمود و حیات مستعار را بر شهادت که زندگی ابدی و باعث
 سرخروئی سرمدی بود گزیده تاریخ شانزدهم شهر جمادی الاولی سنه سبعین
 و مائه و الف از قلعه (سنیر) فرود آمده قلعه را حواله غنیم نمود و قلعه از دست
 مسلمین رفت و فوت شد انالله و انا الیه راجعون (آمدیم) بر سر مطلب که چون
 اشرف همایون نظام الملک بحری فوت شد پسرش ملک احمد خود را با احمد نظام
 شاه بحری مخاطب ساخته لواء سلطنت برافراشت چون این خبر بسمع
 سلطان محمد شاه بهمنی رسید هجها نگیر خان را بالشکر جرار روانه کرد
 هجها نگیر خان از کتل (تلی گانوت) بقصبه (بهنکار) رسید و احمد نظام شاه بحری
 از کتل قصبه (جیور) فراز آمده مقیم نمود هر دو لشکر بفاصله شش کروه
 قریب یکماه در مقابل یکدیگر نشستند چون ایام برسات بود هجها نگیر خان
 باستماع آنکه بالشکر احمد نظام شاه بحری خرابی روی داده و طاقت مصاف
 ندارند بساط عشرت گسترده باستماع سرود و شراب خواری مشغول بوده
 بی خبر بود و چون خبر بی خبری آن بی خبران با احمد نظام شاه بحری با خبر رسید
 شب سیوم ماه رجب المرجب سنه خمس و تسعین و ثمان مائه با اعظم خان
 از کوهستان قصبه (جیور) سوار شده وقت صبح حوالی قصبه (بهنکار) رسیده
 یزق آسار لشکر هجها نگیر خان ریخت هیچکس را بحال قتال و جدال نداده
 هجها نگیر خان با سید اسحق خان و نظام خان بقتل رسید و مابقی اسیر
 شدند احمد نظام شاه بحری آنها را ارگا و میش سوار کرده در لشکر خود
 تشهیر نمود و بجان امان داده بجانب محمدآباد (بدر) روانه ساخت و جایی که
 صورت فتح روی نمود احمد نظام شاه بحری باغی طرح کرد و آن را باغ نظام
 موسوم گردانید و از همین جهت آن جنگ بجنگ باغ نظام اشتها دارد و گردان

باغ حصار بزرگ بنحشت و گل کشید و عمارات عالی بنیاد نهاده (نکینه محل)
 و (سون محل) نام کرد و نهر عظیم از سواد موضع (کافور باری) از چاهی که به
 (نا کابائین) اشتهار دارد آورده در اندک زمان از باغ را رشک روضه رضوان
 گردانید و احمد نظام شاه بحری بشکرانه آن فتح قصبه (جیور) مع قریه
 (امام پور) وقف مشایخ و علما فرمود و مظفر و منصور (بجنیر) رفت
 و باستصواب یوسف عادل خان نام سلطان محمود شاه بهمنی از خطبه محو ساخته
 نام خود داخل کرد و چتر سفید که در آن عهد از خصایص سلطان دهلی
 و کجرات بود بر سر گرفت و چون خیال تسخیر قلعہ (دولت آباد) در سر
 داشت و وسواس افواج سلاطین (بیجاپور) و (حیدر آباد) و (بیدر) بود
 و (از جنیر) بتدارک آنها رسیدن دشوار دیدر ای او چنان اقتضا کرد که مائین
 (دولت آباد) و (جنیر) شهری بنیاد کرده دار السلطنت و تخت گاه خود باید
 ساخت لهذا در شهر سنه تسع مائه در ساعت سمد مقابل باغ نظام جانب
 مغرب کنار نهر سین طرح شهر انداخت و چون بمسامع آن بادشاه جم جاه
 رسیده بود که وجه تسمیه (احمد آباد) که بای تخت ملک کجرات از محدثات
 سلطان احمد شاه گجراتی است آن است که اسم آن بادشاه و نیز اسم وزیر
 صاحب تدبیر و اسم قاضی معونات کیش احمد بود راز انفاقات حسنه ایندمنی
 در وقت طرح آن شهر نیز صورت بست و از آنکه نام شهر یار احمد بود و نام
 اصلی نصیر الملک که وزیر المملک او بود هم احمد و نام قاضی لشکر ظفر بیکر نیز
 احمد لهذا آن شهر را بنام (احمد نگر) موسوم کرده و بامرای نامدار
 و سلاحداران عالی مقدار و اهل خدمات و سایر رفقای خود حکم فرمود
 تا عمارات عالی بنیاد نهاده رشک مصر و بغداد ساختند و حمام

و مساجد متعدده بنا نمودند و نهرهای فراوان آورده و باغهای مطبوع
لالکش طرح داده (احمدنگر) راه از کشمیر سبز و سیراب ساختند و ای
خوش و سواد دلکش دارد و ای احمدنگر به از دوی سائر بلاد است
و احمد نظام شاه بمذفوت ملك اشرف که قلمدار (دولت آباد) بود قلمه مذکور
را بتصرف خود در آورده شکست و ریخت قلمه را تعمیر نموده بمردم اعتمادی
خود سپرده مظهر و منصور با احمدنگر مراجعت نمود * در آن اوان نصیر الملك
کجراتی که وزیر او بود فوت شد و بجای او کمال خان دکنی را بوزارت
برداشت و بعد از آن احمد نظام شله بجزی بیمار شد و بیماری او ناسه ماه امتداد
کشید از کان دواش را نزد خود خوانده شاهزاده جوان بخت سعادت نشان
شیخ برهان که هفت سال عمر او بود ولی عهد خود گردانید و چهل سال
حکومت کرده در سنه اربع و تسع مائه رأیت سعادت از دار فانی بملك جاودانی
برافراخت غریب و از خلق برخاست که زمین و آسمان در لرزه آمد و نمش
پاکش سادات و فضلا و امرای باجمل سلطنت دوش بدوش بر کنار هر سین
رسانیده نماز جنازه ادا کرده بخاک سپردند *

ای مرگ هزار خانه ویران کردی * در ملك وجود غارت جان کردی
هر کوه قیمتی که آمد بجهان * بردی و بزیر خاک پنهان کردی
و بر مرقد او گنبد عالی بنا نموده کرد او حصار وسیع بخته و سنگین برداشتند
و آن راه باغ روضه و سوم ساختند و اندرون حصار مقبره قبور متعدده
و چند گنبد خورد واقع است و زمین بیرون حصار مقدار دو تیر پر تاب بلکه
زیاده بجانب جنوب از قبور بخته و سنگین و گنبد های متعدده معمولا است يك
و جب زمین از قبور خالی نیست * (این خاکسار) اکثر اوقات باطل البطلان

محبت آگین در آنجا میرفت و اندرون گنبد احمد نظام شاه بحری بحرانی
 که جانب شمال واقع است بتکرار علمی اشتغال میداشت خصوص مهر
 عنایت الله مرحوم ولد میر طاهر جنیری که بجهت تحصیل علم بنفیر خانه
 سکونت داشت و از اول تا مطول با استعداد تمام ازین خاکسار تحصیل
 نموده سبق معزالیه اکثر اوقات همانجا مقرر بود. آن محب سعید شهید را گفتم که
 امسال در ماه رمضان المبارک بخانه خود بروند و چون فالزیار است کسب
 خریزه نمایند قبول نمود و گفت که اگر با کسب خریزه کسب مسائل فقهی
 دست دهد اولی است قبول کردم چنانچه در آن ماه رمضان بتکرار شرح و قایه
 با حاشیه چلبی در همان محراب گنبد اشتغال داشته و روز میگذرانیدیم. الحال هم
 گاه گاهی بیاباغ روضه زیارت قبور و فاتحه بزرگانی که در آنجا مدفون اند فایز
 می شوم و غفران پناه حافظ محمد عبد الله که شاگرد رشید والد مرحوم بودند
 اندرون حصار باغ روضه مدفون اند با وجود عدم بصارت که در او ان
 خواندن کافیه عارض شده بود دخل در عبارت بوجهی می نمودند که
 از باب بصیرت تعجب روی می داد و طبع رسا و فکر صائب داشتند و کلام
 مجید را بشامهای متعدده پسندیده و طرق حمیده می خواندند و از علم
 قراءت بهره تمام داشتند و رساله در تجوید نظم و نثر تصنیف کرده اند.
 و راقم الحروف از خدمت ایشان قدری شرح ملا و چند
 ابواب کنز الدقائق استفاده کرد اللهم اغفر له و ارحمه و انت الغفار الرحیم.
 و عجبی لله میر عنایت الله روز یکشنبه وقت ظهر سنه اربع و ستین و مائه و الف
 در جنگ هدایت محی الدین خان که با فغانه و دشریت شهادت چشید (القصة)
 بر کمال خان در تربیت و تعلیم آداب برهان نظام شاه چنان کوشش بلیغ نمود که

نمخواندن کتاب مجسطی که محک امتحان فضلا بلکه عرق ریز حکمای یونان و عراق است مغشول شدم و در وصف شاه طاهر این رباعی خواند
 در وصف کمالش عقلا حیراند * بقراط حکیم و بوعلی ناداند
 باین همه علم و حکمت و فضل و کمال * در مکتب او علم الف می خوانند
 (برهان نظام شاه) که بصحبت علما و فضلا رغبت تمام داشت خواهان صحبت
 شاه طاهر شد و مکتوبی شوق آمیز و محبت انگیز بقلم آورده مصحوب ملا
 پیر محمد بشاه طاهر فرستاد * ملا پیر محمد مکتوب برهان نظام شاه را بشاه
 طاهر که بدر پرینداو در سامندخواججه جهان چون چاره نداشت شاه طاهر
 را اما مان سفر مهیا کرده زوانه (احمد فکن) نمود * اعیان (احمد نگر) و امراء
 نامدار و مقربان بادشاه عالی مقدار چهار گروه استقبال کرده باعزاز و اکرام
 بشهر در آوردند * برهان نظام شاه بعد از ملاقات تعظیم و تکریم تمام نموده
 قدر منزلتش را از سائر مقربان درگاه گذرانیده و بعد از فراغ از مهمات که
 با سلطان بهادر گجراتی داشت اندرون قلمه (احمد نگر) در مکانی که حالا
 مسجد جامع است مجلس درس مقرر کرده * شاه طاهر در هفته دوروز بدرس
 علمای بای تخت در آن مدرسه مشغول میگشت و کتب تحصیلی مذکور می شد *
 و در آن درس سید جعفر برادر شاه طاهر — و شاه حسن الجواد — و ملا
 محمد شیبا پوزی — و ملا حیدر استرآبادی — و سید حسن مشهدی — و ملا
 علی کلشی استرآبادی — و ملا ولی محمد — و ملا رستم جرجانی — و ملا علی
 مازندرانی — و ابوالبرکه — و ملا عزیز الله کیلانی — و ملا محمد استرآبادی
 و قاضی زین العابدین — قاضی لشکر ظفر بیگر — و سید عبد الحق
 کتابدار پرگنه (ابر) و شیخ جعفر — و مولانا عبد الاول — و قاضی

محمد نور المخاطب بافضلخان - و شیخ عبد الله قاضی - و دیگر
 فضلا و طلبا حاضر میشدند و برهان نظام شاه با استاد خود ملا پیر محمد
 شروانی از شروع درس تا اختتام بدوزانوی ادبی نشست و خود هم رد
 و قدح و سوال و جواب می نمود * برهان نظام شاه بصحبت شاه طاهر که
 مذهب امامیه داشت با اهل و عیال و ملازمان خود مذهب امامیه اختیار
 نمود * و قاضی (انبر) را برهان نظام شاه بعد مباحثه که میان شاه طاهر و سایر
 فضلا بسبب مذهب بود بدرجه شهادت رسانید * و تفصیل این کلام مناسب
 مقام نیست و شاه طاهر در زمان سلطنت برهان نظام شاه در سنه ست
 و خمسین و تسع مائة فوت شد اندرون حصار باغ روضه بیرون گنبد نظام شاه
 بحری جانب شمال مدفون گردید * و برهان نظام شاه بعد از چندگاه
 استخوان شاه طاهر بکر بلای معالی فرستاد * و از شاه طاهر چهار پسر ماند
 باسم شاه حیدر - و شاه رفیع الدین حسین - و شاه ابوالحسن - و شاه
 ابوطالب - و سه دختر که اسامی آن ستورات مغفوره همچون ذوات
 آنها مستور است و تا حالت ترقیم این حروف فرزندان شاه طاهر بر عمارات
 عالی و محله شاه طاهر که (در احمدنگر) واقع است قابض و متصرف اند
 و سنک و چیره و عمارات فروخته بسوی برند * و حویلی راقم الحروف نزدیک
 محله شاه طاهر است و درین ایام یک منزل حویلی که در آن محله واقع است
 از ورثه خرید نموده و برهان نظام شاه بعد جلوس در سنه (۹۰۸) بر تخت
 سلطنت (قلعه پنخته سنگین کر دزمین باغ نظام بنادهاده بست و چهار برج
 دارد هر برج و فصیل را بهر یک از امراء نامدار عالی مقدار تفویض نموده
 ازین جهت در اندک زمانی مرتب شد قلعه (احمدنگر) معدوم الظیر و شیرازه

ملك دكن است و در سنك بست و تدوير و خوش اسلوبى و استحكام يگانه
 قلم روى زمين است و آب و هواى (احمدنگر) كه طبل بردواى ديگر امهار
 و بلاد دارد مشهور خواص و عوام است و احمد نظام شاه بحري جانب شمال
 احمدنگر باغى احداث كرده موسوم به باغ (فيض بخش) گردانيد كه مشهور
 باغ بهشت است بر اندرون باغ حوض كلان مشمن - و اندرون حوض
 عمارت پخته دو منزله مشمن - و بر كنار حوض ايوان عاليشان و حمام مطبوع
 بنيان داده در ايام تعطيل با طلباى يكدل و يك روى بجهت شكار ماهى دران
 باغ انفاق سیر و فرج ميشد * ابجلال نهران حوض شكست خور و دو باغ
 از بي آبى رونجراى آورده بهر گاه بحسب انفاق مرور دران باغ مي شود
 افسوس و حسرت دست ميدهد و زهان نظام شاه جانب جنوب احمدنگر
 باغى طرح داده مسعى بساخ (فرح بخش) و اندرون باغ تالاب مريم - و ميان
 تالاب چيوتريه و سينع مشمن - و بالاي چيوتريه عمارت عالي مشمن - دو منزله
 بطرز غريب و طور عجيب بنا نموده قلم دوزبان در تحرير و صفش عاجز
 و سرگردان است * و عقل مهندس در ادراك كنه طراحي آن حيران * و شاه
 طاهر هر چند بتعريفش تكلف نموده اما بكنه و صفش نرسيده ميگويد *

چند قصيده غرا

جسدا اين منزل فر خنده فال دلگشا
 قبله گاه ملك و ملت كعبه صدق و صفا
 مستدير الشكل سقف او چو سطح آسمان
 مستقيم الوضع ديوارش چو خط استوا
 پايه هاى كرسيش بر كوشاى بام عرش

چشم های روزنش بر روضه های جان فزا
 کرد بر گردش گلستانی چوستان ارم
 عندلیب از هر طرف از شوق گلستان سرا
 هر زیور شاخ گل از سوزن باریک خار
 نکه های غنچه دوزد بر گریبان قبا
 در میان آن هماون روضه حوض دلفریب
 در میان حوض او بر جسته نخل دلبا
 آن چو کوثر از کثافت های جسمانی بری
 وین چو شاخ سدره در حسن و لطافت منها
 روضه فی نعمتها الرضوان قال هذه
 جنة الفردوس و الانهار تجري تحتها
 ساحت آئینه سیماش پر و زبزم باز
 جلوه که امتنان هند و ورکان خطه
 تاقیامت گرد باد قتنه تواند نشاند
 بر جبین طاق گردون سای او گردن
 ریخت چون کج بر زمین صنعت گر سحر آفرین
 بهر طرح این هماون صرح مرصوص البنا
 شد زمین بر توان خط نورانی بدید
 امتداد کهکشان بر سقف مرفوع السما
 بهر اونا کج بزده صبح گردون از صاف
 بر فروزد ز آتش خورشید را باد مهلا

عاج صبح و آنوس شام راپیو ند کرد
 بهر خاتم بندی دروازه اش دست قضا
 بهر جام روز نش می آورد قوس قزح
 شیشه های خوب رنگ از کوره گرم هوا
 برند در روز مهر از روزن این خانه چشم
 ماه شب منزل کند بر بام این عشرت سرا
 هر دورامه قصود اصلی آنکه یکره بگرند
 در گستان جمال خسر و فرمان روا
 آفتاب عالم افروز سپهر سلطنت
 شاه غازی شیخ برهان بنایه لطف خدا
 آن همایون اختری کز ارتفاع منزلت
 منراش رارفته چرخ پیر با پشت دو تا
 آنکه کار ملک بی رایش نمی یابد نظام
 تا قضا از حاتم رایش نمی کرد رضا
 آنکه چون بر رفرف اقبال گردد متکی
 بهر او استبرق افلاک باید متکا
 سلطنت را نهند گردون اساس مستند
 بخت را اندیشه انجم مسیرش مقتصد
 مطربان بزم او هر یک با و از پسند
 ساقیان مجلس هر دم بجم غمزدا
 می ربایند از دماغ عشق بازان نقد عقل

می دهند آئینه رخسار ساقی را جلا
تاود طبع عناصر قابل کوب و فساد
ناشود میل طبیعی مبدأ نشو و نما
چار طاق ملکش این باد ز افاد فلک
چار باغ دولتش خرم زیار ان بقا

(و در باغ فرح بخش) نهر عظیم از سواد موضع (کافور بار می) می آید و اندرون
در وازه حصار باغ مذکور نزدیک خزانه آب تخته سنگی است کلان بروی خط
نستعلیق این قطعه منقور است * (قطعه)

نام این از خوبی آب و هوا * شد فرح بخش این چنین مشهور باد
بود نعمت خان چو ساعی بنا * سمیهای او همه مشکور باد
خواستیم تاریخش از پیر خرد * گفت یارب تا ابد معمور باد
و چون شاه طاهر را بانست خان کدورتی بود در تاریخ باغ فرح بخش چنین
میگوید *

در باغ فرح بخش گذر کن شاهان * اسباب نشاط را نظر کن شاهان
نعمت خان را ز بهر تاریخ بنا * از باغ فرح بخش بدر کن شاهان
و شاه نور (۱) المتخلص بنزهت که در قصبه چهار کونده قلندرانه می گذرانید
(۱) و در حاشیه این چنین مسطور است و حقائق و معارف آگاه شاه نور
المتخلص بنزهت رحمه الله علیه که در قصبه چهار کونده قلندرانه می گذرانید
و ارادت بخیدمت شاه مسافر توشه بندی داشت و با فضل و استعداد نام
هنگامه سخنوی گرم نموده رتبه سخن را پایه اعجاز و سائید شعر او به
بشمر مرزا صائب رحمه الله می زند صاحب دیوان و مشید قصائد غزل است

در تریف باغ (فرح بخش) و باغ (فیض بخش) می گوید •
 آدم که ز سیر چمن هشت بهشت • در گلشن دل نهال فرحت می کشت
 هر هشت بهشت بر مشامش چور رسید
 بوی کل باغ فرح و باغ بهشت
 ز همت صاحب دیوان است شمر او اکثر بطرز مرزا صاحب واقع شده بی فکر
 سخن بلیغ می گفت چنانچه در هجو برهن بجه که سوء ادب را شمار خود
 ساخته بود فی البدیهه گشت •

شب کدامین منت گلچین بود در گذار تو
 اندکی ز سر دیگی دارد گل رخسار تو
 نیستم آنگه ز گراج می کپدن های کیست
 مانده از جوش حلاوت لعل شکر بار تو
 با کمال سر فرازی ای نهال باغ حسن
 میکند مشق خمیدن سرو خوش رفتار تو
 درس میخواندی بکسب می و شتی پیش ازین
 این زمان مشق خط بینی است کار و بار تو
 دست تقوی ز همت پیدل کشید از دامن
 بسکه شب در فاسق آلوده دامان یار تو

و نسبت خان در عهد برهان نظام شاه امیر کبیر سلیقه شمار و نیک کردار بود
 و در توفیق حسنات بکانه روزگار و محله نعمت خان (در احمد نگر) اظهر من
 الشمس است عمارات عالی و مسجد محته و حوض کلان پیش مسجد و دو کاین
 محته و بادگیر و فیع الشان احداث نمود و دو کاین بازار را وقف اخراجات

کر دو عقب مسجد حامی بنیاد نهاده که مثل او در بلاد روی زمین نیست *
 شاه طاهر در تاریخ بنای حمام نوشته فرستاد (و ان کنتم جنبا فاطهروا)
 نعمت خان بك بسر داشت بنام ملانادری که بحضور پدر خود فوت شده
 اندرون دو کان شمالی بازار مدفون است و قبر نعمت خان و زوجه او اندرون
 سردابه واقع است که در جنب مسجد جانب شمال است و نعمت خان لا ولد
 فوت شده اندرون دو کان شمالی بازار مدفون است آرد کاکین و عمارات
 و حمام در بن ایام او بخرابی آورده سنگ و چیره هر روز فروخته می شود * اگر
 مرور روزگار بر همین منوال است در چند روز نام و نشان نخواهد ماند *
 سبحان الله رستی و عمر عیاری در عمارات شکنی و بنیاد کنی انگاشته
 امکنه لکوک را بمبلغ سهل میفر و شنود در همین علو همت را منحصرا ساخته
 خود را حاتم زمانه می انگارند *

القصة از زمان برهان نظام شاه مذهب امامیه رواج یافت (و احمد زکری)
 بهمارات و د کاکین بخته و حمام ها و باغ ها را متعدد و نه رهای غیر معدوده
 رونق دیگر گرفت * و چون برهان نظام شاه بسبب شاه طاهر در ترویج
 آن مذهب بود و وظائف اهل سنت و جماعت را که احمد نظام شاه بحری
 مقرر کرده بود کشیده بشیعه مذهب ان داد و چهار دیواری بخته و مسجد (۱)
 عالی شان و حوض کلان و حجرهای متعدد مقابل تلمه احمد زکری ساخته
 (۱) در محرابی که نزدیک منبر است صندوق تبرکات بود بدین تفصیل موی
 مبارک نبی آخر الزمان صلی الله علیه و آله و سلم و چند سی پاره قرآن مجید بخط
 حضرت امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه — و دو موی زلف حضرت امام
 حسین رضی الله تعالی عنه است ایشان در بیولا چونت ترک سید حسین

(نمّه حاشیه صفحه ۳۱) منقول که جامع کلمات بود و سیاهی سیادت و سعادت از جبین او هویدا تقسیم یافت سه ورق از آن بخط مبارک بنظر آمد و سائر تبرکات در تصرف امرای اکبر در آمد و والده ماجده سید حسین مسطور که خیر النساء نام داشت عقیقه زمان و یگانه دوران بود روز و شب سجاده نشین بود و قوت خود بخود پرخه زنی بهم میرساند و بعد فراغ این کار بتلاوت قرآن مجید و صلوٰه بسری فرمود و از فرزندان خود چیزی نمی گرفت و تعویذ و دعای او در دفع امراض و آسیب جن تیر بهدف بود در اقم الحروف خاکسار عبدالنبی گاه گاهی باستان بزمینی آن خاتون مریم ناصیه خود را منور می ساخت و بدعای ایشان بهره اندوز میشد و سید حسین مذکور در صورت و سیرت و اخلاق عظیم المثال بود و از قید فکر دنیا مبرا و معرا و ستار و چوبه را استادانه در گبدروی خان و گاهی دزد و نیم گبید که پیر و ن کو تله دوازده امام در صحرا واقع است تنهائی نواخت و وجود میگرد و مستانه میگذاشت و با هیچکس اختلاط سرسری هم نمی داشت اکثر بغریب خانه تشریف می آورد و گرم میگرد و والده بنده پنج بیگه زمین از جمله زمین مشروط بنیاز ایشان کرده بود من بعد خاکسار پنج بیگه دیگر نیاز و والده ایشان نیز غرضه الحال فرزندان سید حسین متصرف اند — دراز زمین وقت قلبه زانی قبر که به برآمد اند و در نش صندوق بوسیده بود و اندرون صندوق کتاب طب بود و مزایای آن کتاب را بنده نمودند و قریب بست و پنج جز بود ممثو از نسخه های مجرب خواستم که بعضی را نقل بردارم خیالت بمضی حساد بدست نیامده بعد فوب ایشان کتاب مذکور در تر که اولاد منقول منقول الاثر گشت ۱۲ منته عنی عنه

مدرسه مقرر کرد و آن را مکان لنگر دوازده امام نام نهاد و قصبه (جیور) و (سیور) و (راسیاپور) و چندین قریه های دیگر وقف اخراجات سادات و طلبا و فضلاى شیعیه مذهب نموده هر روز دو وقت طعام مکلف لطیف باهل مدرسه و دیگر مستحقین تقسیم می یافت *

و اسمی امرای نامدار که در آن عهد بودند برخی ازان تحریر می آرد میر احمد الخطاب بمیر مرتضی خان تکتی - و چنگیز خان - و سرزه خان - و اعتماد خان - و فرهاد خان یوسف - و زمرد فرهاد خان - و نعمت خان - و رومی خان - و صلابت خان گرجی - و حکیم کاشی - و صدر جهان - و اختیار خان - و ابهنگ خان - و فولاد خان حبشی - و بساط خان - و غالب خان شهید - و آتش خان - و سید منتجب الدین - و عالم خان میواتی - و شمشیر خان حبشی - و سید الهداد خان - و سهیل خان - و سید جلال الدین - و خواجه سهیل - و قاسم خان - و میرزا خان سبز و اری و جمشید خان - و بهائی خان - و جمال خان - و بحری خان - و اسد خان رومی - و بهادر خان گیلانی کور - و موئی خان و غیر هم *

(و والده برهان نظام شاه) که دختر یکی از اکابر استرآباد بود در جنیز فوت شده همانجا مدفون گردیده * و گنبد غالب خان شهید در قبور پائین مقبره قدوة الواصلین زبدة السالکین جامع کمالات صوری و معنوی حضرت سید عبدالرحمن چشتی که سرید و خلیفه بندگی حضرت شاه نظام نرنولی است که ... بیعت ایشان بشیخ نصیر الدین محمود چراغ دهلی میرسد مقدار دو تیر بر ناب واقع است قدس الله تعالی اسرار هم و بر قبر غالب خان شهید این چند ابیات بخط خوش بر سنگ منقور است *

ما عاشقیم و کشته شدن اعتبار ماست
شمشیر عشق تیز ز سنگ مزار ماست
بی زخم تیغ عشق ز عالم نمی رویم
بیرون شدن ز مهر که بی زخم عار ماست
مابا و جو د سنگ ملامت سلامتیم
گویم که سنگ های ملامت حصار ماست
مار اگر فته یار سوی دار می برد
ساقی بیار می که دی گیرد از ماست
چون کاتب خوف کنیم که دو دور خط یار
عالم مبطور از قلم مشکینا ر ماست

(وبرهان نظام شاه) در سنه احدی و ستین و تسع مائه جان بجان آفرین سپرد
و پهلوی احمد نظام شاه بحری اندرون گنبد در باغ روضه مدفون گردید
بعد از چند گناه استخوان هنر دو پادشاه بکر بلای مملی نقل نموده بیرون
گنبد خاص آل عباس بنافصله یک درع بخاک سپردند مدت عمر برهان
نظام شاه پنجاه و چار سال و مدت سلطنت او چهل و هفت سال بود بعد
او حسین نظام الملك پسر برهان نظام الملك بر سریر سلطنت
تجلیوتش نمود شجاع و حاتم روزگار بود کارهای عمده و فتح های عظیم
از و واقع شده (رامراج) را که صاحب یک لک سوار و نه لک پیاده در ملک
(بیجانگر) دم نخوت می زد قتل کرده داخل جهنم ساخت استخوان کاسه
بر آن کافر شقی نزد سامریان قصبه (بهنگار) بود گاه گاهی بر چوب کرده در
بازار و هنگام ازدحام مردم می نمودند و گدائی می کردند چون (راجه ساهو)

که در قید عالمگیر پادشاه بود محمد اعظم شاه پسر عالمگیر پادشاه اورانزدیک
کتل (فرداپور) سفارش ذوالفقار خان پسر وزیر المالك اسدخان از قید
خلاص داده وقت مراجعت فوج کفره با او مجتمع شده (با احمدنگر) رسید.
قصبه (بهنگار) را غارت کرده بخانه ها آتش داد در آن هنگامه کاسه سر آن شقی
سوخته شد و حسین نظام الملك اندرون قلعه احمدنگر در مکانی که مدرسه
شاه طاهر و سایر علما مقرر بود مسجد عالی سنگین بنا نموده مسجد جامع
مقرر کرد و حسین نظام الملك مدت سیزده سال حکومت کرده وفات
یافت و مرتضی نظام الملك بن حسین نظام الملك بحکم وصیت جای نشین
پدر شد بعد چند روز خبط دماغ بهم رسانید و در باغ بهشت منزوی شد
و میرزاخان سبزواری او را در حمام باغ بهشت قید کرد تا از حرارت حمام
هلاک شد مدت حکومتش شش سال و چند ماه بود و مهر او گویای این
مصرع بودی

داد مرا مرتضی نام شاه منشی

(و در عهد) او ملا ملک قمی هنگامه برداز سخن بود و در شعر رتبه عالی داشت
نیز در عهد او در احمدنگر پایه سخن را بر تبه اقصی رسانیده ملا ظهوری در نظام
و نثر طرز خاص دارد و ساقی نامه او که نام نامی برهان نظام شاه معنی
ساخته عجب صفائی و تمکینی دارد ذائقه را چاشنی خاص می بخشد چون ملا
ملك قمی قابلیت و کمال ملا ظهوری مشاهده کرد دریافت و او گردید دختر خود
را در حباله نکاح و آورد ملا ملک قمی همیشه مزه تر داشت و ملا ظهوری
ترشیزی رنگین کلام و در مکارم اخلاق تمام بود ملا ظهوری بعد فوت
ملا ملک قمی یک سال رخت سفر بربست به عالم جاودانی رحلت نموده

وجگر سخنوران را باتش مهاجرت سوخت

وقت جان دادن فلاطون این دو حرفی گفت و رفت

حبف دانا مردن و افسوس نادان زیستن

و پس از مرتضی نظام الملک میرزا خان مذکور حسین نظام الملک نظام

ابن مرتضی نظام الملک را که خرد سال بود بسلطنت برداشت و او بمقتضای

صغر سن بله و ولع مشغول می بود میرزا خان اورا بهانه در خانه خود

مقید ساخت چون یاقوت غلام که بخطاب خداوند خان ممتاز شده و بد اتفاق

جمال خان بدر وازه قلمه لشکر پیرار کشید میرزا خان بقصد آنکه از کشتن

حسین نظام الملک فتنه فرو خواهد شد سر آری گناه معصوم را بریده از قلمه

بیرون انداخت و اسمعیل نظام الملک پسر برهان نظام الملک را بالای برج

الهی بسلطنت برداشته چتر بر سرش گردانید و بسق چینان را حکم کرد

تأفیر یاد کنند که حسین نظام الملک ناخلف بود کشته شد اسمعیل نظام الملک

را بجای او نصب کردیم چون سر حسین نظام الملک را معائنه کردند ناثره

قتال وجدال اشتعال یافت و در وازه قلمه را آتش دادند میرزا خان از قلمه

برآمده فرا نمود قریب چهار صد کس از در وازه قلمه تا مسجد قدوة الواصلین

زبده العارفین نور دیده حضرت نبوت صمدانی مقرب بساط رحمانی یگانه

آفاق حضرت سید اسحاق قدس الله سره و نور مرقد که در احمد نگر واقع

است کشته شدند و گنبد مبارک حضرت سید اسحاق قدس سره بالای

کوهی که از احمد نگر سه کوه جانب شمال واقع است زیارت گاه عالم است (۱)

(۱) هر شب پنجشنبه اکثر خواص و عوام بسمادت زیارت فایز گشته و شب

باش می شوند — در ایام بارش سیر گاه بی نظیر است — عرس شریف دوم ماه

و جمشید خان و بهائی خان و امین الملك و سید مرتضی و دیگر موافقان
میرزاخان گرفتار شده بقتل رسیدند * و میرزاخان در (جنیر) اسیر شده
بحکم جمال خان بقتل رسید * مدت حکومت حسین نظام الملك دو ماه بود بعد
مرور ایام برهان نظام الملك برادر مرتضی نظام الملك بمدد و معاونت
جلال الدین محمد اکبر فرمانروای دهلی در شهر رجب المرجب سنه تسع
و تسعین و تسع مائه بتخت سلطنت (احمد نگر) جلوس نمود * و اسمعیل
نظام الملك معزول شد * و در سنه ثلاث و الف وفات یافت * و بعضی گویند
که چاندنی بی خواهرش زهر داده هلاک کرد * بعد او ابراهیم نظام شاه ابن
برهان نظام شاه رونق بخش سلطنت (احمد نگر) شد میان او و ابراهیم عادل
شاه والی بیجاپور نزاع افتاد در چهل کروهی احمد نگر جنگ عظیم واقع شد
بتاریخ شانزدهم ماه امر داد در سنه هزار و سه بزخم تیر هلاک شد بعد فوت او

تتمه حاشیه صفحه (٣٦) شعبان می شود در سنه (١١٧٢) هجری روز عرس
فاتحه خوانده بیرون گنبد مبارک بالای چبوتره نماز مغرب می خواندیم باران
بی هنگام بشدت تمام شروع شد و باد تندوزیدن گرفت و مسجد و خانقاه
از فقره اوزارین معمور بود ناچار بناه به گنبد بردیم و تمام شب با چند کس
اندرون گنبد گرداگرد قبر مبارک گذرانیدیم مولود خوانی حاضر بود
بنغمه های دلکش روح افزا - و غزلیات در نشید و غیره میخواند و تا صبح
یکی از جانشین را که قریب بست و پنج کس بودند مرجب انتقاص وضو
عارض نشده و مردانی که برون گنبد بودند یعنی در مسجد و خانقاه هوای
سرد از جگر ایشان میگذشت همه باستغفار مشغول بودند زندگی دوباره
یافتند بر سر فرزندان آدم هر چه آید بگذرد ١٢٠ نه - پرور

بمضی امر (احمد) پسر (خدا بنده بکلانی) را و برخی (موتی شاه) پسر (قاسم) شاه ابن برهان نظام شاه را بپادشاهی برداشتند چون فتور عظیم در سلطنت احمد نگر روی داد عصمت مآب عفت ایاب ملکه زمانی چاند بی بی دختر حسین نظام شاه ابن برهان نظام شاه بن احمد نظام شاه ابن اشرف همایون نظام الملک بحری که در تدبیر و شجاعت و ضبط و نسق بر دوران زمان و جوان مردان دوران و سلاطین ماضیه سبق برده بود امور سلطنت (احمد نگر) را بکار فرمائی امراء نامدار (۱) عالی مقدار مثل عنبر چنگیز خانی که در عدل و داد و امانت و دیانت و تدبیر مملکت نظیر خود نداشت و اعتماد خان ثانی و غیره امر اسرار انجام می داد و دو اندک فرصت فتنبر غلام چنگیز خان را وکیل السلطنت ساخته بخطاب ملک عنبر سز و فر از گردانید و آغاز دوات ملک عنبر و جلوس او بر مسند کار پردازی و اشکر آرائی در سنه الف است چنانچه بزرگی فرموده *

در خدمت رسول همین بك بلال بود

بعد از هزار سال ملک عنبر آمده

چون ملک عنبر فوت شد در روضه (خلد آباد) که نزدیک (دولت آباد) واقع (۱) گنبد چنگیز خان در موضع (ساو زی) که يك گروه از احمد نگر بجانب شمال واقع است دم رفعت میزند گنبدی است پس بلند هشت پهلومثل فانوس چراغ اکثر اوقات با همدمان صداقت انتها یعنی طالب علمان بی زیاده ایام بهار سیر میگردیم

و قی که از گذشته خود یاد میکنیم

کف میزنیم بر کف و فریاد میکنیم

است قرب جوار گنبد قدوة الواصلین زبدة العارفين سید یوسف بن سید
 علی بن سید محمد الحسینی الدهلوی الدولت آبادی المشهور بسدر انجا
 درین زمان مشهور بشاه راجو قتال که والد ماجد حضرت سید محمد کیسودراز
 است قدس الله تعالی اسرارهم مدفون گردید و بر قبر ملک عنبر گنبدی است
 عالی شان چون خبر افراط و تفریط سلطنت احمد نگر با اکبر بادشاه رسید
 شاهزاده شاه مراد را بالشکر جرار و امراء نامدار بنسختیر (احمد نگر) گماشت
 چاند بی بی باستماع این خبر بهادر نظام شاه ابن ابراهیم نظام شاه ابن رهان
 نظام شاه را پادشاهی برداشت و خود بسر انجام مملکت و استعداد اسباب
 جنگ پرداخته استقلال تمام بهم رسانید شاه مراد چند ماه قلمه احمد نگر
 محاصره کرده هزیمت یافته بدھلی مراجعت نمود و در انتای راه بر حمت ایزدی
 پیوست اکبر بادشاه برای فتح قلمه احمد نگر و تہ خیر ملک دکن شاهزاده دانیال
 را با خانخانان و مرزا شاه رخ و مرزا یوسف خان رخصت فرمود شاه دانیال
 با احمد نگر رسیدہ چهار ماه و چهار روز قلمه را محاصره کرد آخر الامر بنمک
 حرامی داروغہ قلمه در سنہ ہزار و ہشت مفتوح شد و بہادر نظام الملك گرفتار
 گردید و چاند بی بی کہ در حسن و جمال و سیرت و صورت باقتاب و ماہتاب
 ہمہ سری داشت و از اطوار و اقوال لشکر یان دھلی چنین مرکوز خاطر آن خدیو
 گیہان عصمت و عفت شدہ بود کہ اگر بدست آنها افتد عفت او نخواہد ماند
 ازین جهت در خیمہ بزرگ کہ پرازیں آب گندک نموده بودند خود را انداخت
 و در طرفہ العین لاشی گردید تا قالب او بعد موت ہم از نظر ناحرمان محفوظ ماند
 و چاند بی بی بالسری از لاطین بیجا پور در عقد ازدواج درآمدہ بود چون پدر
 او حسین نظام شاه با جہیز وافر و فوج متکثر بعد مرافقہ شدن اور و انہ بیجا پور

ساخت شوهر او با امراء نامدار و اسباب جلوس و تزك استقبال نموده بخانه
 خود آورد شب زفاف از شوهر خود کدورتی بهم رسانیده و او را لائق
 محبت خود ندیده اخیر شب نقاره کوچ نواخت و روز روشن سوار شده
 جانب احمد نگر روانه گردیده هر چند افواج بیجا پور بمزاحمت و ممانعت
 تا چهل کروه سعی ها کردند و دست و پا زدند همه هزیمت یافتند و چاند بی بی
 بافتح و نصرت کوش مردانگی نواخته داخل قلمه احمد نگر شد چون اعتماد
 خان ثانی بوسواسی که در خاطر او راه یافته بود (بجنیر) رفت چاند بی بی وقت
 محاصره شاهزاده دانیال قول نامه بمهر خاص خود فرستاد و بران قول نامه
 کف دست بخود را افزعفران و صندل رنگین کرده نقش نموده ان قول نامه نزد
 فرزند ان اعتماد خان موجود داشت و بنظر اقام الحروف درآمده آن نقش
 ناطق بر این است که نگشتان ان عقیقه دراز و باریک بود و کف دست خوزد
 و یک انگشتی در ان وقت در خنصر داشت هر کس که در ان مجلس
 حاضر بود و آن نقش کف دست ملاحظه کرده و ربلاغت و فصاحت
 عبارت قول نامه و معانی رنگین و متین آن واقف گشت کف بر کف زد
 و افسوس نمود و چشم پر آب کرد * بلده احمد نگر تا حالت تحریر این سطور سه
 مرتبه بغارت آمده * (مرتبه اول) کافر شقی (رامراج) حاکم بیجا نگر در عهد
 حسین نظام شاه با فوج جرار و پیاده های بی شمار احمد نگر را متصرف شده
 خنازیر در مسجد لنگر دوازده امام علی جدم الإجد الصلوة والسلام
 کشته و نه ماه توقف کرده قلمه را محاصره نمود جنگ عظیم واقع شده آخر
 الامر ان ملعون جهنمی هزیمت یافته غائب و خاسر فرار نمود (مرتبه دوم)
 پسر ملك عنبر چکنیز خان که (بابونا) مشهور بود و وقت تخیل سلطنت

نظام شاهیه با امرا کدورتی دات آمده (احمد نگر) را تاراج کرد چند عمارات
چوبین امرا و بالاخانه دروازه کلان محله شاه طاهر را سوخت و عمارات
اهل حرفه و غربا و خوش باشان را سلامت گذاشت (و مرتبه سوم)
در سال ششم از عهد محمد فرخ سیر فرمانروای (دهلی) روز چهارشنبه
بست و دوم شهر جمادی الاول سنه ثمان و عشرين و مائه و الف در عهد امیر
الامرا حسین علی خان که ناظم دکن بود و در قلمداری اسدالدین
خان پسر تهور خان (کهند و د بهاریه) از ناسر داران غنیم بود با چهل هزار
سوار و پیادهای بی شمار و دیگر ناسر داران از کتل (کنجاله) و (نبه دهیره) فراز
آمده (احمد نگر) را محاصره کرد محمد ابراهیم فوجدار که از طرف قلمدار بود
و جمعیت قلیل داشت تاب مقاومت نیاورده یک پهر روز باقی مانده فرار
نموده قاهره دروازه (بندیل پوره) را آتش داده درون شهر درآمدند و تمام
شب تا یک پهر روز بر آمده غارت کردند و اکثر عمارات و دکانین سر ختند
و چون سیف الدین علی خان برادر امیر الامرا حسین علی خان با پنجاه هزار
سوار در تعاقب غنیم بود بالای کتل (کنجاله) فراز آمد و خبر رسیدن او
باشقیار سید همه کوچ کرده گریختند اکثر سادات و فقرا و غربا فرصت
نیافتند که بقلعه روند همه با اهل و عیال بتاراجی آمدند (وز اقم الحروف)
دران وقت بسن بلوغ رسیده بود با والد ماجد مرحوم بعد نماز ظهر بقلعه
رفت و والد مرحوم بشیخ فتح محمد ملاقبصه (جیور) که از رفقای قدیم والد
مرحوم بود فرمودند که مستورات را بهر عنوان بقلعه رساند و اهتمام در
فرستادن کتب خانه از همه اسباب خانه بیشتر دانند چنانچه شیخ مذکور
کتب را در جای نمازهای مسجد جامع بسته بر سر مز دوران فرستاد

و مستورات را در بالکی و پهل که موجود بود سوار کرده و آنه قلعہ نمود
 و اساس البیت و دواب کہ در خانہ مانده بود همه بغارت رفت * شیخ عظمت اللہ
 پسر شیخ تاج محمد کہ در محلہ شاہ طاہر دکنی سکونت داشت میگفت
 کہ من تمام شب بسبب خوف ایذا ی غنیم بر بام خانہ خود بودم می دیدم
 کہ از خانہ شریعت پناہ دوازده شتر از ظروف و فروش و غیرہ متاع خانہ بار
 کرده بردند از ن باز اکثر شرفا و غرابا و اہل حرفہ کہ اسباب معاش آنها
 غارت رفت و خانہای آہاس و خت جا بجا متفرق شدند * در آن شب
 کہ (احمدنگر) می سوخت و روشنی آتش تاشش کر وہ در اطراف و جوانب
 نمایان بود یاد دارم کہ بخدمت والدہ ماجدہ مرحومہ خود از گرسنگی
 شکایت کردم هیچ میسر نیامد روز دوم قریب نیم روز اسد الدین خان
 ابن تہور خان قلعہ دار طعام فرستاد والد مرحوم آن را بمتعلقان
 و ملا زمان خود تقسیم نمودند در آن اثنا شیخ عبدالملک ہم شیرہ زادہ والد
 مرحوم کہ در (احمدنگر) رفته بود خبر آورد کہ دکانین بازار و عماوات
 ہر دم می سوخت و در حوبلی سرکار رفته بودم اساس البیت بغارت رفت
 و محل سرا سوخت و دیوان خانہ را آتش دادہ بودند اما سلامت ماند و غلہ
 باقیست والد مرحوم شکر الہی بجا آورده کہ از بالکی را با (راجی محمد) کہ
 مرد متورع و خاسامات قدیمی بود فرمودند کہ قدزی از غلہ قلعہ فرسند
 و بمتعلقان شاہ ابوتراب و شاہ قاسم و غیرہ فرزندان شاہ طاہر دکنی و بمتعلقان
 سیادت و نجابت مرتبت - تقایق و معارف منزلت (سید بخش) الکرمانی
 الخیر ابادی قدس سرہ کہندہ را قمار حروف بخدمت ایشان بعضی رسائل
 منطق استفادہ کردہ و دیگر مستحقین و مردمانی کہ در جوار سکونت دارند

زود موافق یادداشت رساند و آنها که در قلمه آمده اند آنها را همین جا و اصل سازد و علو همت والد مرحوم اظهر من الشمس و این من الامس است همگی همت ایشان مصروف بخیرات و خدمت فقرا و سادات بود بعضی فقراراً طعام بخته می رسید و بیهضی خام و چند قطعات از زمین مشروط قضا که جمله یکچااور و پنجاه بیگه زمین است نیاز بزرگان نموده چنانچه تا حال جاری است (و بنده خاکسار) بر آرم اضافه کرده بعضی قطعات را نیاز سادات نموده والد مرحوم عقیدت و ارادت و تربیت از خدمت عارف بالله الغواص فی بحار معرفه الله حضرت شاه عبدالماجد نبیره قدوة الواصلین زبدة السالکین حضرت شاه وجیه الحق والملة والدين العلوی الحسینی الاحمد آبادی قدس الله تعالی اسرار همدارست داشت و در خدمت حضرت شاه نصیر الدین خلف الصدق شاه عبدالماجد و بخدمت ملا احمد بن سلیمان که از شاهین علمای احمد آباد و صاحب ثنائیف بودند انار الله برهانهم تحصیل علوم ظاهری نموده و تجوید از فرید المصر شیخ فرید رحمة الله علیه که حواشی ایشان بر مولی زاده مطول و دیگر کتب تحصیلی مشهور و معروف است درست کرده و در (پیران پتن) در خدمت فاضلی عارفی که در مسجد آدینه تنها میگذرانید چندی استفاده نموده و برکات و سعادات یافتند و بامر شد خود سفر (شاه جهان آباد) گزیده بخدمت قضای دهلوه که از مضافات احمد آباد است مفوض شده پنج سال سرانجام خدمت نموده استعفا داد و باز با احمد آباد بخدمت مرشد چند سال کتب سعادت نموده و چون مرشد را اتفاق سفر دکن بلشکر محمد اورنگ زیب عالمگیر که در قریه (کلکله) رایات اقامت بر افراشته بود افتاد مکر همت بنطاق خدمت بسته دولت دارین

اندوخت و چون مرور با حمد نگر واقع شد و در آن وقت در (احمد نگر) شاه
 همسر قدس سره که مجذوب و اصل بود شهره تمام داشت و در لنگر دوازده
 امام میگذرانید و الدمرحوم باستماع کلمات ایشان متوجه ملازمت شد
 در آشنای راه در خاطر گذرانید که در مدرسه لنگر دوازده امام اگر امامیه
 می باشند مذهب شاه عسکر چه خواهد بود چون سعادت قدمبوس یافت
 چند پاره نیشکر برداشت و گفت یکی و دو و سه و چهار و بوالدمرحوم
 عنایت کرد و فرمود چهار یار برحق باز همین دستور چهار مرتبه چهار چهار
 پاره های نیشکر متفرق عنایت پس کرد و همان کلمات میفرمود و الدمرحوم
 تجدید قدمبوس فائز گشته ره مخضت شد و چون و الدمرحوم بلشکر رفته
 بخدمت قضای (احمد نگر) مامور گردید و با حمد نگر آمد در آن وقت طائر
 روح بر فتوح او با شیان جنان پرواز نموده بود و در قدس ریش مابین احمد نگر
 و نگر دوازده امام بیرون دروازه شاه گنج واقع است * و الدمرحوم بعد
 تاراجی احمد نگر بسبب مخالفت حاجس احمد نگر که ظالم و حامی کفار بوده در
 قلعه احمد نگر سکونت گزیدند هر چند اکار و سادات و جماعت مسلمین
 مکرر مجتمع شده قلعه آمدند و تکلیف نمودند که در شهر تشریف باید آورد
 قبول نموده در سنه (ثلاثین و مائة و الف) شب پنجشنبه نوزدهم شهر شوال
 شش گری شب گذشته ازین عالم انتقال نمود و در مقبره حضرت شاه
 بنگالی قدس سره که مقابل قلعه واقع است مدفون شد (۱) و الدمرحوم عثمانی
 (۱) یاد دارم که چون جنازه را برای نماز جنازه نهادند استادی حضرت سید
 بخش قدس سره قدمبوسی کرده فرمودند که قطب احمد نگر که یکی از خلفاء
 نکل شاه وجیه الدین گجراتی قدس سره بود انتقال کرد و بی ریب مغفور است

است یعنی از فرزندان جامع القرآن کامل الحیاء و الایمان حضرت عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه* (وفضائل) و کمالات مرتبت — حقایق و معارف منزلت — قدوة العارفین حضرت مولانا حسام الدین — قدس سره و نور مرقدہ جد کلان و الدمرحوم بودند* (و طریق) انتساب بایشان این است که شیخ عبدالرسول ابن شیخ ابو محمد ابن شیخ عبدالوارث ابن شیخ ابو محمد ابن شیخ عبدالملک ابن شیخ محمد اسمعیل ابن شیخ شهاب الدین ابن مولانا شیخ حسام الدین عثمانی قدس الله تعالی اسرارهم* (و مرقد) شریف ایشان در گدگشت قصبه* (کیر پنج) که از احمد آباد است کروه جانب مغرب واقع است زیارتگاه مردم است* و قصبه مذکور وطن و مولد والد مرحوم و اجداد است* و خدمت قضا و خطابت قصبه مسطور، از قدیم بزرگان راقم الحروف تعلق دارد* و عارف بالله المستغرق فی بحار معرفه الله (مخدوم شیخو) قدس الله سره العزیز از اجداد مادری و الدمرحوم اند* و ایشان رافض از جناب قدوة الواصلین زبدة العارفین استاد السکل فی السکل حضرت شاه (وجیه الحق و الملة و الدین) العلوی الحسینی الاحمد آبادی است قدس الله سره و نما و نور

﴿ تمه حاشیه صفحات ﴾ ﴿ ٤٤ ﴾ ازان که زیاده از دو هزار کس برای صلوة جنازه حاضر اند شیخ محمد علی پسر شیخ عظمت الله درویش بمعارضه برخواست جناب سید بخش اورا بدلائل و براهین عقلی و نقلی ساکت کرد نماز جنازه خوانده نادفن اشکبار بودند* و بنده راقم الحروف را نزد خرد نشانده تسکین و صبر نمی فرمودند و دست گرم بر سر می نهادند تمام عالم در چشم من که بسن بلوغ رسیده بودم تارک بو دیا الهی هیچ کس بلای مرگ پدر مبتلا نگردد ۱۲ منه رحمه الله تعالی

مرقد هما (بزرگی) در بیان شمه از احوال شیخ رحمة الله علیه میفرماید *

مستمندی دل پسندی عاشقی * در طریق عشق مطلق صادقی

در جهان نامش بشیخو مشهر * شوق وصل یار دروی منحصر

جای جسم او (بکبر پنج) بود * جان او جسته ز چار و پنج بود

در پس هر سال یکبار از مقام * آمدی در احمد آباد آن امام

تازیارت بر مزاده پیر خود * با حضور دل کند از روی ود

هم نمودی سیر در بازار و شهر * تابیند صنع او در سر و جهر

بعد از آن رفتی بسوی شهر خویش * این روش میداشت آن درویش کیش

گرچه در عرفان حق بی خویش بود * لیک استمداد اوزان بیش بود

بی طلب یکدم نبود و او را قرار * بود در کار خدا بس استوار

گرچه وصلش کی بکوشش میدهند * لیک عشاق از دل و جان می جهند

چونکه پروانه نداند کشت نار * می بر آرد از وجود خود دمار

گر نه مرغی می پرد بر آسمان * از کف صیاد خود یابد امان

اتفاقا از (کبر پنج) آمده * در میان شهر گامی می زده

ناگهان بانفس خود گفت ای لیثم * کردنت سیر چنین شهر عظیم

بر خیال موجب حب الوطن * غافلانه باز در خانه شدن

بی ملاقات وجیه الاولیا * بی لقاء مرشد اهل صفیا

از سعادات دوعا لم دوردان * زین پیش از دیدنش غافل بمان

بعد ازین پیش وجیه الدین رفت * چون بدست آتش آمد چوب نفت

از دم آتش بر آ و رده آه سرد * زان پیش در خدمت او عرض کرد

کای امام المسلمین من طالبم * طالب دیدار یا رغا لبم

پیش تو خود حاجت اظهار نیست * لیک مارا صبر از گفتار نیست
 رفته ام من بر در پیر و جوان * کس ننمودم خداوند جهان
 گرد عالم در پیش گردیده ام * لیک جز نام خدا نشنیده ام
 من بسی گشتم بسان آفتاب * حق تعالی راند پدم بی حجاب
 در جوابش گفت آن شیرین صنم * غم مخور شیخو که غم خوارت منم
 من بتو خواهم نمود الله را * می نمایم روی شاهنشاه را
 هان برو این بار از نزدیک من * باردیگر پیش من سر در فگن
 تا لقای باک بنمایم ترا * بی حجب لیکن بحکم کیریا
 شیخ رفت و چند روزی صبر کرد * برامید عهد شاه اهل درد
 بر مراد دوست مرگ انتظار * بهتر از صد شربت وصل نگار
 هر خشنودی دایر درد و رنج * خوشتر از انواع حلو او ترنج
 مرد را از یارگر بلوی بود * خوبتر از من و از سلوی بود
 گر خورم از دست جانان چوب و خشت * دامنش نیشکر و نان و بهشت
 مهره قوسی که خوردم زان پسر * می شمردم دانه انگور تر
 سنگ از دست صنم گرمی رسید * بر تنم چون نارستان می خلید
 زخم پیکان کز کمان فقر بود * بردلم باران رحمت می نمود
 چشم من کز قطره اشکی زغم * می چکاند بر گریبانم چو نم
 دست جو دود دست دامن مراد * میکند بر در بحق نون و صاد
 آن شه بسطام و قطب عارفین * عمده شطار و شیخ العاشقین
 گرد می رنجی ندیدی در وجود * در دعا میگفت کای رب و دود
 گرسنه را یاد ناوردی زنان * بذل نان کن ورنه از من جانستان

چون بلائی سخت بروی میرسید * باز گفتی ای خداوند مجید
 يك بلا دیگر عطا فر ما * نان خورش سازم از آن درد و بلا
 این چنین بلوازرگان خواستند * تا بصحت جان خود آراستند
 بنگر از حق تاجه سان کرب و بلا * رفت بر فرق امیر کر بلا
 شاه دشمن پرور ماهر زمان * میکشد تیغ بلا بر دوستان
 جز عدو ایمن نباشد زین بلا * کز نسا محروم شد خواجه سرا
 این سخن رایست پایان از رسوخ * باز گو احوال آن شیخ الشیوخ
 شیخ برفر موده شاه السی * رفت و بر سجاده شیخی نشست
 در مشیخت گریه چپالاک بود * لیک از هجران بدل صد چاک بود
 همچو ماهی مدتی بی آب ماند * باز خود را بر لب دریا رساند
 چون بمسجد رفت و در مسجد یافت * مضطرب شد بر در خانه شتافت
 حلقه بردر زد که پیر راه کو * مرشد عالم وجبه الله کو
 از در خانه بیرون آمد کنیز * بر در خواجه سلام آن عزیز
 شاه بیرون آمد از خانه چو ماه * بل مه و خور در طناب او چو واه
 چون زیارت کرد مرد با صفا * گفت شاهها و عده خود کن وفا
 گفت ای شیخو بسوی من بین * بس بگو من کیستم ای اهل دین
 گفت او بر جستم از دام دوئی * لیک قطب حق وجیه الدین توئی
 بعد از آن فرمود چشم خود پوش * چشم هم پوشید آن صاحب خروش
 گفت چشمت باز کن در من نگر * کین زمان من کیستم ای پر هنر
 چشم چون بکشاد آن مرد وحید * سربسر شکل محمد غوث دید
 دست و پا و رنگ رو و چشم و سر * جبه و دستار و اوصاف دگر

گفت این خود غوث دوران آمده * این زمان از عالم جان آمده
 پس وجیه الدین کجاشدای عجب * چون نهان از چشم ماشدای عجب
 غوث انس و جان محمد غوث گفت * آنچه من بنیامت داری نهفت
 چشم خود بر بند یکدم ای عزیز * بعد از آن بکشا و در من کن تمیز
 چشم بست و همدران ساعت کشاد * چشم او بر صورت احمد قتاد
 لویه و دستار وقد و خدواب * از سراپا حلیه شاه عرب
 یافت او وجه النبی لا کذب * دید پور ابن عبدالمطلب
 جسم و جان پاک نخر المرسلین * اسم و رسم رحمة للعالمین
 لا اله گفت والا لله گفت * گوهر آدم رسول الله سفت
 ای عجب خواب است یا نقش خیال * بالیقین مرآت ذات ذوالجلال
 پس بذوق دل فرستادن نمود * بر جمال سید عالم درود
 سید الکونین از روی کرم * گفت ای شیخ خود دیده کن بهم
 چشم خود بر دوزم چون چشم باز * تا تمام راز یار دل نواز
 از مزه سوزن گرفت او چشم را * کرد چون فرموده خیر الورا
 داد پاسخ دیده بکشا ای پسر * و ز فراست جانب ماکن نظر
 دیده را و اگر دو آن چیزی که دید * هست برار باب بینش بآید
 من چه گویم آنچه دید و آنچه یافت * من چه دانم بر دل و جان چه یافت
 از وجود خود شد و تسبیح خواند * بر زبان صد حرف در تنبیه راند
 بر زمین افتاد زان پس بیخبر * گوشت از جسم او جان شد بدر
 حرف این معنی ندانی از کتاب * تاباشی روز و شب اندر حساب
 ﴿الاحدیة﴾ قال العارف النامي الشيخ عبدالرحمن الجاني قدس سره السامی

فی شرح باغیانہ * اول تعینی کہ نانی غیب هویت و نانی مرتبہ لاتمین است
 و وحدتی است صرف کہ اصل جمیع قابلیت است و او را ظهور و بطون
 مساوی است و مشروط و مقید هیچ یکی از انتفاء اعتبارات و اثبات آن
 نیست بلکه او عین قابلیت ذات است مر بطون و ظهور و ازلیت و ابدیت
 و انتفاء اعتبارات و اثبات آن را * و مر این وحدت را دو اعتبار است (اول)
 اعتبار اوست بشرط عدم اعتبارات و سقوط آن بالکلیه * و این اعتبار
 احدیت است * و ذات را باین اعتبار واحد گویند * و متعلق این اعتبار ظهور
 ذات است و ابدیت او * پس احدیت مقام انقطاع و استهلاك کثرت نسبیہ
 و وجودیہ است در احدیت ذات و در وحدت اگر چه کثرت منتفی است
 از وی کثرت نسبیہ متعلق الثقیق است در وی * همچون تعقل نصفیت
 و ثلثیت و ربمیت در واحد عددی کہ انشاء همه اعداد ازوست * و جمیع
 تعینات و وجودیہ غیر متناهیہ مظاهر این نسب متعلقہ در مرتبہ و احدیت است
 و لفظ احدیت در اصطلاح ارباب سلوک بر سه چیز اطلاق می کنند (یکی)
 احدیت ذات کہ غیب هویت است و لاتمین * (دوم) احدیت سلب
 اعتبارات کہ مقابل واحدیت ثبوت اعتبارات است (و سوم) احدیت
 جمع کہ الوهیت است و درین مرتبہ ذات باصفات ملحوظ است کہ
 (حیات) و (علم) و (ارادت) و (قدزت) و (سمع) و (بصر) و (کلام) است *
 ﴿ ارسطو ﴾ تلمیذ افلاطون و کان هو اشرافیا و لکن اختار تلمیذہ ارسطو
 طریق النظر و الفکر ثم هو کان وزیر اسکندر ذی القرنین ابن فیلقوس
 الرومی و دون الحکمة بامر اسکندر و لهذا لقب بالمعلم الاول ثم بعد ارسطو وقع
 التحریف فی الحکمة و اعظم اسباب التحریف نقل کتب الحکمة من لغة

﴿ ف ۱۳ ﴾

ارسطو

اليونان الى لغة العرب *

﴿قال﴾ شيخ الاشراق الشيخ شهاب الدين ابو الفتح بجي المقتول في التلويحات انه رأى ارسطو في المنام يمدح ويثنى على افلاطون فسأله عن فلاسفة الاسلام هل وصلوا الى مرتبة افلاطون قال ما وصل احد الى مرتبته ولا الى جزء من الف جزء من مرتبته فحدث عنده من عرفته من جماعة الحكماء الاسلاميين فلم يلتفت الي * ولما ذكرت ابا يزيد البسطامي وابا محمد سهل بن عبد الله التستري رحمهما الله تعالى وامثالهم اتهمج ووجدت البشاشة على وجهه فقال هم فلائفة وحكماء على التحقيق * فاهم ارتحلوا من منازل العلوم الرسمية ووصلوا الى العلم الحضورى والاتصال الشهودى وشغلوا عن العلائق الهيولانية حركتهم مما حركت انماهم مما كلامنا * (وقال) في التلويحات لا يكون الانسان من الحكماء ما لم يحصل له ملكة خلع البدن فلا تلتفت الى هؤلاء المشبهة بالفلاسفة المخبطين الماديين فان الامراء عظم مما قالوا * (وقال) ايضا هؤلاء القوم وان فضلوا ووفقوا ما اطلعوا على كثير من خفيات سرائر الاولين سيما الانبياء منهم *

﴿وارسطو﴾ در انولوجيا گفته خلوت گزیدم وریاضت کشیدم وخلق بدن نموده از ملباس طبع مجرد شدم و در خود حسنى غریب و نوری عجیب میدیدم و خود را جزئی از اجزاء عالم روحانی می یافتم و صاحب تأثیر بودم پس ترقی کردم بحضرت ربوبیت و نوری مشاهده میکردم که به زبان وصف آن تواند گفت و نه گوش نفت آن تواند شنید * ناگاه فکر میان من و آن نور حجاب شد و من متعجب بماندم که چگونه از آن عالم تنزل کردم * و شیخ مقتول در (تلويحات) و مولانا قطب الدين علامه در شرح (حكمة الاشراق)

این مشهور در ابافلاطون نسبت کرده اند *

ف (۱۴)

الاشارة

الاشارة (۱۴) وقال العارف بالله الصمد بابا فتح محمد البرهان پوری فی (مفتاح الصلوة) بعضی دوستان ازین فقیر استفسار کردند که در التّجیات وحده لا شریک له نیست وجه چه باشد گفته شد دو وجه احتمال دارد (یکی) آنکه باشاره انگشت چنانچه در حدیث صحیح است که بر شیطان از تیر آهنی سخت است کفایت نموده باشند (دوم) آنکه چون در معراج از فرشتگان این کلمه وارد شد و آنجا محل شُرک نبود تا دفع کرده شود چنانچه در (معارج النبوة) و غیره آورده اند که خطایب آمد بآن سرور عالم صلی الله علیه و آله وسلم که نا بگو فرمودند (التّجیات لله والصلوات والطّیبات) حق سبحانه تعالی فرمود (السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته) پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم عرض نمود (السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین) ملائک گفتند (اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله) اتمی * و نکته در رُک عاصیان با ذکر صالحان بزرگان چنین گفته اند که اینهارا پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم بکمال شفقت خود در علینا داخل فرمودند و ذلک لیس بعید فانه علیه السلام رحمة للعالمین *

ف (۱۵)

الاعیان الثابتة

الاعیان الثابتة (۱۵) و عارف نامی شیخ عبدالرحمن الجامی قدس سره السامی در شرح رباعیات خود فرموده که مرتبه نخستین که تعین اول است از ملکوت که مرتبه ارواح است و ملکوت از جبروت که مرتبه صفات است و جبروت از لاهوت که مرتبه ذات است ممتاز نیست * بلکه وحدتی است صرف و قابلیتی است محض و این مراتب همه در و مندرج و مندمج است من غیر امتیاز بمضاعن بعض لاعیان و لاعلماء و خصوصیات این

اعتبارات را باعتبار اندراج و اندماج درین مرتبه بی امتیاز ایشان از یکدیگر
شیونات ذاتیه و حروف عالیات و صور اصلیه نیز می خوانند و بعد از امتیاز
ایشان از یکدیگر در مرتبه نایه بسبب نورانیت علم صور شیون مذکوره
اند و مسمی اند با عیان بآیه و ماهیات انتمی *

﴿ف ١٦﴾

الاعصار

﴿الاعصار﴾ و يقال له بالفارسیه گر دباد و بالهندیه به گولا * نعم الناظم *

سرخ پوشی بمیان آمد و ورقصان برخاست

گر دبادی است که از خاک شهیدان برخاست

* نعم الناظم * لباس سبز پوشیدان نگار حور زادمین

محمد الله که آخر سبز شد نخل مرادمین

باین تقریب حکایتی یاد آمد که روزی با طالب علمان یکدل و یک روی بسیر
باغ (فرح بخش) که بسمت جنوب از آمدن گر واقع است رفته بودیم و بکنار
تالاب نفرج و نشاط می کردیم و هر یک یاد وطن بر باد داده بود و بارها برت
از گردن نهاده آب تالاب مصفا بود و ثمرات آن موسم مهیا یکایک گر دبادی
برخواست رقص کنان و دامن کشان بتالاب در آمد طرفه تماشای مفت
دست داد که آب تالاب بسبب گر دباد با هم می پیچید و دود در عبلکه زیاده بلند
می شد و می افتاد همچنین چند کثرت مثل مناره بلند شده نظاره میایان می کرد
و بر نایب داری مجلس و مجلسیان سر تا پا آشک حسرت و افسوس می پاشید
و سر بر تخته آب می زد هر گاه بحکم ضرورت در آن باغ سر اسر داغ می روم بیاد
آن دوستان (۱) که در آن مجلس حاضر بودند متالم می شوم و مترسم باین بیت

(۱) که با فقیر تکرار علمی داشتند و روز شب بفقیر خانه می گزرایدند و بمقتد
و رسوخ مؤدت بحسن خود ممتاز بودند و الحال هم در اوطان خود در طبه

﴿ ف ۱۷ ﴾

التقاء الساكنين

الا ای باغبان بامن بگو صدق اگر داری
اگر باغ است همان باغ است ولی یاران غمی بینم
﴿ التقاء الساكنين ﴾ و برار باب فطرت و فکرت و اصحاب ظرافت و خبرت
مخفی نمایند که نعمت خان عالی قطعه هزلی در کدخدائی کامگار خان بنظم آورده
و در آن قطعه بتاریخ کدخدائی چنین می سراید

باخر دگفتم سخن را دستگاهی شد و سیم
پیش اهل دل بود تاریخ گفتن فرض عین
حرف مدرسا سخن مدغم پیر عقل انگاه گفت
نحو مجائز کرد این جا التقاء ساکنین

فاضل نامی میر غلام علی بلگرامی سلمه الله تعالی بشرح آن چنین داد سخن داده
که سال کدخدائی کامگار خان از مصر اع تاریخ می که بمدی آید سنه تسع و تسعین
والف مستغلامی شود و خلد مکان (قلعه گو لکنده حیدر آباد) را در سنه ثمان
و تسعین و الف فتح کرد و ازین جا بوضوح پیوست که کدخدائی کامگار خان
بادختر سید مظفر وزیر ابوالحسن و الی حیدر آباد يك سال بعد فتح واقع شد
و در مصر اع

نحو مجائز کرد این جا التقاء ساکنین

يك سال کم است لهذا شاعر تعمیمه کرد و حرف مدرسا باماده تاریخ مدغم یعنی
ضم ساخت حروف مدرسا اصطلاح صرفیات الف و او یارا گویند اینجا

﴿ حاشیه صفحه ۵۳ ﴾ اللسان و عذب الیان اندنه مثل بعضی تلامذه که بر

ایذای فقیر کمر بسته محنت سا لیسار افراموش کردند جز احم الله تعالی غنی

خیر الجزاء ۱۲ منه رحمه الله تعالی

حرف را مفرد آورد زیرا که مراد بك حرف است و آن الف باشد تقریباً
هزل - یا آنکه در فارسی حرفی که بالایی آن مد کشند همین الف است و همزه
التقاء بشکل كجك می نویسند در تاریخ بك عدد حساب کرد - اما تاریخ گویان
عرب همزه را که بعد الف می آید حساب نمی کنند که صورتی از صور حروف
تهجی ندارد *

(و مخفی نماید) که نقادان سخن را بر ماده تاریخ سخنی است که جواز التقاء
ساکنین در بعضی مواضع از مسائل صرف است پس ایراد لفظ نحو درین
مصرع بیجا واقع شد این اعتراض شهرت دارد - و جواب آن است که
مسئله را از جهت در علمی می آرند و همان مسئله را از جهت دیگر از علم دیگری
شمارند * و ازینجا است که بحث از التقاء ساکنین مطلقاً در صرف می کشند
که از عوارض جوهر کلمه است و التقای که در آخر بالتحاق کلمه دیگر
حادث می شود بحث در نحو هم میکنند ازین جهت که از عوارض آخر کلمه
است و نحوی از همین عوارض بحث دارد چنانچه در آخر (فوائد ضیائیه)
شرح ملا جامی در محل نون تا کید بگفتگوی التقای ساکنین می بردارد *

(و هر گاه) در محل مخصوص التقای ساکنین بالتقای ختاین است و نحو یان
بحث از التقای ساکنین کلمین میکنند ایراد لفظ نحو مناسب تر افتاد * باید
دانست که التقای ساکنین که بلحوق نون تا کید در چهار تنبیه و و اوجع حادث
می شود جمیع نحوات آن را در نون ثقیله روا داشته اند و یونس نحوی برخلاف
جمهور در خفیفه نیز روا می دارد - پس در محل مخصوص که صورت تنبیه است
الف داماد که فاعل فعل است بانون عروس که تا کید فعل میکند جمع گشته *
و اگر نون عروس را ثقیله می گیرند باعتبار تشددی که در کار میگرد پس

مراد از نحو مذهب جمهور نحویان است و این التقانزدانها جائز * و اگر خفیفه می گیرند باعتبار سکونی که برای حصول کار داشت چه پیش ازین وقت ایجاب و قبول شرط در میان آمده بود که ازین طرف برخاستن نباشد بس مراد از نحو مذهب یونس است که جواز این التقانزدانها است خاصه انتهی *

﴿ الانتقال ﴾ بدانکه اگر انتقال در يك دومسئله معین نکنند بلکه چند گاه يك دورا تعیین نموده باز بعد مرور ایام يك دومسئله دیگر را حسب الاحتیاج مقرر کرد پس درین صورت فتح باب و قلب موضوع مذهب و خلط مبحث می شود بنابراین این چنین جائز نیست — و نیز واجب است باید دانست که از روایت مذکوره (۱) اباحت زکاة مستفاد می شود در باب حلیه نساچه مذهب حنفی آنست که در حلیه زکاة فرض است و نزد شافعی فرض نیست پس اگر کسی حنفی برای دفعیه زکاة حلیه تقلید شافعی نماید جائز باشد و لیس كذلك چرا که فقهاء علیهم الرحمة والفران همه حیلها را جائز داشته اند و حیل زکوة استثنا نموده اند چنانچه گفته اند که حیل در اسقاط زکاة باطل است نظراً لحقوق الفقراء والمساكين والاسینسد باب الزکاة — (و نقل) امام ابو یوسف رحمه الله تعالى مشهور است که شخصی حیل زکاة را از امام پرسید بخانه خود سرور آمد و نشست و از غایت خوشی نشسته می جنبید — دبه جنگی که در خانه داشت دانست که امروز این کس داعیه جنگ با ما دارد از مکان خود بخت و سر خود را بسر او زد بخدیکه سرش پاره پاره کرد مردم خانه از صورت حال او با ما خبر رسانیدند امام فرمود آری کسیکه چنین زکاة ادانماید جز چنین یابد *

ف ۱۸

انتقال

﴿الايان﴾ وعارف نامي نورالدين شيخ عبدالرحمن الجامي قدس الله تعالى سره السامي در (نفحات الانس من حضرات القدس) در بيان احوال ابوالربيع الكفيف الحافي رحمه الله تعالى فرموده كه هفتاد هزار بار كلمه لا اله الا الله گفتن در نجات گوينده يا نجات آنكس كه آن را نيت وي گويند آن تمام است * شيخ ابوالربيع گفته است كه پيش از اين ذكر را هفتاد هزار بار گفته بودم وليكن بنام كسي معين نساخته بودم تا روزي در مائده طعامي حاضر شدم با جماعتي و با ایشان كودكي صاحب كشف بود در آن وقت كه آن كودك دست برد تا بخورد ناگاه گريست گفتندش چرا بگريستي گفت اينك دوزخ راست ميكنند و مادر خود را دروي در عذاب مي بينم * شيخ ابوالربيع گفت در باطن خود گفتم خداوند تو ميداني كه هفتاد هزار بار كلمه لا اله الا الله گفته بودم آنرا بجهت آزادي مادري كه آن كودك از آتش دوزخ معين گردانيدم گفت چون اين نيت در باطن خود تمام كردم آن كودك بخنديد و بشاشت نمود و گفتم مادر خود را مي بينم كه از آتش دوزخ خلاص يافت الحمد لله پس بطعام خوردن مشغول شد با آن جماعت * شيخ ابوالربيع ميگويد كه مرا صحت خبر نبوي صلى الله عليه وآله وسلم درين باب و كشف آن كودك معلوم شد انتهى *

الايان
ايصال ثواب هفتاد هزار بار كلمه طيبه موجب نجات است

﴿الايجاد﴾ وقال العارف النامي الشيخ عبدالرحمن الجامي قدس سره السامي في شرح رباعياته — ايجاد عبارت است از استوار رجود حق سبحانه و تعالى بصور اعيان ثابته و ماهيات و انصباع او باحكام و آثار ایشان و غايت و ثمره استوار رجود حق بصورت هر عين ثابت ظهور اوست سبحانه بحسب شائي كه اين عين ثابت مظهر اوست بر خودش سبحانه يا بر همين شان

الايجاد

یار امثال او جماع و فرادی یا خود جمع بین الظهورین * و هر شانی که ظاهر می
شود حق سبحانه بحسب وئی یا شانی است کلی جامع بر جمیع افراد شیون را *
یا شانی است که بعضی است از افراد این شیون و ظهور او سبحانه با حدیث
جمع خودش متحقق نمی شود مگر نسبت باین شان کلی جامع که حقیقت انسان
کامل است * پس حق سبحانه در مراتب انسان کامل بر خودش از حیثیت شان
کلی جامع بکلیت و احدیت جمعیت ظاهر باشد * پس اکتساب کند هر
شانی حکم جمیع شیون را و بر آنک همه بر آید و بر هر فردی بوصف مجموع بنماید
زیرا که همچنان که در مرتبه احدیت جمع هر شانی بر جمیع شیون مشتمل است
همچنین در مرتبه انسان کامل که آن شان کلی جامع است هر یک از آن
شیون بر همه مشتمل است و غایت غایات از ظهور حق سبحانه بحسب هر شان
این اکتساب مذکور است نه آنکه ظاهر شود آن شان فقط با ظاهر شود
حق سبحانه بحسب آن شان اتفی *

(ف ۲۱)

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

(تنبیه) بر اینای روزگار مخفی نماید که در استعمال ادویه بایهیه شرط است
 که غذا نیز مناسب باشد و اگر خلطی زائد بود نخست آن را پاک سازند
 و ایضا چنان نیست که در هر مزاجی هر معجونی مؤثر بود بسا باشد که با وجود
 اتحاد مزاج یک دوا در شخصی موافق آید و در دیگری بلکه همان دوا در حق
 یک شخص با وجود عدم تغییر مزاج آن وقتی نافع آید و وقتی بی و عقل در
 خصوصیات اعتراف به مجز دارد و از بیجا ست که در مطلب واحد نسخه های
 متعدد مرقوم میشود طالب را باید که اگر احیاناً از دوائی که حکیم دانا تجویز
 کرده است منتفع نشود بدواء دیگر ملتمس گردد و بد ظن نشود خصوص
 در امربه که ادویه این کار بعد مرعات بسیار شرایط مؤثر می آید

(مربای) شقاقل مصری باه راقوت دهد و نموظ تمام آرد و مثانه راقوت دهد
شقاقل تازه در آب خیسانند تا سه نوبت بعده مقشر سازند و بجوشانند تا نیم
مخته شود آن گاه غسل صاف بر سر آن ریزند و آب تش نرم بجوشانند
تا بقوام آید و در ظرف کنند و بعد از چهل روز استعمال نمایند و سفوفی که
درین باب مجرب است این است

(شقاقل) يك توله - (بهمنین) دو توله - (تودرین) سفید و زرد
دو توله (خصیه الثملب) - يك توله - (مایه اشتراعی) نه ماسه -
(مشك) - سه ماسه (عنبر) - سه ماسه - (نبات) - هفت ماسه - همه را
علیحده علیحده کوفته بیخته وزن نموده سفوف سازند شربت پنج ماسه
باشیر ماده گاو و اگر طبیعت حار و خشك بود شربت دو ماسه - اما
مایه اشتراعی و عنبر صحیح الاصل بود *

(واگر) موی عانه را بی آنکه باب ترک کنند تراشند و بروغن جوز هندی آله
و خصتین و موضع حلق و مقعد چرب کنند و چون جذب شود دوسه بار
چرب نمایند و بهمین دستور بفاصله دو روز موی عانه را تراشیده بروغن
مذکور مواضع مسطوره را چرب می نموده باشند قوت باه را فائده عظیم
دارد *

(و خوردن) مغزیسته بریان در نهار و نیز خوردن بیضه های نیم پرشت از سه
عدد تاده عدد موافق طبیعت باه راقوی گردانید و منی افزایش دهد - و اگر تخم
شام و تخم پیاز و تخم گند و دارچینی و تخم ترب يك يك ماسه کوفته باز رده
بیضه های نیم پرشت مخلوط کرده یا شامند قوت قوی حاصل آید *
(و معجون) سقنقور و لبوب کبیر در امر قوت باه قوی الاثر است *

(و طریق) نیم برشت نمودن بیضه این است که آب را در ظرفی بجوش آرند و بیضه را در آن آب اندازند و صد عدد شمارند یا تسبیح صد دانه بدست گرفته الله الله گویند و بگر دانند تا تمام شود از نگاه بیضه را بسرعت از آن آب بر آرند و بشکنند و زردی را بگیرند و نه را آشامند و سفیدی را نخورند *

(و باید دانست) که استرخاء آلت یا زبرودت باشد یا از رطوبت علامت آنچه از زبرودت باشد این است که آله لاغر و زار باشد * و مع ذلك در بعضی اوقات عند سخونت بدن خفست در استرخاء پیدا آید * و نشان رطوبی آنست که آله دائم مستقر نمی باشد و در جمیع حالات بر یک هیچ بود و مع ذلك فرجه باشد - بالجمله اندر رطوبی آنچه ذی قبض و مجفف باشد چون اهل سعد - وج - و مانند آن بکار برند و در آنچه بسبب زبرودت باشد اشیاء مسخنة چون جنسید ستر - و فریون - و فلفل - و شیطرج استعمال نمایند *

﴿ بو علی سینا ﴾ هو ابو علی سینا کما مر *

﴿ بوزر جهر ﴾ کان حکما و کیماء المساعما و لیا کمالا * و من کلامه عادانی الاعداء فلم ارعدوا اعدی من نفسی * عاجلت الشجعان و السباع فلم یغلبنی احد کصاحب السوء * اکلت الطیب و ضاجعت الحسان فلم ار الذم من العافیة * اکلت الصبر و شربت المر فمأیت اشد من الفقر * صارت الاقران و بارزت الشجعان فلم ار اغلب من المرأة السلیطة * رمیت بالسهم و رجعت بالاحجار فلم اجد اصعب من کلام السوء من فم مطالب بحق * تصدقت بالاموال و الذخائر فلم ار صدقة افضل من رد ذی ضلالة الی الهدی * سررت بقرب الملوك

﴿ ف ٢٢ ﴾

﴿ بوزر جهر ﴾
﴿ بوزر جهر ﴾
﴿ بوزر جهر ﴾

وصلاتهم فلم ار احسن من الخلاص منهم *

﴿ ف ٢٣ ﴾

تخليل الاصابع

﴿ تخليل الاصابع ﴾ قدوة المحدثين المتأخرين الشيخ عبدالحق الدهلوي رحمه الله تعالى در شرح (صراط المستقيم) فرموده و كيفيت تخليل اصابع رجل آنكه تخليل كند بخنصر يدي سرى ابتدا كند از خنصر رجل يميني و ختم كند بخنصر رجل يسري بجهت رعايت تيامن * و تخليل كند اصابع يمين را بدر آوردن اصابع يكي در ديگري * و سنت بودن تخليل اصابع بر تقدير بست كه آب درون انگشتان برسد * و مقصود از تخليل مبالغه و تكميل تطهير بود * و اگر انگشتان يكي ديگر چسپيده بود بحد يكيه آب درون آنها نرسد تخليل واجب بود بالاتفاق انتهى * و (مخفي نماند) كه بتخليل اصابع يمين و وقت شستن يمين تا مرتفعين مسنون است نه وقت شستن يمين تا رسعين *

﴿ ف ٢٤ ﴾

الترتيب بين قضاء الفوائت من الصلوة

﴿ الترتيب ﴾ و اعلم ان الترتيب بين الفروض الخمسة والوتر فائتا كلها و بعضها فرض — و لما وقعت المناظرة بل المكاررة في حصن (احمد نكر) بيني وبين بعض المتعصبين في حل الوقاية و شرحها في باب قضاء الفوائت كتبت الحواشي عليها و عرضتها على اصحاب الانصاف * الراغبين عن التعصب والاعتساف * فاستحسنوها و قالوا الحق اليك * ولا شيء عليك * و تلك الحواشي هذه * — قال المصنف صلى خمساً صلى خمساً مع سعة الوقت و لم يذكر هذا القيد لظهور * قال المصنف فائتة اى فائتة واحدة لان تصوير المسئلة بان صلى خمساً مع تذكر الفائتة انما تصور اذا كانت الفائتة واحدة * و اما اذا كانت الفائتان فتصوير المسئلة حيث ثبانه صلى اربعاً مع تذكر فائتين و قس على هذا قال المصنف ان ادى سادساً اى سابعاً و المراد باداء السادسة خروج وقت الخامسة اى ان خرج وقت الخامسة و دخل وقت السادسة و الفائتة غير منظورة في الحساب

والا فالخامسة معها سادسة والسادسة معها سابعة وهذا هو التحقيق الحقيق *
 لان الفوائت بمجرد خروج وقت الخامسة تصير ستة * واما ذكر اداء
 السادسة التي هي سابعة بالنظر الى المتر وكه ليصير كون الفوائت ستا متيقنا *
 ولهذا لو ترك الفجر ثم صلى الظهر ثم العصر ثم المغرب ثم العشاء ثم الفجر من اليوم
 الثاني مع تذكر صلوة الفجر المتر وكه ثم طلع الشمس يصير الفوائت ستا وتقلب
 المؤديات صحيحة على اصلها لوجود عدة سقوط الترتيب بخروج وقت السادسة *
 وهي صيرورة الفوائت ستة فلو قضى صلوة الفجر المتر وكه قبل الزوال او بعد
 اداء الظهر لا تفيد المبدأيات فيعلم من هاهنا ان عدة سقوط الترتيب هي كثرة
 الفوائت * وحد الكثرة ان يصير الفوائت ستا وليس عدة ذلك السقوط اداء
 السادسة التي هي سابعة هكذا في حواشي الهداية * — (قوله) وهو القياس
 لان الكثرة عدة لسقوط الترتيب والعدة لا تؤثر في نفسها بل في غيرها وهو
 ما بعد الستة فالكثرة تكون مصححة لصلوات التي بعدها فيكون نفسها فاسدة
 غير صحيحة * (قوله) ان ادى سادسا يعني ان خرج وقت الخامسة التي هي
 سادسة مع المتر وكه ودخل وقت السادسة التي هي سابعة مع المتر وكه *
 (فالحاصل) ان مدار تصحيح الخمس ليس على اداء السادسة السابعة *
 (قوله) حين ادى السادس الذي هو السابع * (قوله) تبين الخ لان صفة
 الكثرة اذا ثبت بوجوه الاخيرة اسندت الى اولها * (قوله) كانت في الكثير
 وهو الخمسة مع المتر وكه * (قوله) وهذا باطل اتفاقا لانه لا قائل بفضية الترتيب
 في الكثير * (قوله) ان كانت في الكثير بان ادى الخامسة وخرج وقتها سواء ادى
 السادسة اولا * (قوله) فلا يجوز اي فلا يجوز القول حيثئذ بفساد الغير
 الموقوف لانه اذا قيل حيثئذ بهذا الفساد يلزم الفساد وهو رعاية الترتيب

في الكثير وهذا باطل بالاتفاق وضمير لا يجوز الى رعاية الترتيب *
(قوله) او في القليل عطف على قوله في الكثير اى حتى يظهر ان رعاية الترتيب
ان كانت في القليل بان ادى الفائدة قبل الخامسة فيجوز القول بفساد الغير
الموقوف فيصير ما ادى فاسداً باتاً *

(ثم اعلم) ان المراد بالحدیثة في الوقاية ما يكون مقارناً بالمؤدى
وبالتقدمة فيها ما يكون سابقاً عليه فاحفظ فانه بنفسك هناك * (ولما ذكر) صاحب
(التوضيح) فيه مسألتين في مثال الجهل في موضع الاجتهاد الصحيح وكان
وجه الفرق بين حكميهما خفياً على الاذهان القاصرة اذكرهما بحيث يزول
الخفاء عنه فاقر

(المسئلة الاولى) من صلى الظهر بلا وضوء يظن انه على طهارة ثم صلى
العصر بالوضوء زاعماً صحة ظهره ثم تذكر انه صلى الظهر بلا وضوء ثم قضى
الظهر بناء على هذا التذكر ثم صلى المغرب على ظن ان العصر جائز بناء على
جهله بفرضية الترتيب الذي موضع الاجتهاد صحيح المغرب لان الترتيب مجتهد
فيه ولا يضر الجهل في موضع الاجتهاد ويكون الجاهل بهذا الجهل معذوراً
ولا مواخذة على المعذور فلا يجب عليه إعادة المغرب ويجب عليه قضاء العصر
عندئذ لانه اذاع زاعماً صحة ظهره وهذا الزعم زعم بخلاف الاجماع وعند الشافعي
رحمه الله لا يجب قضاء العصر لعدم فرضية الترتيب عنده * هذا اذا كان يزعم
وقت اداء المغرب ان عصره جائز حتى يصير جاهلاً عن الترتيب الذي هو
موضع الاجتهاد الصحيح * اما لو علم وقت اداء المغرب ان عصره لم يجز فعليه
إعادة المغرب كما يجب عليه قضاء العصر *

(والمسئلة الثانية) من صلى الظهر بلا وضوء ثم علم به وزعم صحته ثم صلى العصر

بالوضوء زاعماً صحة ظهروه فلم يقض الظاهر يكن عالماً بعدم الوضوء حتى صلى الظهر
 فعلم به وزعم ان الصلوة الموداة بلا وضوء من غير علم بذلك صحيحة لا يجب
 قضاؤها فلم يقض الظاهر بناء على هذا الزعم فالحكم حينئذ ان عصره غير صحيح
 فالواجب عليه قضاء الظاهر ثم إعادة العصر (فان قيل) انه كما صلى المغرب في
 المسئلة الاولى بناء على زعمه صحة العصر كذلك صلى العصر في المسئلة الثانية بناء
 على زعمه صحة الظاهر فما وجه الفرق بين زعم صحة صلوة العصر وبين زعم
 صحة صلوة الظاهر حيث حكمتهم بفساد صلوة العصر وجوب اعادتها وقضائها
 وبصحة صلوة المغرب وعدم قضائها واعادتها - (قلنا) فساد الظاهر قوى
 وفساد العصر ضعيف لا بد فيه من الجهدين الى صحته وفساد العصر مجتهد فيه فن قال بفرضية
 الترتيب يقول بفساده ومن لا فلا فساد له ليس بقطعي بخلاف فساد الظاهر
 المذكور فزعم صحته مخالف للاجماع فالجهل بفساده لا يصلح عذراً فلا يكون
 حكمه متهدياً الى صلوة اخرى اعنى المغرب فلا يكون فاسداً بل صحيحاً فزعم
 صحة الظاهر المذكور زعم بخلاف الجمع عليه وزعم صحة العصر زعم بخلاف المجتهد
 فيه * فالفرق بين الزعمين ظاهر * وقال افضل المتقدمين برهان المتأخرين دليل
 الطالبين سلطان العارفين شاه وجه الحق والملة والدين احمد آبادى قدس سره
 ونور مرقد ه حاصل الفرق ان فساد الظاهر بترك الوضوء قوى مجمع عليه
 فكانت متروكة بيقين فلا يتعدى حكمه الى صلوة اخرى انتهى *

(واعلم) ان الجهل في المسئلة الثانية جهل بالاجماع اى بالجمع عليه وهو
 لا يصلح عذراً وشبهة والجهل في المسئلة الاولى جهل في موضع الاجتهاد وهو
 يصلح شبهة دارة للحد وما يرجع فيه معنى المقوبة من الكفارات فافهم *

﴿ التربع ﴾ و نزدیک اهل تنجیم تربیع عبارت است از چهاره بین خانه نظر کردن کو اکب بیگدیگر * و این دلیل نیم دشمنی است چنانکه یکی در حمل باشد و دوم در سر طان و اگر دو ستاره نظر به پنجم و نهم دارند دوستی تمام باشد و این را تثلیث گویند مثلاً یکی در حمل باشد و دوم در اسد * پس آنچه در حمل است نظر او به پنجم است و آنچه در اسد است نظر او به نهم است زیرا چه از حمل تا اسد پنج خانه است و از اسد تا حمل نه خانه و اگر بشوم و یازدهم نظر دارند چنانچه یکی در حمل باشد و دوم در جوزا دلیل نیم دوستی است و این را تسدیس خوانند و اگر با اول و هفتم نظر دارد دشمنی تمام بود و این را مقابله گویند و اگر دو ستاره در یک برج باشند قدر آن نامند * و الحاصل ان التربع عندهم عبارة عن كون الكوكبين في ربع الفلك مثلي ان يكون القمر مثلاً في اول درجة الحمل والشمس في اول درجة السهر طان فيكون البعد بينهما تسعين درجة و قس عليه التثلیث بان يكون الكوكبان في ثلث الفلك والتسدیس والتسمیع وغير ذلك هكذا *

﴿ التصریف ﴾ قال السيد السند الشریف الشریف قدس سره فی رسالته المشهورة (بصرف میر) در حرف تصرف نیست زیرا که در حرف تصرف نیست — و دلالت هم بر معنی فی نفسه ندارد انتمی * و فی بعض النسخ زیرا که در حرف تصرف نیست و علی ای حال حاصل کلام آن قدوه از باب بحال اینست که در حرف تصرف اصطلاحی نیست یعنی تغییر لفظ واحد بسوی صیغهای مختلفه که بغرض تحصیل معانی متفاوته است در حرف نیست بدو سبب (اول) آنکه در حرف اصلاً تحویل و تغییر بوجهی از وجوه واقع نمی شود * پس این تحویل خاص که عبارت از تحویل لفظ واحد بدو صیغهای

مختلفه است نیز نخواهد شد چه ظاهر است که سلب عام تقاضا میکند سلب خاص را (ودوم) آنکه اگر بر تقدیر فرض و تسلیم تحویل خاص مذکور جائز داریم آنچه غرض از تحویل است در حرف مترتب نخواهد شد زیرا که حرف بذات خود دلالت بر معنی ندارد چه ظاهر است که در دلالت بر معنی خود محتاج است بسوی انضمام فعل یا اسم پس اگر حرف را تحویل کنند بسوی صیغهای مختلفه حصول معانی متفاوته ازان صیغ بنفسه متصور نیست فلا فائدة فی تصریف الحروف و ازین بیان من دفع شد اعتراضی که فیما بین مبتدیان متعارف است و تقریر آن این است که در قوله قدس سره (زیرا که در حرف تصریف نیست یا تصریف نیست) دور لازم می آید و مدار اندفاع بر این است که مراد از تصریف در مدعی معنی اصطلاحی است و در دلیل مراد از تصرف یا تصریف معنی لغوی *

﴿ الجاحظ ﴾ من المنزلة كما سيحي في الصدق ان شاء الله تعالى و كنيته ابو عثمان واسمه عمرو بن نجر و كان عمره ستا و تسعين سنة و توفي في سنة خمس و خمسين و مائتين في البصرة *

﴿ ف ۲۷ ﴾

الحاج

و عارف نامی مولانا نورالدین شیخ عبد الرحمن الجامی قدس سره السامی در بهارستان فرموده جاحظ گوید که هرگز خود را چنان خجل ندیدم که روزی مرا زنی بگرفت و بدو کان استاد ریخته گری بردا ورا گفت همچنین من متعجب شدم که این چه بود ازان استاد پرسیدم گفت فرموده بود که تمثال بر صورت شیطان برای من بساز گفتم نمیدانم که چه شکل می باید ساخت ترا آورد که بدین شکل *

بوالعجب روی و گونه داری * کس بدین رو و گونه نتوان کرد

بهر تصویر صورت شیطان * جز رخت را نمونه نتوان کرد
 ﴿ الجبر ﴾ چنانچه نعمت خان که عالی تخلص داشت قطعه در طوی کامگار
 خان پسر جعفر خان وزیر اعظم عالمگیر پادشاه گفته و باتش زبانی هالنجمن
 خوش طبعی گرم ساخته در آن بیت واقع است *
 آن سند از جبر آوردان سند از اختیار
 این سخن هم در میان مانده است امر بین بین

﴿ ف ٢٨ ﴾

نیل
 ۱۰۰

﴿ فاضل ﴾ نامی میر غلام علی بلگرامی المتخلص با آزاد سلمه الله تعالی که این
 خاکسار را بایشان اخلاص خالص الله است بموجب و فور در خواست بعضی
 احباب شرح آن قطعه را بطرز غریب نوشته اند * و در شرح بیت مذکور
 چنین نو کرین قلم نموده اند که مراد از اختیار مذهب فرقه قدریه است که
 برای بنده قدرت مستقل اثبات میکنند و بنده را خالق افعال خود می شناسند
 و مراد ازین بین بین مذهب اهل حق است که صدور افعال عباد را
 بهر دو قدرت یعنی قدرت حق و قدرت عبد مربوط می دارند و حق را خالق
 و بنده را کاسب میگویند *

﴿ و حاصل ﴾ معنی آنکه اشارت (اول) سوی کامگار خان است
 و (دوم) سوی صبیحه سید مظفر و زیر سلطان ابوالحسن والی حیدر آباد که
 بعد فتح حیدر آباد را از دواج خان مذکور در آمده بود یعنی خان مذکور نفس
 خود را دید که هیچ اختیاری در حرکت ندارد و برای تمیز مذهب
 جبریه را مستند خود ساخت و عروس مذکوره برای مطالبه حق خود و مقابله
 حجت خصم معارضه بمذهب قدریه کرد که بنده در افعال خود قدرت مستقل
 دارد اگر ترا قدرتی و قوتی هست بکار مشغول شو * این سخن هم در میان

ماند یعنی سخن عروس که از اختیار و استقلال قدرت میگفت در میان ماند و بدرجه نبوت نرسید و محصل مقصود نشد بلکه مطابق مذهب اهل سنت (۱) که امر بین بین است فعل نیم کاره ماند* یعنی خان عالی شان کسب و حمله و قوت و قدرت خود در اصراف نمود اما فاعل حقیقی خلق و ایجاد نفرمود*
 (الجبر والمقابلہ) وقال الفاضل الخلیجی الجبر اما رفع الاستثناء بان یزاد علی المستثنی منه مثل المستثنی و علی الطرف الآخر مثل ذلك و اما تکمیل الکسور اموالا و اشیاء* و المقابلۃ القاء المشترك من الجانبین انتهى و الفاضل الآملی قال فی خلاصۃ الحساب و الطرف ذوالاستثناء یکمل و یزاد مثل ذلك علی الآخر و هو الجبر و الاجناس التجانسۃ المتساویۃ فی الطرفین یسقط منهما و هو المقابلۃ* و لما کان بعض ما فی خلاصۃ الحساب فی باب الجبر و المقابلۃ محتاجا الی التوضیح و لم یتعرض له الشارح الخلفی الی اوضحته بما خطر فی خاطری الفاتر و ذهنی القاصر (۲) بعبارة واضحة لعموم النفع هكذا*

(قوله) یشیء المجہول شیئا* (اعلم) انه لا بد وان یکون الشیء المجہول غیر الواحد لانه ان کان واحداً فلا فائده فی ضربہ فی نفسه اذ لا حاصل له سواء* (واعلم) ان المال و الشیء و الکعب و هكذا الی غیر النہایۃ یشیء منازل و هی منازل الصعود و اجزاء المنازل ہی النزول* (قوله) فسابع المراتب مال مال انکعب لان ابتداء الحساب من الشیء* (قوله) صعودا ای فی جانب المنازل* (قوله) و نزولا ای فی جانب اجزاء المنازل* (قوله) کنسبۃ الکعب الی المال فان الکعب کما انه ضعف المال کذلک مال المال ضعف

(۱) سبحان اللہ و بحمدہ کسیکہ اهل سنت باشد و سنت او کار نکند ظاہرا
 اهل سنت نخواهد بود (۲) او ان تکرار بعض الاحباب - هامش الاصل

الكعب فان الشئ اذا فر ضناه اثنين فمضروبه في نفسه الذي هو المال اربع *
 ولا شك انه ضعف الاثنين والثمانية التي هي الكعب ضعف المال * والكعب
 اعني ستة عشر ضعف الثمانية وقس عليه و العاقل تكفيه الاشارة *
 (قوله) والواحد الى جزء الشئ عطف على الكعب اي كنسبة الواحد الى جزء
 الشئ فاننا اذا فر ضناه الشئ اثنين كان جزوه النصف ونسبة الواحد الى النصف
 نسبة الضعف فان الواحد ضعف النصف وكذا نسبة النصف الى جزء
 المال لانه على ذلك الفرض ربع لان المال حينئذ اربعة * ولا شك ان النصف
 ضعف الربع * وهكذا نسبة الربع الى جزء الكعب الذي هو الثمن لان الكعب
 على ذلك الفرض ثمانية - والربع ضعف الثمن و قس على هذا (قوله) فان كانا في
 طرف واحد * يعني اذا اردت ضرب منزل من المنازل في جنس آخر * فان كان
 الجنسان معا في طرف واحد من طرفي الصعود والنزول فاجمع مراتبهما -
 (وحاصل) الضرب سمي المجموع في ذلك الطرف كمال الكعب في مال مال
 الكعب (الاول) واقع في المرتبة الخامسة (والثاني) في المرتبة السابعة * فالحاصل
 من هذا الضرب كعب كعب كعب اربعا وهو واقع في المرتبة الثمانية
 عشر * او كان الجنسان في طرفين من طرفي الصعود والنزول * فالحاصل من
 الضرب هو من جنس الفضل في طرف ذي الفضل - فالمراد من الطرف
 الواحد طرف الصعود فقط او طرف النزول فقط - والمراد بالطرفين طرفا
 الصعود والنزول معا - (قوله) من جنس الفضل يعني ان كان الفضل واحدا
 فيكون ذلك الواحد الفضل من جنس الشئ وهو الجذرو ان كان الفضل اثنين
 فيكون الاثنان مالين لان جنس الاثنين هو المال و قس على هذا -
 (قوله) في طرف ذي الفضل يعني ان كان ذو الفضل في طرف الصعود يكون

جنس الفضل في طرف الصعود يعني لا يضاف اليه الجزء وان كان في طرف
النزول اي الجزء يكون جنس الفضل في طرف النزول اي يضاف اليه الجزء *
مثال (الاول) مامر ومثال (الثاني) جزء كعب كعب الكعب لشيء في مال
مال الكعب لشيء - الحاصل جزء المال لان المضروب في طرف النزول
والمضروب فيه في طرف الصعود وفضل المضروب على المضروب فيه بأثنين
وجنس الأثنين هو المال فاعتبرناه في طرف ذي الفضل وطرف ذي الفضل
هو النزول فاضفنا الجزء الى المال فصار الحاصل جزء المال وكذا اذا ضرب
جزء مال المال في مال الكعب لشيء يكون الحاصل هو الشيء اي الجذر لان
مرتبة الواحد هو الشيء اذا كانت المضروب والمضروب فيه في طرفين
ولم يوجد فضل احدهما على الآخر *

(فالحاصل) من جنس الواحد ابدأ يعني يكون الحاصل هو الواحد فان جزء
الشيء الذي فرض اثنين نصف فاذا ضربنا جزء الشيء في الشيء يكون الحاصل
هو النصف مرتين وللنصف مرتين هو الواحد * واذا ضربنا جزء المال
الذي فرض اربعا مثلاً وجزءه هو الربع في المال يكون الحاصل هو الربع
اربعة مرات * والربع اربع مرات هو الواحد وعليه القياس * (قوله) اضرب
عدداً من الجنسين الى آخره فان ضربت شيئاً مثلاً وقد فرضته اربعة في
شيء آخر وقد فرضته خمسة فاضرب عدد الاول في عدد الثاني يحصل
عشرون فهذا العشرون يكون من الجنس الواقع في ملحق المضروبين
فانظر فيه فاذا هو مال فيكون عشرين مالا وقس عليه * (قوله) من الجنس
الواقع الى آخره فاجعل ما وقع في الملتقى تميراً لذلك العدد الحاصل * (قوله)
وان كان استثناء اي ان وجد في احد المضروبين اوفي كليهما استثناء وجزاء

هذا الشرط قوله فاضرب الاجناس الى آخره وقوله ويسمى المستثنى الى آخره جملة معترضة بينهما - (قوله) زائد اى بلا استثناء -
 (قوله) ناقص اى مستثنى فيكون مقرونا بحرف الاستثناء (قوله) والطرف ذو الاستثناء اى الطرف الذى هو ذو الاستثناء سواء كان مع حرف الاستثناء مثل الاشياء او في حكمه مثل نصف شئ فانه في حكم الانصف شئ - (قوله) يكمل بان يسقط حرف الاستثناء ان كان او بوخذوا احداً ان كان انصف شئ وان كان نصف مال فيوخذ مال *

﴿وقال الفاضل﴾ الخ لخالى ان المصنف غفل عن بعض المقدمات وهو قولنا اما يكمل الكسور اموالا * (قوله) عدد يعدل اشياء الى آخره يعنى هذه ضابطة كلية اى كلما يعدل عدد جنس شئ فاقسم العدد بعد المعادلة على عدد جنس الشئ - فالمراد بالاشياء جنس الشئ سواء كان شيئاً واحداً او شيئين او اشياء وقس عليه اموالا واعداداً - وجنس الشئ في هذه المسئلة الاولى شئ ورابع * - (قوله) يخرج الشئ المجهول وهو في هذا المثال ما صرح بقوله فلزيد الف ومائتان ولعمرو اربع مائة * (قوله) فافرض ما نريد شيئاً الى قوله يعدل شيئاً وربعاً * الفرض منه تحصيل المعادلة * - (قوله) فلعمرو الف الا نصف شئ يعنى له الف بعد اخراج نصف ما زيد منه فيكون لعمرو ما بقى من الالف بعد ذلك الاخراج * وستعلم ان لزيد الف ومائتين ونصفه ست مائة فاذا خرجت من الالف بقى اربع مائة فهي لعمرو * (قوله) فلزيد الف وخمس مائة الاربع شئ اما الالف فلانه اقرب لزيد واما خمس مائة الاربع فلانه اقر لزيد مع ذلك بنصف ما لعمرو وكان لعمرو والف الا نصف شئ ونصف الالف خمس مائة ونصف الا نصف شئ

الاربع شئى فتامل * (قوله) يعدل شيئاً يعنى ان الالف وخمس مائة الاربع شئى يعدل الشئ الذى فرض لزيد اولا يعنى كان الشئ لزيد مفر وضاً اولا ثم وصل له بعد العمل مقام الشئ المذكور الف وخمس مائة الاربع شئى * (قوله) وبعد الجبر اى لزيد بعد الجبر *

﴿ واعلم ﴾ ان هاهنا طرفين (احدهما) ذوالاستثناء وهو الف وخمس مائة الاربع شئى فكلناه برفع الاستثناء فصار الف وخمس مائة * والطرف الآخر هو الشئ المفروض لزيد اولا ثم حصل المعادلة فزدنا الربع المستثنى على ذلك الشئ فصار شيئاً اورباً الف وخمس مائة صار معادلاً بشئى ورابع * فعملنا تلك الضابطة المذكورة لعنى عندا يعطى اشياء فاقسمه على عدد هاجر ج الشئ المجبول * بان قسمنا على ضابطة قسمة الضحاح على الضحاح مع الكسر عدد الاعداد وهو الف وخمس مائة على عدد شئى ورابع وهو خمسة بعد التجنيس بان ضربنا الف وخمس مائة في مخرج الربع وهو اربعة حصل ستة الف فرض بنا الشئ فى ذلك المخرج وزدنا على الحاصل صورة الكسر كما هو ضابطة التجنيس حصل خمسة فقسمناه ستة الف على خمسة حصل الف ومائتان لزيد ونصفه ست مائة فلما استثنيناها من الالف بقى اربع مائة وهي لعمر وكما اشرنا اليه انفا * (قوله) اشياء تبدل اموالاً الى آخره وهذه ايضا ضابطة كلية اى كلما تبدل اشياء اموالاً فانقسم الى آخره * (قوله) انتهوا اى اخذوا التركة على خلاف فرائض الله تعالى * (قوله) فاسترد الحاكم اى فاسترده القاضى بعد الخصومة * (قوله) وقسمه بينهم اى قسم القاضى المسترد على فرائض الله على اثنائه العصبات على السوية * (قوله) فافرض الدين اى الى آخره هذه الاعمال انما هي لعرض تحصيل المعادلة ليعمل بعد المعادلة بالضابطة المذكورة

حتى يحصل المجهول * (قوله) فافرض الدنانير شيئاً لكونها مجهولة *
 (قوله) وخذ طرفيه أي طرفي الشيء واحد طرفيه معلوم تعييناً وهو الواحد
 لأنه مبدأ سلسلة الأعداد وطرفه الآخر مجهول فقرضناه شيئاً * — (قوله)
 واضربه إلى آخره يعني لما كان الشيء قائماً مقام الدنانير التي على الأعداد المتوالية
 وحصل لنا واحد معه أي واحد وشي فاجربنا فيه ضابطة معرفة الأعداد
 المتوالية * (قوله) يحصل نصف مال لأن مضروب الشيء في الشيء مال فإذا
 أضفنا إليه النصف صار نصف مال * (قوله) ونصف شيء لأن مضروب الواحد
 في الشيء شيء فإذا أضفنا إليه النصف صار نصف شيء فالجموع الحاصل نصف
 مال ونصف شيء * (قوله) اذ مضروب الواحد إلى آخره يعني انما مضرباً بالضرب
 المذكور لأن حاصل ضرب كل عدد مع الواحد في نصف ذلك العدد يساوي
 مجموع الأعداد المتوالية من الواحد إلى ذلك العدد فالك إذا أردت أن تعرف
 الأعداد المتوالية من الواحد إلى الخمسة فزد عليها واحداً لتصير ستة فاضربها
 في نصف الخمسة وهو اثنان ونصف الواحد يحصل خمسة عشر وهي الأعداد
 المتوالية من الواحد إلى الخمسة وإن ضربت نصف المجموع أعني ثلاثة في هذا
 المثال في الخمسة يحصل أيضاً خمسة عشر والأعداد المتوالية هي الواحد والاثنان
 والثلاثة والأربعة والخمسة إلى ما لا نهاية له من غير أن يترك عدداً من الوسط
 كان يؤخذ واحداً وثلاثة بترك الاثنين فيكون كل عدد ذاتاً أعلى ما تحته بواحد
 ويكون ما تحته ناقصاً عما فوقه بواحد فتأمل * (قوله) فاقسم أي ثم افرض عدد
 الجماعة المجهول شيئاً فاقسم عدد الدنانير وهو نصف مال ونصف شيء على ذلك
 الشيء المفروض فيخرج حصة كل منهم من ذلك العدد سبعة فاضرب السبعة
 في ذلك الشيء المفروض المقسوم عليه ليحصل لك عدد المقسوم المجهول

اذا الضابطة الكلية ان حاصل القسمة اذا ضرب في المقسوم عليه يكون
 حاصل الضرب عين المقسوم فانك اذا قسمت عشرين على خمسة يكون خارج
 القسمة اربعة فان كنت عالما بان المقسوم عليه خمسة ووصل لكل اربعة وجاهلا
 عدد المقسوم فلتضرب الاربعة في خمسة ليحصل عشرون وهو عدد المقسوم
 (قوله) يعدل نصف مال ونصف شيء لان حاصل ضرب حاصل القسمة في
 المقسوم عليه يساوي عدد المقسوم ويعدله فيكون المقسوم وحاصل ذلك
 الضرب شيئا واحدا لا غير فيكون سبعة اشياء ونصف مال ونصف شيء
 امر او احدا (قوله) وبعد الجبر والمقابلة اي بعد تكميل الكسور في الطرفين
 باسقاط النصفين وازديادهما على سبعة وبعد المقابلة بان يكفي المشترك عن الطرفين
 مال يعدل ثلاثة عشر شيئا *

(وسألت) عن وجه هذه المعادلة افضل فضلاء الزمان صاحب النفوس
 القدسية الشيخ الاجل استاذ قطب الملة والدين العماني الاحمد آبادي
 سقى الله تراه وجعل الجنة مثواه (فقال) لانه اذا جبر وكل نصف المال
 ونصف الشيء صار امالا وشيئا ثم اذا زيد ذلك المكسران في الطرف الآخر
 صار ذلك الطرف اربعة عشر شيئا لوجود سبعة اشياء في ذلك الطرف وكون
 ذلك الكسرين بمنزلة سبعة اشياء ومعادلين لها فيصير مال وشيء في طرف
 واربعة عشر شيئا في طرف آخر ثم القيت شيئا من الطرفين فبقي ثلاثة عشر
 شيئا في طرف ومال في طرف آخر انتهى *

(قوله) فالشيء ثلاثة عشر اي فالشيء الذي هو عدد الجماعة ثلاثة عشر لانه
 وقع المعادلة بين ثلاثة عشر شيئا وبين المال وقد سبق الضابطة الناطقة بان
 المعادلة اذا وقعت بين الاشياء والمال يقسم عدد الاشياء على عدد الاموال

فقسماً ثلاثة عشر شيئاً على المال حصل ثلاثة عشر وهي عدد الجماعة المجهول
ثم معرفة عدد الدنانير في غاية السهولة لأن السائل قال أصاب لكل سبعة
فضر بنها في ثلاثة عشر حصل احدى وتسعون وهي عدد الدنانير (فان قلت)
كيف يكون خارج القسمة ثلاثة عشر بقسمتها على المال (قلنا) عدد المال اربعة
لما مر من ان الشيء المفروض ادناه اثنان فمضروب في نفسه اربعة فاذا قسمنا
ثلاثة عشر على اربعة ضربناها في اربعة فحصل اثنان وخمسون فخرج قسمتها
على اربعة ثلاثة عشر *

(فان قلت) الضابطة في القسمة ان المقسوم عليه اذا كان ناقصاً عن المقسوم
فحاصل نسبة المقسوم عليه الى المقسوم خارج القسمة فما وجه الضرب
(قلنا) مرجع النسبة الى ضرب المقسوم في المقسوم عليه وجعل الكسور
صحاحاً كما لا يخفى على المحاسب (قوله) فاضربه اي عدد الاولاد في سبعة
او بالعكس لان مضروب خارج القسمة في المقسوم عليه او بالعكس
يساوي المقسوم كما مر فالدنانير احدى وتسعون (قوله) فالخطاء الاول اربعة
ناقصة لانا اذا فرضنا عدداً الاولاد خمسة كان عدد الدنانير خمسة عشر لانها
مجموع الاعداد المتوالية من الواحد الى خمسة فالخطاء الاول اربعة ناقصة
لان حصة كل واحد من الاولاد خمسة من خمسة عشر ديناراً ثلاثة دنانير فلا بد
من اربعة اخرى حتى يصير المجموع سبعة كما قال السائل فالخطاء الاول
انما هو اربعة ناقصة من سبعة (قوله) فالثاني اثنان كذلك اي فالخطاء الثاني
اثنان ناقصان لانه مجموع الاعداد المتوالية من الواحد الى التسعة خمسة
واربعون والنصيب منها لكل من التسعة خمسة ولا بد لنا من سبعة كما قال
السائل فلا بد من اثنين زائدين فالخطاء انما هو بقدر حاجة *

(قوله) والفضل بينهما أي بين المحفوظين (قوله) وبين الخطأين أي الفضل بين الخطأين أثنان فإذا قسمنا الفضل بين المحفوظين أعني ستة عشر على الفضل بين الخطأين أعني اثنين يخرج ثلاثة عشر وهي عدد الأولاد ومنه يعلم عدد الدنانير بضرب السبعة في عددهم كما لا يخفى *

(قوله) فالحاصل إلا واحد * أي فحاصل التضميف وهو أربعة عشر عدد الأولاد لكن بعد استثناء الواحد منها بقي ثلاثة عشر وهي عددهم وحصة كل واحد سبعة كما قال السائل ف ضربناها في عددهم فالحاصل هو عدد الدنانير لأن مضروب خارج القسمة في المقسوم عليه يساوي المقسوم كما مر *

(قوله) عدد يعدل مالا * يعني كلما وقع المتادلة بين عدد و أموال فالضابطة حينئذ قسمة ذلك العدد على الأموال (قوله) وجذر الخارج من القسمة * (قوله) أقر زيد عند القاضي * (قوله) بأكثر المالين ليس المراد بالمال ما هنا المال الاصطلاحي في هذا الباب أعني مضروب الشيء في نفسه بل المراد المعنى اللغوي أي ماله مالية وقيمة * (قوله) ومسطحها أي مسطح مجموع المالين أي حاصل ضرب أحد المالين في آخر والمسطح هو العدد الحاصل من ضرب عدد في غيره مثل العشرين الحاصل من ضرب أربعة في خمسة كما سيحكي في موضعه * (قوله) لحدبها أي أحد المالين لزيد * (قوله) عشرة وشيئا لأن العشرة وشيئا أكثر من قسمين من عشرين وقد أقر المقر لزيد بأكثر المالين اللذين مجموعهما عشرون *

﴿ واعلم ﴾ أن الإشارة أمر يقيني في أكثر المالين وإنما الجهرول هو الشيء الذي فرض مع العشرة والعمل إنما هو لتحصيل العلم به فافهم واحفظ فإنه نافع فيما سيأتي * (قوله) وبعد الجبر والمقابلة بأن تعتبر المائة بغير الاستثناء وهو الألاف صار مائة مائة - وزدنا المال على الطرف الآخر أعني ستة وتسعين فصارت ستة

وتسعين ومالا ثم وقعت المقابلة بين مائة وستة وتسعين مالا فاسقطنا ستة وتسعين من المائة من الطرفين فبقي اربعة من المائة فوقعت المعادلة بين الاربعة والمال فقسنا الاربعة على المال فحصل خارج القسمة الاربعة وجذرهما اثنان * — (قوله) والشئ الذي فرض مع العشرة لزيد اثنان فزديها على العشرة فصارت اثني عشر ولما استثنى الشئ الذي علم انه اثنان من العشرة الباقية بقي ثمانية فاكثر المائتين اثنا عشر لزيد — والباقي الثمانية للقاضي حق السعي نعمو ذب الله من شرورنا فسنأو من سيئات اعمالنا * —

﴿ قوله ﴾ عدد يعدل اشياء واموال اضابطها كلية اى كلما تقع المعادلة بين الاشياء والاموال * — (قوله) فكمل المال بعد المعادلة واحدا اى اجعله مالا واحدا فان كان نصف مال فزد نصفه عليه حتى يصير مالا كاملا واحدا وان كان ثلث مال او ربع مال فزد ثلثي مال او ثلاثة ارباعه عليه ليصير مالا كاملا واحدا وقس عليه * — (قوله) ان كان اقل منه اى ان كان المال اقل من المال الواحد كنصفه وثلثه وربعه وغير ذلك كما مر * — (قوله) ورده اى رد المال الى مال واحد ان كان ذلك المال اكثر من مال واحد بان كان مائتين او ثلاثة اموال او غير ذلك * — (قوله) وحول العدد كاثني عشر في المثال الآتى والاشياء الخمسة اشياء في ذلك المثال * — (قوله) الى تلك النسبة اى نسبة التكميل والرباب ان كملت نصف المال مثلا بزيادة النصف الآخر عليه اى بتضيف النصف او ردت المائتين مثلا الى المال باسقاط نصف المائتين الى المال فكمل العدد بتضيفه وانقصه بتنصيفه فكما ان نصف المال بالتضيف يصير مالا والمال بالتضيف مالا كذلك العدد كالخمس مثلا يصير بتكميله بالتضيف عشرة كاملة وكالعشر ين بتنصيفه

يصير عشرة ناقصة وكذا ان كان ربع مال فتكميله بزيادة ثلاثة ارباع اى ثلاثة امثاله عليه كذلك اذا كان العدد خمسة يصير بزيادة ثلاثة امثاله عليها عشرين وكما ان اربعة اموال بالر دباس قاط ثلاثة اموال يبقى مالا كذلك العدد اذا كان عشرين مثلاً يبقى بالر دباس قاط ثلاثة ارباعه اعني خمسة عشر خمسة * (قوله) بقسمة عدد كل اى ذلك التحويل يحصل بقسمة عدد كل واحد من العدد والاشياء على عدد الا اموال قبل التكميل والر دباس مجموع خارج القسمة هو المطلوب من التحويل فان كلامنا من خمسة اشياء واثناعشر في المثال الآتي اذا قسم على نصف مال على ضابطة قسمة الصحيح على الكسر يكون خارج القسمة في الاول خمسة خمسة ومجموعهما عشرة وفي الثانى اثنى عشر اثنى عشر ومجموعهما اربعة وعشرون * — (قوله) ثم ربع اى بعد التكميل نصف عدد الاشياء وذلك النصف خمسة لان عدد الاشياء في المثال عشرة ومربع الخمسة خمسة وعشرون * (قوله) وزد به على العدد اى زد ذلك المربع على العدد الذى حصل المادلة به بعد التكميل والتحويل وذلك العدد في المثال الآتي اربعة وعشرون واذا زيد عليه مربع الخمسة اعني خمسة وعشرين يحصل تسعة واربعون * — (قوله) وانقص من جذر المجموع اعني الزيد والمزيد عليه وهو في المثال تسعة واربعون وجذره سبعة واذا نقصنا منها نصف عدد الاشياء وهو خمسة يبقى اثنان وهو العدد المجهول المطلوب المقرب به * (قوله) في نصف باقها اى في نصف الباقي من العشرة بعد لقاء المجهول منها الذى سنفرضه شيئاً * (قوله) فافرضه اى فافرض ما مجموع مربعه الى آخره شيئاً لجهاته * (قوله) ونصف القسم الآخر اى نصف الباقي من العشرة * (قوله) خمسة الا نصف شي لان القسم الآخر عشرة الا شيئاً فنصفه خمسة الا نصف شي * (قوله) ومضروب الشيء

فيه اى في نصف القسم الآخر يعنى في خمسة الانصف شئ * (قوله) خمسة اشياء الانصف مال لان مضروب الشئ في الخمسة خمسة اشياء ومضروب الشئ في الانصف شئ الانصف مال * (قوله) فنصف مال وخمسة اشياء بل مال وخمسة اشياء الانصف مال لان عندنا مالا وهو صريح القسم الاول وخمسة اشياء الانصف مال وهو مضروب الشئ في القسم الآخر فالمجموع عندنا مال وخمسة اشياء الانصف مال *

﴿ ولما كان ﴾ هذا كلاما طويلا طائل تحته اختار نصف مال وخمسة اشياء في مقامه لان مفاد هذا مفاد ذلك مع الاختصار لانه لما استثنى من المال نصف مال بقى نصف المال فنصف مال وخمسة اشياء صبح ان يقال في مقام مال وخمسة اشياء الانصف مال كما لا يخفى على المتأمل * — (قوله) يعدل اثني عشر الواقع في السؤال * (قوله) فالعشرة اشياء يعنى لما وقع المعادلة بين العدد اعني اثني عشر وبين جنس الاموال والاشياء اعني نصف مال وخمسة اشياء عملنا بالضابطة المذكورة بان كلنا نصف المال اى جعلناه مالا واحدا بالتضعيف وحولنا عدد الاشياء اعني خمسة الى عشرة والعدد اعني اثني عشر الى اربعة وعشرين بتلك النسبة اى بتضعيف الخمسة واثني عشر على عشرة اشياء مما دلالات اربعة وعشرين * — (قوله) نقصنا نصف عدد الاشياء وهو خمسة لان عدد الاشياء عشرة بعد التكميل * — ﴿ قوله ﴾ من جذر مجموع الى آخره * — (اعلم) ان عددا الاشياء عشرة ونصفها خمسة وصريح الخمسة خمسة وعشرون والعدد اربعة وعشرون ومجموع ذلك المربع وهذا العدد تسعة واربعون وجذره سبعة فاذا نقصنا الخمسة التى نصف عدد الاشياء من السبعة التى جذر المربع بقى اثنان

وهو المقربه — (قال المصنف رحمه الله تعالى) في الهامش لان مربعة اربعة ومضروبه في نصف الباقي من العشرة بعد القاء الاثنين منها ثمانية ومجموع الاربعة والتمائة اثناعشر * (قوله) اشياء تعدل الى آخره اى كلما وقع المعادلة بين الاشياء والعدد والاموال فبعد التكميل او الرد على وزان ما صرف في المسئلة الاولى من المقترنات تنقص العدد الى آخره (قوله) جذر الباقي من الرابع * (قوله) على نصفه اى على نصف عدد الاشياء * (قوله) او تنقصه منه اى الجذر المذكور من نصف عدد الاشياء معطوف على تزيد وكلمة او للتخيير * (قوله) امثال العدد اى ذلك العدد المجهول لجهالة شيئاً واضربه في نفسه يحصل نصف مال وزد عليه اثني عشر فنصف مال مع اثني عشر يعدل ويقوم مقام خمسة امثال ذلك الشئ اى مقام خمسة اشياء فاذا كملنا نصف مال صار مالاً وحولنا اثني عشر الى اربعة وعشرين وخمسة اشياء الى عشرة اشياء على نسبة ذلك التكميل فبعد هذا التكميل وقع المعادلة بين عشرة اشياء ومال واربعة وعشرين فعملنا بالضابطة المذكورة بان نقصنا العدد اعني اربعة وعشرين من مربع نصف عدد الاشياء وهو خمسة وعشرون لان عدد الاشياء عشرة ونصفها خمسة ومربع الخمسة خمسة وعشرون يبقى بعد هذا التقيص واحد وجذره ليس الا واحداً فان زدت الواحد على الخمسة التى هي نصف عدد الاشياء يحصل ستة وهو العدد المجهول المطلوب لانك اذا ضربتها في نصفها اعني ثلاثة يحصل ثمانى عشر فان زدت عليه اثني عشر يحصل ثلاثون وهو خمسة امثال الستة * (قوله) او نقصته منها اى نقصت الواحد من الخمسة يحصل اربعة وهي العدد المجهول المطلوب عنه ايضاً لانه اذا ضرب اربعة في نصفها يحصل ثمانية واذا زيد

عليها ثنا عشر يحصل عشرون وهو خمسة امثال الاربعة * (قوله) اموال تعدل
عددا الى آخره يعني كلما وقعت المعادلة بين المال والعدد والاشياء فبعد
التكميل او الرد على الوجه المذكور تزيد مربع الى آخره * (قوله) وجذر
المجموع اي تزيد جذره * (قوله) عدد نقص من مربعه اي عدد ربع ثم نقص
ذلك العدد من مربعه * (قوله) وزيد الباقي بعد نقصان الجذور * (قوله) نقصنا
من المال شيئا اي فرضنا ذلك العدد الجهول شيئا ثم ضربناه في نفسه حتى
صار مالا ثم نقصنا الشيء من المال فيبقى مال الاشياء * (قوله) وكلنا العمل اي
سلطنا على ما قال السائل بان زدنا الباقي اعني مال الاشياء على المربع المذكور
اعني مالا حصل مالا ان الاشياء وهو معادل للعشرة لانه حصل لنا بعد التريع
والتنقيص وزيادة الباقي كما كانت العشرة حاصلة بعد هذه الامور في قول
السائل فعملنا ان ما لين الاشياء هو بعينه العشرة المذكورة في قول السائل لكن
لا نعلم ان ما لين الاشياء ما هو فعملنا ايضا بطة المذكورة لمعادلة الامور للاعداد
والاشياء بعد الرد والتكميل * (قوله) وبعد الجبر والرد * (قال الخلخالى) بان
اخذنا الما لين الكاملين بغير الاستثناء وزدنا الشيء على العشرة فصار مالا ان
يعادل عشرة وشيئا ثم رددنا الما لين الى مال واحد والعشرة الى الخمسة والشيء الى
نصف الشيء صار خمسة اعداد نصف شيء * (قوله) ومربع نصف عدد الاشياء *
﴿ واعلم ﴾ ان عدد الاشياء نصف لان الشيء بعد الرد صار نصف شيء ونصف
النصف ربع فنصف عدد الاشياء ربع ومربع الربع نصف ثمن * (قوله) مضافا
الى الخمسة اي حال كون ذلك المربع منضما الى الخمسة * (قوله) خمسة ونصف
ثمن خبر قوله ومربع نصف عدد الاشياء المنضم الى الخمسة * (قوله) وجذره
اي جذر خمسة ونصف ثمن انسان وربع * يعلم هذا ايضا بطة استخراج الجذر

بأنك ان ضربت الخمسة في مخرج الكسر وهو ستة عشر وتزيد على الحاصل
صورة الكسر يحصل احد وثمانون وجذر تسعة فاذا قسمناها على جذر
مخرج الكسر وهو اربعة يخرج انسان وربع * (قوله) تزيد عليه اي على
الجذر المذكور اعني اثنين ونصف او ربعا * (قوله) ربعا اي تزيد ربعا * (قوله)
يحصل انسان ونصف لان الربع نصف عدد الشيء وهو نصف كما مر ونصف
النصف ربع فاذا زدنا الربع على اثنين وربع صار اثنين ونصف * (قوله) وهو
المطلوب قال المصنف في الهامش لان مربعه ستة وربع واذا نقصنا منه اثنين
ونصفا بقي ثلاثة وثلاثة ارباع ويزيدنا ذلك على ستة وربع صارت عشرة انتهى *
(وتوضيحه) انه انما قلنا ان الاثنين ونصف هو المطلوب لانه يصدق عليه ما قال
المائل لان مربع اثنين والنصف على ضابطة ضرب الصحيح مع الكسر في مثله
ستة وربع لان مجنس الاثنين والنصف خمسة ومربعها خمسة وعشرون وهو
الحاصل الاول ومربع مخرج الكسر ين اربعة لان مخرج النصف انسان
ومضروب الاثنين في انفسهما اربعة وهي الحاصل الثاني * فلما قسمنا الحاصل
الاول على الحاصل الثاني يخرج ستة وربع واذا نقصنا منها ذلك العدد اعني اثنين
ونصفا بقي ثلاثة وثلاثة ارباع * فاذا زدنا هذا الباقي على المربع المذكور اعني ستة
وربعا صارت عشرة كما قال المائل فافهم واحفظ وكن من الشاكرين * اللهم اعنا
على الجواب يوم السؤال والحساب * كما هو تنبي مغلفات الجبر والمقابلة في
خلاصة الحساب * ولما كان مطمح نظري في هذا الكتاب * بل في كل ما تاليفاتي
توضيح المطالب بعبارات واضحة وتحرير المآرب باعتبارات لا تحة * اخترت
تطويل الكلام * في بيان كل مطلب ومرام * والزممت غلق ابواب الاختصار *
وفتح اقفال الاختصار * بحيث يوهى الاطنا بليتيسر الوصول على القاصرين

من كل باب * نعم وان یغیر مرآت ارباب البصیرة الاذکیاء لكن یحسبه اصحاب
البصارة الضعفاء کجل الجلاء * - اللهم وفقنی للنفع العام * والبذل التام *
واغفر لی وتب علی انک انت التواب الرحیم *

﴿ الجبائی ﴾ هو ابو علی محمد بن عبد الوهاب الجبائی من المعتزلة بالبصرة والجباء
بضم الاول وتشدید الثاني قرية من قرى الحضرستان وبالتخفیف قرية من
قرى الگازرون وهو استاذ الشیخ ابی الحسن الاشعری رحمه الله لكنه ترك
مذهب استاذہ لما ذكر فی الكتب الكلامیة *

﴿ الجمة ﴾ قال الحسن المیذبی رحمه الله فی (الفوائح) حکما گویند جمت حقیقی دو
آست فوق وتحت وهر دو بفلك اعظم مددی شود - فوق محیط طاو
وتحت بحر کز * بنابرین اورا محدود جہات گویند و جمیع افلاك شفاف اند یعنی
حجاب ابصارى نمی شوند و نه خفیف اند و نه ثقیل چه خفت می یابد محیط
است و ثقل میل بحر کز * و نه سرد اند و نه گرم و نه تر و نه خشك * و نمو و ذبول
و شهوت و غضب ندارند * و قابل کون و فساد نیستند و همشیه متحرك باشند
باستدارت باراده * و حی و باطق اند و تصور نکنی که چون افلاك حی و باطق
اند * متحد انسان بحیوان باطق مانع نباشد چه مراد از حی صاحب حیات
است و از حیوان جسم نامی حساس متحرك باراده و علاقہ قدیم بحوادث
بر وجه علیة موقوف بر امری است که بوجهی مستمر باشد و بوجهی
متجدد باعتبار استمرار مستند باشد قدیم و باعتبار تجدد واسطه صدور
حوادث شود * و آن حرکت فلکیه است * و مشائین گویند عقل را جمیع
کلمات ممکنه بالفعل حاصل است و فلك را هیچ کمال ممکن بالقوة نیست
الا اوضاع مختلفه * پس تشبه بعقل میکند و میخواید که اوضاع مختلفه از قوت

بفعل آرد و آن بیک دفعه میسر نیست پس بتدریج بوسیله حرکت بفعل می آرد انتهى *

﴿ حرف الحاء مع الالف ﴾

﴿ الحال ﴾ و ما ذکره هذا العاصی المؤلف فی (جامع الغموض) شرح الکافیة فی اقسام الحال یدکر بعبارة فی هذا الکتاب لا تنفع الطلاب - *

(و باید دانست) که حال بر اقسام است ایکی (متقله و ان حالی است که از

ذی الحال خود مستقل می شود مثل جاء فی زید را کباً - (دوم) موکده و ان حالی

است که جزء جمله را تا کید کنند مثل لاریب فیه در هو الحق لاریب فیه که

حال است موکده است جزء جمله را که آن حق باشد و تحقیق حقیق قوله تعالی

(الم ذلك الكتاب لا ريب فيه) در مطول در باب فصل و وصل مفصل

مذکور است - من اراد الاطلاع علیه فليراجع اليه * و بعضی فرموده اند که

حال موکده آن سال است که از ذی الحال خود منفک نشود یعنی از صفات

لازمه بود مثل قوله تعالی (هو الحق مصداقاً لما معكم من التوراة والانجيل) *

پس (مصدقا) که حال است از حق که ذی الحال است از صفات لازمه است

و نزدیک این بعض حال دائم داخل است در حال موکده و بعضی گفته اند

که حال موکده آن است که غالباً از صاحب خود منفک نشود ما دایمی که

صاحب او موجود است * (و سرم) متداخله و آن حالی است که از معمول

حال اول بود چون جاء فی زید يقوم غلامه مجروحاً رأسه * (چهارم) مترادفه

و آن حالی است که عامل او عامل حال اول بود مثل رأیت زیداً قائماً عالماً را کباً *

(تجم) حال مقدره است و آن حالی است که حصول او مقدر بود و صاحب

او بر آن حال در زمان اخبار نبود مثل جاء فی زید ممة صقر صائداً را غداً *

﴿ ف ۳۲ ﴾

الحال

﴿۳۳ ف﴾

الحسن والحسين رضي الله عنهما

﴿الحسن والحسين﴾ سبطا رسول الله افضل الانبياء صلى الله عليه وآله وسلم وهما ابنا امير المؤمنين اسد الله الغالب المطلوب لكل طالب علي المرتضى كرم الله وجهه من بنت رسول الله فاطمة الزهراء رضي الله تعالى عنها* ﴿اعلم﴾ ان ولادة الحسن رضي الله تعالى عنه خامس عشر من رمضان يوم الثلاثاء السنة الثالثة من الهجرة في المدينة المكرمة قيل انه رضي الله تعالى عنه تم الخلافة بستة اشهر الايام معدودة ثم تركها واختار الانزواء والاعتكاف في المدينة المظلمة وهو رضي الله تعالى عنه قد سمته امرأته مقدمة او جمدة بنت الاشعث فمكث شهرين يرفع من تحتها في اليوم كذا وكذا طستاً من دم - (وقال) رضي الله تعالى عنه سقيت السم مرتين وهذا المرة الثالثة هكذا في حيوة الحيوان (ا) وكنت آن امام همام ابو محمد انست رضي الله تعالى عنه - ودر حبيب السير مسطور است كه مروان بن حكيم كه از طرف معاويه حاكم مدينه بود معاويه مند يلى زهر آلود مصحوب او گر داننده گهت بايد كه بهر تدبير كه توانى جمده بنت اشعث بن قيس را كه زوجه حسن است فریب دهى تا بعد مباشرت وجود حسن را باين منديل پاك سازد و از قبل من ازوى متقبل شود كه چون اين مهم را بتقديم رساند و حسن بعالم آخرت انتقال نمايد پنجاه هزار دم بدو هم و او را در سلك ازدواج يزيد كشم - و مروان بفرموده معاويه بن ابى سفيان بمدينه شتافته بانواع خديمت جمده را كه اسم القبط داشت بر آن آورد كه موجب مدعاى معاويه عمل نموده زهر در اندام امام حسن عليه السلام سرايت كرده بدار السلام نقل فرمود - (وازر وضة الشهداء) چنان مستفادى شود كه چون جمده مكررا امام حسن (ا) هو تاليف كمال الدين بن محمد بن موسى الدميرى المصرى المتوفى بالقاهرة

علیه السلام رازہر دادچندان تأثیری نہ نمود آخر مقداری المساس سودہ در
آب بر آمیخت و چون آنجناب از آن آب بیاشامید قی بروی غالب گردید
و جگر آن سرور پارہ پارہ شد تا ہفتاد قطعہ بیرون افتاد و یازدہم شہر ربیع
الاول سنۃ خمسین شربت شہادت چشید و بجوار رحمت حق پیوست *
و سعید بن عاص نماز پر جنازہ خواند و بگورستان بقیع مدفون گشت
عمر شریفش چہل و ہفت بود * دہ پسر و شش دختر داشت و بعضی اولاد
امجاد امام علیہ السلام را پانزدہ نوشتہ اند دہ پسر و پنج دختر * و اسمی ہر یک
در کتب سیر مسطور است * و کمال الدین دمیری رحمہ اللہ تعالیٰ در حیات
الحیوان می نویسد کہ مروان بن حکم کہ جا کم مدینہ بود از دفن امام زدیك
جناب رسالت مآب علیہ الصلوٰۃ والسلام مانع آمدہ و التفصیل فی المطولات
﴿ و حضرت سید الشہدا امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ ﴾ برادر خورد
حضرت امام حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ از حضرت خاتون جنت فاطمہ زہرا
رضی اللہ تعالیٰ عنہا نوشتہ اند کہ بعد از ولادت حضرت امام حسن رضی اللہ
تعالیٰ عنہ بہ پنجاہ روز سیدۃ النساء فاطمہ الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا
بامام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاملہ شد - و تولد آنجناب در چہارم
یا پنجم ماہ شعبان سال چہارم از ہجرت وقوع یافت * و روایت جمعی
از ارباب اخبار مدت حمل آن امام ہمام شش ماہ است * و غیر از حسین بن علی
المرتضی رضی اللہ عنہما و یحیی بن زکریا علیہما السلام هیچ فرزندی در مدت شش
ماہ متولد نشد کہ زیستہ باشد - چون نوید تولد آن سید الشہدا بسمع مبارک
خیر الانام علیہ الصلوٰۃ والسلام رسید مبتہج و مسرور گردیدہ بخانہ حضرت
خاتون جنت تشریف آرزائی داشت و امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ را در کنار

حضرت سید الشہدا امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ ﴿

عطوفت خویش جای داده اذان در گوش مبارک ان امام همام گفت و حسین نام نهاد * و آن امام عالم مقام وقت وصال خیر الانام علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام شش ساله و چند ماهه بود - و در زمان شهادت امیر المومنین علی کرم الله وجهه سی و شش ساله * و در حین انتقال امام حسن رضی الله تعالی عنه چهل و شش ساله * و پس از فوت برادر عالی گهر خود ده سال و کسری در دار فنا اقامت داشت * و روز جمعه یاشنبه دهم محرم الحرام سنه احدی و ستین از هجرت سید المرسلین در کر بلا را یت عزیمت بجانب فردوس اعلیٰ برافراشت و امام الشهدا شد و در آن روز بقول امام یافعی رحمه الله تعالی هشتاد و دو مرد از اهل بیت و توابع او بحضور فایض النور آن امام عالی گهر بتیغ کوفیان بد اختر شهید شدند * و بعضی زیاده روایت کرده اند اما روایت مشهور آنست که عدد آن جماعت از هشتاد و دو زیاده نبود و بر روایت حسن بصری رحمه الله علیه شانزده ذوات با برکات از ولاد و اخوان و برادر زادگان و بنی اعمام امام حسین رضی الله تعالی عنه شهید شدند - و بعضی از مورخان عدد ایشان را سیزده گفته اند *

و مدت عمر گرامی امام همام پنجاه و شش سال و پنج ماه و چند روز بود و شمر ابن ذی الجوشن علیه الالمنه آن نور دیده مصطفی و آن جگر گوشتی علی مرتضی و فاطمه زهرا را بخنجر زهر آلود بعد نماز پیشین روز جمعه یاشنبه شهید کرد * ان الله وانا الیه راجعون - و تفصیل این اجمال بجهت سوزاست و شمه از ظلم و ستم که بر امام حسن و امام حسین رضی الله تعالی عنهما و بر اهل بیت او از یزیدیان رفت دفاتر و مجلدات نوشته اند و مع هذا اگر این را قم الحروف برخی از آن بخریر آرد او را قیام با شک غم و الم تر کرده باشد

وعقل وهو ش خود را گم *

یارب برسالت رسول الثقلین * یارب بغزا کننده بدرو حنین

عصیان مراد ونیم کن در عرصات * نیمی بحسن بخش ونیمی بحسین

﴿ الحکمة ﴾ شمس الدین شهرزوری در تاریخ الحکما گوید وبائی در زمان

فلاطون پیدا شد و مردم را مذبوحی بود بشکل مکعب و وحی آمد بیکي

از انبیاء بنی اسرائیل که تضعیف آن مذبح کنند تا و با مرتفع شود ایشان

در پهلوی آن مذبح مثل آن بساختند و باز یاده شد صورت حال با آن نبی گفتند

وحی آمد که ایشان مثل مذبح در پهلوی او ساخته اند و آن نه تضعیف مکعب

است * پس استعانت با فلاطون کردند و گفت چون شمار انفرت از هندسه

بود حق تعالی شمار این صورت تنبیه نمود هر گاه استخراج خطین میان خطین

بر نسبت واحد تو اند کرد مقصود حاصل شود و تحقیقه فی کتب الهندسة

وعلیک ان لا تكون تابعاً للحکماء فی الالهیات فأنهم فیها علی البطلان و الخذلان

﴿ الحلف ﴾ طرفه حکایتی یادم آمد که شخصی بخانه قاضی رفت و گمت مرا

چیزی بخور از قاضی گفت نشنیده که بخانه قاضی غیر سو گند نخورند *

﴿ الحوض ﴾ و لما كانت مسألة الحوض فی خلاصة الحساب مغلفة

ولم یتمرض بتفیصل هـ فلقاها الشارح الخ لخالی رحمه الله التمس منی من هو زبدة

الابرار او ان التکرار بالتعلیقات علیها بعبارات موضحة للمراد * وبالله استعین

وهو المعین فی المبدء والمعاد * وتلك التعلیقات هذه *

(قوله) و البواق زیادة يوم بان یملأ الانبوبة الثانیة فی یومین والثالثة فی ثلاثة ايام

والرابعة فی اربعة ايام * (قوله) فنی کم تملأ ای فنی کم جزء من اجزاء الیوم

تملأ تلك الانابيب الاربعة الحوض — (قوله) فبالاربعة المتناسبة * ای

فانه تعلمه بالاربعة المتناسبة بان لا ريب الى آخره* (قوله) لا ريب ان الاربع الى آخره بيان لمعلومية الطرفين واحد الوسطين ومجهولية احد الوسطين الآخر مثلي الحوض الذي تملأه الانبوبة الاولى* (قوله) ونصف سدسه عطف على مثلي الحوض اى تملأ تلك الاربع في يوم واحد حوضين كل واحد منهما مماثل لذلك الحوض الذي تملأه الانبوبة الاولى ونصف سدس ذلك الحوض* واما الحوض الاول فلان الانبوبة الاولى تملأه* واما الحوض الثاني ونصف سدسه فلان الثانية تملأ نصف ذلك الحوض والثالثة ثلثه والرابعة رבעه*

﴿ وانت ﴾ تعلم ان مخرج نصفه وثلثه وربعه وحوض واحد ونصف سدسه فالمجموع في يوم واحد تملأ مثلي ذلك الحوض ونصف سدسه* (قوله) فالمجهول احد الوسطين اى اذا ثبت ان عندنا معلومات ثلاثة (أحدها) اليوم الواحد وهو الطرف الاول والثاني مثلاً الحوض ونصف سدسه وهو الوسط الاول والثالث الحوض الواحد وهو الطرف الثاني فالمجهول إنما هو الوسط الثاني وهو اجزاء اليوم الواحد* —

﴿ قوله ﴾ فأنسب الى آخره يعنى ان احد الوسطين اذا كان مجهولاً فالضابطة حيثئذ ان يضرب احد الطرفين في الطرف الآخر ويقسم حاصل الضرب على الوسط المعلوم فخرج القسمة هو الوسط المجهول المطلوب* ولما كان الطرفان هاهنا واحداً يكون مسطحهما ايضاً واحداً وهو اقل من المقسوم عليه وهو الوسط المعلوم اعني مثلي الحوض ونصف سدسه — والمقسوم اذا كان اقل من المقسوم عليه فالضابطة ان ينسب المقسوم الى المقسوم عليه فاحصل النسبة هو خارج القسمة* فهذا امر المصنف رحمه الله تعالى بان ينسب الواحد

وهو مسطح الطرفين الى اثنين ونصف سدس فلما نسبناه اليه وجدناه
 خمسين وخمسي خمس بعد التجنيس بان ضربنا الواحد في مخرج السدس اعني
 ستة حصل ستة * ثم ضربناها في مخرج النصف اعني اثنين حصل اثنا عشر
 نصف سدس هذا التجنيس الواحد * واما تجنيس اثنين ونصف سدس فبانا
 ضربنا الاثنين في مخرج السدس وهو ستة حصل اثنا عشر سدس * ثم ضربناه
 في مخرج النصف وهو اثنان حصل اربعة وعشرون نصف سدس * ثم زدنا
 نصف السدس عليه حصل خمسة وعشرون نصف سدس * ولا ريب في ان
 اثني عشر نصف سدس الذي هو تجنيس الواحد ان نسب الى خمسة وعشرين
 نصف سدس الا اني هو تجنيس الاثنين ونصف سدس يكون خمسين
 وخمسي خمس وهو المطلوب لانه علم ان الحوض الواحد يكون مملواً بتلك
 الانابيب الاربعة في اليوم الواحد المقسوم على خمسة وعشرين جزءاً في خمسين
 وخمسي خمس منه اي في اثني عشر جزءاً من خمسة وعشرين جزء يوم واحد
 وفيه علمت من هذا البيان ان المنسوب هو اثنا عشر نصف سدس الذي
 هو مجنس الواحد بالكسر المذكور اعني نصف سدس والمنسوب اليه هو خمسة
 وعشرون نصف سدس هو مجنس اثنين ونصف سدس *

(قوله) وبوجه آخر عطف على قوله وخمسين وخمسي خمس اي نسب
 الواحد الى اثنين ونصف سدس بوجه آخر غير ما ذكر اولاً وهو ان الانابيب
 الاربعة تملأ حوضاً كبيراً وهو خمسة وعشرون جزءاً من الاجزاء التي
 بها الحوض الاول اثنا عشر جزءاً بان فرضنا الحوض الاول اثني عشر
 ذراعاً فيكون الحوض الكبير خمسة وعشرون ذراعاً فيمتلئ الحوض الاول
 في اثني عشر جزءاً من خمسة وعشرين جزءاً من اليوم الواحد الذي قسم

على خمسة وعشرين جزءاً* وحاصل هذه النسبة ان الواحد انا عشر جزءاً من اثنين ونصف سدس بعد التجنيس* وانت تعلم ان الفرق بين النسبتين في البيان والماء واحد*

﴿ قوله ﴾ فلا ريب ان الاربعة اى النبوة الاربعة تملأ في يوم واحد ثمن حوض والثلاثة الباقية على حاملها لان اخراج البالوعة اتمنا اعتبر في حق الاربعة لسهولة الفهم وان كان ممكناً في حق كل واحد منها فاعلم مما ذكر ان البالوعة لا تؤثر الا في الاربعة دون غيرها والانبوبة الاربعة تملأ الحوض في اربعة ايام في كل يوم ربهه وبالوعة تفرغ في ثمانية ايام فيكون مخرجها لنصف ذلك الربع وهو الثمن* (قوله) فالاربعة تملأ فيه اي في يوم واحد مثل ذلك الحوض الى آخره لان الانبوبة الاولى تملأ الحوض كله في يوم واحد بلا مشاركة اخرى* والثانية تملأ فيه نصفه والثالثة ثلثه والاربعة ثمنه لانها كانت تملأ ربهه لكن بمقتضى اخراج البالوعة يبقى الثمن وخروج الثمن فالحوض الواحد والنصف والثلث والثمن اتمى مثل ذلك الحوض وثلاثة وعشرين جزءاً من اربعة وعشرين جزءاً من ذلك الحوض*

﴿ قوله ﴾ فانسب مسطح الطرفين عملاً بضابطة المتناسبة فان المجهول احد الوسطين والطرفان واحد الوسطين معلومان لان الطرف الاول اليوم الواحد والطرف الثانى الحوض الواحد واحد الوسطين هو الحوض الواحد وثلاثة عشر جزءاً من اربعة وعشرين جزءاً* (قوله) باربعة وعشرين لان كل واحد من الطرفين واحد فاذا ضربنا واحد وهو اليوم في واحد وهو الحوض المنقسم على اربعة وعشرين جزءاً يحصل اربعة وعشرون جزءاً* (قوله) من سبعة واربعين جزءاً هي مجنس الحوض الواحد وثلاثة وعشرين

جزأ من أربعة وعشرين جزءاً من ذلك الحوض الواحد*

(واعلم) ان الحوض الواحد منقسم على أربعة وعشرين ربع سدس وهي مع ثلاثة وعشرين ربع سدس سبعة واربعون ربع سدس* فلم الوسط المجهول وهو أربعة وعشرون جزءاً من سبعة واربعين جزءاً من اليوم الواحد فيمتلئ الحوض الاول في أربعة وعشرين جزءاً من سبعة واربعين جزءاً من اليوم الواحد* (قوله) وعلى الوجه الآخر ای انسب على الوجه الاخير* (قوله) والباقي وهو ان الحوض الاول يمتلئ في أربعة وعشرين جزءاً من سبعة واربعين جزءاً من يوم واحد ظاهر غير مفتقر الى البيان*

(ف ۳۷)

بدر

(والحيض) نقل است که مامون الرشید دختر وزیر خود را نکاح کردان دختر (بوران) نام داشت در شب زفاف چون دست باو دراز کرد بوران را بسبب حیا در زمان غیر معتاد حیض طاری شد بوران گفت (ای امرالله فلا تبسم جلوه) مامون کنانه او معلوم نکرد باز بوران گفت یا امیر المؤمنین (فار التنور) مامون گفت (سأوی الی جبل یصمنی من الماء) بوران در جواب گفت (لا عاصم الیوم من امرالله) مامون دست از وباز داشت پس از اینجا معلوم می شود که گاهی جریان حیض از کثرت حیا می شود*

(ف ۳۸)

الختان

(الختان) و افضل المحدثین المتأخرین شیخ عبدالحق دهلوی قدس سره در شرح (صراط مستقیم) فرموده و احتجاج کرده اند بر وجوب ختان بآنکه حق سبحانه و تعالی امر فرموده باتباع ملت ابراهیم علیه السلام و تحقیق و ثبات شده در صحیحین از حدیث ابی هریره رضی الله عنه که پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم فرموده ختان کرد ابراهیم علیه السلام در هشتاد سالگی بقدم و بانچه روایت کرد ابو داود که گفت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم مردی را که

اسلام آورد بپند از خود موی کفر را و ختان کن * و با آنکه قلفه نگاه
می دارد نجاست را و منع می کند صحت صلوٰه را پس واجب بود از آله آن *
(و امام فخر رازی رحمه الله تعالی) در حکمت شرعیه ختان نکته گفته است که
حشفه چون مستور بود بقلفه نرم بود و قوی بود لذت از وی نزد مباشرت
و چون قطع کرده شود پوست قلفه درشت شود و لذت بسبب قطع ضعیف
گردد * و بالجملة احساس و لمس بسطح مستوراتم و اکمل بود از سطح
مکشوف * چنانچه از حال لسان و شفقتین تجربه می گردد و لایق بشریعت
ما که وسط و معتدل است میان جاسین افراط و تفریط تقایل و تمذیل لذت
است نه قطع آن مطلقاً و نه افراط در آن و ختان موجب اعتدال است
انتهی * ولیکن مؤلف این کتاب بخدمت اولوالالباب عرض میدارد که
ختان موجب امساك و دفع سرعت انزال است علی قدر الطبیعه از آن که غیر
مختون را بسبب کمال لذت بمساح جلدین یعنی قلفه و سطح باطن فرج
سرعت انزال می باشد از نومسلمی که بامن ابواب بی تکلفی مفتوح داشت
استفسار حالتین کردم گفت که چون مختون نبودم اگر چه لذت بیشتر بود
اما سریع الانزال بودم وزن از من ناخوش الحال انزال بدیر است وزن از من
خوش - پس در شریعت ما اگر چه نعمت کمال لذت مفقود است اما واجب
العطیات بسبب ختان نعم البدل کرامت فرموده *

﴿ ختم خواجگان ﴾ علیهم الرحمة والفران در حصول مطالب دینی و دنیوی
و وصول برکات صوری و معنوی و جمعیت اخلا و مخدولی اعدا اثر عظیم دارد
و طریق ختم مسطور درین نظم مذکور است *

ز ختم خواجگان گویم حکایت * که دارم از مشایخ این روایت

ختم خواجگان عظیم الرحمن والفران

چو آید بنده را مشکلی پیش * که دفعش را نیابد مرد دل ریش
 کند ختم و مراد خویش جوید * و در ختمش سخن با کس نگوید
 بهر نیت که خواند مستجاب است * سوالش را ز لطف حق جواب است
 شب جمعه بخواند یاد و شنبه * بود شبهای دیگر نا مو جه
 طهارت ساز اول ای برادر * بدت را از جنب سازد مطهر
 زاول چون شود توفیق یارش * بخواند فاتحه تا هفت بارش
 درود آنکه فرستد بر پیمبر * ز بعد فاتحه صد بار دیگر
 چو خواندی این درود ای مرد دیشار * الم نشرح بخوان هفتاد و نه بار
 هزار و یک بود رخصت پس انگاه * به بسم الله خواند ن قل هو الله
 باخر بار ای مرد نکو کار * بخوانی فاتحه تا هفت این بار
 چو اول بارم صد بار دیگر * درود از جان فرستی بر پیمبر
 (و خراشدگان) ختم کم از هفت کس نباشند و اگر زیاده باشند طاق باشند لیکن
 صوفی و پرهیزگار باشند * و بعد از ختم ده بار این دعا بخواند بسم الله الرحمن
 الرحیم یا مفتح الابواب یا مسبب الاسباب یا مقلب القلوب و الابصار
 و یا دلیل المتحیرین و یا غیاث المستغیثین تو کلت علیک یارب و افوض امری
 الیک لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم — (و در فاتحه) آیه الکرسی بخواند
 و نذر شیرینی و یا چیزی که باشد برابر حصه کرده بگیرند *

﴿ و اسامی ﴾ حضرات خواجگان قدس الله تعالی اسرارهم این است *
 حضرت خواجه (سلمان) فارس — و حضرت خواجه (قاسم) بن محمد بن
 ابی بکر صدیق — و حضرت خواجه (بازید) بسطامی — و حضرت خواجه
 (ابو الحسن) خرقانی — و حضرت خواجه (ابو علی) فارمدی — و حضرت

خواجه (یوسف) همدانی -- و حضرت خواجه (عبد الخالق) عجدوانی --
و حضرت خواجه (عارف) دیوگری -- و حضرت خواجه (محمود) الخیر
فقهوی -- و حضرت خواجه (علی) رامیتی -- و حضرت خواجه (بابا محمد)
سماسی -- و حضرت خواجه (سید امیر کلال) -- و حضرت خواجه
(بها و الدین) نقشبند -- قدس الله تعالی ارواحهم * و ختم معظم مکرم میان
صلوة عصر و مغرب نیز جایز است و بعد صلوة عشاء مستحسن داشته اند *

﴿ ف ٣٩ ﴾

الخطبة
فائدة نافعة

﴿ قدوه علماء دهر ﴾ یگانه فضلاء عصر * صاحب کرامات ظاهره --
واقف اسرار باهره -- جامع المعقول والمنقول -- حاوی الفروع والأصول --
الذی اخضرت ریاض الریاضات والریاض بذاته * وصارت اشجار
العلوم الغریبة مشجرة بزلال حیاض صفاته * سید شمس الدین مد الله ظلل
جلاله و افاض علی العالمین امطار فضله و کماله -- رساله نوشته اند مسمی
(بنایات الهیه) در بیان شمه از احوال و خرق عادات جد امجد خود
قبله اولیاء عصر -- کعبه اتقیاء دهر -- سید عنایت الله خجندی نقشبندی
و نیز یاره از شمائل کمالات والد بزرگوار نامدار خود یگانه حضرت
صمدیت -- مقرب بساط احدیت -- سید شاه منیب الله قدس الله
تعالی اسرارها و نور مرقد هما * و مزار مقدس این دو قطب فلك ولایت
در ولایت برادر سواد بالا نور زیارت گاه خواص و عوام است دران
رساله در بیان احوال والد ماجد خود قدس سره چنین نوشته اند *

کہ حضرت ما برای تزویج این فقیر بخانہ سیدی کہ از جملہ مشایخ
خجستہ بنیاد (۱) بود پیغام خطبہ فرستادند آن شخص قبول نمود و چون
شرایط امور شرعیہ و احتراز از اشیاء منہیہ کہ خواص و عوام این زمانہ
در مقدمہ تزویج ارتکاب باین چیز ہا دارند در میان آوردند انکار کردہ و از تقرر
برگشت حضرت مافرمودند ما مسلمانیم بدون متابعت شرایط شرعیہ
قبول نکنیم اگر بکافری خواہی داد در امور بدعیہ و منہیہ باتو موافق خواہد
شد چنانچہ بعد چند روز مردی نو مسلم خود را بسیادت و نجابت معزوف
کردہ با دختر آن شخص خطبہ نمود و بعد از عقد نکاح ظاہر گشت کہ
این کس جدید الاسلام است بر سوائی تمام نکاح رافسخ کرد و دختر دیگر
آورد آتش بسوخت و بر دو سوی را بکسی نکاح کردہ داد آخر کار آن غنی
بر آمد و بر ہمین منوال خانہ سیدی کہ در نسب و حسب درین عالم نظیر
خرد نمیدانست پیغام خطبہ فرستادند چون در اجابت توقف کرد تا بیا
ہمین حدیث شریف نوشتہ فرستادند قبول نکرد بعد چند روز دختر آن
او بمعاصی کیرہ گرفتار شدند و رسوائی عام و خاص گشتند کہ تفصیل آن بر زبان
توان نوشت انتہی *

﴿ الخلافة ثلاثون سنة ﴾ و صاحب کتاب (جوامع الکلم) می نویسد کہ خلافت
رسول اللہ علیہ السلام بر دو نوع است * خلافت کبری و خلافت صغری
(خلافت کبری) خلافت باطن است و آن مخصوص بامیر المؤمنین علی
کرم اللہ وجہہ گردیدہ و (خلافت صغری) خلافت ظاہر است و آن میان

(۱) یعنی بلاد اورنگ آباد من مضافات حیدر آباد کن صائمہما اللہ
عن جمیع الشرور والفتن - محمد شریف الدین المصحح عفی عنہ

﴿ ف ۹۰ ﴾

الخلافة ثلاثون سنة

امت مختلف فيه گشته اهل سنت و جماعت حق آن را بطرف امیر المؤمنین ابی بکر صدیق ثابت میکنند* و شیعه بسوی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه می کشند انتهى* و این خلافت کبری بواسطه حضرت امیر کبیر پیران ولایت رسیده تا قیامت جاری است — و خلافت ظاهر بسی سال باصحاب کبار منقضی شد*

﴿ و تفصیل چهار پیر و چهارده خانواده این است ﴾ که حضرت امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه را چهار خلیفه بودند دو صابی و دو غیر صابی — (صلبی) حضرت امام حسن و حضرت امام حسین رضی الله تعالی عنهما. و (غیر صابی) حسن بصری و خواجه کلیل بن زیاد و ایشان چهار پیر اند بعد از چهار اصحاب کبار رضی الله تعالی عنهم اجمعین — و حسن بصری رضی الله تعالی عنه ذو خلیفه گرفت یکی حبیب عجمی و دوم عبدالواحد بن زید. و از حبیب عجمی نه خانواده شدند حبیبان (۱) — طیفوریان (۲) — کرخیان (۳) — سقطیان (۴) — جنیدیان (۵) — کازرویان (۶) — طوسیان (۷) — سهروردیان (۸) فردوسیان (۹) — و از عبدالواحد بن زید پنج خانواده شدند — زیدیان (۱) عیاضیان (۲) — ادهمیان (۳) — هیریان (۴) — چشتیان (۵) — پس از چهار پیر و کس صاحب خانواده شدند یکی حبیب عجمی و دوم عبدالواحد بن زید رحمه الله علیهما*

﴿ و واقف ﴾ اسرار مقرب بارگاه پروردگار شیخ فریدالدین عطار قدس سره و انور مرقدہ در (تذکرۃ الاولیا) میفرماید* که آن پرورده نبوت — و آن خوکرده فتوت — و آن کعبه عمل و علم — و آن خلاصه ورع و حلم — آن سبق برده بصاحب صلاهی — صدر سنت حسن بصری رحمه الله علیه مناقب

او بسیار است * و مجاهده اوبی شمار * صاحب علم و معامله بود دایم خوف و حزن حق داشت - مادر وی مولاة ام المؤمنین ام سامة رضی الله تعالی عنها بود چون مادرش بکاری مشغول شدی حسن در گریه آمدی ام سلمه پستان مبارک در دهانش نهادی تا از و بمکیدى از شفقت و مرحمت شیر در پستان ام سلمه پدید آمد و او میخورد *

﴿ نقل ﴾ است که حسن طفل بود يك روز از كوزه مبارك رسول خدا صلى الله عليه وسلم آب خورد * پیغمبر فرمود که این آب که خورد * عرض کردند حسن * فرمود چندانکه آب خورده است علم من در و سرایت کند انتهى (۱) ام از بن جهت آنحضرت علیه السلام حسن بصري را پسر خواند * و همچنین خواجه کمال بن زیاد رحمه الله علیه بجانب حضرت علیه السلام مدتی پسر برد و نعمت پسر خواندگی یافت *

﴿ واصل ﴾ خانواده این است که پسران عبدالرحمن بن عوف دو برادر بودند عالم و متقی راصلح الناس مرید خواجه حبیب عجمی شدند خلوت و عزت گزیدند خود را (حبیبیان نام کردند که خانواده اول) است و نسبت آبا و اجداد از خود دور نمودند و همچنین دیگر اصحاب خانواده انساب خود را از خود ساقط کردند *

بنده عشق شدی ترك نسب کن جامی

که درین راه فلان ابن فلان چیزی نیست

(و خانواده دوم طیفوریان) است که می پیوندند بسطان العارفين خواجه بایزید بسطامی علیه الرحمة و طیفور نام شهر است و خواجه علیه الرحمة خلیفه حبیب عجمی بود صد و پنجاه سال عمر داشت و (سوم خانواده کرخیان) است

(۱) این نقل خلاف تصریح کتب اسماء الرجال هست که ولادت حسن بصری در آخر زمانه خلافت حضرت عمر رضی الله عنه است - الحسن النہای المصحح که

که می پیوندند حضرت معروف کرخی علیه الرحمة که خلیفه خواجه داود طائی است و ایشان نیز بنخواجه حبیب عجمی میرسند و کرخ محله است از بغداد و (چهارم خانواده سقطیان) است می پیوندند بنخواجه سري سقطی که خلیفه معروف کرخی است - (پنجم خانواده جنیدیان) است می پیوندند بنخواجه جنید بغدادی رحمه الله علیه * و ایشان دو تن بودند اول شیخ عثمان دقاق - دوم نحرالدین منصور * و هر دو شاگرد امام ابوحنیفه کوفی اند در علم و تقوی بی نظیر بودند بعد از هفتۀ افطار میگردند و هفتۀ ادسال مجاهده و ریاضت کشیده مریدخواجه جنید بغدادی شدند (ششم خانواده گازرونیان) است از سلطان اسحاق امیر گازرونی نعمت و یمت یافته دو جناب سلطان رحمه الله علیه ترك پادشاهی کرده مریدخواجه عبدالله خفیف شد و گازرون نام شهر است (هفتم خانواده طوسیان) است که بشیخ علاءالدین طوسی می پیوندند (هشتم خانواده فردوسیان) است که بنخواجه جنید بغدادی می پیوندند شیخ نجم الدین کبری راشیخ ضیاء الدین جنیدی خلافت دادند و فرمودند که شمار از اکابر مشایخ فردوس ساختم - (نهم خانواده سهروردیان) است که نیز بنخواجه جنید بغدادی می پیوندند بواسطه شیخ شهاب الدین سهروردی و ضیاء الدین ابوالنجیب سهروردی * و شیخ ممشاد دینوری که خلیفه خواجه جنید بغدادی بود *

﴿ و تفصیل ﴾ پنج خانواده عبدالواحد بن زید این است که (اول خانواده زیدیان) است * خواجه عبدالواحد بن زید دو خلیفه داشت * یکی خواجه عبدالرزاق که خود را زیدی گویند - (دوم خانواده

عیاضیان) است خواجه فضیل بن عیاض زیدی دو خلیفه داشت شیخ عبدالله
و سلطان ابراهیم ادم بلخی * خواجه عبدالله خود را عیاضی گویند (سوم
خانواده دهمیان) است که سلطان ابراهیم ادم بلخی می پویند * باین طریق
که سلطان ابراهیم ادم دو خلیفه داشت خواجه حمید الدین و خواجه حذیفه
المرعشی. خواجه حمید الدین خود را ادیمی گویند (چهارم خانواده همیریان)
است * خواجه هبیره البصری دو خلیفه داشت شیخ یازید و شیخ ممشاد علو
دینوری شیخ یازید خود را هیری گویند - (پنجم خانواده چشتیان) است
بخواجه ابواسحاق چشتی می پویند * و خواجه ابواسحاق چشتی مرید
شیخ ممشاد علو دینوری است و چشت نام ولایت است رحمة الله علیهم اجمعین
(الف ۱۰۰) و افضل المحدثین المتأخرین شیخ عبدالحق دهلوی قدس سره در
ترجمه (مشکاة) میفرماید دجال مستق از دجل است و دجل بمعنی خلط و مکر
و خداع و تلبیس آمد دجل الحق بالباطل * گویند و قتی که کسی حق را باطل
خلط کند و باو تمویه نماید و بمعنی کذب نیز آمده و وجوه این معانی در دجال ظاهر
است و معانی دیگر از وجوه تسمیه بدجال تواند بود * نیز در قاموس مذکور
است در شرح آن را ذکر کرده ایم * و مسیح اسم مشترك است میان وی
و عیسی علیه السلام و اکثر این است که اسم وی را مقید بدجال دارند
و در عیسی علیه السلام مطلق میگذارند - و عیسی علیه السلام را مسیح از آن
گویند که چون آنکه و ابرص را مسح و لمس کردی به شدی و از جهت آنکه
از شکم مادر مسح بر آمدنی آرایش و چرك که اطفال را نزد ایشان باشد *
و بمضی گویند مسیح بمعنی صدیق است یا از جهت آنکه کف پای وی هموار
بود یا آنکه بسیار مساحت می کرد زمین را و این وجه مشترك است میان وی

(ف ۱۰۰)

و دجل

ودجال* و دجال را مسیح از آن گویند که يك چشم وی ممسوح و هموار باشد و ممسوح الوجه کسی را گویند که يك طرف روی وی بود و چشم و ابرو نباشد یا از آن جهت که مسح کرده شده و مالیده شده از وی خیر و خوبی* چنانچه مسح کرده شده از عیسی علیه السلام شروبدی پس وی مسیح الضلالة است و عیسی علیه السلام مسیح الهدایه*

﴿الدرجة﴾ و صاحب کفایه منصوری گوید بدانکه هر چیزی که آن را در بدن تأثیری از کیفیات باشد چون وارد بدن شود و او از حرارت غریزی متاثر گردد اگر در بدن تأثیری زیاده از کیفیات که بدن را حاصل باشد نکند آن چیز را معتدل گویند و اگر در و به کیفیتی زیاده تأثیر کند اگر آن تأثیر محسوس نه شود آن کیفیت در درجه اولی باشد و اگر محسوس شود اما مضر نباشد در درجه ثانی باشد— و اگر مضرت رساند لکن مهلك نباشد آن کیفیت در درجه ثالثه بود— و اگر ضرر مهلك رسد درجه رابعه باشد چنانچه ادویه سمیه*

﴿الدعاء﴾ و خلیفه رابع سید الکوین و صی رسول الثقلین موصل الطالب الی الطالب علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه باعتبار تأثیرات کواکب اوقات اجابت دعا را چنین تعیین فرموده اند که اگر دعا برای آخرت باشد و اموری که تعلق بدان دارد باید که قمر در قوس بود یا در حوت و ناظر بر زهره باشد— و اگر برای دنیا و طلب مال بود باید که قمر در ثور یا در میزان باشد ناظر بمشتري* و اگر بطلب جاه بود قمر در اسد باشد و آفتاب در حمل و یا قمر و آفتاب در اسد* و اگر مشتري در سرطان یا قوس یا حوت بود و قمر در ثور و یا در میزان متصل بمشتري فی الحال دعا مستجاب شود— و بجهت

﴿ ف ۴۴ ﴾

۴۴

اعمال سلطانی و وزارت باید که قمر در سرطان و مشتری در ثور و یام مشتری در سرطان و قمر در ثور بود بشرط آنکه ناظر باشد بیکدیگر و ان اردت ان النظر ماهو فانظر فی نظرات الکواکب *

﴿ الدهر ﴾ ونسبة الثابت الى الثابت سرمد و کون الزمان بکله موجود افی الدهر و السرمد من غیر ماضی و حال و استقبال مستبعد عند المبتدئين فتوضیحه یکنی ما قاله جلال العلماء المدققین الدوانی رحمة الله علیه فی شرح رباعياته هكذا رباعيته فی تحقیق علم الله تعالی و کلامه و الاشارة الى حل الاشکالات التي تترأى فی قدمهما *

در علم حق و کلامش ای اهل بحال * بگر نیک نظر کنی نیابی اشکال

انجاست همه ماضی و مستقبل و حال

آنجا که همه هستی است عدم را چه بحال

در علم الهی و کلام آنحضرت باری سالکان مسالک نظری و شهودی را اشتباه شده تقریر شبه در علم آنکه چون علم او قدیم است و متعلق بمحوادث پس لازم آید که علم آنحضرت متغیر شود در وقتی قیام زید مثلاً عالم بقیام او است و چون قعود مبدل شود اگر علم بقیام مانده باشد علم الهی جهل شود اگر متغیر شود و منتقاب بعلم قعود گردد تبديل در علم الله تعالی لازم آید تعالی عن ذلك علواً کبیراً - و ایضاً الله تعالی در ازل عالم بود بمحوادث آتیہ - اگر علم برین وجه بود که ایشان موجود اند خلاف واقع باشند و اگر برین وجه بود که موجود خواهند شد بعد از آنکه حادث موجود شد - اگر علم بر همان وجه ماند جهل باشد - و اگر علم ان مرتفع شد و علم بانکه موجود است حاصل شد زوال علم اول و حدوث علم ثانی لازم آید و هر دو در حق

الله تعالی محال است و بنا بر این بعضی از حشویه قایل شده اند بآنکه علم الله تعالی بمحوادث و در وقت حصول آنهاست لا غیر تعالی عن ذلك * .
و متکلمان تفصی ازین شبه برین وجه کرده اند که علم الهی قدیم است و تعلق علم حادث و تبدل در تعلقات آن واقع می شود نه در نفس علم — و این سخنی است واهی چه علم نامتعلق نشود بشیء آن شیء معلوم نشود پس لازم آید که الله تعالی در ازل عالم بمحوادث نبوده باشد و حینذرا جمع بسخن حشویه شود بلکه وجه تفصی آن است که همچنانکه ذات الهی زمانی نیست بلکه محیط و عالی است بر زمان علم آن حضرت نیز زمانی نیست بلکه محیط است بجمع از منته دفعه واحده و هر جز مفروض از اجزاء زمان و حوادث واقع در آن بهمان وجه که واقع است مشاهده او است مثلاً زمان نوح علیه السلام برین وجه که ماضی است نسبت بایست انبیاء متاخره از و و مستقبل است بایست آدم و دیگر انبیاء متقدم بر و و حال است نسبت باحوادث مقارنه با آن. همچنین سائر از منته و حوادث برین وجه متبدل و متغیر نمی شود چه هرگز بخت نوح علیه السلام مثلاً ازین صفات خالی نیست پس ماضی و استقبال نظر بدیگر امور است نه نظر با حضرت حق ﴿ و سر این معنی ﴾ آنکه چون ذات حق بلکه امور متقدمه بر زمان مطلقاً محاط زمان نیست بلکه محیط است بر زمان پس ماضی و استقبال نسبت بایشان نباشد بلکه نسبت بازمانیات باشد و ماضی و مستقبل و حال که نظر بزمانیات واقع است همه نظر بعلم ایشان در حضور متساوی الاقدام باشد چه ماضی و استقبال از ثبوت عدم حاصل میشود زیرا که منشأ ماضی و استقبال زمان است و زمان فرغ حرکت و حرکت ناشی از قوت و قوت مستلزم عدم بالقوه — و عدم را در ساحت وجود

حقیقی بلکه در حریم آنکه مجردات اند راه نیست و مثال این معنی بوجهی
 آن است که شخص انسانی مثلا خطی که اجزای آن مختلف اللون باشد
 بیکبار ملاحظه نماید و بر جمیع الوان بیک دفعه مطلع شود و همان خط را
 بتدریج بر حیوانی ضیق الحلقه که احاطه آن نتوان کرد گذراند چنانچه آن
 حیوان هر لحظه از آن یکی مشاهده نماید و هر دم علم او بر آن الوان
 متبدل شود بندارد که یکی منعدم شد و یکی موجود شد و این معنی بنابر
 غیوبت احاد آن الوان از مشاهده او است و تعاقب در حضور عنده و همانا در
 آنچه از اساطین حکماء سابق منقول است که نسبة الثابت الی الثابت هو
 السر مد و نسبة الثابت الی المتغیر هو الدهر و نسبة المتغیر الی المتغیر هو
 الزمان ذکی دقایق دان رانیهی است برین معنی که اگر غشاوه امتراء
 و سبل جدال را از پیش چشم اهل بصیرت بردارد و عصای تقلید مصطلحات
 رسمی از دست بگذارد و روی توجه بواحد مقدس درک حقیقت اشیا آرد
 تا هادی توفیق چراغ بر راه آورد معلوم گردد که از ازل تا ابد بیک دفعه مجال
 علم الهی و هیچ شان از خط شهود او غائب نمی تواند شد چه ماضی و استقبال
 بنظر قاصر عالم امکان است که بشوب عدم مزوج است آنجا که محض
 هستی و کمال است غبار عدم را هیچ وجه راه تطرق بان ساحت مقدس
 نیست ماضی و استقبال نخواهد بود و همین معنی را بعضی از اعیان فقر و حکمت
 در رباعی بیان کرده ایمنا و تبرکا در این مقام ایراد کرده می شود و ان نیست *
 در علم خدا ماضی و مستقبل و حال * انکس داند که او نداند احوال
 اینها همه محبوس زمان می گوید * از قید افتاده در ضیق مقال
 ﴿ ذوالقرنین ﴾ در بیان سد سکندر نوشته اند که بامر سکندر ذوالقرنین

نجم
 بی
 تا
 و

میان دو کوه تا آب حفر کرده از احجار تا زمین برابر ساخته و قطمهای آهن و سرب و مس بر مثال خشت بر یکدیگر گذاشته از منافذ کوره های آتش دمیدند تا یکباره آب گشت و با کوه همواره گردید جدار بطول صد و پنجاه و عرض پنجاه و ارتفاع دوهزار و هشتصد از فراسخ وارش و میل علی اختلاف ما قیل *

﴿ف ٤٦﴾

ز
ن
د
ن

﴿الذهب﴾ طرفه رباعی معما بمقتضای وقت و حال یاد آمد *

قطر آن دایره که کل محیط * جذر تصحیف ضد نسیه بود

هم قرین مصحف کز دم * نام آن دان که بنده را نبود

ازین معما لفظ زر بری آید بدین طریق که ضد نسیه (نقد) است و تصحیف نقد (نقد) است و اعداد نقد بحساب جمل چهار صد و هشتاد و چهار است و چون جذر آنست و دو باشد و هر دایره که محیط آنست و دو گز باشد قطر آن دایره هفت گز می باشد - و در ابجد حرف (ز) برای هفت موضوع است * پس جزء اول لفظ حاصل شد و از کز دم عقرب خواسته اند - و در علم نجوم علامت عقرب (ز) است معجمه و مصحف از حرف (ر) مہمله * پس از هر دو جزء لفظ زر مستفاد شد و حاصل این است که بنده زر ندارد *

﴿ف ٤٧﴾

ز
ن
د
ن

﴿الرأس﴾ و توضیحہ بالفارسیة مع الفوائد الکثیرة هكذا آفتاب را مداری باشد که بمیان برجها بگردد آن را منطقه البروج خوانند و ماه را مداری دیگر باشد که بامدار آفتاب در دو نقطه مقابل تقاطع کند آن دو نقطه را جوزهین و عقدین خوانند * پس یک نیمه از مدار ماه در جانب شمال بود از مدار آفتاب و یک نیمه در جانب جنوب و آن عقده را که چون ماه از او بگذرد و شمالی شود رأس خوانند * و آن عقده را که چون ماه از او بگذرد

و جنوبی شود ذنب خوانند و مقدار دوری ماه را از مدار آفتاب عرض ماه خوانند و غایتش پنج درجه باشد چنانچه از معدل النهار منطقة البروج بست و سه و نیم درجه غایت دوری دارد و همچنین دیگر کواکب را دوری از سطح مدار آفتاب عرض آن گویند و از سر حمل بر توالی بروج را طول ماه خوانند ﴿ و باید دانست ﴾ که رأس و ذنب را با کواکب جز مقارنت نبود و رأس دوری در هزده سال تمام میکنند و هر برجی يك و نیم سال تمام و در هر منزل هفت ماه و بست و يك روز میماند و سیر او از مشرق سوی مغرب باشد بخلاف همه سیاره *

وقال الرازي في المدخل المنظّم في علم النجوم *

رأس باهر ستاره کاید * از فل او بیفزاید
و رذنب با ستاره شد بقران * سعد و نحس را کنند نقصان

﴿ الر باعی ﴾

دوشینه ترا بخواب دیدم بالله * لب بر لب تو نهاده بودم بالله
بیدار شدم تر اندیدم بالله * لا حول ولا قوة الا بالله

﴿ الر عاف ﴾ حکیم ارزانی در قرابادین قادری نوشته که ر عاف که در تپها و بهند بحر ان افتد تا ممکن بود حبس نکنند و چون ضعف طاری شود باید بست و بستن هر دو بازو و ران و خصیتین و گرفتن سرینی محکم حبس میکنند و کذا اگر ر عاف از سوراخ چپ باشد زیرستان چپ و اگر راست بود زیرستان راست که دو یا شاخ حجامت دهند و میکنند بی آنکه کلك زنند یعنی خون گیرند تا جذب بلا تنقیه حاصل آید و عملیکه دو بیان انسان مر قوماست از مجربات است فانظر هناك انتهى *

﴿ ف ۴۸ ﴾

الر باعی

﴿ ف ۴۹ ﴾

الر عاف

و دوائی که در منع رعاف تجربه آمده اینست که (که چری مسور) خوب بنزد
و قدری ازان برآرد و اندکی روغن اندازند و از شیرۀ لیمون ترش خوب تر
نماند و دوسه لقمه صاحب رعاف را خوردن دهند بعدیک گهری رعاف بندی
شود و اکثر اوقات همین که نواله در گلو فرو رفت رعاف منقطع می شود
و در آمیختن شیرۀ لیمون ترش مبالغه نماند *

﴿الرمل﴾ * (روایت) کرده اند که قبل از تشریف فرمودن جناب

﴿ف ٥٠﴾
﴿ر ٥٠﴾

رسالت مآب علیه الصلوات والسلام بمدينه منوره چون اهل مدينه راى
حججى آمدند اهل مكه حقارت آنها مي كردند و زردى رنگ و لاغرى آنها را
مي شناختند و اشارت مي كردند كه اينها اهل مدينه اند كه بگري و باد سيموم
مدينه نحافت و زردى گونه باينها عارض و طاريست چون جناب
مقدس نبوى عليه الصلوات والسلام مدينه را بقدم ميمنت لزوم خود در شك
روضه رضوان ساختند * و ايزد تقدس و تعالى مدينه منوره را بيمين قدیم
مبارك آن صدر نشين مسند رسالت خوش هرا ساخت و بخوش هواي
و انار و انا عيم ممتاز و مفتخر فرمود و سكنه آنجا فربه و توانا و خوش
رنگ و صحيح البدن و معتدل المزاج شدند - و جناب اقدس آنحضرت عليه
السلام با اهل مدينه بمكه معظمه بجهت گذارن حج تشریف آورد و بطواف
بيت الله مشغول شد اضطباع نموده رمل كرد و بدگران هم امر فرمود تا كفار
بدانند كه بين ذات فيض آيات آنحضرت عليه السلام اوسبجانه عزشانه
مدينه را بخوش هوا ساخت و اهل آنجا را از ديگران بفرهنگي و صحت بدن
نواخت *

﴿الرويا﴾

﴿الرؤيا﴾ صادق المؤرخين محمد بن خاوندشاه رحمه الله تكفل بتحقيق ﴿ف ٥١﴾

الرؤیا و اقسامها فی روضه الصفافی بیان رؤیا عبدالمطلب و تعبیرها بقدم نبی
آخر الزمان علیه الصلوات و السلام من الله الملك المنان حیث قال
(برای ارباب) بقیه و انتباه مخفی نماید که خواب عبارت است از باز ایستادن
حواس ظاهره از مشاهده محسوسات بواسطه میل فرمودن روح حیوانی
باطن * و اگر نفس درین حال ملاحظه صورتی نماید آن را نیز خواب گویند
(و خواب) بمعنی ثانی منقسم میشود بدو قسم راست و دروغ * (خواب راست)
آنست که چون نفس بشری از شوغل زحمتی فراغت یابد بنابرین مناسبتی
علا اعلی و منتسبان عالم بالا متصل شود با اتصال روحانی * و بر بعضی از صور
که در مبانی عالیّه منطبق است مطلع گردد * چون این قضیه نزد فرقه
از صوفیه و جمیع حکما مقرر گشته که مجموع صور حوادث عالم کون و فساد
در نفوس فلکی مرتسم است چنانچه در خیال صور اشیا ارتسام یابد و چون
نفس باطله قوی باشد و قوت متخیله ضعیف در آنچه از جواهر شریفه عالیّه
در عالم بر نفس فائز شده باشد تصرفی نتواند کرد و آن را بصورتی دیگر ممثل
تواند گردانید بلکه همچنان بخیال سپارد و باین بعد از بیداری نقشی را که
از نفس او پذیرد در خیال خویش موجود یابد بی تغییر * و این خوابی باشد
راست غیر محتاج بتعبیر * و اگر متخیله نیز قوی باشد در صورتی که از نفس
فلکی بر نفس بشری انعکاس یافته باشد تصرفها کند و لباسهای مناسب در آنها
پوشانیده بخیال سپارد * و این خوابی باشد راست اما محتاج بتعبیر * و ازین
مفردات لازم آمد که خواب راست هم منقسم میشود بدو قسم همچنانکه
مطلق خواب منقسم است بدو قسم —

﴿ و برای ﴾ ارباب دانش پوشیده نیست که رؤیای صادق و مخصوص

بمقتلدار قلاده شریعت و ملل نمی باشد چون قوت متخیله قوی باشد و نفس ضعیف متخیله همیشه نفس را بنا بر عادت قدیم در خواب بحرکات خویش از تشبیه و تمثیل و تالیف و تفصیل منقول گردانیده از مطالعه عالم مشغولش مانع آید *

خوی بد در طبیعتی که نشست * نرود جز بوقت مرگ از دست چه کار متخیله آنست که پیوسته اشیاء را با هم تشبیه کند و اشیای منفصله را بایکدیگر ملثم سازد * و گاه باشد که اجزای ملثم را از هم جدا گرداند *

(مصرع) زهی تصور باطل زهی خیال خال *

و گاه باشد که خلطی از اخلاط اربعه بر بدن مستولی گردد و متخیله در مقام مناسب آن خلط صورتها بنفس نماید مثلاً چون خون در بدن اسنیلا یابد نفس ناطقه بدستیاری متخیله چیزهای سرخ در خواب مشاهده نماید — و علی هذا القیاس و این هم از اقسام خواب دروغ است — و از جمله مناسبات کاذبه یکی اینست که متخیله در بیداری ادراک صورتی کرده باشد و آن صورت در عالم خواب در حس مشترك انطباع یافته مشاهد و ملاحظ گردد و از خوای این سه طور بوضوح پیوست که رویای کاذبه بر سه وجه می باشد انتهى *

﴿ الز مخشری ﴾ هو ابو القاسم العلامة محمود بن عمر الز مخشری الملقب بحمار الله وز مخشری قریبه من خوارزم توفي ليلة عرفة - (وقیل) فی الحادی عشر من شوال سنة ثمان و ثلاثین و خمس مائة فی جرجان بعد عوده من الحج و ولد یوم الاربعاء فی سبعة و عشرين من رجب سنة سبع و ستین و اربع مائة *

﴿ ف ۵۲ ﴾

الز مخشری

﴿ ف ۵۳ ﴾

زنجار

﴿ الزنجار ﴾ معرب الزنگار وهو عملی يصنع من النحاس والتوسادر
والخل وماء الليمون وله طرق اذ كرها بالفارسیة لموم النفع - یارد براده
مس يك دام - آب لیمون گگل چهار دام - نوسادر سفید يك دام - باید که
براده مس در ظرف مسی که قلعی نداشته باشد انداخته آب لیمون بر آن ریزد
و نوسادر مذکور را سه حصه نماید هر روز يك حصه انداخته باشد بعده
فلوس را بچوب از لاک چسپانیده مضبوط ساخته تا سه روز حل نماید من بعد
تا سه روز نگاه دارد بعده باز حل نموده بر (هوج پتر) گذاشته خشك ساخته
نگاه دارد و هر گاه در کار باشد از آب لیمون حل نموده بکار برد (۱) *

﴿ طریق دیگر ﴾ براده مس يك آثار - آب لیمون پنج آثار - نوسادر
کافی یا آثار آب لیمون در ظرف مسی که قلعی نداشته باشد انداخته تا سه
ماه در خانه زیر زمین دفن کند بعده بر آورده بر بوره خرما یا هوج پتر در
سائه خشك کند و اگر محلول و محرانشده باشد تا يك ماه دیگر بدارد *

﴿ طریق ﴾ آخر براده مس يك آثار - نوسادر باو آثار سر که دوا بآر تا چهل
روز در زمین نمناك دفن کند *

﴿ طریق زنگار ﴾ لطیف و بغایت سبز - یارد براده مس يك آثار - سر که
ده آثار در ظرف مسی نوانداخته سرش محکم گیرد و در نور گرم نه بد بعد
يك شب و در روز بر آرد *

(۱) بیکی از احباب که شکایت حنق معش میگردانین او زان وزنی
عرض کردم و طریق آن مفصل ظاهر نمودم بعد چند روز اتفاق ملاقات
افتاد دعا کرد و گفت الحال بطفیل شما بخشك و ترمی گذرانم و احتیاج بکسی
نبی برم ۱۲ من المؤلف رحمه الله تعالى

﴿السحر﴾ ما هو المحرب لرد السحر عن المسحور ودفعه عنه اكتب لكم
ایها الخلان بالقارسیة للنفع العام واجزت العمل لمن اراد الدفع فاعمل یا طالب
المراد واستغن بالله المتعال فانه تعالی هو الراد وعمل مذکور این است که
بعد نماز عشا اول فاتحه بنام حضرت شاه شرف یحیی منیری قدس سره
خواند من بعد درود صد بار و سوره فاتحه باتسمیه هفت بار و آیه الکرسی
یکبار و قل هو الله سه بار و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس سه سه بار
و قل یا ایها الکافرون سه بار بهمین ترتیب خوانده بر خود یادگیری که مسحور
باشد بدمد و وقت دمیدن هر چهار طرف مشیت بسته بینفشاند و در هر بار
بگوید برگرد برگرد بحق شاه شرف یحیی منیری برگرد بعده لا یلأف
هفت بار بخواند و بر جمیع بدن مسحور بدمد مسحور بخواند باشد
یادگیری ان شاء الله تعالی سحر دفع شه دو اگر احتیاط کند به مذاق فراع این
عمل سوره یس هفت بار بخواند و بدمد تا احتمال عود دفع شود

﴿ولدفع السحر﴾ محرب ان یقرأ لیلا ونهاراً - (بسم الله یلی ثمان الرحمن
الرحمان الرحیم حیثان) بعد الصلوة علی النبی علیه الصلوة والسلام و قبلها *
﴿السعال﴾ دوائی که برای دفع سرفه سحر به آمده عرض میدارد تا خلق الله
منتفع شود و این عاصی بر معاصی را بدعای خیر یاد آرد قر نفل - پوست لیل -
دار چینی - مرچ سیاه هر یک بوزن نیم فلوس - کپور سار بوزن دو فلوس -
و اگر کپور سار میسر نشود عوض آن هموزن آن کته سفید پاریه باید گرفت
و هر یک را جلجده جلجده کوفته از پیر چه گذرانیده وزن نموده باید آمیخت
و در شیره اتر چال ببول که جوشانده بر آورده باشند خمیر باید ساخت
و مقدار مرچ سیاه حب باید بست و حبوب را در سایه خشک نموده يك

سحر

دفع السحر
محرب السحر
عمل

سعال

دو حبر را در دهن نگاه باید داشت و عرق آن را فرو باید برد و همچنین صبح
و شام و وقت خواب بعمل باید آورد. و اگر طفل شیر خوار را در شیر
مادر او حبر را سائیده بکار برند بفضل این دی سرفه دفع شود *
﴿ السفر ﴾ و لله در من قال *

﴿ ف ٥٧ ﴾

﴿ السفر ﴾

هـ. کس که سفر کند پسندیده شود

چون سر مه چشم هر دیده شود

از آب لطیف تر نباشد چیزی

یک جا که مقام کرد گدیده شود

﴿ سمار ﴾ بکسر (الاول) و (الثاني) و تشدید الميم المفتوح والالف بعده ثم
الراء المهملة اسم رجل رومي بنى الخورثى على ظهر الكوفة للنعمان بن امرئ
القيس فقامت القاه من اعلاه فخر ميتا وانما فعل ذلك لئلا يبنى مثله لغيره فغضب
العرب بذلك مثل لمن يجزى الاحسان بالاساءة *

﴿ ف ٥٨ ﴾

﴿ سمار ﴾

﴿ سواد الوجه ﴾ یعنی سیاهی رو چنانچه در خبر است از سر و ر کائنات
منفخر موجودات صلی الله علیه و آله وسلم (الفقر سواد الوجه فی الدارين)
و مراد ازین فقر فقر اضطراری است پس درین صورت این حدیث شریف
در مذمت فقر مذکور است و اما نزدیک عارفان در مدح فقر و بیان حقیقت
فقر است چه مراد از وجه حقیقت است و وجه مناسبت آنکه مبحوظ اول
عرفا از هر شیء حقیقت است چه این طایفه علیه استدلال از مؤثر بر اثر
کننده از اثر بر مؤثر و لهذا خلیفه اول حضرت صدیق اکبر رضی الله تعالی
عنه فرموده (ما رأیت شیئا الا و رأیت الله قبله) قال السید السند الشریف
الشریف قدس سره فی اصطلاحاته سواد الوجه فی الدارين هو الفناء فی الله

﴿ ف ٥٩ ﴾

﴿ سواد الوجه ﴾

بالکلیۃ بحیث لا وجود له اصلا ظاهر او باطنا فی الدنیا والآخرۃ وهو الفناء
الحقیقی والرجوع الی المدم الاصلی * ولہذا قالوا اذا تم الفقر فهو اللہ اتہی *
(پس سواد الوجہ) فی الدارین مرتبہ ایست از مراتب علیہ قرب و وصول
ولہذا بزرگی در مدح حضرت امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ می فرماید *

قبرش را چون سواد الوجہ فی الدارین هست

نور می گیر د مدام از روی قبر آفتاب

لافتی الا علی در سینہ خود کردہ نقش

ورنہ از ہر چہ می بینم فتاد آفتاب

چون شود صوفی صفت صافی ز غیر مہر آید

خرقہ ازرق کند از چرخ در بر آفتاب

در قیامت چون رساند شربت کوثر مخلق

جام گردد بر کنار حوض کوثر آفتاب

گر مثالی از رخس خوام کہ سازم آشکار

در خیال من شود ہر دم مصور آفتاب

کی زمغرب باز گردیدی برای طاعتش

گر نشد اورا بجان منقاد و چاکر آفتاب

نور می بخشد بخاص و عام عالم بی دریغ

شد مگر از خاک درگاہش فخر آفتاب

بای تا سر غرق نور معرفت می بینمش

گوئی زائیدہ بامہرش زما در آفتاب

﴿سیویہ﴾ امام النحاة ومقدم اجتہاد فی النحو و کان تلمیذا بی الخطاب

وہو کنية الاخفش الاکبر * وصاحب منتخب التواريخ می طراز دکہ بتاریخ
ثمانین ومائة ابو بشر عمر بن عثمان ملقب به سیبویه استاد نحویان در ساوہ و بقول
بعضی در بصرہ و بقولی در بیضا و فات یافت و در انجام متولد شدہ بود و در تاریخ
فوت او دیگر اقوال است عمرش بچهل سال رسیدہ بود و سیبویه لفظی است
فارسی معنی بمر بن راحۃ السیب است *

(ف ۶۱)

الامام الشافعی رحمه الله تعالى

الشافعی * هو الامام الثاني في الاجتهاد بعد سراج الامة الامام الهمام
الاعظم ابي حنيفة رضي الله عنهما * وقدوة السالكين زبدة العارفين شيخ
فريد الدين عطار قدس سرہ و انور مرقدہ در (تذکرۃ الاولیا) بقلم آورده کہ
فضائل و شمائل و مناقب و مجاہدات او از حد وصف بیرون است * سپزدہ
سال در حرم شریف درس میگفت و میگفت سلونی عما شئتم * و در باززدہ
سالگی جواب فتوی میداد * امد حنبل رحمہ اللہ تعالی امام جہان بود و سیصد
ہزار حدیث شریف حفظ داشت با آن ہمہ بزرگی بشاگردی وی درآمد
و غاشیہ داری میکرد * و سفیان نوری رحمہ اللہ میفرمود اگر عقل شافعی را
وزن کنند با عقل ہمہ خلق عقل او راجح آید * و شافعی با چنین مرتبہ و منقبت
شاگرد محمد بن حسن است کہ او شاگرد امام ابو حنیفہ است * اگر خواہی
بکلم مرد بدانی در شاگردانشی نہ گزانتہی * وقبۃ الشافعی رحمہ اللہ
تعالی قبۃ عظیمۃ البناء واسعۃ الفضاء و فی رأس میل القبۃ سفینۃ صغیرۃ من
حدید و انشد بعض الشعراء لما زار القبۃ ورأى ذلك المبل والسفینۃ فی رأسہ *

قبۃ مولای قد علاہا * اعظم مقدارہا السکینہ

لو لم یکن تحتہا بحار * ما کان من فوقہا السفینۃ

(الشمس) وضابطۃ آخری فی تلك المعرفة بالمبارۃ الفارسیۃ - اگر خواہی

(ف ۶۲)

که بدانی که شمس در کدام برج و در کدام درجه آن برج است نخست روز
تحويل شمس باول حمل یاد دارد تمامی سال بعده هر روزی که تقویم شمس
خواهی از آن روز تا روز تحويل آفتاب روزها بشمار باین طریق که ماه محرم را
سی روز شمار - و ماه صفر را بست و نه و ربیع الاول را سی روز و ربیع الثانی را
بست و نه و جمادی الاول را سی و جمادی الآخر را بست و نه و رجب را سی
و شعبان را بست و نه و رمضان را سی - و شوال را بست و نه و ذی قعدة
را سی و ذی حجه را بست و نه - و تمام روزها از اول حمل بگیر و جمع نموده
قسمت هر برج بده بدین ترتیب *

لا و لا ب لا و لا لا شش مه است

ل ک و ک ط ل شهور ک و نه است

آنجا که منتهی شود در آن برج و درجه شمس بود مثلاً اگر خواهی که در
تاریخ یازدهم ذیحجه سنه یک هزار و هفتاد و یک هجری برج آفتاب و درجه
او بدانی * پس بدان که بتاریخ هزدهم شهر رجب سنه مذکور تحويل آفتاب
بحساب هند در برج حمل شد و ماه رجب سی روز مقرر است کما علمت آنجا *
پس دوازده روز از و باقی ماند * و شعبان بست و نه روز مقرر است * و رمضان
سی روز * و شوال بست و نه * و ذی قعدة سی * و چون تاریخ یازدهم ذی حجه
ماخوذ است پس جمله روزهای یکصد و چهل و یک شد بعده آن روزها را
بطریق لا و لا ب الی آخره قسمت کن یعنی حمل را سی و یک بده * و ثور را سی
و یک * و جوزا را سی و دو * و سرطان را سی و یک و باقی که شانزده ماند قسمت
باینکه رسید معلوم کن که بتاریخ یازدهم شهر ذی حجه سنه مذکور آفتاب در برج
اسد در درجه شانزدهم است و از اردت توضیح لا و لا ب الی آخره فاطلب

بکار برد *

﴿ طریق دیگر ﴾ شنکرف را بیک صلابه نموده در گاسه چینی اندازد و آب بسیار انداخته بشوړاند و نگاهدارد و زرد آب دور کنند همین دستور چند مرتبه عمل نماید چون زردی نماند قدری آب لیمون انداخته خشک کنند بعد با آب صمغ عربی سرشته بکار برد *

﴿ طریق دیگر ﴾ شنکرف خام را در باد بنجان یا قند پیاز که سرش برداشته باشند داخل نموده بآرد محکم ساخته در خاکستر گرم بپزند تا خوب پخته شود بدمده بر آورده بطریق مشهور سحق بلیغ نموده زرد آب دور ساخته بشیره صمغ عربی سرشته بکار برند *

﴿ و طریق ﴾ اسهل قطعه شنکرف در پارچه بندد و درد یکی بیاویزد شب بمانی را در آب ساییده بیندازد و جوش دهد که زردی شنکرف هیچ نماند *

﴿ ف ۶۳ ﴾

الصبح الصادق

﴿ الصبح الصادق ﴾ فی مفتاح الصلوة و آن چهار گهری با و بالا می شود در ایام معتدله همین قیاس در ایام طویل و زیاد می شود و وقصیر کم می شود و نصف اخیر صبح تا بر آمدن آفتاب دو گهری باشد لیکن هر چند اسفار بود مستحب است پس تاخیر کند تا وقتی که اگر فساد نماز ظاهر شود اعاده تواند کرد - و از بحر رایق مستفاد میشود که صبح صادق انتشار سببیهی است * طاهر امر ادراف باشد نه در جو * والا آنچه تجربه معلوم میشود آنست که بعد از انتشار در جو تا طلوع آفتاب از سه گهری زیاد باشد و بعد گجر متعارف يك گهری با و بالا هست پس بناء علی الاختلاف نماز بعد از گجر متعارف در غایت استحباب باشد انتهى *

الصدق

﴿ ف ۶۴ ﴾

﴿ الصدق ﴾ والتحقیق الحقیق والتدقیق الاینیق ما ذکره السید السند

الشریف الشریف قدس سره في حواشيه على المطول بقوله * -- (قوله) وذكر بعضهم انه لا فرق بين النسبة في المركب الاخباري وغيره الا بانه الى آخره ان اراد انه لا فرق بينهما اصلاً الا في التعبير فالفرق بوجوب علم المخاطب بالنسبة التقييدية دون الاخبارية بطله قطعاً وان اراد انه لا فرق بينهما تحتلماً به في الاحتمال وعدمه * وهذا مناسب لما مر من ان احتمال الصدق والكذب من خواص الخبر في المشهور ولا يجري في غيره وكاف في اثبات ما قصد به من شمول الاحتمال للمركبات التقييدية والخبرية فذلك الفرق باطل لا طائل تحته لان احتمال الصدق والكذب في الخبر انما هو بالنظر الى نفس مفهومه مجرداً عن اعتبار حال المتكلم والمخاطب بل عن خصوصية الخبر ايضاً ليندفع في تعريفه الاخبار التي يتعين صدقها او كذبها نظر الى خصوصياتها كقولنا النقيضان لا يجتمعان ولا يرتفcan والضدان يجتمعان * --

﴿فان لا اول﴾ يجب صدقه ويستحيل كذبه في الواقع وعند العقل ايضاً اذا لاحظ مفهومه المخصوص (والثاني) بالعكس لكنهما اذا جردا عن خصوصيتهما ولو حظ ماهية مفهومهما اعني ثبوت شيء أو سلبه عنه احتمالاً الصدق والكذب على السوية * فاذا قيل ان المركبات التقييدية تحتلماً كما مركب الخبري كان معناه على قياس الخبر ان النسبة التقييدية من حيث ماهيتها مجردة عن العوارض والخصوصيات تحتل الصدق والكذب * والظاهر ان كون تلك النسبة معلومة للمخاطب مما لا مدخل له في معنى ذلك الاحتمال فان الاخبار البديهية معلومة لكل واحد مع كونها محتملة لهما وكذلك كون معلومية تلك النسب مستفادة من نفس اللفظ بخلاف النسبة الخبرية فان معلوميتها انما تستفاد من خارج اللفظ لا يجدي نفعاً فيما نحن بصدد

لان الاحكام الثابتة للماهيات من حيث ذواتها لا تختلف بتبدل احوالها واختلاف عوارضها - فظهر بما ذكرنا ان قوله وظاهر ان النسبة المعلومة من حيث هي معلومة لا تحمل الصدق والكذب مما لا يفي من الحق شيئا لانه ان اراده ان النسبة المعلومة من حيث هي معلومة لا تحملها عند العالم بها فلم يكن المدعى ان النسبة من حيث ذاتها وماهيتها تحملها واين احدهما من الآخر - وان اراد ان النسبة المعلومة للمخاطب لا تحمل الصدق والكذب اصلا فهو فاسد لما مر بل الحق ان يقال ان النسبة الذهنية في المركبات الخبرية تشعر من حيث هي بوقوع نسبة اخرى خارجة عنها فلذلك احتملت عند العقل مطابقتها او لا مطابقتها * - (واما النسبة) في المركبات التقييدية فلا شمار لها من حيث هي بوقوع نسبة اخرى خارجة عنها تطابقها او لا تطابقها - بل ربما اشعرت بذلك من حيث ان فيها اشارة الى نسبة خبرية يبان ذلك انك اذا قلت زيد فاضل فقد اعتبرت بينهما نسبة ذهنية على وجه تشعر بذاتها بوقوع نسبة اخرى خارجة عنها وهي ان الفضل ثابت له في نفس الامر لكن النسبة الذهنية لا تستلزم هذه الخارجية استلزاما عقليا فان كانت النسبة الخارجية المشعر بها واقعة كانت الاولى صادقة والا فكاذبة * - واذا لاحظ العقل تلك النسبة الذهنية من حيث هي جوهر معها كلا الامرين على السواء وهو معنى الاحتمال * واما اذا قلت ي زيد الفاضل فقد اعتبرت بينهما نسبة ذهنية على وجه لا تشعر من حيث هي بان الفضل ثابت له في الواقع بل من حيث ان فيها اشارة الى معنى قولك زيد فاضل اذ المتبادر الى الافهام ان لا يوصف بشئ الا بما هو ثابت له فالنسبة الخبرية تشعر من حيث هي بما يوصف باعتباره بالمطابقة واللامطابقة اي الصدق والكذب فهي من حيث هي محتملة لهما * -

﴿ واما التقييدية ﴾ فانه تشير الى نسبة خبرية والانشائية تستلزم نسبة خبرية فهما
بذلك الاعتبار يحتملان الصدق والكذب * - واما بحسب مفهوميهما فكلما
فصح ان الحق ما هو المشهور من كون الاحتمال من خواص الخبر انتهى *
﴿ قوله ﴾ ان اراد انه لا فرق بينهما اصلا * اي ان ارادني الفرق مطلقا لانه
الى آخره فيشذذ يكون المستثنى متصلا *

﴿ قوله ﴾ وان اراد انه لا فرق بينهما يختلفان به اي ان ارادني الفرق الخاص اي
الفرق الذي به يختلفان في الاحتمال وعدمه * ولا يخفى عليك ان قوله الالبانه
الى آخره يكون حينئذ مستثنى منقطعاً والقصر اضافياً *

﴿ قوله ﴾ وهذا مناسب اي حال كون هذا المراد مناسباً لما مر الى آخره لان
غرض ذلك البعض اثبات ما هو خلاف المشهور فليد ان يريد ان بينهما ليس
فرقاً به يختلفان في الصدق والكذب فان المشهور ان بينهما فرقاً به يختلفان فهما *
﴿ قوله ﴾ وذلك الفرق جزاء البشروط اعني قوله وان اراد اي ان اراد انه لا فرق
بينهما يختلفان به في الاحتمال وعدمه فذلك الفرق بوجوب علم المخاطب لا طائل
تحته فان المفيد اثبات الفرق الذي به يختلفان في الاحتمال وعدمه *

﴿ قوله ﴾ لان احتمال الصدق والكذب يعني انه لا يلزم من الفرق الذي بينه
وهو وجوب علم المخاطب بالنسبة في المركب التقييدي دون الخبري ان يكون
بينهما فرق به يكون للمركب الخبري احتمال الصدق والكذب دون التقييدي
لان الاحتمال وعدمه ليس الا بالنظر الى مفهوم الخبر ولا منخل لعلم المتكلم
والمخاطب فيه - وكذا حال المركب التقييدي بل عن خصوصية الخبر اي بل
مجرداً عن خصوصية الخبر ايضا *

﴿ قوله ﴾ ليندرج في تعريفه اي تعريف الخبر *

﴿ قوله ﴾ فاذا قيل يعني لما ثبت انه لا دخل لعلم المتكلم او المخاطب في احتمال الخبر الصدق او الكذب بل الخبر محتملها بالنظر الى مفهومه مجرداً عن حال المتكلم او المخاطب ﴿ قوله ﴾ والظاهر الى آخره يعني ان قلت ان بينهما فرقاً بان النسبة التقييدية تكون معلومة للمخاطب والخبرية مجهولة ﴿ فاقول ﴾ والظاهر الى آخره ﴿ قوله ﴾ وكذلك كون معلومية تلك النسب الى آخره يعني ان قلت ان بينهما فرقاً بان معلومية النسب التقييدية مستفادة من نفس اللفظ بخلاف النسبة الخبرية ﴿ اقول ﴾ كذلك كون معلومية تلك النسب الى آخره *

﴿ قوله ﴾ فان الاخبار البدئية الى آخره يعني لو كان لعلم المخاطب مدخل في نفي ذلك الاحتمال لما كانت الاخبار البدئية محتملة لهما ﴿ قوله ﴾ فيما نحن بصدده اي من اثبات الفرق بينهما به يختلفان في الاحتمال وعدمه *

﴿ قوله ﴾ لان الاحكام الثابتة اي كالاتمالة وعدمه فيما نحن فيه ﴿ قوله ﴾ لا يحتمل الصدق والكذب اصلاً اي لا من حيث انها معلومة عند العالم بها ولا من حيث ذاتها وما هيأتها *

﴿ قوله ﴾ لما مر اي من ان الاخبار البدئية الى آخره ﴿ قوله ﴾ فلذلك احتملت اي النسبة الذهنية *

﴿ قوله ﴾ مطابقتها ولا مطابقتها اي مطابقة النسبة الذهنية لنسبة اخرى خارجة فيكون للخبر احتمال الصدق والكذب بخلاف المركب التقييدي ﴿ قوله ﴾ ربما اشمرت بذلك اي بوقوع نسبة اخرى خارجة عنها تطابقها ولا تطابقها *

﴿ قوله ﴾ من حيث ان فيها اشارة الى نسبة خبرية وهي تشعربوقوع نسبة اخرى

خارجة عنها فالنسبة التقيدية من هذه الحیثیه تحتل المطابقة واللامطابقة *
 ﴿ قوله ﴾ والانشائية تستلزم نسبة خبریه لا لاضررب مثلاً يستلزم قولنا اطلب
 منك الضرب او انت مامور بالضرب - هذه الحواشی من تعلیقاتی علی تلك
 الحواشی الشریفة الشریفة ولا ازيد علی هذا فی اظهار الصدق و بیانہ - ولله
 در الصائب رحمه الله تعالی * ﴿ شعر ﴾

﴿ ف ۶۵ ﴾

الصلوة

اظهار صدق باعث آزار می شود * چون حرف حق بلند شود داری شود
 ﴿ الصلاة ﴾ در مرآت اسکنندری تاریخ سلاطین گجرات در بیان احوال
 سلطان ثانی مر قوم است که شخصی از مسلمانان دهقان بخد مت سلطان محمود
 آمده عرض رسانده که من ابوالبناتم و در انقضای کار خیر ایشان عاجز امشب
 جمال اکمال محمدی صلی الله علیه و آله و سلم را در خواب دیدم فرمودند که
 (سوالک) تنکه یعنی (بک الک و بست و بنجزار) تنکه بتودها دیدم از سلطان
 محمود بگیر باین نشانه که او یک نک مرتبه هر روز درود بر ما می فرستد
 سلطان گفت زری که تو می خواهی تو میدهم اما نشانی که گفتی نه بیان
 واقع است او گفت آنچه از زبان حبیب خدا شنیده ام میگویم اتفاقاً شبی سلطان
 هم مطابق این واقع را در خواب دید فرمودند آنچه او گفته بیان واقع است
 و این درود که یک مرتبه هر روز بر ما می فرستی ثواب درود یک مرتبه
 نازد و درود معظم ایست *

(اللهم صل علی محمد بعدد انفس المخلوقات وصل علی محمد بعدد اشعار
 الموجودات وصل علی محمد بعدد حروف اللوح والدعوات وصل علی محمد
 بعدد البدايات والنهايات من الموجودات والمعدومات الى ابد الاباد من اول
 ازمنته و اوسط عصره و آخر بقائه وصل علی محمد بعدد سكان الارضین

والسموات وصل علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین) صباح آن سلطان آن مرد را
نخواند و با عزارت تمام آنچه او طلبیده بود باور ساند و وظیفه بر آن مزید فرمود
انتهی *

﴿ الطاهر والطهارة ﴾ چنانچه در کنز فارسی واقع است که (بقول محمد بن
ابراهیم میدانی چون از گاه طلاق نوزده ماه و ده روز کم از چهار ساعت بگذرد
تواند که شوهر دیگر بکند انتهی) اگر گوئی نوزده ماه و ده روز چرا بر قول
او عدت آن زن می شود - جواب اینست که عدت مطلقه سه حیض است پس
چون هر حیض را ده روز گرفتیم يك ماه می شود و هر طهر بزرگ را و مقدر است
بشش ماه پس مجموع سه طهر هیزده ماه خواهد بود و این هیزده ماه بلك ماه
بابت حیض نوزده ماه می شود و زیادتى ده روز ازین جهت است که احتمال دارد
که زوج در حالت حیض طلاق داده باشد * و مقرر است که چون در حیض
طلاق واقع شود آن حیض از عدت محسوب نباشد - پس از برای احتیاط
ده روز افزوده گرفته شد - اگر گوئی کم از چهار ساعت چرا باشد - جواب
اینست که کم شدن سه ساعت نسبت بسه اطهار است زیرا که هر طهر
بر مذهب ما مقدر به شش ماه کم از يك ساعت است لان العادة تقصیران طهر
غیر الحامل عن طهر الحامل و اقل مدة الحمل ستة اشهر فانقص عن هذا شیء
وهو الساعة و کم شدن ساعت چهارم از برای آن است که اوزملیه طلاق گفتن
است و عدت شمرده می شود از عقب زمانه طلاق نه از زمانه طلاق فافهم
و احفظ فانه نفک هناك *

﴿ الطاهر والطهارة ﴾

﴿ الطاهر المتخلف ﴾

﴿ الطاهر المتخلف بین الدمین فی المدة حیض و نفاس ﴾ هذه المسئلة واقعة
فی اکثر کتب الفقه و شرح الوقایة فی هذا المقام معرکه آراء الأطباء بل

من ال اقدم الفضلاء وقد وقع او آن تكرر بعض الاحباب طول المباحثة في
تحقيقه فنقلت عن الاستاذ رحمه الله ما سمع به خاطري فاستحسنه وحرره
بعبارة هكذا ان قوله (الطهر) مبتدأ موصوف و (المتخلل) صفته و (بين) ظرف
مضاف الى (الدمين) متعلق بالمتخلل و (في المدة) ظرف مستقر حال عن الدمين
والمعنى ان الطهر المتخلل بين الدمين حال كونهما واقعين في مدة الحيض حيض
وفي مدة النفاس نفاس على رواية محمد عن اخيخيفة رحمه الله تعالى بل على رواية محمد
عن ابى يوسف كما هو التحقيق فبمسئلة المتون على ما قررنا لا تصدق الا على صورة
وجد فيها دمان في المدة واما اذا خرج اجد الدمين عن المدة فلا تصدق فالمسئلة
الواقعة في الوقاية مثلاً ما رواه محمد عن ابى حنيفة رحمه الله تعالى لا غير بل ما رواه
ابو يوسف رحمه الله تعالى كما مر في قول صاحب الوقاية وقول شارحها وهو
قوله واعلم ان الطهر الذي يكون اقل من خمسة عشر اذا تخلل بين الدمين الى آخر
الاختلافات عموم وخصوص مطلق اعنى قول صاحب الوقاية اخص وقول
شارحها اعم لانه كل ما صدق عليه تخلل الطهر بين الدمين في المدة صدق عليه
تخلل الطهر بين الدمين ولا عكس فالطهر الذي يكون اقل من خمسة عشر اذا
تخلل بين الدمين فان كان يوماً او يومين او ثلاثة ايام او اربعة او خمسة او ستة
او سبعة او ثمانية فهو داخل تحت مسئلة الوقاية واما اذا كان ذلك الطهر تسعة
او عشرة او احدى عشر او اثنا عشر او ثلاثة عشر او اربعة عشر فلا فالشارح انما ذكر
ما سوى مسئلة الوقاية لانها تدل لان جميع الاختلافات مندرجة تحت مسئلة
الوقاية بان تكون مشتملة على رواية محمد رحمه الله تعالى وغيرها على ما وهم حتى
يقع الخلط والصوبة في تطبيق مسئلة الوقاية على جميع الروايات
واندر اجها فيها *

﴿ قال ﴾ الشارح واعلم ان الطهر الذي يكون اقل من خمسة عشر اذا تخلل بين الدمين فان كان اقل من ثلاثة ايام لا يفصل بينهما بل هو كالدم المتوالي اجماعاً انتهى (المراد بعدم الفصل) ان لا يجعل الطهر طهراً بل يجعل كايام ترى فيه الدم كما اشار اليه بقوله بل هو كالدم المتوالي وانما لا يفصل الطهر الا اقل من ثلاثة لان دون الثلاث من الدم لا حكم له فكذا الطهر * (صورته) امرأة رأت يومادماً ويوماً او يومين طهر او يوماً فكذا الطهر مع الدمين حيض بالاتفاق (فان قيل) لا يعلم من كون ذلك الطهر دماً متولياً انه حيض (قلنا) لا شك ان الدم اذا صلح للحيض يكون حيضاً واذ لم يصلح فهو استخاضته والدم الصالح للحيض ما يكون اكثر من يومين واقل من احد عشر يوماً فاذا جعل في ذلك الطهر في هذه الصورة دماً صار الدم ثلاثة ايام على تقدير كون الطهر يوماً واربعة ايام على تقدير كونه يومين وذلك الدم يصلح ان يكون حيضاً فاعتبر كذلك *

﴿ قال ﴾ الشارح وان كان اي الطهر ثلاثة ايام او اكثر وهو ما بين ثلاثة وخمس عشر فعند ابي يوسف رحمه الله تعالى وهو قول ابي حنيفة رحمه الله لا يفصل اي الطهر بين الدمين بل هو كالدم المتوالي لان مادون خمسة عشر طهر فاسد فيكون كالدم * (صورته) رأت يومين دماً وثلاثة طهر او يوماً دماً او رأت يومين دماً واربعة عشر طهر او يوماً دماً لا يفصل الطهر عند ابي يوسف رحمه الله تعالى وهو قول آخر لا يبي حنيفة رحمه الله تعالى فايام الحيض على الاول ستة وعلى الثاني عشرة وانما قال آخر لان القول السابق الذي عليه الاجماع قال به ايضاً ابو حنيفة رحمه الله تعالى فهذا القول بالنسبة اليه قول آخر وانما قال وان كان اكثر من عشرة بالوصل مع انه كان متفهماً من قوله السابق او اكثر توضيحاً للمراد ودفعاً لتوهم ان المراد دفعاً بالاكتر الاول اكثر من ثلاثة ايام فقط *

﴿ قال ﴾ الشارح فيجوز بداية الحيض وختمه بالطهر عطف على قوله لا يفصل *
 ﴿ قال ﴾ الشارح على هذا القول فقط اى على قول ابي يوسف رحمه الله تعالى
 دون الاقوال الخمسة الباقية * (صورته) امرأة عادت في اول كل شهر خمسة
 فرأت قبل ايامها يوماً ما تم طهرت خمستها ثم رأت يوماً ما فعنده خمستها
 حيض اذا جاوز العشرة اما اذا لم يتجاوز فيكون الجميع حيضاً والا وضح في
 التصوير ان يقال معتادة بمشرة حيضاً وعشرين طهر ا رأت تسعة عشر
 طهر ا ثم يوماً ما ثم عشرة طهر ا ثم يوماً ما فالعشرة بين الدمين حيض فينشذ
 بداية الحيض بالطهر وختمه ايضا به ظاهر فطهر منه ان تصور البداية والختام
 معا بالطهر لا يمكن الا فيمن لها عادة معروفة *

﴿ قال ﴾ الشارح قد ذكر ان الفتوى على هذا تيسير ا على المتقى والمستقى لان
 في مذهب محمد وغيره تفاصيل يخرج الفنى والمستقى في ضبطها والتيسير هو
 اللاتق في الشريعة لقوله عليه الصلوة والسلام يسروا ولا تمسروا (فان قلت) اذا
 كان الفتوى على قول ابي يوسف رحمه الله تعالى للتيسير ومع ذلك قد اجتمع
 عليه الشيخان فكيف ذكر في المتون رواية محمد وشارح الوقاية ذكرها في
 مختصر الوقاية ايضا (قلت) كونها رواية محمد وهم لان الطهر المتخلل بين الدمين
 مطلقا نجال كون الطهر في مدة الحيض حيض على رواية ابي يوسف
 رحمه الله تعالى سواء كان الدمان في مدة الحيض او لا (نعم) يجب تقييد الطهر
 بالناسخ *

﴿ قال ﴾ الشارح وفي رواية محمد عنه اى عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى لا يفصل
 ان احاط الدم بطرفيه في عشرة او اقل * (صورته) امرأة رأت يوماً ما
 ونمانية طهر او يوماً ما او رأت يوماً ما واثلاثة طهر او يوماً ما فالحيض على

الصورة الاولى عشرة ايام وعلى الثانية خمسة ايام *

(قال) الشارح في رواية ابن المبارك عنه اى عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى يشترط مع ذلك اى مع اشتراط احاطة الدم بطرفيه في عشرة اواقل كون الدمين نصابا يعنى ثلاثة ايام وليس اليها كمن رأت يوماد ما وسبعة طهر او يومين دما و رأت يوما دما و اربعة طهر او يومين دما فالحيض على الصورة الاولى عشرة ايام وعلى الثانية سبعة ايام *

(قال) الشارح وعند محمد رحمه الله تعالى يشترط مع هذا اى يشترط عنده مع كون الدمين نصابا كون الطهر مساويا للدمين او اقل كمن رأت يوماد ما و ثلاثة طهر او يومين دما و رأت يوما دما و يومين طهر او يومين دما فالحيض على الصورة الاولى ستة ايام وعلى الثانية خمسة ايام *

(قال) الشارح ثم اذا صار دما عنده * الضمير المستتر في قوله صار راجع الى الطهر المتخلل المساوى للدمين او الاقل والضمير المحرور في قوله عنده راجع الى محمد رحمه الله تعالى *

(قال) الشارح فان وجد * شرط مع جزائه جزاء لقوله اذا صار *

(قال) الشارح في عشرة * متعلق بقوله وجد *

(قال) الشارح هو فيها * جملة وقعت صفة لقوله عشرة و ضمير هو راجع الى الطهر و ضمير فيها عائد الى قوله عشرة *

(قال) الشارح طهر * مفعول مالم يسهم فاعله لقوله وجد * وقوله اخر صفة لقوله طهر *

(قال) الشارح يغلب * جملة وقعت صفة ثانية لقوله طهر والضمير المستتر في يغلب راجع الى الطهر الآخر *

﴿ قال ﴾ الشارح الدمين * مفعول به لقوله يغلب *

﴿ قال ﴾ الشارح المحيطين * صفة لقوله الدمين *

﴿ قال ﴾ الشارح به راجع * الى الطهر الآخر *

﴿ قال ﴾ الشارح لكن * عاطفة *

﴿ قال ﴾ الشارح يصير مغلوباً * معطوف على قوله يغلب والضمير المستتر في قوله يصير راجع الى الطهر الآخر *

﴿ قال ﴾ الشارح ان عد ذلك الدم الحكمي دماً * متعلق بقوله يصير مغلوباً والمراد بقوله ذلك الدم الحكمي الطهر المذكور اى الطهر الاول *

﴿ قال ﴾ الشارح فانه يعد دماً * جزاء لقوله فان وجد * والضمير المنصوب راجع الى الطهر الآخر وكذا الضمير المستتر في قوله يعد *

﴿ قال ﴾ الشارح حتى يجعل الطهر الآخر حيضاً ايضاً متعلق بقوله يعد *

﴿ قال ﴾ الشارح الا في قول ابي سهيل * يعنى انه لا يعد ذلك الطهر الآخر دماً (صورته) امرأة رأت يومين دماً وثلاثة طهر او يوم مادماً وثلاثة طهر او يوم مادماً لحيض عند محمد العشرة كلها عند ابي سهيل الستة الاول حيض *

﴿ قال ﴾ الشارح ولا فرق بين كون الطهر الآخر مقدماً على ذلك الطهر او مؤخراً * يعنى يجوز في المثال ان يجعل الثلاثة الاول دماً حكماً * ويجعل الثانية كذلك ويجوز العكس ايضاً * صورته امرأة رأت يوم مادماً وثلاثة طهر او يوم مادماً وثلاثة طهر او يومين دماً فيجعل الطهر الثاني حيضاً لكونه مساوياً للدمين المحيطين به ثم يجعل الطهر الاول ايضاً حيضاً لكونه اقل من الدمين المحيطين * ويجعل الطهر الثاني دماً *

﴿ قال ﴾ الشارح وعند الحسن بن زياد الطهر الذي يكون ثلاثة او اكثر يفصل

مطلقا اي سواء كان ذلك الطهر مساويا للدمین المحيطین به او اقل منهما و اکثر * فان رأی يوما دما و ثلاثة طهر او يوما دما * اورأت يوما دما و اربعة طهر او يوما دما * ففی هاتین الصورتین یفصل الطهر عنده * و از رأی يوما دما و يوما طهر او يوما دما * اورأت يوما دما و یومین طهر او یوما دما * فالحيض علی الصورة الاولى عنده ثلاثة ايام و علی الثانية اربعة ايام *

﴿ عاشورا ﴾ قدوة السالکین و زبدة العارفين مرشدی و مولای حضرت شاه وجیه الحق و الملة و الدین المولی الاحمد آبادی قدس سره و نور مر قده در اوراد خود نوشته اند که هر که روز عاشورا غسل کند بعد از آنکه جامه پوشیده باشد هفت بار آیت یو بگوید در سربالند و این تسبیح بگوید *
(حسبی الله و کفی - سمع الله لمن دعا - لیس وراء الله متقی - من اعتصم بحبل الله نجا) از درد سربالند باشد

﴿ عاشورا ﴾

﴿ دعای محفوظ ماندن از درد سربالند ﴾

شبی بازی بیازی گفت در دشت * که تا کی کوه و صحرا می توان گشت
بیانا سوی شهر آریم پرواز * که باشه زادگان باشیم دمساز
گاهی باشیم انیس بزم شاهان * گاهی هم صحبت زرین کلاهان
گاهی بردست شاهان بنشینیم * گاهی بامهوشان خلوت گزینیم
بشباشیم کافوری گدازیم * بروزبان باشان نخچیر بازیم
جوا بش داد شهباز نکورای * که نادان ادون بهمت سربای
اگر صد سال باشی در پیابان * جفای برف بینی جور باران
کشی هر لحظه صد تشویش و خواری * ز چنگال عقابان شکازی
ازان بهتر که رخت زر لندود * دی باید بمهم دیگر می بود
خنک آنکس که آزادی گزیند * که هر جا خیزد و هر جا نشیند

﴿ باب العيين مع الشاء ﴾

﴿ عثمان ﴾ من العثم وهو العظم المكسور * وله معان اخرفى القاموس والالاف والنون فيه مزيدتان هو علم الخليفة الثالث من الخلفاء الراشدين رضى الله تعالى عنهم اجمعين * وهو عثمان بن عفان بن ابي العاص بن امية بن عبد شمس بن عبد مناف * وامه رضى الله تعالى عنه اروى بنت كريز بن ربيعة * وقيل امها ام حكيم بيضاء بنت عبد المطلب * وهو رضى الله تعالى عنه بوع له بالخلافة في اول يوم من سنة اربع وعشرين لان اهل الحل والعقد اشتور وابعده دفن عمر رضى الله تعالى عنه ثلاثة ايام وانفقوا على مبياعته رضى الله تعالى عنه * وهو رضى الله تعالى عنه جامع القرآن كامل الحياء والايمان * وكتاب الله تعالى واحاديث رسول الله عليه الصلوة والسلام ناطقة بفضائله وحسن اخلاقه وفواضله ولم يزل اسمه في الجاهلية والاسلام عثمان ويكنى اباعمر ووابعده الله والاول اشهر ويدعى بذى النورين قيل لانه تزوج بابنتي رسول الله صلى الله عليه وسلم رقية وام كلثوم رضى الله تعالى عنهما كما روي انه عليه السلام زوجه رقية رضى الله تعالى عنها فماتت بعد ما خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم الى بدر فلما رجع من بدر زوجه ام كلثوم * وقيل لانه رضى الله تعالى عنه كان يحتم القرآن في الوتر * فلقرآن نور وقيام الليل نور * وتوفي رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو راض عنه وبشره بالجنة ودعاه بالخصوصية غير مرة فآثرى وكثر ماله رضى الله تعالى عنه * وكانت له شفقة ورحمة برعيته * وقال المدائني قتل رضى الله تعالى عنه يوم الاربعاء بعد العصر ودفن يوم السبت قبل الظهر وقيل يوم الجمعة ثمان عشرة خلت من ذي الحجة سنة خمس وثلاثين * وكانت خلافته رضى الله تعالى عنه اثني عشر سنة الا اثني عشر يوما * وقتل رضى الله تعالى عنه وهو ابن ثمانين سنة *

﴿ ف ٦٩ ﴾

﴿ امير المؤمنين عثمان رضى الله عنه ﴾

قاله ابن اسحاق وقال غيره كانت خلافته احدى عشرة سنة واحد عشر شهرا واربعة عشر يوما و قتل رضى الله تعالى عنه وعمره ثمان وثمانون سنة * وقيل غير ذلك والله اعلم وسبب شهادته رضى الله تعالى عنه مذکور في السير و قتلہ رضى الله تعالى عنه قبرة وسودان * وقيل ثلاثة رجال ونبوا عليه فذبحوه والمصحف بين يديه وقيل سال الدم فوقع على آية كريمة (فسيكفيكم الله وهو السميع العليم) * وفي (حيوة الحيوان) ضربه رضى الله عنه دينار بن عياض وسود بن حمران بسيفيهما فضع الدم على قوله تعالى فسيكفيكم الله الآية * وجلس عمرو بن الحمق على صدره وضربه حتى مات * ووطي عمير بن صابى على بطنه فكسر له ضلعين من اضلاعه والله اعلم *

﴿ ثم اعلم ﴾ ان الشيخ الاجل الحسن بن على الجهمي رحمه الله تعالى كتب في شرح القصيدة اللامية للشيخ ابن الفارض المصري رحمه الله تعالى ان من ارخ وفاة شيخ كان في شفاعته انتهى * (يعنى) هر كه تاريخ گفتم بايات قرآنى يا نظم يا ثروفات بزرگى را باشد فرداى قيامت در شفاعت او و لهذا اكثر بزرگان بتاريخ وصال اجله مخادم اشتغال دارند *

﴿ باب العین مع الرأ ﴾

﴿ العرض اعم من العرضي ﴾ قال في الحواشي القديمة الأبيض لذاخذ لا بشرط شيء فهو عرضي واذا اخذ بشرط شيء فهو الثوب الأبيض مثلا واذا اخذ بشرط لا شيء فهو العرض المقابل للجوهر فكما ان طبيعة الذاتي جنس ومادة باعتبارين او فصل وصورة باعتبارين فطبيعة العرضي عرض وعرضي باعتبارين * وهذا تحقيق الفرق بين العرض والعرضي لا ما تخيل من ان الفرق بينهما بالذات فالمدرک بالبصر اولا وبالذات هو الأبيض ثم من خارج يعلم

﴿ ف ٧٠ ﴾

بدرستی
در این
موضوع

ان الابيض مقارن بموجود آخر هو ثوب او حجر او غيرها حتى لو لم تكن تلك الملاحظة لم يعلم انه شئ ابيض بل جازان يكون ابيض بذاته كما ان الثوب ثوب بذاته وحينئذ كان بياضا وابيض فيكون ابيض ببياض هو عين ذاته اذ البياض هو الابيض باعتبار التحصل ولذلك لا يحمل على مجموع المعارض والعارض * وذلك كما ان البدن اسم للجسم من حيث هو مادة للنفس ولذلك لا يحمل على مجموع النفس والبدن بخلاف الجسم فانه اسم له باى اعتبار اخذ فلذلك يحمل على المجموع اذا اخذ لا بشرط شئ وهذا وان كان مخالفا لظاهر اقويل المتأخرين حتى الشيخ في الشفاء فهو الحق ويلوح اليه كلام المعلم الثاني في المدخل الاوسط ويوافقه تعليم المعلم الاول بحسب ترجمتى حنين بن اسحاق فانه عبر عن اكثر المقولات بالمشتقات كالفاعل والمنفعل والمضاف وغيرها * واراد في التمثيل المشتقات وما في حكمها كالاب والابن وفي الدار وفي الوقت ونظائرها ويشهد به الفطرة السليمة من ذوى فطنة قوية انتهى *

﴿ وقال ﴾ الزاهد في حواشيه على الامور العامة من شرح المواقف وبهذا يظهر ان العرض اعم من العرضى والمشتقات وما في حكمها اعراض كما يلوح اليه ما نقل من المعلم الاول فافهم فانه مع وضوحه لا يخلو عن دقة انتهى *

﴿ وقال ﴾ زبدة العلماء اسوة الفضلاء هو لا نا محمدا كبر المفتى في احمد آباد رحمه الله عليه في حواشيه على تلك الحواشي * (قوله) وبهذا ظهر اى بارادة الاتصاف الاعم الشامل للمواظاة والاشتقاق في مفهوم النعت يظهر عموم المرض وشموله للمرضى فان المشتقات عرضيات بلاريب * وبهذه الارادة صار المرض متناولا لها تناوله للمبادئ التى اعراض بلارية * ولو اقتصر على ارادة الاتصاف بواسطة ذولا يظهر ذلك *

﴿فان قيل﴾ قد نبيهت مما سلفنا ان المشتقات على تحقيق الحق باعتبار شرط
لا اعراض ومحمول بواسطة ذ وفعل الاقتصار ايضا يكون العرض متناولا
للعرضيات (قلنا) الكلام في هذه المرتبة على زعم المحشي وهو غافل عنه
اذ يقول المقصود تناول العرض للعرضي من حيث انه عرضي وهو مقتصر على
ارادة الاعم وفي الاقتصار انما يظهر التناول لما صدق عليه العرض لا من حيث انه
عرضي فتدبر فانه دقيق * وانتظر لما نتكلم عليه فانه بالتكامل حقيق *

﴿قوله﴾ والمشتقات وما في حكمها الى آخره اما داخل تحت الظهور واستيناف
دفعاً لما يتوهم على الظاهر من المخالفة المشتهرة بين الاسنة فان كلمات المتأخرين
حتى الشيخ في الشفاء صريحة في البرقي بين العرض والعرضي وان المشتقات
عرضيات ليست باعراض * والمبادئ اعراض ليست بعرضيات بان ما نقل
من المعلم الاول يلوح اليه حيث عبر عن أكثر المقولات بالمشتقات ومثل
لها ايضا بالمشتقات وما في حكمها على ما سيظهر بعد * فقوله كما يلوح اليه على
الاول مرتبط بقوله يظهر * وعلى الثاني بالمستأنف كما لا يخفى على المتأمل *
وبالجملة المقصود انه وان كان مخالفا لمخالفة المتأخرين لكنه موافق لكلام
من هو افضل منهم من القدماء * (قوله) وما في حكمها اي مثل ذي سواد *
(قوله) فافهم فانه مع وضوحه دقيق ففهم هذا المرام وتفيح هذا المقام
داع الى نوع بسط في الكلام *

﴿فاعلم﴾ ان السواد عرض والاسود عرضي على ما هو المشهور والمفهوم
من كلام المتأخرين حتى الشيخ في الشفاء كما شرنا اليه آنفاً وان الفرق بينهما
والتمايز بالذات وان الاول محمول اشتقاقاً — والثاني محمول مواطاة
والعرض مقابل الجوهر غير العرضي المقابل للذاتي * .

﴿ وخالفهم المحقق ﴾ الاستاذ الدواني مستنبطاً من كلام القدماء على ما لوحنا إليه * (وقال) انهما متحدان ذاتاً لا تباين بينهما الا اعتباراً فلا سود هو السواد وكذا العكس الا انه اذا اخذ لا بشرط شيء عرضي محمول موافقة وبشرط لا شيء عرضي محمول اشتقاقاً ومبنى كلامه هذا على ما يظهر من الحاشية القديمة على امرين *

﴿ احدهما ﴾ ان المدرس بالبصر اولا وبالذات هو الاسود والابيض ثم من خارج يعلم ان الاسود والابيض مقارن لموجود آخر هو ثوب او حجر او غيرهما حتى لو لم يكن تلك الملاحظة لم يعلم انه شيء اسود او ابيض — بل جاز ان يكون اسود و ابيض بذاته كما ان الثوب ثوب بذاته وحيث كان بياضاً و ابيض، وسواداً واسود *

﴿ وتوضيحه ﴾ انه اذا رؤي شيء ابيض مثلاً فالمرئي بالذات هو البياض على ما قالوا ونعلم بالضرورة اننا قبل ملاحظة ان البياض عرض وان العرض لا يوجد قائماً بنفسه نحكم بانه بياض و ابيض — ففي تلك المرتبة كما يحكم بانه بياض يحكم بانه ابيض ولولا الاتحاد بالذات بينهما لم يجوز العقل قبل ملاحظة تلك المقدمات كونه ابيض * —

﴿ وثانيهما ﴾ انه لا يدخل في مفهوم المشتق الموصوف ولا النسبة فيكون عين الصفة * وتفصيله ان في معنى المشتق اقوالاً — الاول ما هو المشهور من انه مركب من الذات والصفة والنسبة * — والثاني ما اختاره السيد السند الاستاذ العلامة الشريف وهو انه مركب من نسبة والمشتق منه فقط * — ومعنى القول الاول ظاهر لا سترة فيه فان تفسير الكتاب مثلاً على ما اشتهر ودار على الالسنه اعني شيء له الكتابة صريح الدلالة عليه و مطمح نظر السيد

السند قدس سره انه لا يمكن اعتبار مفهوم الشيء ولا ما صدق عليه فيه
للزوم دخول العرض العام في الفعل على الاول ودخول النوع فيه مع لزوم
انقلاب مشتق الامكان بالوجوب على الثاني فابقي الا الصفة والنسبة *
﴿ والمحقق ﴾ لما رأى ان دخول النسبة التي هي غير مستقلة المفهومية في
حقيقة مستقلة من غير دخول المنتسبين امر غير معقول ذهب الى ان
المشتق امر بسيط غير مشتمل على النسبة اذ لا يرى انه يعبر عن معنى
الاسود والابيض بسياه وسفيد * (كذا) على الموصوف لاعاماً ولا خاصاً
بل عبارة عن المشتق منه فقط وليس بينه وبين المشتق منه تغاير بحسب
الحقيقة فهو اذا اخذ لا بشرط شي فهو عرضي ومشتق * (واذا) اخذ بشرط
لا شي فهو عرضي ومشتق منه محمول اشتقاقاً كما ذكرنا آنفاً وهذا هو
القول الثالث *

﴿ وقد ﴾ يؤيد هذا القول بما قالوا ان الضوء اذا كان قائماً بنفسه كان ضوءاً
مضيئاً على ما يشير اليه كلامهم نيار وان الوجود اذا كان قائماً بنفسه كان وجوداً
وموجوداً حقيقة وان الحرارة اذا كانت قائمة بنفسها وكانت يترتب عليها
الآثار المطلوبة يقال انها حرارة وحارة كما بين في بحث عينية الوجود دللوا على
ومن المعلوم بالضرورة ان الضوء بمجرد قيامه بذاته لا يتبدل ذاته وجوده
فاذا كان عند القيام بالنفس مضيئاً ومتحداً معه بحسب الذات والمفهوم
ولا شك انه حينئذ لا يتصور دخول امر فيه يتوهم اعتباره كالموصوف
والنسبة علم انها ليسا بمتغاثرين بل هما متحدان ذاتاً ثم انه متعلق ايضا بمتعلق
من العلم الاول ومترجم كلامه حيث عبروا عن المقولات بالمشتقات
مثل اكثرهم بها فانه لو لا الاتحاد لما صح ذلك الا بالتكلف واعتبار المسامحة *

﴿ وايضا ﴾ وقع النزاع في عرضية بعض الاعراض كالالوان ولو كان حقيقتها مبادي الاشتقاق لم يكن النزاع ضرورة ان السواد واليباض بمعنى المبدأ ليسا بجوهريين * - (وانت) خير بما في مبنى هذا القول من الوجهين وغيرهما من التأييد والتعليق من قدح ووهن * اما في الوجه الاول فبأن اذا فرضنا ان احدا لم يسمع لفظ اليباض والابيض والجسم وغيره ولم يتصور معاني هذه ثم رأى جسمًا ابيض ففي هذه الحالة يدرك اليباض اى هذا العرض الخاص وحده ولم يعلم ان هاهنا شيئًا آخر ثم اذا شاهد ان الامر قد زال وبقي شئ آخر علم ان هاهنا شئ آخر فكان ذلك الامر حالًا فيه وهذا هو المراد بالابيض * ولا شك ان هذا المبنى الاخير الذي ادركه آخر غير المبنى الاول ولا نفى بالابيض الا هذانم او اصطلاح احد على ان يحمل الابيض بمعنى ما يصدر عنه الاثر الذي يشاهد من الجسم ذي اليباض اعني تفريق البصر مثلاً فيشذيه ان الشخص المفروض حين مشاهدة اليباض بمشاهدة الآثار التي تترتب عليه تخيل في بادي الرأي ان الشئ الذي تترتب عليه تلك الآثار هو ذلك الامر المشاهد اعني اليباض لكن على هذا يصير النزاع لفظياً على اننا حينئذ ايضا نقول انه بمجرد ان تخيل في بادي الرأي ان اليباض هو الابيض لا يلزم ان يكون معناهما واحداً بالذات مغايراً بالاعتبار * الا ترى ان من ادرك اولاً الصورة الجسمية ووجد هاهنا حيث تبصيل وتفصيل تخيل ان القابل للاتصال والانفصال هو الامر ثم بعد ملاحظة البرهان يظهر ان القابل ليس هو ذلك الامر بل امر آخر وبمجرد هذا التخيل في بادي الرأي لا يلزم ان يكون القابل في الواقع هو ذلك فضلاً عن ان يكون معناهما واحداً ومع ذلك نقول انه لا شك ان اليباض والجسم موجودان

فی الخارج بوجود مغائر • ولا شک ان المتغایرین فی الوجود الخارجی لا یمکن
 حل احدهما علی الآخر بای اعتبار اخذ من الاعتبار الثلاثه • ولما فی الوجه
 الثانی بان الموصوف لا یدخل فیہ علی وجه العموم ولا علی وجه الخصوص
 حتی یرد علیہ ما ذکر بل بعنوان متعلق الحدث الذي هو ماخذ الاشتقاق
 كما یدل علیہ تفسیر القوم ایاہ بما یدل علی ذات مبہمة باعتبار معنی معین قتی
 الابيض مثلاً لا یدخل الموصوف فی مفهومہ لا بعنوان الشیئة ولا بعنوان
 الثوبیة بل بعنوان المنسوبیة الی الیاض وذی الیاض لا بمعنی انہ معنی مفصل
 بل هو امر اجمالی اذا فصل وحل یعبر عنہ بللنسوب الی الیاض • وهذا كما
 قولون ان التصدیق عبارة عن ادراك ان النسبة واقعة وموادہم انہ امر بسیط
 اجمالی يفصله العقل الی ذلك لانه معنی تفصیلی فلا یلزم التسلسل علی ملووم
 ثم انہ كما یدخل الموصوف اجمالاً یدخل النسبة ومبدء الاشتقاق اجمالاً ایضاً
 وعدم المقولية انما هو اذا كان بدون الموصوف تفصيلاً — وهذا تحقیق
 ما حققہ السيد السند صدر الدین رحمہ اللہ بحیث اندفع بہ ما لورد علیہ الاستاذ
 الحق فی الجدیة كما یظهر علی من یطالع کلام الاستاذین فی الحاشیتین •

﴿ و التحقيق ﴾ ان مصداق حمل المشتق علی شیء قیام بمبدء الاشتقاق بہ •
 والقیام اما قیام (حقیقی) وهو فیما اذا كان بمبدء الاشتقاق غیر الموصوف بذاتہ
 او اعتباراً (و غیر حقیقی) وهو فیما اذا لم یکن غیرہ اصلاً بل یكون حاصلًا بنفسہ
 ولما فی التائید فا ذکرہ الخشی المدق فی بحث الاجزاء طہ طہ طہ طہ طہ طہ طہ طہ
 المشتق عاصدق علیہ •

﴿ و محصلہ ﴾ ان ما یعلم من هذا الذي قالوا ان الضوء علی تقدير القیام بالنفس
 یكون غرض اللہ منی لانه یكون عین مفهوم المضي و حقیقته • والکلام

انما هو فيه ولو قال المؤيد اناسلمنا ما قلت ونحن ايضا نعلمه كما قلت لانك خير
بالصدق المضى عليه ليس كصدقه على الجسم المضى به بان يكون هاهنا ذات
ونسبة ووصف فانه ليس الا ضوء فقط فلا يكون الصدق الا باعتبار انه
ضوء فلو لم يكن الاتحاد بين الضوء والمضى لم يكن الصدق * وهذا ليس
من اشتباه في شيء بل الاستدلال من الصدق والفردية على الاتحاد في
المفهوم والحقيقة يدفع ما قال فانك خير ايضا بما قالوا ان الضوء اذا كان
قائما بغيره ان لم يكن مضيا بل الغير مضى به وان وجودات الممكنات
ليست بموجودة وكذا البياض القائم بالثوب ليس بابيض فلو كان الاتحاد
صدق المضى والوجود والابيض على مبادئها وليس كذلك بل هو معلوم
الاتقاء بالضرورة *

﴿ وما يتوهم ﴾ ان وجودات الممكنات موجودات والضوء القائم بغيره مضى
وكذا البياض القائم بغيره ابيض الا ان لا يطلق عليه في عرف اللغة لا اشتراط
القيام بالنفس في الاطلاق فلو لم لا يتم كلها ضرورة ان عدم كون وجودات
الممكنات موجودة ليس باعتبار امر لفظي بل هو امر معنوي اذ من المعلوم
بديهية انها ليست بموجودة بالمعنى البديهي العام الذي نفهمه من لفظ الموجود
ونحمله على الماهيات من دون ان يلاحظه العرف واللغة *

﴿ فاعلم ﴾ ان صدق المضى على الضوء القائم بنفسه ليس مبنيا على الاتحاد * بل
التحقيق ان صدق حمل المشتق على شيء قيام مبدء الاشتغال به قياما (حقيقيا)
وهو فيما اذا كان الوصف غير الشيء الموصوف سواء كان غيره بالذات كما في
الضوء القائم بالشمس واليباض القائم بالثوب او بالا اعتبار كصفة الوجود القائم به
لو اعتبر الوجود موجودا او غير حقيقي وهو فيما اذا كان الوصف حاصل بنفسه

والوجود القائم بنفسه والبياض الذي يكون كذلك فانه ليس قائماً بغيره لا ذاتاً ولا اعتباراً.

﴿ ولا شك ﴾ في ان القيام بكلاً قسميه في الضوء والبياض القائمين بغيرهما منتف. اما الثاني فظاهر. واما الاول فلان البياض القائم بالثوب مثلاً انما هو وصف له واعتبر قيامه به ولم يعتبر فيه قيام بياض آخر مغاثر له حقيقة او اعتباراً فلا يكون ذلك مصداق حمل الابيض اصلاً بخلاف القائم بنفسه. فان القيام على النحو الثاني متعق فيه. (نعم) لو اعتبر البياض القائم بغيره في مرتبة الموصوف واعتبر قيام بياض آخر به مغاثر له اعتباراً. كما في حصة الوجود القائم بالوجود يكون مصداقاً لذلك لكنه حيث لا يكون في مرتبة الموصوف والمبدء بل في مرتبة الموصوف. وليس الكلام فيه ولو اتخذ البياض والابيض ذاتاً ومفهوماً كان في مرتبة الوصفية لغيره ايضاً ابيض وليس فليس. (فان قيل) ان البياض القائم بنفسه لم يعتبر فيه ايضاً قيام بياض آخر به فما الفرق بينه وبين البياض القائم بغيره في ان لا يكون في الثاني قيلم غير حقيقي ويكون في الاول. (قلنا) الفرق ظاهر فانه فيما اذا كان قائماً بذاته يترتب عليه ما يترتب في القائم بغيره على مجموع الذات والوصف فيكون هذا في مرتبة الذات والوصف والنسبة فكانه ذات قام به وصف ولا يحتاج فيه الى اعتبار قيام وصف آخر به ولو اعتباراً. بخلاف القائم بغيره فانه لا يترتب فيه على مجرد الموصوف بل على ذات مع ذلك فليس في تلك المرتبة قائماً مقام الذات والوصف بل يحتاج في كونه ابيض الى ملاحظة قيام حصة البياض به وهو في هذه المرتبة ليس من قبيل الوصف والمبدء. واما ما تعلق به مملوك من المعلم الاول من التعبير والتثيل فهو لا يوجب الا ان يكون المشتق عرضاً وهو ليس

بمستلزم لان يكون معناه عين معنى المبدء بل المشتق مع كونه متاثراً له
 اعتباران * باعتبار عرض * وباعتبار عرضي على ما يظهر فيما ذكر بعد عن المحشى
 وكذا وقوع النزاع في عرضية بعض الاعراض كالالوان لا يدل على ما رامه *
 فان البياض المحسوس وامثاله ليس مما يلي العقل كونه صورة نوعية بديهية
 حتى لا يتصور النزاع فيه على تقدير كونه عبارة عن نفس المبدء *

وبالجملة ما قاله المحقق وتفرده مستبداً جداً يخالف لما يشهده الوجدان
 والبرهان * ولما رأى المحشى المدقق ما رأينا وارثاً لك ما رضى بذلك * وقال
 في بحث الاجزاء انها متغايران ذاتاً وحقيقة * ومعنى المشتق امر بسيط
 ينزعه العقل عن الموصوف نظراً الى الوصف القائم به * والموصوف والوصف
 والنسبة كل منها ليس عينه ولا داخلية فيه وهو يصدق على الموصوف * وربما
 يصدق على الوصف والنسبة انتهى *

﴿ وتوضيحه ﴾ ان الموصوف ليس بداخل فيه لا عاماً ولا خاصاً ولا عينه وكذا
 الوصف والنسبة بل هو معنى بسيط انزاعي ينزعه العقل عن الموصوف
 على لحظة قيام الوصف به سواء كان القيام حقيقياً كما اذا كان الوصف غير
 الموصوف غير بالذات او غيراً بالاعتبار * او غير حقيقي كما اذا كان حاصله بلا
 محل على ما عرفت * وصدقه على الموصوف ظاهر واما صدقه على الوصف
 والنسبة وان كان ليس كلياً فانه لا يصدق الا بوضوح على البياض للقائم بغيره
 وعلى نسبة البياض ولا على المجموع * لكنه قد يصدق كالموجود المطلق
 فانه يصدق على الوجود والنسبة * وفيه كلام نذكره في موضعه ان
 شاء الله تعالى *

﴿ وقال ﴾ ايضا قبل هذا الكلام باوراق ان الحمل يطلق على

ثلاثة معان (الاول) الحمل اللغوي وهو الحكم بثبوت الشيء وانتفائه عنه -
 وحقيقة الادعاء والقبول - (والثاني) الحمل الاشتقاقي ويقال له الحمل بوجود
 شيء توسط ذوة وحقيقة الحلول وهو ليس مختصاً بالمبادئ بل يجري
 في المشتقات ايضاً فان العرض اعم من العرضي كما اشرنا اليه سابقاً -
 ﴿ وقال ﴾ في هامش الحاشية فالعرضي هو العرض لكن باعتبارين فاذا اخذنا
 بشرط شيء كان عرضياً ومحمولاً موافاة واذا اخذنا بشرط لا كان عرضياً ومحمولاً
 بالاشتقاق - واما ما ذهب اليه بعض المحققين من ان العرض والعرضي
 كالسواد والاسود متحدان بالذات ومتغايران بالاعتبار - فان اخذنا بشرط
 الاسود عرض - والمأخوذ لا بشرط اسود عرضي فكلامهم جيد هو متفرد
 عسى ان يطلع عليه من مستقبل القول ان شاء الله تعالى انتهى الكلامان *
 ﴿ ولعلك ﴾ استنبطت من هذه الكلمات اموراً - (احدها) ان المشتق
 والمبدء متغايران حقيقة - (والثاني) ان المشتق مع كونه مغايراً للمبدء له
 اعتباران باعتبار عرض وباعتبار عرضي - (والثالث) ان العرض يصدق على
 ما يصدق عليه العرضي لكن باعتبار آخر - (والرابع) ان المعتبر في اعتبار
 العرض كونه محمولاً اشتقاقاً وفي العرضي كونه محمولاً موافاة - (والخامس) ان
 الحمل الاشتقاقي غير مختص بالمبادئ بل يجري في المشتقات ايضاً باعتبار -
 وعساك تنعمت الفرق ايضاً بين ما عند المحقق في هذا البحث بوجه -
 اما (اولاً) فبان المشتق عند المحقق عبارة عن نفس المبدء وعند المحشى عن امر
 بسيط انتزاعي ليس بداخل فيه فضلاً عن ان يكون عينه كما عرفت - واما
 (ثانياً) فبان الاعتبارين اللذين يكون المشتق عرضاً وعرضياً محسبهما انما هما
 للمبدء عند المحقق وعند المحشى ليس كذلك بل المبدء عرض فقط والاعتباران

المذكوران عنده للمعنى البسيط الانزاعى المغائر له * وكذا الحمل الاشتقاقى
والحمل المواطىي يكونان للمبدء فى الحقيقة عند المحقق وعند المحشى انما هو
المعنى المغائر له الانزاعى — واما (ثالثا) فبان العرض والعرضى متساويان
فى التحقق عند المحقق — وعند المحشى العرض اعم من العرضى فان المبدء
عرض وليس بعرضى بلا خفاء والمشتق المغائر له عرض كما هو عرضى باعتبارين
عنده بخلافه عند المحقق فان المشتق عنده ليس الا المبدء وهو عرض باعتبار
كما هو عرضى باعتبار على ما حققت آنفاً الا انها متفقان فى ان المعبر فى جهة
العرضية كونه محمولاً اشتقاقياً .

واذا لاحظت جميع جوابب الكلام * وتفتح عندك ما هو تحقيق المرام *
﴿ فاعلم ﴾ ان كلام المحشى الذى وقع هاهنا اعنى قوله وبهذا يظهر ان العرض اعم
من العرضى معناه بالنظر الى هذه الكلمات ان العرض اعم منه تحقفاً فانه يتحقق
فى كل من المبدء والمشتق بخلاف العرضى فانه لا يتحقق الا فى المشتق
او صدقاً ان اريد بالعرضى مجرد ذات العرضى لا من حيث انه عرضى فان
العرض لا يصدق على العرضى من حيث هو عرضى لانك تقطعت مما قلنا ان
العرض يصدق عليه باعتبار لا يصدق عليه العرضى بذلك الاعتبار فلا يكون
ما هو عرضى فرداً للعرض — ومعنى قوله والمشتقات اعراض انها اعراض
باعتبار غير اعتبار كونها عرضيات *

﴿ قوله ﴾ على ما يلوح اليه ما نقل من المعلم لا اول * فيه تلويح الى ان ما نقل من
التعبير والتمثيل لا يدل على ان المشتقات عبارة عن المبدء وانها عينه * بل
انما يدل على كون المشتقات اعراضاً وهو غير موجب له فان للمشتق مع كونه
عبارة عن معنى بسيط انزاعى كما عرفت اعتبارين ايضا باعتبار عرض ومحمول

اشتقاقا وباعتبار عرضي محمول مواطاة فان الابيض معناه سبيد فان
لو حظ لا بشرط فهو عرضي يحمل مواطاة على الثوب وان لو حظ بشرط
لا وتجريده عن الثوب فهو عرضي يحمل اشتقاقا - ويقال انه ذو سبيدي -
اولا يرى ان الثوب فيما اذا كان اسود وابيض واحمر واخضر يقال انه ذو
هذه الاوصاف والنموت * ففي هذه الحالة انما يعتبر المشتقات بشرط لا -
﴿ وهذا ﴾ وان استبعد به في بادي الرأي الا انك لو رجعت الى الوجدان
لوجدت بهذا العنوان فظهر بهذا البيان ان الملحوظ في جهة كونها اعراضا
هو الاعتبار الذي به ها هنا يكون محمولة اشتقاقا فالمعتبر في العرض هو الحمل
الاشتقائي لكن قوله والمراد بالنعمة ما يتصف به الشيء مواطاة واشتقاقا
مشعر بان العرض يصدق على العرضي من حيث هو عرضي حيث اعتبر
الاتصاف فيه اعم من ان يكون مواطاة واشتقاقا فيكون المشتقات اعراضا
بالاعتبار الذي يكون عرضيات ومحمولات مواطاة فيكون المعتبر في
العرض الحمل المطلق لا الاشتقائي فقط *

﴿ وان توهم ﴾ احد انه لا يلزم من جعل النعمة اعم من ما يتصف به الشيء
مواطاة او اشتقاقا لادخال المشتقات في العرض اعتبار الحمل ايضا اعم في
كون الشيء عرضا فانه يصح بان يكون ما هو محمول مواطاة عرضا باعتبار
يكون بذلك محمولا اشتقاقا انما يلزم ذلك لو لم يكن للمحمولات مواطاة
اعتبار بها يصح كونها محمولات اشتقاقا وليس كذلك فتوهمه توهم محض فانه
لو كان الامر كذلك لما كان لا يراده على الحق بخروج المشتقات لاقتصاره
على الحمل الاشتقائي وجه * وايضا ما نقل عنه في هامش الحاشية ها هنا اعني
قوله الصفات المشتقة لها اختصاص بموصوفاتها هو ممسأ لا تحادها معها

اتحاد بالعرض و حملها علیها حمل المواطاة انتهى صریح فی ان صدق العرض علی المشتقات باعتبار حمل المواطاة * ثم ان قوله فيه اتحاد بالعرض اشارة الى ما حقق المحقق الدواني فی موضعه * و یجی فی هذه الحاشية ايضا ان اتحاد للذاتیات ذاتها ذاتیات له اتحاد بالذات واتحاد العرضیات اتحاد بالعرض *

﴿ وقد خالف ﴾ فيه السيد السند صدر الدين ونفصل الكلام بعون الله الملك العلام * فی ذلك المقام * بقي ما هنا شیء وهو ان كلام المحقق الدواني ليس بنص فی الاقتصار علی الحمل الاشتقاقي فی تعریف الخلول انما استنبط منه المحشى المدقق من طریقته جوابه و بسباق كلامه فی الحاشية القديمة فی بحث الجواهر * ولا يخفى هذا علی من نظر فی من اهل البصائر انما اطنبنا الكلام * فی هذا المقام * لانه كان من مزال اقدام العلماء الاعلام * فمليك با تامل التام والاستعانة بالمليم العلام * انتهى *

﴿ اعلموا ﴾ ایها الناظرون ان هذا المؤلف الضعيف العاصي عفا الله عنه تلمذ اکثر كتب التحصيل من خدمة اسوة الفضلاء و زبدة العلماء الخیر التحریر صاحب التقرير والتحریر الشيخ الاجل مولانا محمد محسن بن شیخ عبدالرحمن الصديقي الاحمد آبادی وهو من تلاميذ استاذ الیکل من الیکل الفاضل الکامل المحقق والمدقق ملا محمد اکبر بن محمد اشرف الدهلوی المفتی فی احمد آباد نور الله مضجعه نور المغفرة والرضوان و انزل علمه ما شأب رب الرحمة والنظر ان * ﴿ الحقيقة ﴾ ولا بد من الحقيقة انه صلى الله علیه وآله وسلم قال کل غلام رهينة ای مرهون والتساء للمبالغة وامام احمد رحمه الله فر موده که معنی حدیث شریف آن است که اگر طفلی که از بوی عقیقه کرده نشد و هم در طفولیت بمرد شفاعت نمیکنند و الدین خود را ناعقیقه راند و هند و معنی رهن در لغت * بس

﴿ ف ۷۱ ﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

و منع است * و بعضی میگویند معنی جدید آنست که فرزند محبوس و ممنوع است از خیرات و سلامت از آفات و زیادت نشو و نما بر صفات محموده تا عقیقه او را ندهند و نزدیک باین است آنچه گفته شده است که وی مثل شی مرهون است که تمام نمی شود استمتاع بوی بی آنکه مقابله کرده شود بعقیقه زیرا که وی نعمتی است از نعم الهی که واجب است مقابل آن شکر * و بعضی میگویند مرهون است باذی و پلیدی زیرا که در حدیث دیگر آمده فامیطوا عنه الاذی پس دور کنید از وی پلیدی را یعنی آنچه چسبیده است بوی از خون رحم کذا قیل هذا بمافی شرح الصراط المستقیم المشهور بسفر السعادة *

﴿ باب العین مع اللام ﴾

﴿ العلی ﴾ من المواصله علیو فاعل اعلال سید و مربی * و هو اسم رابع الخلفاء الراشدين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين * و هو ابن ابی طالب بن عبد المطلب جد رسول الله صلى الله عليه وآله و سلم * فهو ابن عم رسول الله صلى الله عليه وآله و سلم و هو كرم الله وجهه قام بامر الخلافة يوم قتل عثمان بن عفان رضی الله تعالى عنه * و لم یزل اسمه كرم الله وجهه فی الجاهلیة و الاسلام * و یكنی ابی الحسن و ابی ابراهیم و ابی طالب و ابی طالبه و ابی طالبه كرم الله وجهه و كان احب الاسلام و هو ابن سبع سنین و قیل ان تسع و قیل عشر و قیل خمسة عشر و قیل غیر ذلك * و شهد كرم الله وجهه المشاهد كلها الا بؤك فانه صلى الله عليه وآله و سلم خلفه فی اهله و كان غزیر العلم * و لما هاجر رسول الله صلى الله عليه وآله و سلم اقام بمدة ثلاث لیل و ایامها حتی ادى عن رسول صلى الله عليه وآله و سلم الودائع ثم لحق به * و یقال انه اول من اسلم

﴿ امیر المؤمنین علی بن ابی طالب كرم الله وجهه ﴾

﴿ ف ۷۲ ﴾

واول من صلى * وزوجه رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ابنته الكريمة فاطمة الزهراء رضي الله تعالى عنها وشهد له صلى الله عليه وآله وسلم بالجنة وهو وصي رسول الله لاداء الدين وتجهيزه تكفينه وغير ذلك *

﴿ ومناقب فضله ﴾ اكثر من ان تحصى — واظهر من ان نحى — وهو مظهر العجائب — موصل الطالب الى المطالب — اسد الله الغالب — وباب العلم ومخزن الولاية — ومعدن الشجاعة والدراية — وامور المعارف الالهية — والقرب الالهي تمود اليه — ومفاتيح الفضل والنوال لديه — (وامه) كرم الله وجهه فاطمة بنت اسد * وقتله كرم الله وجهه عبدالرحمن بن ملجم في ليلة الجمعة السابع عشر من شهر رمضان سنة اربعين من الهجرة وثب عليه فضر به مخنجر على دماغه فمات بمديومين * فاخذوا ابن ملجم * وذكر غير واحد انه لما ضرب به ابن ملجم اوصى الحسن والحسين رضي الله تعالى عنهما وصية طويلة * وفي آخرها يا بني عبدالمطلب الا لا تقتلن بي الا قتالي واغربوه ضربة بضربه ولا تمثلوا به فاني سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يقول اياكم والمثلة *

﴿ ولما مات ﴾ على كرم الله وجهه قتل الحسن رضي الله تعالى عنه عبدالرحمن بن ملجم فقطع يديه ورجليه وكحل عينيه بمسارحى كل ذلك ولم يتأوه فزعا ولا جزعا من الموت ولم يجزع * فلما ارادوا قطع لسانه تأوه وجزع فسئل عن ذلك فقال والله ما تأوه فزعا ولا جزعا من الموت ولكن اتأوه لكون ان تمر على ساعة من ساعات الدنيا الا ذكر الله فيها فقطعوا لسانه (١) فمات بعد ذلك كذا في حياة الحيوان * ايها الاخوان

(١) اني اظن بل ايقن كذب هذه الرواية — من المؤلف رحمه الله تعالى

اذا جرى على لسان الكافر ذكرا لله تعالى لا ينفع اصلا فلا يفرنكم قول ذلك الملعون *

﴿ و كان عمره ﴾ كرم الله وجهه سبعا و قيل ثمانيا و خمسين و قيل ثلاثا و قيل ثمانيا و ستين ﴾ (وقال) ابن جرير الطبري مات كرم الله وجهه و عمره خمس و ستون سنة و قال غيره ثلاث و ستون و كانت خلافة كرم الله وجهه اربع سنين و تسعة اشهر و يوما و احدا و كانت مدة اقامته اربعة اشهر ثم سار الى العراق و قتل بالكوفة و دفن في قصر الامارة فيها ﴾ (و قيل) انه في النجف الاشرف في المشهد الذي يزار اليوم و بعلي كرم الله وجهه اول امام عوف قبره ﴾ (و قيل) انه كرم الله وجهه اوصى ان يخفى قبره ليأمن ان يمثلوا الى بنو امية بقبره كرم الله وجهه و كان ولادته كرم الله وجهه يوم الجمعة ثلث عشر من رجب و كان له اثنا عشر ابنا و خمس عشرة بنتا بزرگي اسم مبارکشن رابعية لطيف اذا ساخته و باشارة حركات ثلاث سه حروف نيز برداخته *

چشم بکشا زلف بشکن جان من * بهر تسکين دل بريان من

﴿ باب العین مع المیم ﴾

﴿ عمرو ﴾ بالفتح و سکون الميم علم رجل کزید و یکتب بعده الواو لافرق بينه و بين عمر بالضم و فتح الميم و هو اسم عمر بن الخطاب خليفة رسول الله صلى الله عليه وسلم ابداني بكر الصديق رضي الله تعالى عنهما و هو رضي الله تعالى عنه عمر الفاروق بن الخطاب بن نفيل بن عبد الله و يجتمع رضي الله تعالى عنه مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في كعب بن لؤي *

(وامه) رضي الله تعالى عنه حنمة بنت هاشم بن المغيرة المخزومي و يبيع له بالخلافة في اليوم الذي مات فيه ابو بكر الصديق رضي الله تعالى عنه بوصية منه رضي الله

تعالی عنه مقام بعده بمثل سیرته * ولما سلم رضي الله تعالى عنه اعز الله تعالى به
 الإسلام * وتوفي رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو راض عنه وبشره بالجنة *
 ﴿ ومناسبة ﴾ وفضله كثيرة جداً وهو اول من سمي بأمير المؤمنين وهو
 من المهاجرين الاولين وكان رضي الله عنه زاهداً عادلاً فارقاً بين الحق والباطل
 واعظاً ناصحاً ذامهاية وهيبته رضي الله عنه كانت في قلوب اعداء الدين وكان
 رضي الله عنه يلبس المرقوع ويأكل خبز الشعير وبجاهد في الدين *

(حكى) ان كعب الابرار قال في اواخر ايام حياته رضي الله عنه يا عمر استعبد اسفر
 الآخرة وقم براسم الوصية فان الباقي من ايام حياتك ثلاثة ايام * فقال يا كعب
 من اين تعلم هذا فقال من التوراة فان من صفاتك وافمالك مذكور فيها * وفي
 تلك الاوان جاءه رضي الله تعالى عنه ابولؤلؤة النصراني غلام مغيرة بن شعبه
 واسمه فيروز وشكاه من مولاه انه يطلبني اربعة دراهم فامرته ان تحثني عن فسأله
 رضي الله تعالى عنه ما تصنع * قال ابولؤلؤة اني افعل فعل النجار والحداد
 والنقاش فقال رضي الله تعالى عنه ما يطالبه مولاك منك ليس بظلم بل مقرون
 بالعدل اتق الله واحسن الى مولاك * فغضب ابولؤلؤة وقال يا عجباه وقد
 وسع الناس عدله غيري * واضمر على قتله واصطنع له خنجره الرأسان
 وبسمه * فجاءه الى صلاة الغداة * قال عمرو بن ميمون اني لقاتم في الصلاة
 وما بيني وبين عمر الا ابن عباس رضي الله تعالى عنه فما هو الا ان كبر فسمعت
 يقول قتني الكلب حين طمنه وطار العليج بسكين ذات طرفين لا يمر على
 أحد يمينا وشمالا الا طمنه حتى طعن ثلاثة عشر رجلاً مات سبعة وقيل
 تسعة * فلما رأى ذلك من المسامين طرح عليه برنسا *

(فلما علم) انه ما خوذ نحر نفسه * فقال عمر رضي الله تعالى عنه قاله الله تعالى لقد

امرت به معروفا* ثم قال الحمد لله الذي لم يجعل مني بيدي رجل يدعي الاسلام
وكان ابو اؤلوة مجوسيا ويقال كان نصرانيا* (وتوفي عمر رضي الله تعالى عنه)
في ذي الحجة لسبع وعشرين ليلة منه في سنة ثلاث وعشرين بعد طمعه بيوم وليلة
عن ثلاث وستين سنة* (ودفن) عند ابي بكر الصديق رضي الله تعالى عنه
في الحجرة النبوية بحيث وضع رأسه رضي الله تعالى عنه عند صدر ابي بكر
الصديق رضي الله تعالى عنه وكان رأس ابي بكر الصديق رضي الله تعالى
عنه عند صدر رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قال ابن اسحاق وكانت
خلافة رضي الله تعالى عنه عشر سنين وستة اشهر وخمس ليال* وقال غيره
وثلاثة عشر يوما* (وكان له رضي الله تعالى عنه) ستة بنين وخمس بنات*
وحكي انه رضي الله تعالى عنه لما صار معجروا فمستة جروح او ثلاثة جروح
واحد اهن تحت السرة كانت مهلكة قالوا يا امير المؤمنين تم الوصية
واستعد لسفر الآخرة* فبينما حضر كعب الاخبار رضي الله تعالى عنه فلما راه
امير المؤمنين رضي الله تعالى عنه اشديبتين رجمتهما بالفارسية هكذا*

اخبار كرد كعب كه از عمرت أي عمر

سه روز باقی است و درین نیست اشتباه

والله كه نیست خوف من از انقراض عمر

لیکن همین حذر کنیم از گزشت گناه

ولما التمسوا ان يوحى ابنه عبد الله بالخلافة انكر و ترك الخلافة شورى بين
سته اصحاب مبشرين بالجنة (عمر) و (علي) و (سعد بن ابي وقاص)
و (طلحة) و (زبير) و (عبد الرحمن بن عوف) رضوا ان الله تعالى عليهم
اجمعين* واوصى ان يختاروا واحدا منهم للخلافة - (حكى) ان بعض المسلمين

لما اطعموا على وصيته رضى الله تعالى عنه فتحوا السان الطمن على اصحاب الشورى
فلما اطعم رضى الله تعالى عنه استكره - وقال ان رسول الله صلى الله عليه
 وآله وسلم قال ما من موقف من المواقف الا ويكون يدي في يد علي بن
 ابي طالب * وان عثمان يصلي ليلا وملائكة السموات السبع يترحمون عليه *
 ﴿وهذا﴾ مخصوص به فانه يستحيى من الله تعالى ان يصدر عنه معصية *
 هكذا كر فضائل كل من الاربعة الباقية كما فصلت في كتب السير *
 (وزوج) رضى الله تعالى عنه بته خفصة من النبي عليه الصلوة والسلام في المدينة
 ﴿وابضا﴾ عمر اسم نحوى كان مجتهدا في النحو حكى انه جاء عمر النحوى الى
 باب عالم وجرك حلقة الباب فقال العالم من فاجاب المحرك عمر - فقال العالم وهو
 في البيت انصرف * فاجاب المحرك الا تعلم ان عمر لا ينصرف * فقال العالم اذا
 نكر صرف * فاجاب المحرك هذا عمر غير منكر فقال العالم انكر * فضحكك ففتح
 الباب - والعمر بضم العين وسكون الميم البقاء ولا يستعمل مع اللام الا مفتوح
 العين لان القسم موضع التخفيف لكثرة استعماله فيقال لعمر ك اى بقاء ك
 قسمى اى ما قسم *

صرفت العمر في لهو ولعب * فآهائم آهائم آها

ولله در التجلى

رفت بر باد فنا عمر گر امى افسوس

• • • پيشن ابن شمع كسى دست حمايت نكرفت

﴿عيسى بن مريم عليها السلام﴾ قيل كانت مريم بنت عمران اذا احاضت تتحول

عن المسجد الى بيت خالتها فاذا اطهرت عادت ميتة فاذا هي تقتسل من الحيض
 وقد اخذت مكانا شرقيا اى مشرقا وكانت في الشتاء ومن ثم اتخذت

عيسى عليه السلام

﴿ف ٧٩﴾

النصارى المشرق قبله ثم ضربت من دونهم حجابا ای ستر اجاء جبرئیل علیه السلام وبشرها بالسلام ونفخ فی جیب درعها فحملت بمیسی علیه السلام و ذکر ایضا انه ظهر جبرئیل علیه السلام یوما علی صورة شاب امر دوضیی الوجهه جمع الشعر سوی الخلق * (وقال) یا مریم ان الله بمثنی الیک لاهب لک غلاما زکیا * قالت انی اعوذ بالرحمن منک ان کنت تقیا * فلما استعاذت منه مریم قال انارسل ربک لاهب لک غلاما زکیا * قالت انی یكون لی غلام ولم یسنی بشرو لم الک نبیا * قال كذلك قال ربک هو علی هین ولنجمله آیه للناس ورحمة منا وکان امر آ مقضیا * فلما قال ذلك استسلمت لقضاء الله فنفخ فی جیب درعها و كانت قد وضعتہ ثم انصرف عنها فلما البست مریم درعها حملت بمیسی (۱) و كانت هذه الواقعة فی مفارقة کافیه ذهبت الیہا لیسقی * و كانت مریم حین الحمل بنت خمس عشرة سنة (وقیل) ست عشرة سنة (وقیل) ثلاث عشرة سنة * وسائر القصة فی کتب السیر والتواریخ - و نزول عیسی علیه السلام من السماء الی الدنیا من علامات القيامة كما ذکرنا فی (الدجال) *

﴿وصاحب منتخب التاریخ﴾ می طرازد که عیسی بن مریم روز چهارشنبه عاشوراست و پنجم کانون اول بعد از خروج اسکندر - بقولی دوست و هشتاد و دو سال - و بقولی سیصد و سی و یک سال - و بقولی صاحب (جهان آرا) سیصد و شصت و سه سال متولد شد * مریم در آن وقت سیزده ساله بود * درسی سالکی مبعوث شد و سه سال بکبری دعوت نموده با سمان عروج کرد و بقول صاحب (معارف) در دوازده سالگی

(۱) کذا فی الاصول والظاهر ان یكون هكذا - حملت بمیسی فاتبذت به مکانا قصیا فاجاءها الخاض الآیه ۱۲ الحسن النعمانی المصحح

انجیل برو نازل شد * و در چهل و دو سالگی عروج نمود * بدین قول
مذت دعوتش سی سال باشد *

(و بروایت) حسن بصری رحمه الله در سیزده سالگی مبعوث شد و در سی
وسه سالگی مرفوع گشت * بدین تقدیر نبوتش بست سال باشد * و مریم
بعد از عروج عیسی علیه السلام بشش سال رحلت نمود - و بقولی
از وفات داود ناعیسی علیهما السلام یک هزار و یکصد سال - و بقول صاحب
(جهان آرا) یک هزار و پنجاه و سه سال * و از عروج عیسی تا ولادت نبی آخر
الزمان علیه الصلوٰة والسلام بقولی ششصد و بست سال * و بقول صاحب
(جهان آرا) سیصد سال بود آتشی *

(ف ۷۵)

الغالب والمغلوب

(الغالب) باید دانست که حکیم ارسطاطالیس رساله در استقامت (غالب
و مغلوب) بحساب ابجد برای اسکندر و ذوالقرنین ساخته بود که کر اغلبه بود
در حربها و خصومتها (و کارها) که بدین مانند باشد میان پادشاهان و امرا
و مدعی و مدعی علیه که مخصوصت تقاضی دروند و امثال آن که تعلق بمنازعت
دو خصم دارد و اگر میان دو کس نام هر يك را که بحسب طالع و لائت
او باشد علی حده و علی حده بحساب ابجد بقید قلم آرد و اگر در دو جانور از خلاف
جنس بمنازعت باشد نام هر جنس را بطریق ابجد حساب کنند و اگر در
دو جانور يك جنس باشند نام خداوند آن را بطریق مذکور حساب نماید
و نه نه طرح کند آنچه باقی ماند از هر دو علی حده نگاه دارد و بدین دایره نظر
کند و معلوم نماید که غالب کدام و مغلوب کدام است * پس ارسطاطالیس
مرا اسکندر را گفت که ای ملک اگر خواهی که غالب و مغلوب را از عهد
آدم علیه السلام تا این دم که بودند و گذشتند بدانی همچنین حساب کن

تا معلوم شود و آن رساله را بهشت باب مرتب ساخته بزبان یونانی که ترجمه اش اینست *

﴿ باب اول ﴾ یکی بانه نه غالب بر یک * یک باهشت یک غالب بر هشت * یک باهفت یک غالب بر هفت * یک باشش شش غالب بر یک * یک بانج یک غالب بر پنج * یک با چهار یک غالب بر چهار * یک با سه یک غالب بر سه * یک با دو دو غالب بر یک - یک بایک * طالب جنک غالب بود *

﴿ باب دوم ﴾ دو بانه نه غالب بر دو * دو باهشت دو غالب بر هشت * دو باهفت هفت غالب بر دو * دو باشش دو غالب بر شش * دو بانج پنج غالب بر دو * دو با چهار دو غالب بر چهار * دو با سه سه غالب بر دو * دو با دو دو طالب جنک غالب بود *

﴿ باب سوم ﴾ سه بانه نه غالب بر سه * سه باهشت هشت غالب بر سه * سه باهفت هفت غالب بر هفت * سه باشش شش غالب بر سه * سه بانج سه غالب بر پنج * سه با چهار چهار غالب بر سه * سه با سه سه طالب جنک غالب آید *

﴿ باب چهارم ﴾ چهار بانه نه غالب بر چهار * چهار باهشت چهار غالب بر هشت * چهار باهفت هفت غالب بر چهار * چهار باشش چهار غالب بر شش * چهار بانج پنج غالب بر چهار * چهار با چهار چهار طالب جنک غالب آید *

﴿ باب پنجم ﴾ پنج بانه نه غالب بر پنج * پنج باهشت پنج غالب بر هشت * پنج باهفت هفت غالب بر پنج * پنج باشش پنج غالب بر شش * پنج بانج پنج طالب جنک غالب آید *

﴿ باب ششم ﴾ شش بانه نه غالب بر شش * شش باهشت شش غالب بر هشت * شش باهفت هفت غالب بر شش * شش باشش شش طالب جنک

غالب آید *

﴿ باب هفتم ﴾ هفت بانه هفت غالب بر نه * هفت باهشت هشت غالب بر هفت * هفت باهفت * طالب جنك غالب آید *

﴿ باب هشتم ﴾ هشت بانه نه غالب بر هشت * هشت باهشت * طالب جنك غالب آید *

﴿ و اگر عدد ﴾ هر دو برابر باشد یعنی نه نه بود هر که خور د سال باشد غالب آید و این که مر قوم شد تفصیل اجمال این دو بیت مشهور است *

با حریف (۱) جنسی کم بودن خوش است

وز مخالف (۲) محتشم بودن خوش است

و ر عدد مر هر دو را یکسان (۳) بود

هر که سالش خور د غالب آن بود

و ر شود یکسان دو کس در سال هم

هر که طالب آن غالب آن بود

(۱) یعنی اگر هر دو عدد در جنس موافق بودند یعنی هر دو زوج باشند و یا

هر دو فرد پس کسی که عدد او کم باشد غالب بود بر کثیر العدد ۱۲ منه عفی عنه

(۲) یعنی در صورت آنکه هر دو عدد مخالف بودند در زوجیت و فردیت یکی

فرد بود و دیگری زوج پس درین صورت کثیر العدد غالب بود بر قلیل

العدد ۱۲ منه عفی عنه (۳) مرادناظم از مساوات مساوات است در کمیت فافهم

منه غفر له ۱۲ منه

و این جدول درین استعمال کافی است

غالب	مغلوب	غالب	مغلوب	غالب	مغلوب	غالب	مغلوب
۹	۱	۹	۲	۹	۳	۹	۴
۱	۸	۲	۸	۳	۸	۴	۸
۱	۷	۲	۷	۳	۷	۴	۷
۶	۱	۶	۶	۳	۶	۴	۶
۱	۵	۲	۵	۳	۵	۴	۵
۱	۴	۲	۴	۳	۴	۴	۴
۱	۳	۲	۳	۳	۳	۰	۰
۲	۱	۲	۲	۰	۰	۰	۰
۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰

(الف) بالكسر العاقبة ومن الحمى ما ناخذ يومًا وتعد يومًا يعني تب بك
 روز در میان چنانچه ربع بالكسر تب دور و در میان یا زیاده - و تب بکه
 هر روز آید و فر و شود آن را بوی نامند و آنکه فرو و نشود و يك تحت
 بود بحرانی گویند و درین تب اکثر خوف هلاك است - اگر بحران
 كامل در طاق واقع شد چنانچه روز پنجم یا هفتم مثلاً عرق آمد یا راعاف جاری
 شد مثلاً صحت و شفاری نماید (و تفصیل) این در کتب طب مشهور
 است و لله در الشاعر

تپ بود به پای تورخ زرد و گذشت
صدشکر شده آتش او سرد و گذشت
ان کیست که شرم تو نسازد آتش
تپم اگر آمد عرقی کرد و گذشت
• ﴿ باب الفین مع المیم ﴾

﴿ الفم ﴾ بدانکه غم و هم این هر دو لفظ در اطلاقات نزدیک بهم واقع شوند *
و غم عبارت است از آن تنگی و تیرگی که از طریق قبض و اندوه و دل نشیند
مشتق از غمام بمعنی ابر که عارض گردد - و هم عبارت است از محنتی که از
قصد کردن چیزی و توجه دل و اراده بدست آوردن آن پیش آید و اندوه گین
و بریشان گرداند *

﴿ باب الفاء مع التاء ﴾

﴿ الفتوی ﴾ بدانکه فتوی دادن فرض کفایه است * اما فرض کفایه
گاهی فرض عین می شود و حوائجی است که کسی که فرض کفایه بر وی
است متعین باشد مر آن را و در (کشاف) آورده که پیش از بعثت دارد علیه
السلام لقمان حکیم فتوی میداد چون داود مبعوث شد لقمان ترك فتوی
دادن کرد *

﴿ و نیز کفایه ﴾ آورده که فتوی دادن از فروض کفایه است چون قضا *
و ادنی درجات فرض کفایه ندب است * پس مندوب باشد دخول در امر افتا
کسی را که اهل آن باشد * مگر آنکه در وی خطر عظیم است از برای آنکه
بحری است که هر سیاح سلامت از او بکناره نمیرسد * اگر چه وی
مردم را سلامت میرساند * ظهر المقتی جسر جهنم * اشارت بدین است

گاهی که از مهب ریاح منه آیات محکمت هن ام الکتاب و اخر متشابهات
 تند باد و ما یعلم ناویلہ الا الله و زیدن گیرد و تلاطم امواج اشتباه و اشکال
 ترا کم شود سفینه علم را سخاں بی کنار تو فوق الهی سکون و قرار نگیرد
 و کشتی اجتهاد مجتهدان بمدد ری نسیم فیض نامتناهی بجنبش دریا ید *
 اما شرط افتا اسلام و عقل است * و علم بدانچه فتوی میدهد از اقوال علماء *
 ﴿ و بعضی گفته ﴾ اند که شرط افتا همچون شرط قضا است از اسلام و عقل
 و بلوغ و عدالت * و آنکه باشد از اهل اجتهاد * و اما صحیح آنست که این
 شرط کمال است و اول شرط صحت و اهلیت اجتهاد شرط اولیت است *
 و در صحیح از مذاهب در تفصیل آورده که اجماع کرده اند علماء که
 واجب است که مفتی از اهل اجتهاد باشد از برای آنکه وی بین احکام شرع
 است و این وقتی ممکن است که عالم باشد بدلائل شرعیہ *

﴿ قال ﴾ ابو حنیفہ رحمہ الله تعالی لا یحل لاحد ان یفتی بقولنا حتی یعلم من این
 قلنا * و در (غیانی) آورده که معنی این سخن آن است که قیاس نکند مسئله را
 از پیش خود مادامی که نداند که امام از جهت چه معنی مسئله اول را جواب
 داده * و در (ملقط) و غیر آن آورده که چون صواب او بر خطای او غالب
 باشد جائز است مر او را که فتوی دهد اگر چه نباشد از اهل اجتهاد اما
 حلال نیست او را که فتوی دهد الا بطریق حکایت از قول فقیہاء *

﴿ قال ﴾ فی (المفاتیح) و نبغی ان یکون المفتی عاقلاً بالغاً عالماً باللغة و النحو
 و الا حادیث المتعلقة بالاحکام و النسخ و المنسوخ و التصحیح و السقیم و ان
 یکون فقیه النفس عالم بالتواریخ و سیر الصحابة و مذاهب الأئمة و اصول
 الفقه * و در شرح (قدوری) آورده که امام ابو یوسف رحمہ الله درین

۱۵۸
ر.
ق.
ب

معنی امر را سخت گرفته و گفته غیر سدا حدی را که فتوی دهد بمقل و رای
مگر بشناشد احکام کتاب و سنت و ناسخ و منسوخ و اقوال صحابه و وجوه
کلام * پس ازین اقوال ظاهر شد جواز افتاب اجتهاد و تقلید و اولویت اول *
﴿ اما آداب ﴾ و مستحبات از آن جمله آن است (که اگر مفتی) از اهل اجتهاد
نباشد جواب کند از فروع که اسلم و احوط است * (دیگر آنکه) جرأت
نکنند بر فتوی دادن بمجرد علم خود و گویند که اجازتی علمی بلکه مـلازمـت
مفتیان کنند و استفاده اجازت نماید از ایشان تا بر به یرت باشد * قالوا
و ان حفظ جميع كتب اصحابنا فلا بد ان يتلمذ للفتوى حتى يهتدى اليه *
(دیگر آنکه) بعد از مطالعه تاز و تأمل بی اندازه بر جواب اقدام نماید و از
مبادرت و تعجیل در جواب اجتناب نماید تا اگر خطائی واقع شود
معذور باشد و مسئله تحری درین مقام دایلی تمام است * روایت کرده اند
که حضرت امام اعظم رحمه الله علیه بسیار بودی که مسئله از وی سوال
کردی جواب نگفتی * و باید که التفات نکند بالحاح مستفتی * آورده
اند که هرگاه ابو نصر را رحمه الله علیه مستفتی الحاح کردی و گفتی که از
راه دور آمده ام در جواب او گفتی

فلا ينبغي ناديناك من حيث جئتنا * ولا نحن عينا عليك اذ هبا
(دیگر آنکه) ملول نشود از بسیاری سوال و جواب و در حال تفرقه خاطر من
ای جهة کان جواب ندهد * و چون جواب کند جواب بخواه احواله بخود نکند
و گوید من میگویم که حکم این است و من فتوی میدهم که چنین است و مانند
ان بـا سـکه گویند و لیت از علما آن است که در فلان کتاب چنین است *
﴿ دیگر آنکه ﴾ چون سوال کنند از عبادات و صحت و فساد آن و وجه فساد

و صحت هر دو باشد اختیار کند وجه فساد را و اگر این صورت در معاملات باشد اختیار کند وجه صحت را * همچنین است در (محیط) و در (ذخیره) است که این نوع مسئله اگر در معتقدات باشد اختیار ایمان کند و مها مکن فتوی بکفر ندهد * (دیگر آنکه) مزدگیر در نفس افتاد برای آنکه طاعت است و این مسئله در باب اجرت بتفصیل گذشت * و همه حال مزدنا گرفتار در عبادات اولی است و احری لقوله تعالی (قل لا اسئلكم علیه اجرا * (دیگر آنکه) اگر از وی سوال کند که چیست حکم این مسئله گوید بر قول امام اعظم اینست *

﴿ و در باب سیوم ﴾ از کتاب نکاح شیخ الاسلام و او هر زاده آورده که اگر زن بکر بالغه شفعویه المذهب خود را بر دحنفی یا شافعی دهد و پدر وی نباشد باین نکاح درست است و هر چند نزدیک شافعی این نکاح درست نیست زن و شوهر هر دو بر مذهب شافعی باشد ولیکن چون اعتقاد ما آن است که شافعی درین مسئله خطا کرده واجب است بر ما جواب گویم باینکه مقدمه ما است درین مسئله * و اگر چنین سوال کند که چیست جواب شافعی درین مسئله واجب است که گویم درست است نزدیک ابی حنیفه رحمه الله تعالی و الله اعلم * (دیگر آنکه) اگر سوال کند از وی در مسائلی که مصدق است مفتی در آن (دیانة لا قضاء) که دیانة حکم این مسئله چون است * اگر جواب کتابت باشد چنین نویسد که مصدق نیست قضاء - و اگر جواب زبانی باشد گوید که مصدق است دیانة بلکه نیست *

﴿ دیگر آنکه ﴾ مبادرت نکند بحواب بحضور کسی که اعلم باشد از او لا تقریراً ولا تحریراً * (دیگر آنکه) اگر وارد شود بروی جواب مفتی دیگر

و ظاهر شود بروی که خطا کرده ان مفتی معذور است در ترك جواب ورد فتوی اگر مجتهد فیه باشد * و اگر منصو ص علیه باشد معذور نیست در رد آن بلکه نگاه دار دآن رایا پاره کند اگر داند که بدان عمل خواهند کرد - و در فتاوی (کمال بیاعی) آورده که معذور نیست مطلقا در رد آن اگر عالم شود بخطای آن و داند که بد آن عمل خواهند کرد *

(دیگر آنکه) اگر بروی وارد شود صورت استفتای که مستحق نباشد از جهت ترك قیدهای ضروری جواب نکند و باز دهد بمستفتی تا تکمیل آن نماید * - و اگر قید کنند آن را با التماس مستفتی با کفی نیست * لیکن رعایت کند در قیود شرایط ایجاز و اطناب اجتناب کند از حشو و تطویل * مثال الایجاز زید زینب را گفت کذا * مثال الاطناب زید حر مکلف زینب حره مکلفه را گفت که کذا * مثال الحشو زید که مر د است و پسر همراست زینب را که زنی است و دختر خالد است گفت که کذا * مثال التطویل زید کبیر که در دارالاسلام است زینب کبیره را که در دارالاسلام است دشنام بخش داد چنان دشنام که حد قذف که عبارت است از هشتاد تا زبانه بدان دشنام واجب نمی شود *

(دیگر آنکه) احتراز کند از آن قید که مضر باشد بمستفتی و صورت را بدون آن استحقاق جواب باشد یا مشرب حیل و تلیسی باشد * (دیگر آنکه) چون در مسئله از خلافیات که در آن دو قول باشد یا بیشتر بربك قول فتوی دهد طریقه آن است که در آن حادثه بدان روایتی دیگر که نقیض آن است فتوی ندهد که تا زید يك مردم متم و مطمون نشود * (دیگر آنکه) مطلقا اجتناب نماید از تعلیم حیل و تلیس نامستحق حبر و منع نشود * و حضرت امام اعظم

رحمه الله فرمود که حجر جائز نیست الا بر سه کس و یکی ازان مفتی ما جن را
 شمرده و در (ذخیره) آورده که هر کس امر کند عورتی را که مرتد شود
 از اسلام تا حرام شود بر شوهر خود آن شخص کافر شود نمود بالله منہا
 و در ﴿ جواهر الفتاوی ﴾ آورده که مفتی حنفی اگر امر کند مطلقه ثلاثه
 را که نقل کند از مذهب خود و عذوبت امام شافعی رود و اقرار کند که نکاح
 اول باطل بوده از جهت آنکه بی ولی بوده واجب است بر سلطان زمان
 زجر و منع این مفتی و صاحب (جواهر) گفته چون این مسئله را استفتا
 کردند از ائمه بخارا و فرستادند نزد ایشان جواب ایشان چنین وارد شد
 امام ظہیر الدین مرغینانی چنین جواب گردیده بود عقیب قول مستفتی که
 واجب بود بر سلطان زمان زجر و منع این مفتی و تمنی بر وی یا نبود و الله اعلم
 ﴿ و از ائمه سلف ﴾ در مثل این مسئله سوال کردند جواب داد که گمان
 می برم که اینکس از دنیا بی ایمان رود و الله العاصم و (قاضی) امام غزالی بن حسین
 ابن منصور الاوزجندی چنین جواب کرد که بود و الله اعلم و امام قوام الدین
 صفار جواب کرد که شاید کرد و حلال نبوده مثل این کردن و بر سلطان
 وقت واجب شود زجر این کس و حجر این مفتی تا مثل این نکند (دیگر آنکه)
 در قبول هدیه با کی نیست مر مفتی را لکن قبول هدیه بعد از استفتا
 و جواب اقرب است بحمل و بعد است از رشوت
 ﴿ شیخ الاسلام ﴾ خواهرزاده آورده که اگر مفتی بعد از استفتا
 و جواب از برای مفتی هدیه آورده با کی نیست قبول آن (دیگر آنکه)
 باید که در امر فرج احتیاط بسیار کند قدر استطاعت همچنین است در
 عیض (دیگر آنکه) چون مذیل باشد روایت بلفظ هو الاصح یا هو

الاولی - یا هو الایسر - یا فتی به فلان - یا به اخذ فلان - یا علیه فتوی
 فلان - یا آنچه درین معنی است - مفتی راجاز است که بجزئی که مخالف
 آن است از روایات فتوی دهد * اما اگر روایت مذیل باشد بلفظ علیه الفتوی
 یا هو الصحیح - یا هو الماخوذ للفتوی - یا به یقی * و آنچه مانند آن است مفتی
 راجاز نیست که بخلاف آن فتوی دهد * و در (مضمرات) بعضی علامات
 فتوی را ذکر کرده و آن اینست علیه الفتوی - به ناخذ - به یتمد - علیه
 الاعماد - علیه عمل الناس اليوم - علیه عمل الاعماد - هو الصحیح -
 هو الظاهر - هو الاظهر - هو المختار - علیه فتوی مشاخصا - هو الاشبه
 هو الواجب - و در (حاشیه زردی) آورده که لفظ اصح تقاضا میکند که
 غیر آن صحیح باشد و لفظ صحیح تقاضای کند که غیر آن صحیح نباشد *

﴿ قطعه ﴾

دیدنی ایدل که نزد مجتهدان * امر افتاحه شرطها دارد
 لیکن در عصر ما چنین مفتی * حکم عنقا و کیمیا دارد
 زهی حرمان و خسران که این خاکسار با وجود آنکه مدتی عمر مزید در طلب
 این طائفه صرف نموده کسی که بزیر این صفات آراسته باشد بسیار کم دید
 و چون از مقصود خود محروم ماند و در صف جمعی بی علم و عمل که از روی جهل
 و بی دبانگی متصدی این امر جلیل گشته بودند چند بیت بر زبان رفت حال
 املا . . . ﴿ نظم ﴾

پیش ازین مفتیان هر شهری * داشتند از علوم دین بهری
 سالکان راه خدا بودند * وارث علم مصطفی بودند
 علمشان پیشه حلمشان دستور * عالم از علم و حلمشان معمور

زاختر علم شان جهان روشن * عالم از بوی خلق شان گلشن
 خامه شان نور پاش و ظلمت سوز * بلکه دانش نهاد و دین اندوز
 فوك اقلام شان لسان الغیب * نقش توقیع شان بری از عیب
 هر یکی در صفا یگی صوفی * تانی بو حنیفه کو فی
 از سر جد و جهد چندین سال * سعی کردی در اکتساب کمال
 لغت و نحو و صرف و رزیدی * منطق و حکمت و بیان دیدی
 سالها چون شدی برین مشغول * رونهادی بسوی علم اصول
 در اصول و حدیث و فقه و کلام * چون شدی شهره خواص و عوام
 بعد ازین رو فقه آوردی * عمری آن را ممارست کردی
 مدتی دیگر آشکار و نهان * میدویدی بگرد استادان
 چون شدی در جهان بعلم علم * علم را کردی از عمل خورم
 وه کز ایشان نماد نام و نشان * اثری نیست در جهان زیشان
 کیست مفتی کنونیکی جاهل * از نسب دور و از حسب عاقل
 چه چه خواهی فضول و بی معنی * شناسد ز جهل هست ارنی
 گفتن حق و بال میداند * خون ناحق حلال میداند
 قلمی تیز کرده چون تیشه * بیخ مردم بریدنش پیشه
 قول و کرده ار افسانه دهر * رشحه نملک او نشانه زهر
 خیل شیطان مدام در گردش * بلکه شیطان کینه شاگردش
 عالم اما بجهله و تلیس * بود عمری معلم ابلیس
 علم از کز لك جهالت تیز * نه قلم بلکه نيزه خوب ریز
 خامه کج نهاد آن بادان * راست چون آفتی سیاه زبان

﴿ ف ۷۹ ﴾

و
ع
ر
ب
ی
ن

ان چنین خامه سرشکسته به است • صاحب خامه دست بسته به است
قلش روسیه بود یارب • روزگارش تبه بود یارب
یا الهی چنانکه این دنیا • گشت خالی زفرقه اولی
که ازین فرقه نیز باکش کن • هر که زین سان بود هلاکش کن
اندرین تیره خاکد از جهان • مشعل دانشی برافر و زان
در فیضی بروی مابکشای • جمله را سوی خود رهی بنای
﴿ الفرس ﴾ و کثیر من الشعراء عرفوا الفرس وعدوا محاسنه بالقارسیة
والعربیة واحسنها ما قل قتل بالقارسیة •

حسب اربخش غر طلمت و جو زافطرت
انکه چون فکر منجم بدود فوق سما
سخت سم بزمدم آنگه سربین بین کفل
جرب مو خشک بی افراخته سر ریخته پا
مست نازی است که از رشته جان بافته مو
نوعر و سی است که از خون مدو بسته حنا
ای غزال ختنی نقش بریشاب کاکل
وی منقش کفایت نیرت دیبای خطا
ای عرب زاده مجنون صفت و دشت نورد
وی که از رشک دمت زلف یزد لیلی

و (حیرتی) در وصف سرعت سیر اسب قیامت کرده سامعین را در حیرت می
اندازد و مطلب خود را بحسن ادائی بردازد •

شاه اسپنی بحیرتی بخشید • باد صرصر بگرداو بدوید

آنچنان تند بود در رفتار * که يك شب بماقبت برسید .

﴿ الفصل ﴾ وفي الصراح فصل يك بخش از چهار بخش سال ﴿ مخفی نماید ﴾ که اصحاب تخیم سال را بر چهار فصل تقسیم کرده اند و بیان آن بطریق اجمال این است که در معظم معسوره حمل و نور و جوزا بر جهای ربیع بود که بهار است * یعنی چون آفتاب درین برجها باشد فصل بهار بود * و سرطان و اسد و سنبله بر جهای صیف بود که تابستان است * و میزان و عقرب و قوس بر جهای خریف بود که خزان است * و جدی و دلو و حوت بر جهای شتا بود که زمستان است * و بر جهای بهار و تابستان و خجالی گویند * و بر جهای خریف و زمستان را جنوبی ﴿ و وقتی ﴾ که آفتاب باول حمل یا اول میزان در سدر روز و شب در همه آفاق برابر گردد یعنی هر روز دوازده ساعت بود و هم شب * و در باقی سال مادام که در بروج شمالی باشد روز از شب زیاده بود *

﴿ و بیانش ﴾ آن است که از اول حمل تا اول سرطان هر روز در ازتری گردد و هر شب کوتاه تر * پس در ازترین روز ها و کوتاه ترین شب های سال محلول سرطان باشد * و از انجا تا اول میزان باز روز کاستنی گیرد و شب افزودن * پس اول میزان باز برابر شوند * و از انجا تا اول جدی شب در ازتری گردد و روز کوتاه تر * پس در ازترین شب ها و کوتاه ترین روز های سال اول جدی باشد * و از انجا تا اول حمل باز شب کاستن گیرد و روز افزودن * پس اول حمل باز برابر شود فافهم *

﴿ الفطرة ﴾ وفي (القنية) مثقال چارونیم ماشه پس رطل و وزن چهارده تنکه طالعگیری و سیزده ماشه باشد و وزن نصف صاع که چهار رطل است بنجاه و هفت و نیم تنکه و ده ماشه میشود و دو رطل سیر شرعی است که

ست و هشت و نیم تنکه و دو اوزده ماشه باشد * پس سیر شرعی از سیر متعارف
دزد کن که بوزن سی و دو تنکه است کم است بقدر سه و نیم تنکه و دو ماشه
فافهم و احفظ *

﴿ الفقيه الهندواني ﴾ هو ابو جعفر البلخي رحمه الله كان من اكابر الفقهاء
والمحدثين و ذكرها هنا لثلاث اعمده من نساء الهند *

﴿ الفلاسفة ﴾ الحكماء * و (معجون فلاسفه) که آن را ماده الحیات نیز گویند
جهت امراض بارده دماغی مثل فالج و نسیان و مانندان * و جهت تقویت دماغ
و حفظ فهم و تفریح و افزونی عقلی نافع است * و برای اشتها و انطلاق لسان
و دفع بلغم و مسلسل بول و درد پشت و گرده و اوجاع مفاصل مفید و مزید منی
و مقوی ذکر و باه و مطیب بدن و منشط و مفرح دل و محسن لون و مطیب دهن
و مشدد اسنان و مضر لثه و مزید ضفیف معده و جگر و دافع قولنج بلغمی
و ریخی و استسقا و سنگ کرده و مثانه و تقطیر بول و دیگر امراض مثانه
و موافق مشایخ و مبرود بن و مضر بحر و ربن و مصلحش شیر نازه
و سکنجبین *

﴿ و شر بتش ﴾ از دو مثقال تا چهار مثقال * و قوتش تا چهار سال باقیست و در
نسخه وی اختلاف است (اما آنچه) شیخ ابو علی سینا و صاحب ذخیره و حکیم
ارزانی در قراباد بنهای خود نوشته اندین است *

﴿ زنجیل ﴾ قلقل - دار قلقل - دار چینی - پوست بلیله - آمله - پوست بلیله
شیطرح هندی - زرا و ند مدحرج - خصیه الثعلب - مغز چلفوزه - پیغ بابونه
نار جیل نازه - هر یک ده درم - تخم بابونه - بنجدرم - مویز منقی سی درم - عسل
مصنعی دو و چند یا سه چندهمه بطریق معروف معجون سازید و بسد یک روز

استعمال نمایند *

الفواق بالفارسیه شجک و بالهندیه هجکی و للعطاس تاثیر عظیم فی دفعه
اگر دانه الاهی سه ماشه و بودینه ایضا و مصطکی ایضا در قدری آب
جوشانند و یا شامند فواق را دفع می کند * و اگر انگوزه خالص را بریان
کرده بپزند تا عطسه آید در دفع آن مجرب است *

القاضی سائر احکام القاضی فی کتب الفقه و فی (مختار الاختیار) در شرح
آداب القاضی خصاف است که اهلیت قضا کسی دارد که عالم بکتاب باشد
و سنت ناحکم کند بحسب راستی * و محیط جوادث و نوازل بغایت بی پایان
است * و ملاحان نصوص و آیات که بواسطه توسل بدیشان بساحل نجات
می توان رسید کم اند * اگر در گرداب واقعه محصور صیه بملاحان نصوص
نرسد هر آینه باید که شنآوری اجتهاد دانند تا قدر طاقت دست و پایی زند
و خود را بکنار اندازد * و اجتهاد در وقتی حجت است که مخالف کتاب
و سنت نباشد * و شناخت عدم مخالفت کتاب و سنت وقتی میسر است
که عالم باشد بکتاب و سنت * پس علم بدن جمله شرط باشد *

و در (فصول استروشنی) آورده که بودن قاضی عالم بجهت شرط نیست
حتی که اگر جاهلی را قاضی سازند قاضی می گردد اما عدالت بقول خصاف
شرط صحت تقلید است و این مذهب شافعی است * و نزدیک جصاص
شرط اولویت است * اما در خلاصه آورده نقل از محیط که علم و عدالت شرط
اولویت است * و در استروشنی آورده که عدالت شرط اولویت است در
ظاهر الروایت و در روایت (نوادری) شرط صحت تقلید * و بعد از این بچند
سطر میگوید که قاضی صلاحیت قضا دارد بر اصح اقاویل * و قال فی

ف ۸۴

الفواق

ف ۸۵

القاضی

(الخلاصة) الاصح ان یصح تقلید الفاسق لکن در (خزانة الفتاوی) آورده
 که جاهل برہیزگار اولی است از عالم فاسق * و ہم در خلاصہ و فصول است
 کہ کسی کہ قضا رشوت بگیرد در قاضی شدن او اختلاف مشایخ است
 و صحیح آنست کہ قاضی نمیکرد و اگر حکمی کند حکم وی نافذ نیست *
 چنانچہ اگر قاضی در قضیہ رشوت گیرد یا بسرو ی یا قاتب وی یا بعضی
 ارا عوان او یا سرور رضای او رشوت گیرند حکم وی در آن قضیہ نافذ نیست *
 (اما کبر سن) و حد اثنان را داخل نیست در قضا از برای آنکہ در (مبسوط)
 شمس الأئمہ سرخی آورده کہ حضرت پیغمبر علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ
 والسلام عتاب بن اسید را امیر و قاضی مکہ گردانید در وقتی کہ ہز دہ سالہ
 بود * و در زمان خلافت امیر المؤمنین عمر رضی اللہ تعالی عنہ در شام قاضی
 بود حدیث السن * و بعضی بجهت آن در وی طعن کردند امیر المؤمنین
 عمر اورا طلبید و در باب قضا از وی چیز ہا پرسید ہمہ را جواب بصواب
 گفت امیر المؤمنین عمر با وجودیکہ بیشتر از ہمہ کس در امثال ابن امر
 نامل میکرد اورا برای قضا مقرر گردانید (و حکایت) کردہ اند کہ مامون
 الرشید قضای بصرہ بہ یحیی بن اکثم تقلید کرد در حالی کہ ہز دہ سالہ بود *
 و بعضی در حد اثنان سن او طعن کردند مامون الرشید خطی نوشت بدو
 کہ عمر و چند است در جراب نوشت کہ من بر سن عتاب بن اسیدم در حینی
 کہ حضرت رسالت * اب صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم اورا امیر و قاضی
 مکہ گردانیدہ

مکتبہ
 دارالکتاب
 و
 المطبعہ
 دارالکتاب

﴿ و صدر الشہید ﴾ در شرح آداب القاضی خصاف آورده روایت کردہ
 اند کہ زوری امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ در موضع ذی قار بر بالای پشته

یا کو هی برآمد و بر سر وی دستار سیاه بود * پس گمت ای آدیان بدرستی که
من شنوده ام از رسول خدای صلی الله علیه و آله وسلم که وی فرمود نیست
از باد شاهی و نه قاضی که مگر آورده شود در روز قیامت و نگاهداشته شود
در پیش از دتعالی بر صراط پس بکشایند ملائک صحیفه عمل او را بار عیت
او که عدل کرد یا جور پس بخوانند آن را بر سر خلائق پس اگر عدل کرده
باشد نجات دهد خدای تعالی او را بعدل او * و اگر جور کرده باشد پشیمانند
او را تا میان هر عضوی از اعضای او مسیرت صد ساله راه شود پس میل کند
صراط تا او را بر وی نگون سار در آتش اندازند تا با منافعان باشد در درك
اسفل از دوزخ * (و از حسن) بصیری منقول است که در بنی اسرائیل هر
گاه کسی قاضی شدی مردم از آنکه وی پیغمبر شود نومیدی شدند چه در
بنی اسرائیل چنان بودی که هر که شصت سال عبادت از دتعالی کردی
مردم طمع می بردند که وی پیغمبر شود پس اگر بقضا مشغول شدی طمع
ایشان منقطع گشتی — و اختیار بن غیاث الدین الحسینی رحمه الله تعالی در (مختار
الاختیار) می نویسد که فقیر خاکسار اختیار این نقل را از دبرزگی ذکر میگرد
ان بزرگ چنین فرمود که این در زمان پیشین بود اما در زمان ماهر کس
که بای در میدان قضا آمد * دست از عقل او می باید شست * اللهم احفظنا من
شرور افسنا و من سیئات اعمالنا و الله در من قال *

و
ب
و

﴿ حرف ۸۷ ﴾

ز زر فاذقان (ا) گرفت شـ خصی باردو * که قاضی شود صدر راضی نمی شد
بر شوت خری داد قاضی شد آخر * اگر خرنی بود قاضی نمی شد
﴿ القبر ﴾ مایدفن فیہ المیت * فی مجموعه الروایات من الجامع الصغیر الخانی
ویرش علی القبر الماء کیلا یتشر بالريح فی (جنة المیزیدین) چون خاك را بر قبر

بعد دفن میت برار کنند آب از سر تا پایان برند که رسول علیه الصلوة والسلام فرمود که آن آب بر محقق اینی است از عذاب گور * و در (جواهر خمسة) مرقوم است هر که بر دست میت این اسم بنویسد (یا کریم الیفو ذالعدل انت الذی ملا کل شیء عدله یا کریم) یا نوشته در قبر بهد حق سبحانه و تعالی بفضل خود قبر او را روضه از ریاض جنت گرداند و عذاب بردارد — میم کریم و لام عدل را مضموم باید نوشت — و بعد ذال الف یعنی ذالعدل به بو او یعنی ذوالعدل — و این جا قانون نجات را برکنار باید داشت و قانون مرشد نجات را درکنار باید گرفت *

﴿ ف ٨٨ ﴾

﴿ القبول ﴾

﴿ القبول ﴾ بالفتح من المصادر الشاذة والقياس الضم ومعه بالفارسية بذیر فتن وجاء القبول بالفتح بمعنى ريح الصبا ويقابلها الدبور * (بدانکه) فائده دبور این است که اگر را متفرق می سازد و هوای گرداند و بطرف فوق می برد و وقتی که بلند شد دبور از ابر باز میماند پس صبا با ملاقی می شود و استقبال می نماید پس بعضی سحاب را با بعضی مجتمع می سازد تا که مجموع سحاب واحد می گردد پس باران می بارد که طراوت و نموی اشجار بسبب او صورت می بندد و الی هذه الفائدة اشار العلامة التفتازاني رحمه الله تعالى في التلويح حيث قال والعرب يزعم ان الدبور تزجج الى آخره فذكره اتفاقا للتنبيه على ان لريح الصبا فائدة — وللدبور فائدة اخرى سبحانه ما خلقت هذا باطلا *

﴿ قلب قاب القوسين ﴾

﴿ ف ٨٩ ﴾

﴿ قلب قاب القوسين ﴾ القاب المدار والقوسان هما القطعتان الحاصلتان من

الدائرة اذا نصفت والخط النصف هو قلبها وهذا الكلام محبوب محب

وقع فی (نزهة الارواح) (۱) فی نمت خاتم الانبیاء علیه الصلوة والسلام فی هذه القطعة *

و رسول مشرق و مغرب امام انس و ملک
که بر بساط شرف شهسوار کونین است
ز هی بلند کجانی که در صف دعوی
همه نشانه او قلب قاب قوسین است

موجود نیک انجاسی عبدالواحد بلگرامی رحمه الله تعالی در شرح می فرماید
که رسول ماصلی الله علیه و آله و سلم گمانی ز به عشق بس بلند دارد که در صف
دعوی نبوت نشانه او یعنی توجه گمراه دل اونها مقام قاب قوسین است و قاب
قوسین مقدار دو گمان را گویند قال الله تعالی (فکان قاب قوسین او ادنی)
ای گمان دنوه اقرب کقرب قاب قوسین *

﴿ و این ﴾ از جمله متشابهات است تا عارف بنوره معرفت آن را بداند و مومن
صادق بمقیده درست دارد و جاهل منکر هلاک شود چنانچه ابو جهل
بر قصه معراج شادی کرد که اول محمد می گفت جبرئیل از آسمان می آید و ما
استوار نمیداشتیم * اکنون عجب تر آورد که شبی با آسمان رفتم و باز آمدم گمان
بردم که هیچکس این را استوار نخواهد داشت تا پیش صدیق اکبر رفت
و گفت چه میگوئی در حق افسانه های محمد که گوید شبی با آسمان رفتم چندین
هزار حکایت و کلام کردم و کذا و کذا ماجرا گذشت و هم در آن شب باز آمدم
صدیق رضی الله تعالی عنه گفت من این چیزها را از محمد صلی الله علیه و آله و سلم

(۱) نزهة الارواح فی الفارسی لغیر السادات حسین بن محمد المعروف بمیر
حسینی سادات الفه ستة احدى عشرة و سبع مائة محمد شریف الدین عفی عنه

از اول استوار داشتہ ام کہ میگفت جبرئیل از سدرہ بر زمین میرسد انتہی *
 (بدانکہ) خط منصف دائرہ چنانچہ قلب قاب قوسین میگویند خط موہوم
 و برزخ و مرتبہ نزل اول و حقیقت محمدی نیز میگویند و نا کہ این خط میان
 دائرہ بود یک دائرہ بود گنج مخفی۔ و محب و محبوب۔ و عارف و معروف۔
 و خالق و مخلوق۔ و عابد و معبود۔ هیچ امتیاز نداشت کیفانہا تقضی
 التمدد و لا تمدد فی تلك المرتبة * (و حاصل) معنی بیت مذکور اینست کہ چون
 ارادہ از لی آن خلوت نشین سر ادق عظمت و جلال تعلق بظہور گرفت
 خط دوئی میان آن دائرہ پدید آمد نیمہ دائرہ محب شد و نیمہ محبوب *
 و جناب خواجہ کائنات علیہ الہلولۃ والسلام بلند کمانی است کہ نشانہ آن
 خط فارق است یعنی می خواهد کہ آن خط فارق را از میان دائرہ بردارد
 تا دائرہ یکی باشد و در محب و محبوب کہ بسبب این خط دوئی واقع شدہ
 برخیزد * و لهذا الکلام مقام عظیم لا یعلوم معارجہ ولا یسمو مدارجہ الا من
 ہداه اللہ تعالی باسرارہ و اتاہ قلب سلیم انچہ بمقتضای حال ہندی مقال
 بر زبان خاکسار گذشت عرض میدارد *

زبان اپنی عبد الہی بند کر * پس دل میں آ پس کون خورسند کر
 برون کون بری بات ہی سازوار (۲) * بود خاموشی شیوہ خاکسار
 نہنی مونسی متلی والی بری * کہ قاضی پرارا دري سر پری
 بہت در کی چلنا تو اس گہات میں * مگر جاریکا تواریات میں
 وجیہ (۱) خدہی ترا دستگیر * ولایت کی افلاک پر بی نظیر
 سچا چاند ہی چود ویزرات کا * اندھارا کیا دور کجرات کا

(۱) یعنی حضرت شاہ وجیہ الدین الملوئی الاحمد آبادی قدس سرہ۔

د کهایتری جد کوانی خدا * نجھی بهی دکهای نو هیگاروا
 خدایامون و جیه زمان * مجھی دام دیاسون دینا امان
 محمد کی امت مین دایم تون رکه * شریعت کی کوچی مین قائم تون رکه
 ﴿ القمر ﴾ صاحب مطالع القمر می نویسد که چون حکیم محقق ماشاء الله
 المصری عزیمت سفر آخرت مصمم فرمود و طوطی روحش را که شاه باز
 ریاض حقایق بود از قفس آب و گل خلاصی روی نمود در خزانه کتب
 او صندوقی یافتند چون سر بکشد اندرونی قدری حریر سفید بود این
 فصل در وی نوشته بود عبارت آنی که محصلش اینست * (هر که) عملی کند و ماه
 در عقرب باشد یا سنبله - ازان عمل پشیمان شود و (هر که) جامه نپوشد و قمر
 در اسد بود بین النحسین در آن جامه بپوشد و (هر که) سفر کند و قمر در طریقه
 محترقه باشد باز نگردد الا برنج و سخی و بیشتر آن باشد که بوطن بیاید
 (و هر که) تزویج کند و قمر در منزل سعد ذایح باشد در محاق قبل از اجتماع
 متفرق شوند - و اگر مرد با زن مجتمع شود در آن سال بمیرد و یا صورت
 مفارقت بروجهی که اقبح ازان نباشد دست دهد - (و هر گاه) که نکاح
 کند و قمر در منزل زبانا باشد در محاق زن بمیرد *

﴿ و کله دوسه ﴾ دیگر هست در احکام هوایلد که ابراد آن درین موضع
 مناسبتی دارد (اگر) در وقت ولادت مردی را کف انخضیب بر درجه
 طالع باشد آن مرد هرگز نکاح نکند - (و هر) مولودی که متولد شود
 زهره و عطارد (و افا) باشد خاصه بر پنج البسه آن مولود مرسم را بنفس خود
 خواند - (اگر) سفلیتین تحت الارض باشند در خفیه دعوت باشد -
 (و اگر) فوق الارض باشند از دعوت علانیه باشد (و چون) ابتدای

﴿ ف ۹۰ ﴾

﴿ ۹۰ ﴾

خصوصیت کفی و قمر منحوس باشد غلبه تراود * و همون گوید سفر ممکن در حالتیکه یکی از تیرین در طالع باشد که بازنگردی یا بیمار شوی * (و هرگاه) که طالع نحس باشد در وقت سفر صاحب طالع مسمود دلالت کند بر صحت بدن * (هرگاه) طالع سعد بود و صاحب طالع منحوس بود دلیل است بر مرگ مفاجات * (و چون) قمر در قوس بود سفر ممکن که موجب تعویق امور بود * (و بزویج) مشغول مشود و وقتی که قمر در سرطان باشد که در آن هیچ خیر نبود * (موی) آب باز بکن و ناخن بگیر وقتی که قمر متصل باشد بمطار دو یا مشتری یا در خانه های ایشان باشد * (و هرگاه) قمرها بط باشد بنانه که زود منقطع شود * (و چیزی) منویس وقتی که قمر در طالع باشد که پسندیده نبود * و چون قمر خالی السیر بود نیک است صید و سواری و فراغت و خلوت و شراب خوردن و ضیافت و چون قمر بار اس بود نیک است بخدمت سلطان و حکام رفتن و از ایشان حاجت خواستن اشهی *

والضابطه المضبوطة في معرفة ان القمر في اي برج من بروج الفلك في هذه القطعة *

آن چه از ماه شدمتی کن * پنج دیگر فزای بر سر آن پس بهر پنج از آن موضع شمس * گیر بر جی و جای ماه بدان (و توضیحها) بالعبارۃ الفارسیه هکذا اگر خواهی که بدانی که ماه در کدام برج است بین از ماه چند رفته است از او چندان کرده پنج عدد را نیز بر نو بیفزای و از برجی که آفتاب در و است بشمار پنج عدد را بیک برج بده بعد از آن هر زیادتیی را که بماند آن زیادتیی که بر برج رسد ماه در آن برج است مثلا

امروز از ماه شعبان سنه (۱۱۷۱) هجری یازده روز گذشته است آن را دو چندان کردیم بست و دوشد و پنج نیز برافزودیم بست و هفت شد نظر کردیم آفتاب در برج حمل بود بست و پنج را بر پنج برج قسمت کردیم دو باقی ماند و درادشش ضرب کردیم دوازده درجه شد مثلاً حمل - نور جو زاء - سرطان - اسد - سنبله - پس مشخص شد که قمر در برج سنبله است و دوازده درجه سنبله قطع نموده

﴿ ضابطه دیگر ﴾

بگذشته ز ماه ضرب کن ای رهبر * در سیزده و سیزدهش بر سر بر حاصل شده بر روج سی سی برسان * از خانه آفتاب زد یک قمر (یعنی) از ماه آنچه گذشته باشد در سیزده ضرب نمایند و سیزده دیگر برافزایند بعد از آن سی سی قسمت کنند و هر سی را بر جی بدهند از برجی که آفتاب دروست بر برجی که رسد قمر در آن برج خواهد بود * ﴿ و ملاحظه ﴾ درجات هم می توان نمود باین طریق که ایام گذشته از ماه را بشمارند و یک اضافه نمایند همان قدر از درجات گذشته باشد *

﴿ القنوت ﴾ وقال الشيخ الاجل عبدالحق الدهلوي رحمه الله في شرح سفر السعاده وبعضی گفته اند که در اول این هفت کلمه (انؤمن - نشکر - نخلع - نسجد - نخفد - رجو و ایاوردن حاجت نیست * و گفته اند که اولی آن است که یار دوا و راه چه آید و او عطف موجب شود و بعد داثیه است چنانچه در تشهد آتی *

وهذه القطعة على رواية ذلك البعض *

هفت لفظ اند کان نحو اند و اوان اندر قنوت *

نقل کرده ابن مسعود از شفیع مجرمان
 ثومن وثنتی و نه می نخلع و نسجد در
 نحفد و رجو و رحمة ابن همه پی و او دان

﴿ الکبیرة ﴾ ما کان حراماً محضاً و شیخ ابو طالب مکی قدس سره در قوت
 القلوب آورده که گناه کبیره هفده است (چهار در دل) (اشرک) (واصرار)
 بر محبت گناهی (و قصد) کردن او هر وقت که دست دهد بر تقدیری که
 صغیره باشد (و نوبیدی) از حق و این بودن از وی * و ازان چهار در زبان
 (گواهی دروغ) که مبطل حق شود (و سحر) (و سوگند) دروغ (و قذف)
 کسی که مر جب حد شد - و سه ازان همدم شکم است (خوردن خمر)
 (و مال یتیم) (و ربا) و دو ازان در فرج است (زنا) و (لواطه) - و دو دیگر
 بنسایت بد است تعلق بدست دارد (دزدی) (و قتل) ناحق * و یکتا
 کار با است (گریختن) يك مسلمان از دو کافر روز قتل - و آخرین کار تمام
 بدن است (که عقوق والدین) باشد *

﴿ ۱۷۷ ﴾

کبیرة

﴿ الکحل ﴾ بالضم انال الکثیر والاعمد و کل ما یوضع فی البین لاشفا و الجلاء
 و بنده عاصی بر معاصی که جامع این جواهر زواهر است بسبب آنکه
 بمطالعه و نوشتن کتب و تحشیه و خفی نوشتن اشتغال تمام داشت چنانچه
 هر روز در نیم جزوئی نگاشت و با جله مخادیم چهارده کتب معتبره با تحقیق
 و تدقیق تکرار میکرد و اکثر شب هم بمطالعه و تحشیه میگزراید چون بسن
 بست و چهار سال رسید آشوب چشم بهم رسانید تا پنج سال با اعزّه بی واسطه
 کتاب تکرار میکرد و طاقت کتابت و دیدن کتاب نداشت و معالجات
 و تدبیراتی که بعمل آمد تا کجا شرح دهد اطباء به جز اعتراف کردند و بنده بیاس

﴿ ۱۷۸ ﴾

کحل

الفقه مقتضای آنکه *

در نومی دی بسی امید است * پایان شب سیه سفید است
روزی جامع کمالات مرزا عبدالله یک مرحوم که در کوتله لنگر دوازده
امام کرام علی جدم الاقدس وعلیهم الصلوة والسلام سکونت داشتند و با فقیر
اخلاص بدل و رابطه بی بدل * کیفیت چشم ملاحظه کرده تاسف نمودند
و گفتند که نسخه دارم اگر بسازند و در چشم کشند از شافی برحق امید صادق
است که سرخی و خارش چشم و جمیع امراض حادثه دفع شود * چون آن نسخه
را ساختیم و استعمال نمودم همان روز او سه معالجه تعالی شفا کرامت فرموده در
سه روز شفای کلی حاصل گشت * از آن مدت تا این مدت آن نسخه می سازم
و لله مردم میدهم بفضل ایزدی هر که استعمال کرد دفع کامل دید * و نسخه
مستوره این است *

﴿سرمه﴾ طوطیای هارونی هر یک چهار توله - سنگ بصری زرد پشت
یک توله - کف دریا شش ماشه * هر یک از ما میران - قر نفل - مرچ سفید * دو
دو ماشه هر یک علی حده کوفته پیخته وزن نموده با هم آمیخته تا دو هفته در شیر
بادیان که جوشانده بر آرد چنانکه در یک آن آب نیم آنرا بماند در کهرل
سنگ سماق یا سنگ دیگر سحق نمایند چون خشک شود شیر * مذکور
قدر حاجت می ریخته باشند و شب بمیل جنت یا طلا در چشم کشند
تاریکی و سرخی و خارش چشم و جاله ببرد * و همه امراض چشم نافع است
هر کس که از آن سرمه منتفع شود باید که مرزای مذکور مرحوم را بدعا
مغفرت یاد آرد و اگر این عاصی را هم در خاطر خطیر گذرانده افسان است
والله لا یضیع اجر المحسنین *

در نومی دی بسی امید است

﴿ نسخه دیگر ﴾ که درین ایام بدست آمده فوائد کثیره دارد و بجهت دفع پرده و خارش چشم و سرخی و زیادتی روشنائی مجرب است شخصی که محتاج عینک بود اگر چندی احتمال نماید مستغنی گردد لهذا این سرمه را بسرمه عینکی موسوم ساخته و آن این است * خالک سرخ از دیگدان حلوائی یک ماشه - فلفل گرد دو نیم عدد - برگ درخت نیم دو عدد - این همه را از دسته جست برچرم کهنه بپوش - سحق بلیغ نموده بکار برد *

﴿ نوع دیگر ﴾ نیز از جمله مجربات است ناب سنکه یعنی ناب ناقوس بوزن چهار فلوس در شیر ماده گاو تر کنند و منسل بوزن دو فلوس - در شیر گوسفند و مرج سیاه بوزن یک فلوس در شیر زن - و سیند انمک بوزن نیم فلوس در شیر ماده خر تر نمایند چنانکه هر یک علیحده در شیر تمام روز باشد من بعد همه را یک جا کرده در کهرل اندازند و شیر ماده خر هفت روز سحق نمایند و برابر مرج سیاه گولی بندند و در سایه خشک کرده نگاه دارند باب یا بشیر زن - آئیده بچشم کشند همه امراض چشم نافع است و حصول انتفاع ازین اودیه مشروط با احتراز از ترشی و بادی است *

﴿ کسری ﴾ اسم نوشیروان و هو کان سلطان زمانه عادلا تولد سینا صلی الله علیه و آله و سلم فی زمانه (قیل) لم اقات خزانه کسری وجد فیها لوح من زبرجد کتب علیه خمسة اسطر (اولها) من لا مال له لا جاه له * (الثانی) من لا اخ له لا عضد له * (والثالث) من لا زوجة له لا عیش له * (والرابع) من لا ابن له لا عین له * (والخامس) من لا یكون له من هذه الاربعة شیء لا هم له ولا غم له *

﴿ ف ۹۴ ﴾

﴿ کسری ﴾

﴿ کسری ﴾

﴿ کسری ﴾

﴿ کسری ﴾

﴿ کسری ﴾

﴿ کسری ﴾

﴿ ف ۹۵ ﴾

﴿ الکونر ﴾ نهر فی الجنة و بان تقریب رشحه حکایتی از سحاب قلم می

تراود که شیخ فیضی وقتی که از جلال الدین محمد اکبر بادشاه دهلې بسفارت
برهان نظام شاه والی احمد نگر مامور شده در عریضه خود از احمد نگر
با کبر بادشاه می نگارد که مولانا ظهوری نقل کرده که روزی در باغ یکی
از شرفای مکه معظمه جمعی بود اقسام مردم بر کنار حوض نشسته صحبتی
میداشتند تقریبی یکی از اهالی ماوراءالنهر گفت که فردا چهار یار بر چهار
گوشه حوض کوتر نشسته آب بمو منان خواهند داد محمود صباغ
نیاپوری برخاسته گفت نام مقول مگوئید حوض کوتر مدور است
و ساقیش مرتضی علی و گریخت *

﴿ الاسم ﴾ با من المعجزة (۱) گریذن بار حسین الفضل حسین بن مبین الدین
میبندی رحمه الله در فوائج میگوید از انس بن مالک رضی الله تعالی عنه
حروست که جبرئیل علیه السلام آمد و گفت یا رسول الله فقرای امت تو
پانصد سال پیش از اغنیای بهشت و نذر رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم خوش
وقت شد و فرمود هیچ کس هست در میان شما که شعری بخواند یکی
خواند *

قد لفت حیا الهوی کبدي * فلا طیب له ولا راقی
الاحییب الذی شفقت به * فمد رقی و ر یاقی
مولوی معنوی جامی قدس سره السامی در ترجمه اش فرماید
از مارها و اگزیده دارم جگری * اورا نکند هیچ فسونی آری
تریاک مگر ز وصل محبوب رسد * او زانند هدهیج فسونی آری
پس بی علیه الصلوة والسلام واصحاب وجد کردند بمرتبه که ودای مبارک
از دوش مبارک آنحضرت علیه الصلوة والسلام بیفتاد چون فارغ شدند

وهر يك بجای خود نشستند معاویه بن ابی سفیان گفت ما احسن لعبكم
یا رسول الله پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم فرموده یا معاویه ایس بکرم
من لم یهنز عند سماع ذکر الحبيب * پس ردای خود بچهار صد پاره کرده بهر
کس وصله داد *

﴿ وفي الحصن الحصين ﴾ من کلام سید المرسلین و یرقی اللیدغ بالفاتحه
سبع مرات ولدغت النبی صلی الله علیه و آله وسلم عقرب وهو یصلی فلما
فرع قال لمن الله العقر ب لا تدع مصلیا ولا غیره ثم دعا بماء و ملح و جعل یمسح
علیها و یقرأ قل یا ایها الکفرون و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس
الناس انتهى * وجهت دفع زهر عقرب دواها نوشتہ اند و تاثیر ان موقوف
بر موافقت مزاج است و لیکن یاد باید داشت که در حال گزیدن عقرب
کرفش نخور ند بلکه (بو) (م) (ا) نکنند والا هشدار * که (کرفش خوردی
مردی) * و کرفش دواي است نبی که بزبان هندی (اجودا)
گویند *

﴿ ف ۹۷ ﴾

لیلة الرغائب و لیلة البراءة

﴿ لیلة الرغائب و لیلة البراءة ﴾ كما قال زین المحدثین الشیخ عبد الحق الدهلوی
رحمه الله فی رساله موصول المرید الی المراد (طریق محدثین) اخذ عمل بمصوص
است که بنقل صحیح ثابت شده باشد یا جو از عمل بحديث ضعیف در فضائل
اعمال لا سبازد تعدد طرق و تماضدان * و طریقہ فقها اعتبار معنی و علت حکم
و قاعده باب است * مگر آنکه نص مقابل آن افتد چنانچه در تحقیق قیاس ثابت
شده * و اکثر صلوات ایام و اسابیع و اشهر و مراسم لیل رغائب که شب جمعه
اول از رجب بکیفیت مخصوص بگذارند و در میان مشایخ مشهور است نزد
ایشان ازین قبیل است * و در منع و تشیع آن انکار غریب نمایند و حدیثی که

درین باب نقل کنند مطعون است * و نمازهای که در نصف شعبان که عامه آن را شب برات گویند و در روز عاشورا و امثال آن بگذارند همین حکم دارد * چنانچه در شب برات قیام و تطویل - جده با دعاها که در و ماثور است و زیارت قبور و دعا و استغفار مر اهل قبور را * و در روز عاشورا جز صوم و توسعه طعام نابت نشده * و احادیث تو سیم طعام نیز ضعیف اند * و تعدد طرق جبر آن را نقصان کرده اما در صوم روز عاشورا تا یکد تمام و رو دیافته * و طریقه اکثر مشایخ دیار عرب خصوصاً اهل دیار مغرب موافق طریقه محدثین است * و گفته اند که در اخذ بصحیح کفایت است مر طالب را و استغنا است از ماسوی انهی * و نیز در شرح سفر السعاده فرموده در باب صلوة رغائب و در صلوة نیمه شعبان و صلوة اتمان و صلوة نیمه رجب و صلوة لیلۃ القدر و صلوة کل من رجب و شعبان و رمضان درین ابواب چیزی نابت نشده * این صلوة و امثال آن در او را در بعضی مشایخ طریقت نوشته اند و بعمل ایشان مقرون گشته * و نزد مشایخ حدیث بصحت رسیده و بعضی از ایشان در آن مبالغه عظیم نمایند * و سید احمد بن زروق که از مشاهیر مشایخ دیار عرب است در وصایای خود گفته و لا تقل بصلوة لایام و الا سابع انهی *

﴿ ف ۸۸ ﴾

المثال

﴿ ف ۸۹ ﴾

المثال

﴿ الماء ﴾ باید دانست که آب عالم بر دو نوع است از چشم ها است یا از چشمه ها آب چشم ها برای شستن نامه ها است * و آب چشمه ها برای شستن جامه ها برای شستن نامه ها اشکی پیارد * و برای شستن جامه ها اشکی * ﴿ المثال والمثال ﴾ بالفارسیه مانند و فاضل بامی علامه میر عبد الجلیل بلگرامی رحمه الله علیه فرموده *

مثل از دانش او گر کند گوش * فلا طون از مثل - از دفراموش

ومثل افلاطونی بچند معنی آمده (گاهی) مراد ماهیات کلیه مجزده از عوارض
ازلی وابدی می باشد و تنبیر و فنادر و راه نمی یابد مگر با افراد ماهیات *
(و گاهی) مراد میشود عالم مثال که متوسط است میان عالم غیب و عالم شهادت *
(و گاهی) صور علمیه الهیه که قائم بذات خود داند نه بذات خدا مراد میباشند *
(و گاهی) مراد میشود جواهر مجرد که آن را ارباب انواع نامند یعنی از هر
نوع فردی است مجرد از ماده ازلی و ابدی که اضافه کمالات جمیع افراد آن
نوع وابسته است و آن را بلسان شرع ملک البعار و ملک الجبال و غیر آن
خوانند فافهم و احفظ *

﴿ ثالث ﴾ حکیم ارزانی رحمه الله در قرابادین قادری مرقوم ساخته که مثلث
نزد جمهور السباع بارت است از آنکه شیره انگور فقط بجوشانند تا ثالث
بماند و مصطلح فقهای نیز همین است ایکن آمدی در شرح کلیات ایلاق نوشته
که مثلث آن است که شیره انگور سه جزو آب یک جزو آمیخته بجوشانند
تا ثالث بماند و این را شراب مفسول نیز گویند بالجملة مثلث در تقویت باه قائم
مقام خمر است استهی *

﴿ ف ۱۰۰ ﴾

الثلث

باب المیم مع الحاء

﴿ محمد ﴾ اسم سینا خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله وسلم من التحمید للمبالغة
فی الحمدة قال فلان احمده اذا اثنی علیه بجلال صفاته واحمدته ذا وجدته محموداً
و يقال له هذا الرجل محمود فاذا بلغ النهاية فی ذلك وتکامل فی المحاسن والمناقب
فهو محمد - وانما سمي عليه السلام محمداً لكثره خصه له المحموده وسيكثر حمده
﴿ وقال مولانا علی القاری رحمه الله ﴾ سيحمده الاولون والاخرون في المقام
المحمود تحت اللواء الممدود ومن نظر الى تسمية الله تعالى اياه محمد او معناه الذي

﴿ ف ۱۰۱ ﴾

محمد صلی الله علیه و آله وسلم

بلغ الى النفاية في المحمودية اي المحمود بكل المحامد والى انه تعالى قال الحمد لله رب العلمين يعني ان المحمودية منحصرة في الله تعالى يكشف عليه ما هو الحق المرموز عند العرفاء الاولياء *

﴿ واعلم ﴾ ان من تمام الايمان به صلى الله عليه وآله وسلم اعتقاد انه لم يجتمع في بدن آدمي من المحاسن الظاهرة ما اجتمع في بدنه صلى الله عليه وآله وسلم (وسر) ذلك ان المحاسن الظاهرة آيات على المحاسن الباطنة والاخلاق الزكية ولا اكمل منه صلى الله عليه وآله وسلم بل ولا مساوى له في هذا المدلول فكذلك في الدال - ثم نقل القرطبي عن بعضهم انه لم يظهر تمام حسنه صلى الله عليه وآله وسلم والامساطات اعين الصحابة رضى الله تعالى عنهم النظر اليه صلى الله عليه وآله وسلم * نقل من شرح الشماثل المسمى باشراف الوسائل للشيخ الحافظ ابن حجر *

﴿ واعلم ﴾ انه عليه الصلوة والسلام ابن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصي بن كلاب بن مرة بن كعب بن لؤي بن غالب بن فهر بن مالك ابن النضر بن كنانة بن خزيمة بن مدركة بن الياس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان - وتنتهي هذه السلسلة العلية الطيبة الى اسمعيل بن ابراهيم عليهما السلام (وامه) عليه السلام آمنة بنت وهب بن عبد مناف الزهري وثبت ولا دية عليه السلام بالتواتر في طالع الجدى في شهر ربيع الاول في مكة الميباركة في بيت من بيوت عبد المطلب بن هاشم - (ثم في التاريخ) واليوم اختلاف الا شهر يوم الاثنين حادى عشر من ذلك الشهر بعد شهرين من واقعة اصحاب الفيل وبعد ست مائة سنة من عروج عيسى عليه السلام الى السماء وبعذار بعين سنة من جلوس كسرى العادل (وبعنه) الله تعالى الى الخلق بعدار بعين سنة فاقام

بمكة عشر سنين على الاختلاف في الزيادة وبالمدينة عشر سنين وتوفاه الله تعالى على رأس ستين سنة كما رواه الترمذي عن اسحاق بن موسى - وفي عمره عليه الصلوة والسلام ثلاثة اقوال * خمسة وستون * وثلاثة وستون - وستون وقد جاءت الروايات الثلاث في الصحيح - والاول اصح واشهر *

﴿ قال العلماء ﴾ في الجمع من روى خمساً وستين عدستى الولادة والوفاة ومن روى ثلاثاً وستين لم يعدهما * ومن روى ستين لم يعد الكسور وهي خمسة كذا في تهذيب الاسماء وفيه انه لا يلايم لفظ الرأس مع انه لا يتعارف اسقاط ما بين العشرات * (وقيل) ان سنة صلى الله عليه وآله وسلم اثنتان ونصف وستون لما روى عنه صلى الله عليه وآله وسلم من ان عمر كل نبي نصف عمر نبي كان قبله وكان عمر عيسى عليه السلام خمساً وعشرين ومائة - وزيف هذا الحديث كذا في شرح الشئائل للفاضل المدقق عصام ان الدين رحمه الله *

﴿ وقال الشيخ ابن حجر العسقلاني رحمه الله ﴾ انفقوا على انه صلى الله عليه وآله وسلم (ولد) يوم الاثنين من شهر ربيع الاول واختلفوا هل هو في اليوم الثاني او الثامن ام العاشر ام الثاني عشر فهذه اربعة اقوال مشهورة - وتوفي صلى الله عليه وآله وسلم ضحى يوم الاثنين لثنتي عشرة خلت من شهر ربيع الاول سنة احدى عشرة من الهجرة * (وفيه اشكال) من جهة انه صلى الله عليه وآله وسلم كانت وقفته بعرفات بالجمعة في السنة العاشرة اجماعاً فاذا كان كذلك لا يتصور وقوع يوم الاثنين في ثاني عشر من ربيع الاول من السنة التي بعدها وذلك مطرد في كل سنة يكون الوقفة قبله بالجمعة على كل تقدير من تمام الشهور ونقصانها وتتمام بعضها ونقصان بعضها * (واجاب) بعضهم باحتمال وقوع الاشهر الثلاثة كوامل او كان اهل مكة والمدينة اختلفوا في روية هلال

ذی الحجة قرآه اهل مكة ليلة الخميس ولم يره اهل المدينة الا ليلة الجمعة فحصلت
الوقفة بروية اهل مكة ثم رجعوا الى المدينة فارخو ابروية اهلها *
﴿وهذا الجواب﴾ بعيد من حيث انه يلزم توالي ثلاثة اشهر كوامل * (واجاب)
بعضهم بحمل قولهم لانتى عشرة ليلة خلت اى بايامها فيكون فوته في اليوم
الثالث ونفرض الشهور كوامل فيصح قول الجمهور * وفيه انه لا يفهم من قولهم
لانتى عشرة الا مضي الليالي ويكون ما رخ واقما في اليوم الثاني عشر انتهى *
﴿اردت﴾ ان اكتب حلية افضل الانبياء عليه الصلوة والسلام * ليست سمد بها
الخواص والعوام * فوجدتها منظومة في عدة ايات مطابقة لما نقله الثقات
نظمها العارف بالله الصمد مير محمد الدبهدارى قدس سره وانور مرقدہ *
اي مہر ش داده جان ودل گرو * گوش جان بکشا صفات اوشنو
شمه از حليه خير الانام * بشنو و بفرست صلوات وسلام
حسن مطلق خلق مطلق شان اوست * هر گجانيکي است کان از خوان اوست
زينت ابداع و حسن هستي است * بر همه حسنيتش بالادستي است
چيست حسن از باغ او گلدهسته * چيست نيکوي بدويو سته
حسن حسن است و جمال هر جمال * نسبت اوشد کمال هر کمال
جود و فضل و حسن و احسان بر درش * ممتکف : ناپره يابند از برش
هر چه شد بالقوه در امکان نکو * با کمال خود بود بالفعل او
از جمالش گشته ظاهر حسن حبيب * زو بر آورده نکوي سر زجيب
بر تو اورا فتاده نام حسن * يافته از نسبت او کام حسن
خير محض است و کمال مطلق است * صورتش نقش جمال مطلق است
عالم حسن است هر يك خوي او * رشته رحمت بود هر موي او

حليته صلوات الله عليه وآله وسلم ﴿

شیخ دین قاضی عیاض باصفا * چند جا کرده روایت در شفا
 من هم اینجا امتزاجی کرده ام * در روایات اوزبان بکشوده ام
 در بیان حلیه صدر الانام * هم ز اهل البیت و هم صحب کرام
 وز امام المؤمنین ابن الرسول * قره العین علی جان بتول
 از بهر ش بوده ایتان مرتهن * بدر اوج اجتنابی حسن
 کوزهند بن ابی هاله سوال * کرد زان رو کو حسن - را بود خال
 داتم اومی بود و صاف نبی * به ز جمله گفتی اوصاف نبی
 پس حسن گفتش بیان کن بهر ما * حلیه و حسن رسول الله را
 بود بس نفخ و منفخم قدراو * بود بس تابان ترازمه بدر او
 قامت نخلش که دل بردی زدست * بد میانه مائل بالانه پست
 رنگ او هر شفق از گیکخته * با سفیدی سرخی آمیخته
 فرق فرقد سایی او بودی عظیم * موی او سر رشته فیض قدیم
 دادی از راز شب قدیش خبر * زان نکرد از روزه گوشش گذر
 از جبین و اسعش صبح امید * برخ ارواح قدسی میدمید
 ابروان شه بیت دیوان کمال * دقت و طولش مضامین جمال
 موی ابرو وافر اما بی قران * مشتری بین الهلا لیش عیان
 از فراخی بوده اش عین جمال * هم سفیدی هم سیاهی با کمال
 سوی هر کودیدی از فرخندگی * از سیاهی داشت آب زندگی
 هر کجا بمن و سعادت راست هم * رده اند از سرخی چشمش - بوم
 شد کثیر العمر مزگان نکو * تا نیاید غیر حق در چشم او
 بینی خوش بلند و مستقیم * حسن را دل از هوای او دو نیم

منبع جان جهان بود آن دهان * زان بر رگی از دهانش بدعیان
 از لطافت بود دندان رقیق * وز طراوت میچکیدی زان ر حیق
 در تبسم لو لوی تری نمود * از دل بیستنده پشمان می ربود
 در سخن میریخت چون بر خلق جان * داشت دندانش فراخی در میان
 وز فروغ و نرمی رخسار او * گم شده عقل و نظر رفته فرو
 ز اعتدال حسن آن روی لطیف * فی سمین فاحش آمد فی نحیف
 قبله خوبی است آن روی منیر * شد مدور تا بود طوفش بسیر
 سینه اش ز همت که قدوسیان * بید دشمنی تجلی اندر آن
 چون دخان زان شمعها بالا دوید * در محاسن گشته انبوهی بدید
 گردنش بنهاد از لطف و بها * بارها بر گردن حسن و صفا
 سینه او با شکم هموار بود * موی تانافش چو خطی می نمود
 ملک هستی را چو بود آن سینه جا * واسع آمد صدر آن بدر الدجی
 دوشهارا داشت و سمت در میان * تا کشید بار نبوت را بدان
 از کرامت بودش انگشتان دراز * هر فتح الباب از باب نیاز
 ساق و بازو استخوانهای بدن * در ضخامت بود بر هیچ چسبن
 دوش و زانو و همه پیوندها * در تنش بودی عظیم و با بها
 دست و پایش واسع الکفین بود * بر ته پایش جهان زان چهره سود
 سینه و پستان و بطنش موند داشت * جز خطی کز ناف تا حلقش نگاشت
 یعنی از حرف جل غیر از الف * می نشد در سینه او منکشف
 ملک بر بازوی و دوشش موی بود * و زاعا لی الصدر هم موی نمود
 داشت عالم تکیه بر بازوی او * رشته جانها از ان بنمود مو

خلقتش در کوشمندی معتدل * در تماسك جمله اعضا متصل
از كف پایش میان بی گوشت بود * پیش و پس آبش زرمی می نمود
گاه رفتن زود با برداشتی * قصد را بر سمت ره بگذاشتی
گام بنهادی فراخ آن اصل نور * تا بود از عجب واز پندار دور
التفات می گر بسوی می نمود * جمله تن بالتفاتش رام بود
ان شده بخت جهان از وی سعید * در نظر بود اجل الناس از بعید
لیك در زردك آن خیر البشر * بود اجل الناس واحسن در نظر
برده میت هر که دیدش ناگهان * بعد عرفان دوست بگرفتش بجان
از ره لطف ارگهی غدا نشدی * بر تو از دیوارها تابان شدی
دایما پیشی گرفتی در سلام * دیده را از عیب پوشیدی مدام
خلقتش این بود خلقتش راعظیم * خوانده در قرآن خداوند حکیم
لا طاقة لاحد ان یصف علو جنابك صلی الله علیك وسلم فانك اول مرتبة تنزل
الذات الواجب الوجود والحققة المحمدية والعالم بوجودك وجودك وجود
الوجود وهو سبحانه وتعالى حمدك حمداً كثيراً وامر بالصلوة علیك كل
وجود سبحانه وتعالى ما اعظم شأنك وما اجل برهانك فلا عتراف بالقصور
في هذا المقام اولی والاختصار فی هذا المرام علی هذا الكلام احرى *

﴿باب المیم مع الدال﴾

﴿المداد﴾ ﴿ف ۱۰۲﴾ ﴿بالکسر سیاهی کتابت واما سعی مداد الجریانه و مدده علی
القرطاس عند الكتابة ویسمی مرکبا ایضا ترکیبه من الاجزاء *
و خوش نویسان﴾ روزگار بجهت سیاهی نسخه ها مقرر کرده اند *

المداد

و بعضی را در نظم آورده اند چنانچه بزرگی فرماید *

هم وزن دوده زالك است هم وزن هر دو مازو

هم وزن هر سه صمغ است انگام زور بازو

هر ادا از ماز و آب ماز و است یعنی آبی که ماز و در و جوشانده باشند (و طریق)

او این است که ماز و را جو گو ب نموده در آب بجوشانند و پنج شش روز

نگاهدارند آنچه بالای آب بسته شود دور نموده آب را از بر چه گذرانیده

نگاهدارند و بکار برند * ﴿ ایضاً ﴾

دوده شش کن هر يك از صمغ و نبات و صبر سه

زعفران يك جز کن و زنگار دویکو بسای

جمله را حل کن بآب مورد و قندری گلاب

گر همی خواهی سیاهی ساختن اینست رای

بزرگی بزبان هندی فرماید *

جیتا کاجل تول تیتا گوند تلائین * تس کا ادها بول بهی بانه ملائین

(وجه دیگر) دوده پنج درم - صمغ درخت مغیل سفید و صاف بازده درم

مرمکی دو درم - ونیم - زالك سفید يك درم و ربع -

﴿ صفت آن ﴾ اول صمغ را در آب شیرین تر کنند و بگذارند تا که خوب

حل شود همچو شهد صاف نمایند بعده اندك شیره صمغ بکف دست

بر گیرند و اندك از آن دوده بر هر دو کف دست بمالند تا که حل شود بدین

دستور اندك اندك دوده گرفته کف دست را بان شیر - صمغ تر کرده بمالند

تا که تمام دوده حل شود بعده زالك را سائیده در آب شیرین گرم اندازند

که حل شود و مژدکور را نیز در آب شیرین دوشه روز بر کرده دارند

چون خوب مضمحل شود این را نیز اندازند و بدسته چوب درخت نیم
صلابه نمایند و اگر چوب بجی سار بهم رسد آزار از زهر زره کرده در کانه
چینی نمایند و همین آب صمغ را بر کنند و زاک و مر را نیز به همین آب استعمال
نمایند و هر وقتی که در صلابه کردن آب در کار شود همان آب بجی سار
را اندازند که مرکب سیاه و درخشنده گردد *

﴿ و طریق دیگر ﴾ آنکه دوده مذکور را در صمغ بدستور مذکور حل
کرده مرکبی اندازند و بدستور بچوب نیم در ظرف مسی صلابه کنند
و بعد یک هفته یک درم تویای سبز اضافه نمایند و بسایند تا خوب حل شود
بده بکارند *

﴿ ابضا ﴾ دوده یک درم - صمغ سه درم - زاک ایض ربع درم - مرکبی ربع درم -
زننگار ربع درم - اول صمغ را در آب شیرین تر کنند و شبانه روز نگاهدارند
که مثل عسل غلیظ شود بده زننگار و مر را جدا جدا تر کنند که حل شود
بده صاف نموده دوده را در صمغ خیر کنند و در هاون برنجی خوب بکوبند
بده در پشت مسی که قلعی نداشته باشد از دسته چوب نیم حل کنند و
حروقه حل کردن اول آب زاک اندازند بده آب بول و زننگار اضافه
نمایند و حل کنند و اگر خشک شود اندک اندک آب شیرین می ریخته باشند
و صلابه کنند همین طریق تا چهل روز حل نمایند تا قابل نوشتن گردد *

﴿ و طریق برداشتن ﴾ روغن از دوده آنست که دوده را در پوری کاغذ
بندند و در خیر گیرند و در خاکستر گرم نهند و نگذارند که بسوزد *
﴿ بجی فرموده ﴾ اگر خواهند که حروف را از کاغذ بردارند تا سفید شود
بیارند سم - الفارسیها که - نوشادر - هر سه برابر کوفته مثل سیاهی سازند

باب پتہ بر حرف نویسنده سیاهی محو شود و هذان المجربات غریب *

﴿ ف ۱۰۳ ﴾

الزواجہ

﴿ المرید ﴾ زبده خاندان مصطفوی خلاصہ دو دمان مرتضوی جامع کلمات انسانی واقف اسرار ربانی سید شمس الدین المتعارف بسید محمد میرک الخجندی النقشبندی البالاوری خلد الله ظلالة و اوصل الى العالمین برہ و نوالہ در رسالہ عنایات الہیہ از جدا مجد خود قدوة العارفین زبده السالکین حضرت سید عنایت الله قدس سرہ و انور سر قدہ چنین رقم زدہ کلك كرامت سلك نمودہ اند کہ فائده مرید کردن عوام الناس همین قدر میدانم کہ اینہا امر ارادت را از جملہ فرایض می دانند اگر در صورت رجوع آوردن اینہا مرید نکنیم بفقرا ی دیگر کہ اکثر درین زمانہ مبتدع و فہاق ابد در فتنہ مرید خواهند شد و مرتکب بافعال قبیحہ خواهند گردید و از افعال را مستحسن بلکہ عبادت خواهند دانست و کافر خواهند شد و برہمون اعتقاد خواهند نمود و الیاذباللہ منہا و در صورت ارادت از ما اگر توفیق باشند باشتغال او امر واجتناب بنواہی نخواہند یافت باری آن را معصیت خواهند دانست و از دائرہ اسلام نخواہند برآمد این قدر ہم غنیمت است *

﴿ ف ۱۰۴ ﴾

الزواجہ

﴿ الزاوجہ ﴾ قرین کردن چیزی با چیزی و عند ار باب البدیع ایتاج الزاوجہ بین معینین فی الشرط و الجزاء .

اذانہ النہای فالج بی الہوی * اصاحت الی الواشی فلج بہا المجر یعنی وقتی کہ منع کند مانع مو از محبت محبوبہ پس لازم شد مرا محبت او یعنی چندانکہ ناصح از محبت او مرا مانع بود من در محبت او مبالغہ کردم و بمقتضای الانسان حریص علی مانع * محبت او را بر خود لازم گرفتہ و استماع نمود و گوش فرہا دآن محبوبہ بسوی چغل خور کہ از من با وجہ کایت دروغ رسانید

وآن محبوبه سخن اورا تصدیق کرد پس لازم شد آن محبوبه و امها جرت
و مرا محبت یعنی محبت از من دور کرد* فزواج الشاعر للذکورین نهی
الناهی واصاحتها الی الواشی الواقمین فی الشرط والجزاء فی ان رتب علیها
الاجاج بشی*

(المصاهرة) من الصهر فی القاموس الصهر بالکسر القرابة وحرمة الختونة
و بجهت هدایت عوام و تنبیه خواص انام ذکر حادثه که درین ایام روی داده
واجب میدانند تا کسی از روایت (فصول عمادی) در ضلالت یفتد و باب
زنا مسدود گردد*

(ف ۱۰۰)

المصاهرة

(بسر امیری) در بلده خجسته بنیاد او رنگ آباد خواست که با مزنیة الاب عقد
نکاح کند نزد محمد کامل که نکاح خوانی مفوض بدواست اظهار مطلب
خود کرد موی ایه گفت در مذهب امام شافعی رضی الله تعالی عنه حرمت
مساهره نیست اگر بجهت مطلب خود از مذهب ابی حنیفه رضی الله تعالی
عنه سوی مذهب شافعی انتقال کنی بمطلب خود میرسی - روایات
انتقال از مذهب سوی مذهب آخر نوشته میدم - و چون اغراض در میان
بود و صاحب الغرض مجنون مشهور خواص و عوام است محمد کامل اورا
باروایات انتقال مذهب نزد محمد عارف مفتی بلده مسطور برد و کیفیت
ظاهر نمود - مفتی مذکور گفت که احتیاج بانتقال مذهب نیست - روایت
از فصول عمادی در باب جواز نکاح با مزنیة الاب در مذهب ابی حنیفه
رضی الله تعالی عنه نوشته میدم - چنانچه مفتی مذکور روایت از فصول
عمادی نوشته داد و پیش شیخ امان الله المخاطب بکریم الدین خان قاضی بلده
مذکور خویش قاضی کریم الدین خان مرحوم فرستاد قاضی مذکور بر طبق

روایت دستخط باجارت نکاح کرد و محمد کامل نکاح خواند -
 ﴿ چون ﴾ این امر شنیع شهرت گرفت و خبر بسمع افضل فضلاى زمان
 یگانه عصر و آواز عارف معارف الهی واقف اسرار نامتناهی رکن الشریعة
 النبویه عماد الطریقة المصطفویه سید السند حضرت مولانا سید قمر الدین
 خلد الله ظلالة و ضاعف عمره و جلالة خلف الصدق حضرت شاه منیب الله
 ابن سید عنایت الله الحسینی النقشبندی الحجدی البالاپوری قدس الله
 تعالی سرهما و انور مرقد همارسید محمد کامل و مفتی راطب فرموده و معنی
 روایت فهمانیده حکم بفسخ نکاح کردند - (راقم الحروف) که در خدمت
 آن والا منقبت عقیدت راسخ داود الداماس از روایت فصول عمادی و کیفیت
 فسخ نمود * خود از راه کرم عنایت بنامه که بقلم آوردند اینست *

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿ اللهم صل علی محمد و آل محمد و بارک و سلم ﴾ در حادثه مشهوره که آن
 شخص مبتلی اولایانجا برای استفسار جواز این نکاح آمد و شد داشت
 ازینجا جواب داده شد که در مذهب ما جایز نیست بالحاح پیش آمد و گفت
 که اگر روایت ضعیف هم باشد عنایت فرمایند گفته شد که کسی حیرا فتوی
 بروایت ضعیف داده خود را عند الله مأخوذ نماید - مع هذا روایت ضعیف
 هم درین صورت نیست * چونکه ازینجا جواب صاف یافت ظاهرا اول نزد
 محمد کامل رفت مومی انیه گفت که این نکاح نزد امام شافعی رضی الله تعالی
 جاز است روایات انتقال مذهب بر آورده میدم - چونکه این سخن بسمع
 رسیده محل تعجب شد * طرفه مردم اند که برای زن ترغیب بگذاشتن مذهب
 و در آمدن بمذهب دیگر میدهند نامزنیة الاب و اگر دوازین مردم چه

بمیداست که برای زن ترغیب بگذاشتن دین اسلام و در آمدن در دین مجوس دهند تا مزنیۃ الاب چه که مادر حقیقی هم روا کردند *

﴿ القصه ﴾ روایات انتقال مذهب را بر آورده همراه آن شخص نزد مفتی محمد عارف رفت * مفتی عارف گفتند که حاجت با انتقال مذهب نیست روایت جواز این نکاح در مذهب خود بر آورده میدهم *

﴿ چنانچه ﴾ روایتی نوشته همراه آن شخص داده پیش قاضی فرستادند چنانچه قاضی روایت را دیده دستخط بر وانگی نکاح کرد * محمد کامل بر طبق فتوی مفتی و دستخط قاضی نکاح خواند - بعد وقوع نکاح بر سیل شہادت اینجا آمد گفت که مرا مفتیان فتوی دادند و نکاح بعمل آوردم گفته شد آن روایت را بنما تا که فائده حاصل کرده شود لیت و لعل در میان آورد * باری از بیرون نقل آن رسید همان وقت مفتی محمد عارف را طلبیده شد آمدند پرسیده شد که روایت جواز این نکاح از کجا دادید اظهار نمودند که در فتاوی فصول عمادی نوشته است (و لو قضی بجواز نکاح مزنیۃ الاب او مزنیۃ الابن لا ینفذ عند ابی یوسف لان الحادثة منصوص علیها فی الكتاب وعند محمد ینفذ و ما روی عن ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما موقوفا و مرفوعا انه قال الحرام لا یحرم الحلال یؤید قول محمد رحمہ اللہ تعالی و کان مجتہدا فیہ فینفذ حکمہ کذا ذکر فی المحیط)

﴿ گفته شد ﴾ که این روایت مخصوص بفصول عمادی نیست بلکه در کتب دیگر هم هست * لکن دلالت بر مقصود شما ندارد چرا که مذکور درین روایت نفاذ قضا بنکاح مزنیۃ الاب یا مزنیۃ الابن است نه جواز نکاح با او - اگر عبارت روایت (و لو نکح احد بمزنیۃ الاب) نمی بود مؤدی این معنی میشد

و عبارت اینچنین است (لوقضی الخ) وقضا در اصطلاح فقها مشروط است بدعوی و دعوی سبق نکاح را میخواید یعنی نکاح اگر سابق شده باشد و میان زوجین دعوی بجهت مهر یا نفقه یا امثال آن بوقوع آمده باشد و مرافعه پیش قاضی شده باشد قاضی از روی سینه یا دیگر حجج شرعیه حکم نموده باشد این حکم را قضا میگویند و آنکه قاضی هر چه بصیغه امر گوید آن را قضا نامند چنانچه اگر گوید که آفتابه به بیت الخلا بنهید این قضا با صلااح شرعی نیست گو که قضای حاجت با صطلاح عرفی باشد *

﴿ و همین ﴾ معنی قضا مصطلح علما و مشهور است فماینهم - مع هذا بمضي مصنفین شرط مذکور را درین مسئله هم تصریح نموده اند تا کسی در غلط نیفتد * کما فی (حسب المفتین) اذا قضی القاضی مجتهدا فیه وهو لا یعلم بذلك الاصح انه يجوز قضاؤه وانما ینفذ اذا علم بكونه مجتهدا فیه قال شمس الاثمة وهذا ظاهر المذهب وها هنا شرط لنفاذ القضاء فی المجتهد فیه و هو ان یصیر الحکم حادثة فتجری فیه خصومة صحیحة بین یدی القاضی من خصم علی خصم * و فی البحر الرائق ها هنا شرط لنفاذ القضاء فی المجتهدات و هو ان تصیر حادثة تجری بین القاضی من خصم علی خصم حتی لو فات هذا الشرط لا ینفذ القضاء لانه فتوی *

﴿ و اصل درین مسئله ﴾ آن است که اگر قضیه که در آن مجتهدان را اختلاف است پیش قاضی رجوع شود و قاضی خلاف مذهب خود حکم نماید نزد امام ابی حنیفه رضی الله تعالی عنه اگر ساهیا حکم نماید نافذ باشد - و اگر عامداً بود دور و آیت است و نزد صاحبین مطلقاً خواه ساهیا باشد خواه عامداً نافذ نیست - اصحاب متون مثل وقایه الروایة و غیره و اصحاب شروح

مثل هدایه و شرح وقایه و غیره بر قول صاحبین فتوی داده اند - و شیخ کمال الدین ابن همام در فتح القدر حاشیه هدایه نوشته اند که در زمان ماقبوی بر قول صاحبین است چرا که درین زمانه هر که مخالف مذهب خود حکم خواهد کرد البته خالی از طمع نخواهد بود * پس درین حادثه اگر قضا بمعنی مصطلح علمای متحقق میشد نفاذ قضا بر وایت مذکور ثابت میشد بلکه بقول صاحبین که مفتی به همان است قضا هم نافذ نمی شد جواز نکاح را چه امکان *

﴿ و علاوه ﴾ آنکه در نفاذ چنین قضا اجتماع قاضی شرط است حتی که اگر قاضی غیر مجتهد قضا بمخالف مذهب خود نماید نزد هیچکس از امام و صاحبین نافذ نخواهد شد * چنانچه این اشتراط از کلام صاحب هدایه مفهوم میشود و صاحب فتح القدر و غیره محققین همین تصریح نمودند * (هذا كله في القاضي المجتهد فاما المقلد فاما ولا يلحکم بمذهب ابي حنيفة رضي الله تعالى عنه مثلاً فلا يملك المخالفة فيكون معز ولا بالنسبة الى ذلك الحكم) (و نیز) آنکه این روایت با وجود آنکه دلالت بر مقصود ندارد خالی از ضعف نیست چرا که با قاعده کلیه که در همه متون و شروح مذکور است مخالفت دارد * با وجود آنکه علما تصریح نموده اند که روایات متون مقدم است بر روایات شروح و روایات شروح مقدم است بر روایات فتاوی خصوص نوشته اند که تصحیح صاحب هدایه مقدم است بر دیگران بعد اللیتا و الاقی چون مفتی مذکور بر سوء فهم خود مطلع گردید و فهمید که مدلول روایت نفاذ قضا است نه جواز نکاح گمت این خطا از قاضی است که پروانگی نکاح داد خطا از من نیست که من روایت نفاذ قضا را این نکاح داده بودم و مضمون

روایت شرطیه است و شرطیه صادق است اگر چه مقدم متحقق نباشد
(گفته شد) که صدق شرطیه از اینجا بکار نمی آید مطابقت میار سوال و جواب
می بایند مستقی از جواب نکاح سوال میکنند شما ز نفاذ قضا جواب میدهید*
اگر در جواب استفتای مذکور (کذا یخرج من السبیلین بنقض الوضوء)
نوشته می دادید روایت فی نفسها صحیح است و از جهت مطابقت کاذب
حضرت مولوی در مثنوی فرموده اند *

خاله را خایه بدی خالو شدی

بصدق این شرطیه بر خاله احکام خالو یعنی برادر مادر جاری نمی توان کرد*
(و نیز گفته شد) که در نفاذ قضا که مدلول روایت است سبب سخن است زیرا که
مخالف متون و شروح میشود که در این فتوی بر قول صاحبین است و مخالف
میشود بمحققین که اشتراط اجتهاد نموده اند و اقتابر روایت غیر مفتی به
بی دیانتی و خلاف آداب افتا است* گفت که من مفتی دوم را گرفته به سه پیر
می آیم سه پیری مفتی مذکور با محمد نجیبی که مفتی دوم شده است و حل و عقد
قاضی بدست اوست و با محمد کامل که سر رشته افتای مفتی دوم حواله باو
است آمدند چون قاضی و مفتیان فهمیدند که معنی روایت بخلاف آن
است که مائسای کار بران نهاده بودیم محمد نجیبی ضرورت واقعه را تبدیل داده
زبان بتقریر کشاد که چون این نکاح منعقد شد پیش قاضی مبرافعه آن کردند
قاضی بجواز آن موافق مذهب امام شافعی حکم کرد* در جواب گفته شد
که شما تقریر را چرایی گردانید اول قاضی پروانگی داده بود بموجب آن نکاح
منعقد شده آنکه اول نکاح شده بود بعد از آن مرافعه پیش قاضی شد -
و از اتفاقات حسنه اینکه اول مرنبه که مفتی محمد عارف آمده بود در آن وقت

ان شخص مبتلا هم مفا جاتا حاضر شده بود بخاطر گذشته بود که این مردم
معنی روایت شنیده اند شاید که تقریر برابر گردانند اقرار ازین مردم مبتلا
بحضور مفتی محمد عارف باید گرفت تا هر عدم تبدیل برده ان آن مردم شود
پس از ان مردم مبتلی پرسیده شده بود که اول پروانگی قاضی بدست آوردید
بعد از ان نکاح کردید یا نکاح اول کردید بعد از ان قاضی بجواز آن حکم نمود
گفت که اول روایت گرفتیم و بر طبق آن قاضی پروانگی نکاح دادند بموجب
آن محمد کامل عقد نکاح بستند پس وقتی که محمد یحیی تقریر را اگر دانید تکذیب
او نمود مفتی عارف را شاهد گرفته گفته شد که کتمان شهادت نکنید
آنچه وقت صبح از ان مردم مبتلا شنیده بود بگوئید ناچار آنچه شنیده
بود ظاهر نمود و نیز محمد یحیی گفته شد که بر تقدیری که نکاح سابق
هم میشد قاضی را اکجار و ابود که حکم بجواز آن نکاح نماید زیرا که نزدائمه
ثلاثه رضی الله تعالی عنهم حرمت مصاهره برنا ثابت است و این نکاح نزد
هیچ یکی از آنها جائز نیست و قاضی را هر چند که مجتهد باشد روا
یست که مخالف علمای ثلاثه حکم کند

چنانچه در (حسب الفتن) برین تنصیص نموده است * (اذا اتفق)
اصحابنا ابو حنیفه و ابو یوسف و محمد رحمهم الله تعالی فی مسئله لا یسمع القاضی
ان یخالفهم ولا یبقی ذلک محلا للاجتهاد * و ان اختلفوا فی مسئله فیما بینهم قال
حاکم مشایخنا رحمهم الله ان کان القاضی من اهل الاجتهاد یجهد فان وقع اجتهاده
علی قول الواحد اخذ بقوله و یرک قول المثنی و ان کان فی المثنی ابو حنیفه
رحمه الله تعالی و روایت مذکوره برین دلالت ندارد که قاضی را رواست
که بجواز این نکاح حکم نماید بلکه دلالت برین دارد که بر تقدیرا اگر حکم کند

نافذ میشود چنانچه عبارت (لوقضى القاضى الخ) نص صریح است و کتب فقه از امثال این عبارت مشحون است مثلاً (لوطى رجل دبر امرأة ولوطى فرج بهيمة ففيليه الفسل) پس این عبارات دلالت بر وجوب غسل میکنند بر تقدیر و طى در دبر و طى بهیمیه یا دلالت میکنند بر جواز و طى دبر و طى بهیمیه پس شما که میگوئید که قاضی بعد مرافعه حکم کرده است بر تقدیر صدق این قول قاضی را از کجاریا بود که حکم کند و بجه دستاویز حکم کرد بعد از اینها بعمدت پیش آمدند و گذشت آنچه شنیده باشند انتهی *

﴿ المعلم الاول ﴾ الحکیم ارسطاطالینس و قد یخفف ویقال ارسطو قالوا مقنن قوانین المنطق والفلسفة هو الحکیم ارسطو و دونها بامر سکندر و لهذا لقب بالمعلم الاول و قيل ان المنطق میراث ذی القرنین *
﴿ ثم بعد ﴾ نقل المترجمین تلك الفد فأت من لغة اليونان الى لغة العرب القح هذها ورتبها و احکمها و اتقنها نایاً

﴿ المعلم الثاني ﴾ و هو الحکیم ابو نصر الفارابی و اسمه محمد بن طرخون * و قد فصلها و حررها بعد اضااعة کتب ابی نصر الشیخ الرئیس ابو علی ابن سینا شکر الله مساعیهم الجمیلة * و النسبة بین المعلم و المتعلم عموم من وجه فانهما قد یصیان و قد یخطئ المعلم و یصیب المتعلم فی المطالعة فیهترض علی معلمة * و قد یخطئ المتعلم فیهترض علی المعلم و یمیده *

﴿ المعرفة ﴾ و معرفت در اصطلاح ارباب سلوک آن است که عارف فانی قدوة العارفین نور الدین شیخ عبدالرحمن الجمای قدس سره السامی در (نفحات الانس من حضرات القدس) فرموده اند که معرفت هجاوت است از باز شناختن معلوم مجمل در صور تفصیل چنانچه در علم نحو بدانند که هر يك

﴿ المعلم الاول ﴾

﴿

﴾

از عوامل لفظی و معنوی چه عمل میکند اینچنین دانستن بر سیل اجمال
 نحو باشد * و باز شناختن هر عامل ازان علی التفصیل در وقت خواندن سواد
 عربیت بی توقفی و رویتی و استعمال آن در محل خود معرفت نحو * و باز شناختن
 بفکر نیکو و رویت تعریف نحو * و غافل بودن ازان با وجود علم سهو و خطا پس
 معرفت ربویت عبارت از باز شناختن ذات و صفات الهی در صورت تفصیل
 احوال و حوادث و نوازل بعد ازان که بر سیل اجمال معلوم شده باشد که
 موجود حقیقی و فاعل مطلق اوست سبحانه * و تا صورت توحید مجمل
 علمی مفصل عینی نگردد چنانکه صاحب علم توحید در صورت تفصیل وقایع
 و احوال متجدد متضاده از ضرر و نفع و منع و عطا و قبض و بسط و ضار و نافع
 و معطی و مانع و قابض و باسط حق را سبحانه و تعالی نیند و شناسد بی توقفی
 و رویتی و اراعارف ننهند * و اگر باول و ممله ازان غافل بود و عن قریب
 حاضر گردد و فاعل مطلق را جل ذکره در صورت وسایط و روابط باز شناسد
 او را متعرف خوانند نه عارف * اگر کلی غافل بود و تا اثرات افعال را احوال
 و وسایط کنند او را ساهی و لاهی و مشرک خفی خوانند * مثلاً اگر معنی توحید
 را تقریر میکنند و خود را مستغرق بحر توحید می نمایند و دیگری آن را بر سیل
 انکار باو باز گرداند و گوید این سخن نه از سر حالت است بل نتیجه فکر
 و رویت است در حال برنج و بروی خشم گیرد و نداند که این رنجش عین
 مصداق قول مذکور است و الا فاعل مطلق را در صورت این انکار باز
 شناختی و بروی خشم نکردی *

المیمی

﴿ ف ۱۰۸ ﴾

﴿ المیمی ﴾ هو الکلام الموزون الدال علی اسم من الاسماء او غیر ذلك بطریق
 الرمز والابناء بحیث یقبله ذو طبع سلیم وفهم مستقیم (مثاله فی النظم) باسم محمد

صلی الله علیه وسلم *

خذ المیمین من میم فلا تنقط علی امر * فامزجها یکن اسم لمن کان به نحر
* وایضاً بالفارسیه *

خم چو نکون گشت (۱) ازو قطره ریخت

هوش ز مدهوش محبت بر نرفت

(و باسم البرق)

خذ القربسم اقلب جمیع حروفه * فذاک اسم من اقصى من القلب قربه
(و مثاله فی النثر) آش در هم (۲) جوش بآتش خوان آصف جاه

فانه کلام منشور یعلم انه اسم هاشم علیخان باستعانت قوانین المعنی باین طریق
که چون آش را در هم اندازی هاشم میشود - و عدد علی و نمک برابر است
پس مراد از نمک علی است و چون هاشم را با علی منضم کنی هاشم علی میشود
و چون و او را در خوان اعتبار نیست چنانچه در عروض مقرر شده پس
هاشم علیخان حاصل میشود - و نعم من قال فی اسم الخضر *

ز اسما مثلی که غشش حاصل است و بس

او را برابر است بهم مرکز و محیط

مشروح بشنوا شرف جر المعنی * نصف محیط مغز پیش سدس بمطاعی

(من بسته فی بیه) در مجلسی که جماعتی از سنی و شیعه حاضر بودند نماز بزرگی
پرسیدند من افضل الناس بعد رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم آن بزرگ

(۱) یعنی از خم مخ شد بعده نقطه دور شد پس مع بماند بعده مد در آن ضم شد

پس محمد گردید ۱۲ المصحح (۲) یعنی در لفظ هم درون هاشم و میم آش

یار پس هاشم شد ۱۲ المصحح

من بسته فی بیه

جواب داد کہ (من بته فی بته) یعنی آنکس کہ دختر او در خانہ اوست و این عبارت دو معنی را مفید است یکی آنکہ افضل ابو بکر صدیق است کہ دختر او در خانہ رسول است - و معنی دیگر اینست کہ افضل علی مرتضی است کہ دختر پیغامبر علیہ السلام در خانہ اوست * پس این کلام را دو معنی متضاد اند چنانچہ در تواریخ مسطور است کہ چون عقیل رضی اللہ عنہ پسرای طالب از امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ در ایام خلافت زیادہ بر کفاف خود التماس نمود امیر المؤمنین فرمود زیادہ بر کفاف نہ مناسب اہل عفاف است * و معیشت بر سبیل قناعت انفع و انفس بضاعت - عقیل بسبب این جواب ہجرت اختیار کرد و نزد معاویہ بن ابی سفیان رفت معاویہ بعد از تعظیم بسیار و اکرام بی شمار الزام و ابرام نمود کہ البتہ جہت اثبات ناخوشی تو با علی باید کہ تو بر مجمع اناس بر علی لعنت کنی ہر چند عقیل عذر نمود مقبول نشد * بعد ازین عقیل در مجمع اناس گفت کہ ان علی بن ابی طالب اخي و امرني امير المؤمنين معاوية ان العنه فلعنة الله عليه * و این عبارت متضمن دو معنی متضاد بن است * زیرا کہ اگر ضمیر علیہ راجع بمعاویہ باشد لعنت راجع باوست - و اگر راجع بعلیست استغفر اللہ من ذلك لعنت راجع بمعاویہ نخواہد بود - و عمرو بن عاص در آن وقت بمعاویہ گفت کہ عقیل لعنت بر تو کردہ بر علی از آنکہ ارجاع ضمیر با قرب اولی است *

﴿ وقدوة العارفين ﴾ شیخ فرید الدین عطار قدس سرہ در تذکرۃ الاولیاء در ذکر حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ فرمودہ کہ اصحاب رسول را دانستن از اصول ایمان است پس فضولی بکار نمی آید انصاف آن است کہ چون پادشاہ دنیا و آخرت محمد را میدانی و وزرای او را بجای او می باید شناخت

وصحابه را بجای خود و فرزندان او را بجای خود تاسنی پاك باشي و با هيچكس از پیوستگان باشامت کار نبود چنانچه او حنیفه رضی الله تعالی عنه را سوال کردند از پیوستگان پیغمبر علیه السلام که کدام فاضلتر است گفت از پیران صدیق و فاروق - و از جوانان عثمان و علی - و از زنان عایشه - و از دختران فاطمه رضی الله تعالی عنهم و رضوان الله تعالی علیهم اجمعین *

﴿ مہدی ﴾ کرمی من ہدی یدہی ہدایہ * و الامام الہمام محمد المہدی ﴿ ف ١١٠ ﴾ رضی الله تعالی عنه سیولد خلافاً للشیعة فانہ رضی الله تعالی عنه عندهم موجود مختلف للاعداء وهو رضی الله تعالی عنه من اولاد الحسن بن فاطمة رضی الله تعالی عنہما خلافاً للشیعة * فانہم یقولون من اولاد الحسین رضی الله تعالی عنه * ﴿ صاحب منتخب التواریخ ﴾ می نویسد کہ امام محمد مہدی بن امام حسن عسکری مادرش ام ولد بود در جس نام ولادتش شب جمعہ یازدہم شعبان سنہ خمس و خمسين و مائتین در سامرہ واقع شد غیبت صغری در زمان معتمد عباسی بتاریخ ست و ستین و مائتین * و غیبت کبری در زمان راضی بن مقتدر عباسی بتاریخ ثمان و عشرين و ثلاث مائۃ واقع شد انتہی * و عندنا اسمہ محمد و اسم اہیہ عبداللہ * و اسم امہ آمنہ * مولدہ بمکہ * و ہجرتہ ببیت المقدس و یكون فیہ قبرہ *

﴿ و حلیتہ ﴾ مسطورۃ فی کتب السیر و یظهر علی الخلق ولہ اربعون سنۃ فی مکۃ الشریفۃ یوم عاشوراء بعد العشاء و یفہم من بعض الرسائل ان ظهورہ فی المائتین بعد الالف * و فی وقت ظهورہ روایات مختلفۃ و یبایعہ ثلاث مائۃ و ثلاثۃ عشر رجلاً من اشراف القوم علی عدد اهل بدر بین الحجر الاسود و مقام ابراہیم * و معہ علم النبی علیہ السلام مکتوباً علیہ الیومۃ للہ * و حاملہ

شعيب بن صالح التيمي وايضا قميص النبي عليه الصلوة والسلام وسيفه واكثر من يبايعه اهل الكوفة واهل اليمن وابدال الشام ويملك الدنيا كلها كسليمان عليه السلام وذى القرنين يملك العرب والعجم بلا محاربة ومدة سلطته سبع سنين * وفي رواية ثمان * وفي رواية تسع * مقدم جيشه جبرئيل ومؤخره ميكائيل ومعه ثلاثة آلاف من الملائكة ويكون على رأسه سحاب فيه ملك يقول هذا هو المهدي الموعود فبايعوه وسعة كلامه من المشرق الى المغرب حتى يستيقظ النائم منه *

﴿وله﴾ خوارق وكرامات ويخرج من البلدة التابوت فيه سكينه من ربكم وبقية ممالك آل موسى وآل هارون واربعة الواح من التوراة وعصا موسى وحلة آدم وخاتم سليمان عليهم السلام * واذا اتى على بلدة يقول الله اكبر الله اكبر فيهدم جدران حصنها * فاذا ملك الارض كلها بعلاها عدلا بحيث لا يوذى الموزيات احداً ويلعب الصبيان مع الحيات والعقارب ويسكن في بيت المقدس ثم يبلغه الخبر بخروج الدجال * فينزل عيسى ابن مريم عليهما السلام * ثم الاصح انه يصلى بالناس ويقتدى به المهدي لان عيسى عليه السلام افضل فامامته اولى كذا في شرح العقائد للامامة الفتازاني رحمه الله تعالى وهو الاموال عليه الذي اتفق عليه الثقات من المحدثين (وقال القاضي عيسى) في رسالته في باب المهدي انه يجمع المهدي وعيسى ابن مريم في وقت الصلوة فيقول المهدي اميسى بن مريم تقدم فيقول عيسى انت اولى بالصلوة فيصلى عيسى عليه السلام وراءه ماموماً * وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما انه قال المهدي ينزل عليه عيسى ابن مريم يصلى خلفه عيسى عليه السلام * وعن ابي سعيد الخدري رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم المهدي مني اجلى

خوارق وكرامات امام مهدي

الجبهة اتقى الانف عملاً الارض قسطاً وعدلاً كما ملئت ظلماً وجوراً املك
سبع سنين *

(ف ۱۱۱) (النصيحة) هي الدعاء والطلب الى ما فيه الصلاح والنهي عما فيه الفساد *
وشيخ زين الحق والملة والدين داود بن سيد محمود شیرازی قدس سره (۱) که
صاحب سجاده شيخ برهان الدين غريب قدس سره واز عظمای اوليا
و کبرای این طائفه علیاست وصاحب کرامات ظاهره وجمع علوم ظاهری
و باطنی و مرقد مبارک در روضه خلد آباد که فاصله هشت کروه از خجسته
بنیاد اورنگ آباد واقع است فرموده که نصیحت بطریق کنایت باید گفت
بحکایتی و نظیری حسب الحال کس و چون صریح گویند خصومت باشد نه
نصيحت * چه نصیحت است و فقیحت و خصومت آنچه در خلا گویند
نصحت * و آنچه در لا گویند فضیحت * و آنچه صریح گویند خصومت *
سلطان المشايخ حضرت شاه نظام الدین بد او انی قدس سره فرموده کلامنیا
اشاره فاذا صار عبارة صار جفاء *

(ف ۱۱۲) (الولاية) القرينة والتصرف و القرابة الحاصلة من المتق او من الموالاة
و عند ارباب السلوك مرتبة عليا لخواص المؤمنين المقربين في الحضرة الصمدية
تحصل بالمواظبة على الطاعات والاجتناب عن السيئات و قدوة الجارفين
عارف نامی نور الدین شیخ عبدالرحمن الجامي قدس سره السامي (در نفحات
الانس من حضرات القدس) فرموده اند و لايت بر دو قسم است (ولايت
عامه) و (ولايت خاصه) ولايت عامه مشترك است میان همه مؤمنان -
قال الله تعالى الله ولى الذين آمنوا اخراجهم من الظلمات الى النور - و ولايت

(۱) و قيل داود بن خواجه حسين بن سيد محمود شیرازی قدس سره -

خاصہ مخصوص است بواسطہ ارباب سلوک * وہی عبارتہ عن فناء العبد فی الحق وبقائه بہ ۔ فالولی هو الفانی فیہ والباقی بہ ۔ و فناء عبارت است از نہایت سیر الی اللہ تعالیٰ ۔ و بقا عبارت است از بدایت سیر فی اللہ تعالیٰ * چہ سیر الی اللہ وقتی منتهی شود کہ بادیہ وجود را تقدم صدق یکبارگی قطع کند * و سیر فی اللہ آن گاہ محقق شود کہ بندہ را بعد از فنا ی مطلق وجودی و ذاتی مطہر از لوث حسیات از زانی دارد تا بسدان در عالم اتصاف باوصاف الہی و تخلق باخلاق ربانی ترقی کند * ابو علی جو زجانی گوید رحمة اللہ علیہ بالولی هو الفانی من حالہ الباقی فی مشاہدۃ الحق لم یکن لہ عن اخبار ولا مع غیر اللہ قرار (ولی آن بود کہ فانی بود از حال خود و باقی بمشاہدۃ حق سبحانہ و تعالیٰ ممکن نباشد مگر او را کہ از خود خبر دہد و باغیر خداوند بسیار آمد ۔ *

﴿ ابراہیم بن ادم رحمہ اللہ ﴾ مردی را گفت خواہی کہ ولی باشی از اولیاء اللہ تعالیٰ گفت بلی خواہم * گفت (لا ترقب فی شیء من الدنیا والآخرة و افرغ نفسك للہ تعالیٰ و اقبل بوجہک علیہ) بدینا و عقبی رغبت مکن کہ رغبت باینہا اعراض بود از حق سبحانہ و تعالیٰ و فارغ کن مر خود را برای دوستی خداوند دینا و عقبی را در دل راہ مدہ و روی دل بحق آر ۔ و چون این اوصاف در نو موجود شد ولی باشی *

﴿ و فی الرسالۃ القشیریۃ ﴾ ان الولی لہ منیان (احدہما) فمیل بمعنی مفعول و هو من يتولى الله امره (قال الله تعالیٰ و هو يتولى الصالحین) فلا یکله الی نفسه لحظۃ بل يتولى الحق سبحانہ رعایۃ (والثانی) فمیل مباۃ من الفاعل و هو للذی يتولى عبادة الله و طاقته فمبادتہ تجری علی التوالی من غیر ان یتخللہا عصیان ۔ و کلا الوصفین واجب حتی یکون الولی ولیا یجب قیامہ بحقوق اللہ

على الاستقصاء والاستيفاء ودوام حفظه الله اياه في السراء والضراء - (ومن شرط لولى) ان يكون محفوظا كما ان من شرط النبي ان يكون معصوما فكل من كان للشرع عليه اعتراض فهو مغرور مخادع - (قصد ابو يزيد البسطامي) قدس الله تعالى روحه بهض من وصف بالولاية فلما دنا من سجدته قعدت تنظر خروجه فخرج الرجل ورمي بزاقه تجاه القبلة فانصرف ابو يزيد ولم يسلم عليه وقال هذا رجل غير مأمون على ادب من آداب الشريعة فكيف يكون امينا على اسرار الحق) * (شخصي) بنزدك شيخ ابو سعيد ابيه الخير قدس سره در آمد و نخست پای چپ در مسجد بنهاد و نینخ اورا گفت باز گرد که هر که در خانه دوست ادب آمدن نداند ما را شاید که با و صحبت داریم انتهى (السراء) الرخاء و (الضراء) الشدة *

﴿الهجو﴾ الشتم بالشعر مخفی نماید که در احمد نگر * عمره الله تعالى وحفظه عن الخطر * در سنه یک هزار و یکصد و بست هجری اسحاق نام از قوم نوایت ذو ففونی بود در فرس بهره تمام دشت قوتش بر نظم و نثر غالب بود روزی از شخصی رسید که کدام کتاب می خوانی او گفت انشای ابو الفضل و طغرا اسحاق تبسم کرد و گفت که این چنین انشای در وقت بول می توان نوشت - ذو الفقار خان پسر وزیر المالك اسد خان هومي اليه را بمنت طلبداشته بر میسند مصاحبت و رقرار جاداد * روزی گفت که بفلان امیر ازین جانب خط منظوم باید نوشت اسحاق قلم برداشت و ذو الفقار خان اظهار مطلب میگرد و او بمجرد استماع جواهر مطالب را در سلك نظم بدیع با سهبت عاربت غریب و لطیف و مطبوع میکشید چون هوای تکبر و غرور در سر بسیار داشت در اندك زمانی صحبت بنا خوشی انجامید خط نستعلیق و شکسته خوب می نوشت

﴿ف ١١٣﴾

نور

در جلد نویسی یگانہ روزگار بود گلستان را بموجب فرمودہ سیدالسنند
سیدبخش قدس سرہ در یک شب تمام قلم آوردہ طالب علمی تابکافیہ داشت
در فارسی شاگرد عارف باللہ شاہ محسن (۱) رحمہ اللہ تعالیٰ بود۔ و عربی را
از جناب اقدس استاد الکمل فی الکمل حضرت سیدبخش الکرمانی الخیر ابادی
ثم الاحمد نگری قدس سرہ تلمذ نمودہ طبع عالی داشت و حضرت سیدبخش
قدس سرہ بپندہ میفرمودند کہ اسحاق طبع عالی داشت در حین قراءۃ
کافیہ سوالات اورا بفکر و تأمل جواب میداد۔ مدمن البنج بود۔ پست
قد۔ گردو۔ اسود اللون۔ گردیش۔ لباس مکلف می پوشید۔ ہمگی
ہمت طبع کثیفش مائل و مصروف بہ جو بود۔ و در جناب بزرگان بسیار
کنندہ دہنی میکرد۔ بامسماۃ رام بولی زن مسمی گیش قوم را چوت تعلق فسق
داشت روزی صحبت بر ہم خور و فہما بین ناخوشی پدید آمد۔ قصیدہ
طولانی در ہجو او بنظم آوردہ *

شیخ عظمت اللہ درویش احمد نگری کہ با عالمگیر بادشاہ گرمی صحبت داشت
بدزبانی او شنیدہ گفت ای اسحاق از من نمی ترسی فی البدیہہ قطعہ بنظم آورد
۱۰ بزم مضمون کہ نام من اسحاق است از مادہ سح و نام تو عظمت از مادہ
عظم یعنی من سح کہ کنندہ استخوان توام می بایستی کہ تو از من بترسی
نہ کہ من از تو روزی مدعو بودم مجلس ضیافت حاضر شد بعد فراغ ہر چند
تفحص کرد کہش خود نیافت یا برہنہ روان شد تا بدروازہ رسید صاحب (۲)

(۱) مرقد مبارک حضرت شاہ محسن قدس سرہ در احمدنگر در محلہ ممت
خان نزدیک یادگیر جانب جنوب واقع است ۱۲ منہ (۲) شیخ احمد کوروی
کہ کوس سخامی نواخت۔ ۱۲ منہ رحمہ اللہ

مجلس پرسید چه حالت است و موجب تشویش و تردد چیست فی البدیهه
آغاز کرد *

رفتم بمجلسی که درو جای من نبود
کفشی فرو گذاشتم و رای من نبود
دزدی بفرج زن چو پنداخت کفش را
صد شکر میکنم که درو پای من نبود
صاحب مجلس پاوش داد و معذرت نمود و رخصت فرمود *

﴿باب الهائم مع الدال﴾

﴿الهدایه﴾ و بتفصیل این مجمل بعبارت فارسی بفرموده بمضی احباب می
پردازد که هدایت نزدیک اشاعره و دلالت علی مایوصل الی المطلوب است
یعنی نمودن راهی که موصول بمطلوب بود * و نزدیک معترله ایصال الی المطلوب
است * و فرق میان دو معنی مذکور این است که اول مستلزم وصول بمطلوب
نیست * و ثانی مستلزم وصول بمطلوب است * و معنی اول منتقض می شود
بقوله تعالی انک لا تهدی من احببت (که خطاب بجناب رسالت مآب است
صلی الله علیه و آله و سلم یعنی هدایت نمیکنی تو کسی را که میخواهی و حال
آنکه پیغمبر ماعلیه الصلوٰه والسلام همه کس را راهنمایی بحق میفرموده پس
امر گرامی قدر مامور بود * و معنی ثانی منقوض است بقوله تعالی (واما تمود
فهدینام فاستجبوا المعی علی الهدی) یعنی اما قوم نمودن را هدایت کردیم پس
اینها اختیار نمودند ضلالت و گمراهی را بر هدایت * و اگر هدایت در اینجا
بمعنی دلالت الی المطلوب باشد معنی چنین می شود که اینها بمطلوب رسیدند
پس اختیار ضلالت و گمراهی نمودند * و ظاهر است که گمراهی بعد

﴿ف ١٤﴾

﴿٢٠٩﴾

وصول بمطلوب متصور نیست * و هل هذا الا تناقض فاحش وحق این است که هدایت لفظی است مشترک میان دو معنی مذکور و همین مختار طوسی است پس گاهی باقرائن بمعنی دلالت علی مایوصل مستعمل می باشد مثل (واما نمود فهدیناهم فاستجبوا العمی علی الهدی) و گاهی بمعنی دلالت موصله مثل انك لا تهدي من احببت) و تفصیل قرائن این است که هدایت گاهی متعدی می باشد بسوی مفعول ثانی بنفس خود مثل اهدنا الصراط المستقیم * و گاهی متعدی می شود بآلی مثل والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم * و گاهی بلام مثل (ان هذا القرآن یهدی للتی) ای یهدی الناس للتی ای للطریقه التی هی اقوم پس هر گاه که متعدی بنفس خود باشد بمعنی ایصال بمطلوب است و چون متعدی بآلی یا لام بود بمعنی اراده الطریق است فافهم و احفظ *

شخصی در رهجو شیخ مصلح اید کیش که مقرب و مشیر امارت مرتبه هدایت کیش بود و پدرانش مو تراشی می نمودند میگوید *

اصلاح که در قوت و امکان شما است

و سعی است که میراث بزرگان شما است

تنها نه هدایت است اصلاح پذیر

عالم همه سیرنگون بدو کان شما است

﴿ باب الهاء مع الراء ﴾

﴿ هر قل ﴾ بکسر الاول و فتح الثانی و سکون القاف علی وزن قطر اسم عظیم الروم * و کتب الیه نبی ناصلی الله علیه و آله وسلم هکذا (بسم الله الرحمن الرحیم من محمد بن عبد الله الی هر قل عظیم الروم فانی ادعوك بدعوة الاسلام اسلم تسلم * و سائر قصته فی کتب السیر *

باب الهاء مع الراء

﴿ باب الهاء مع النون ﴾

﴿ هند ﴾ بكسر الاول وسكون الثاني اسم ابن ابی هالة وكان هو اخا خياقبا
 السيدة النساء خاتون الجنة فاطمة الزهراء رضي الله تعالى عنها - وكان هندی بن
 ابی هالة رضي الله عنه وصاف النبي عليه الصلوة والسلام كما مر في ذكر اشرف
 الاسماء محمد صلى الله تعالى عليه وسلم *
 و صاحب فرهنگ ابراهيمي می نویسد که هند بالكسر اقلیمی بز رگ و نام
 معشوقه بشر و منكوحه معاویه (ا) و بسر هندی زیادتیه *
 وفي (كشكول) الشيخ بهاء الدين الماملي رحمه الله تعالى يقال فضائل الهند ثلاث
 كليله دمنه و لب الشطرنج و الحروف التسعة التي تجمع انواع الحساب
 انتهى * لعل المراد بالحروف الارقوم الهندسية او النقوش كما لا يخفى *
 ﴿ والفاضل ﴾ النامي مير غلام علي البلگرامي سلمه الله تعالى كتب في فضائل
 اقليم الهند رسالة عجيبه البيان عظيمة الشأن كنز الاحاديث الصحيحة معدن
 الاقاويل الرفيعة بالمباراة الفصيحة البليغة - وكان الصائب رحمه الله تعالى
 لم يطلع على تلك الفضائل ولهذا قال *

صائب از هند جگر خواره برون می آئی

دستگیر تو اگر شاه نمف خواهد شد

عفا الله عنه * و از بنجام معلوم می شود که هند نام بلاد معاویه است - و محمد
 افضل سرخوشی در کلمات الشعر امی نویسد وقتی که خونذ کار و دم در بهنیت
 نامه جلوسی و الا یعنی شاه جهان تحریر نمود شما که شاه جهان خود را تبیین
 کرده آید اگر ملک ما ایران و توران و غیره اقلیم داخل صبحان است شما

(ا) و از کتب معتبر سیر معلوم میشود که هند نام بلاد مطویه است ۱۲

بادشاہی انجاندارید بہترین نامہازد خدا عبداللہ و عبدالرحمن است یعنی
ازین اسماء اختیار کنید بمدمطالعہ بین الدولہ مصلحت کرد کہ این خطاب را
تغیر بایدداد طالب کلیم خبر یافته این بیت گذرانید *

ہندو جہان ز روی عدد چون برابر است

ہر دو خطاب شاہ جہان را مقرر است

ہمین بیت در جواب نوشتند و اورا زبر کشیدند تم لفظہ *

﴿ ہوش دردم ﴾ از جملہ کلمات قدسیہ حضرت خواجہ بہاؤ الدین

نقشبند است قدس سرہ المزین در رشحات است۔ و ہم از کلمات قدسیہ

حضرت خواجہ است ہشت فقرہ کہ بنای طریقہ خواجگان قدس اللہ

تعالی ارواحہم بر آن است۔ (ہوش دردم)۔ (نظر بر قدم)۔ (سفر در وطن)

(خلوت در انجمن)۔ (یاد کرد)۔ (بازگشت)۔ (نگاہ داشت)۔ (یادداشت)

﴿ اوماہوش دردم ﴾ آن است کہ ہر نفسی کہ از درون برمی آید باید کہ از سر

حضور و اگاهی باشد و غفلت بآن راہ نیابد *

﴿ و نظر بر قدم ﴾ آن است کہ سالک را در رفتن و آمدن در شہر و صحرا

و ہمہ جانظر او بر پای او باشد تا نظر او را گندہ نشود و جای کہ

نمی باید بیفتد و می شاید کہ فقر بر قدم اشارہ بسرعت سیر سالک

بود در قطع مسافت ہستی و طی عقبات خود برستی *

﴿ و سفر در وطن ﴾ آن است کہ سالک در طبیعت بشری سفر کند یعنی

از صفات بشری بصفات ملکوتی راز صفات ذمیمہ بصفات حمیدہ

انتقال فرماید ۔

﴿ و خلوت در انجمن ﴾ ۔ از حضرت خواجہ بہاؤ الدین قدس سرہ پرسیدند

﴿ ۱۱۰ ف ﴾

۱۱۰
ف

که بنای طریقه شمار چیست فرمودند که خلوت در انجمن با ظاهر
مخلق و بساطن بحق *

﴿ یاء کرد ﴾ عبارت از ذکر لسانی یا قلبی است که نزد ایشان مرسوم است *
﴿ و باز گشت ﴾ آن است که هر باری که ذا کر اگر زبان دل کلمه طیه را
بگوید در عقب آن همان زبان بگوید که خداوند مقصود من تویی و رضای
تو را که این کلمه باز گشت نفی کننده است هر خاطری را که بیاید از نیک
و بد تا ذکر او خالص ماند و سر از ماسوی فارغ گردد - و اگر مبتدی
در بدایت ذکر بکلمه از خود صدق در یابد باید که ترك آن نکند زیرا که
بتدریج آثار صدق بظهور آید *

﴿ نگاه داشت ﴾ عبارت از مراقبه خاطر است چنانچه در يك دم چند بار کلمه
طیه را بگوید که خاطر او بغیر رود - و مولانا سعد الدین قدس سره العزیز
در معنی این کلمه فرموده اند که يك ساعت بود و ساعت و زیاده از دو ساعت
آن مقدار که میسر شود خاطر خود را نگاه دارد که غیر بخاطر او نگذرد *

﴿ یاد داشت ﴾ عبارت از دوام آگاهی است بحق سبحانه و تعالی بر سبیل
ذوق - و بعضی باین عبارت گفته اند که حضور بی فیت است - و بعضی
اهل تحقیق مشاهده که استیلای شود حق است بر دل بتوسط حب ذاتی
کنایه است از حصول یاد داشت *

باب الیاء مع الراء

﴿ الیرقان ﴾ الدواء الذی جرب مرار الدفنه اذ کمره بالانفاسیه لعموم
النفع - نبات يك توله زاج سفید یعنی متکری شش ماشه - هر دور اعلیحه
کوفته از برچه گذرانیده وزن نموده آمیخته دو نیم ماشه از آن وقت صبح

در دهن اندازد و آب گل خشك تیسو که بوزن دو فلوس شب در آں آب
خیسانیده باشند صاف نموده بالای آن بیاشامد و بمدیک گهری نان گندم
بروغن چرب نموده بادل تور مرغن بخورد تا شش روز نهایت هفده روز
سفوف مذکور بوزن مسطور از آب مذبور میخورد باشد *

﴿ نوع دیگر ﴾ درخت کامونی مع بیخ و برک و شاخ - وزیره سفید بقیمت
دمری - شکر سفید ایضا بقیمت دمری تمام درخت مذکور از آب شسته
صاف نموده کوفته شیر بر آورده زیره هم کوفته شیر کشیده شکر انداخته
سه روز بناشته بنوشد و از نمک و روغن زرد پرهیزد مجرب است *

﴿ و ایضا ﴾ زیره یک و نیم ماشه کاسنی شش ماشه - بادیان سه ماشه - در آب
انداخته و ظرف را از بارچه پوشیده شب در هوا نگاه دارد وقت صبح
سائیده از بارچه گذرانیده در آب تیسو که بوزن دو فلوس گرفته بشب
در آب خیسانیده باشند انداخته بیاشامد و از روغن احتراز نماید در پنج شش
روز بر طرف شود *

﴿ باب الیاء مع الزای ﴾

﴿ یزید ﴾ مضارع معروف من الزیادة یقال لذلک المذاب علیه یزید زیادة
خوفه خال عن الصحة من الازل الی الابد معلوم من الغلة والفساد *

﴿ و هو ﴾ علم ابن معاویة بن ابی سفیان و ایضا علم ابن نهشل (و اعلم) ان یزید
ابن نهشل کان مشهورا بالجود والسخاء واعانة العاجزین عن انتقام الاعداء
واعطاء السائلین بغیر وسیلة عند اهلک المالكین اموالهم کما ان یزید بن معاویة
اشهر من الشیطان علیه اللعنة و الخسران فی الشرارة والخبائة و ایداء
اهل بیت رسول الله علیه الصلوة والسلام و اهل المدينة المکرمة ثلاثة ايام

باب الیاء مع الزای

﴿ ۱۱۷ ﴾

یزید

وقد قال النبي عليه الصلاة والسلام من اباح حرمي فقد حل عليه غضبي *
 (فغيره) * سوى علة الجوف غلتان (احدهما) انه علم مشهور في امره بقتل
 امير المؤمنين الحسين بن علي كرم الله وجهه على اختلاف الرواية
 او استحلاله واستبشاره عند سماع الخبر بقتله رضى الله تعالى عنه (والثانية)
 وزن فله فانه لو اترن فعله الشنيع مع سائر الافعال السيئة للمصاة الاولى
 والاخرين لرجح - ولهذا امتنع صرفه من جزاء الشر الى جزاء الخير وان
 سألت عن جواز اللعن عليه فانظر في اللعن * وهلك يزيد بن معاوية عليه ما هو
 اهله في رابع عشر من ربيع الاول سنة اربع وستين من الهجرة النبوية وله
 تسع وثلاثون سنة ودفن بمقبرة باب الصغير في فناء قرية حواريم من
 مضافات دمشق * وقال صاحب المجمل الفصيح انه ولد في الثاني والعشرين
 من الهجرة وكان مخمورا وسكران فتواجد في مجلس الرقص فوقع برأسه
 على الارض وانشق رأسه فهلك ودخل فيما دخل والله اعلم *

(وكان) * عبيد الله بن زياد امير الجيش وهو جهز علي امير المؤمنين الحسين بن
 علي كرم الله وجهه وعلى من كان معه من اهل بيته ورفقائه السعداء حتى قتله
 رئيس الاشقياء شمر بن ذى الجوشن لعنة الله عليه وسي عبيد الله الملعون بن
 زياد حرمة المكرم واهان بما يقشع من ذكره جلود الابدان * ويكي الملك
 والانس والجان - وكان مع امير المؤمنين الحسين رضى الله تعالى عنه ثمانية عشر
 رجلا من اهل بيته وستون رجلا من شيعة - وحكى ان شمر بن ذى الجوشن
 لعنة الله عليه لما قتل الامام الهمام واخذ برأسه وذهب به مع جماعته الخبيثة الى
 يزيد بن معاوية وهو يومئذ كان بدمشق حتى وصلت تلك الجماعة الى دير
 في الطريق فنزلوا اليه ليوابه فوجدوا مكتوبا على بعض جذرائه * (شمر)

أرجوامة قتلت حسينا * شفاعة جده يوم الحساب
 ﴿ فسألوا ﴾ الراهب عن السطرو عن كتيبه فقال انه مكتوب هنا من قبل ان
 يبعث نبيكم بمخمس مائة عام * وقيل ان الجدار انشق وظهر منه كف مكتوب فيه
 بالدم هذا السطر هكذا في حيوة الحيوان للفاضل الكامل كمال الدين الدميري
 رحمه الله * وانا لا ازيد على هذا في ذكر يزيد بن معاوية فلما زيد في مقاله يزيد ذلك
 سورة ماحواله ومناطة افعله - اعتبروا يا اولي الابصار ان سوء نفسه الخبيثة
 المملونة كيف سار سراية تامة الى اسمه حيث لا يسمى احدا احد آ باسمه
 قال الله ببارك وتعالى (وبئس مثوى الظالمين) ايها المحبون المؤمنون
 الصادقون الخارجون من طرق الخوارج الرافضون سنن الر وافض
 السالكون مسلك اهل السنة السنية والجماعة الهنية ان الدين تد مع والقلب
 يحترق بقصة شهادة سيد الشهداء حسين بن علي المرتضى قررة عين فاطمة
 الزهراء واتباعه الطيبين الطاهرين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين - اللهم هون
 علي شدايد الدنيا والآخرة ببركة جهم واحشني يوم القيامة معهم تحت لوائهم
 (هذا) ما حررنا بحسب الاتفاق في الليلة الماشرة من المحرم الحرام سنة اثنتين
 وسبعين ومائة والاف من الهجرة النبوية صلى الله عليه وعلى آله الكرام
 واصحابه المظام *

﴿ اليوم ﴾ ان اردت ان تعلم المساواة والتفاوت بين الايام والاليالى
 بسهولة فانظر الى الجداول الثلاثة الآتية فاهالم تترك شيئا *

﴿ ١١٨ ﴾

روز و محل			درجی نور			نصفه جزا			سرطان		
درج	طاس	پایول	درج	طاس	پایول	درج	طاس	پایول	درج	طاس	پایول
۱	۳۰	۷	۱	۳۱	۴۸	۱	۳۳	۱۳	۱	۳۳	۴۷
۲	۳۰	۱۰	۲	۳۱	۵۱	۲	۳۳	۱۴	۲	۳۳	۴۶
۳	۳۰	۱۲	۳	۳۱	۵۴	۳	۳۳	۱۵	۳	۳۳	۴۵
۴	۳۰	۱۷	۴	۳۱	۵۷	۴	۳۳	۱۶	۴	۳۳	۴۴
۵	۳۰	۲۱	۵	۳۲	۵	۵	۳۳	۱۸	۵	۳۳	۴۳
۶	۳۰	۲۴	۶	۳۲	۳	۶	۳۳	۱۹	۶	۳۳	۴۲
۷	۳۰	۲۸	۷	۳۲	۶	۷	۳۳	۲۰	۷	۳۳	۴۰
۸	۳۰	۳۱	۸	۳۲	۸	۸	۳۳	۲۱	۸	۳۳	۳۹
۹	۳۰	۳۵	۹	۳۲	۱۱	۹	۳۳	۲۲	۹	۳۳	۳۸
۱۰	۳۰	۳۸	۱۰	۳۲	۱۴	۱۰	۳۳	۲۴	۱۰	۳۳	۳۷
۱۱	۳۰	۴۲	۱۱	۳۲	۱۷	۱۱	۳۳	۲۵	۱۱	۳۳	۳۶
۱۲	۳۰	۴۵	۱۲	۳۲	۲۰	۱۲	۳۳	۲۶	۱۲	۳۳	۳۴
۱۳	۳۰	۴۹	۱۳	۳۲	۲۳	۱۳	۳۳	۲۷	۱۳	۳۳	۳۳
۱۴	۳۰	۵۲	۱۴	۳۲	۲۶	۱۴	۳۳	۲۸	۱۴	۳۳	۳۲
۱۵	۳۰	۵۴	۱۵	۳۲	۲۹	۱۵	۳۳	۳۰	۱۵	۳۳	۳۱
۱۶	۳۰	۵	۱۶	۳۲	۳۱	۱۶	۳۳	۳۱	۱۶	۳۳	۳۰
۱۷	۳۱	۳	۱۷	۳۲	۳۴	۱۷	۳۳	۳۲	۱۷	۳۳	۲۸
۱۸	۳۱	۷	۱۸	۳۲	۳۷	۱۸	۳۳	۳۳	۱۸	۳۳	۲۷
۱۹	۳۱	۱۰	۱۹	۳۲	۴۰	۱۹	۳۳	۳۴	۱۹	۳۳	۲۶
۲۰	۳۱	۱۴	۲۰	۳۲	۴۳	۲۰	۳۳	۳۶	۲۰	۳۳	۲۵
۲۱	۳۱	۱۷	۲۱	۳۲	۴۶	۲۱	۳۳	۳۷	۲۱	۳۳	۲۴
۲۲	۳۱	۲۱	۲۲	۳۲	۴۹	۲۲	۳۳	۳۸	۲۲	۳۳	۲۳
۲۳	۳۱	۲۴	۲۳	۳۲	۵۱	۲۳	۳۳	۳۹	۲۳	۳۳	۲۲
۲۴	۳۱	۲۸	۲۴	۳۲	۵۴	۲۴	۳۳	۴۰	۲۴	۳۳	۲۱
۲۵	۳۱	۳۱	۲۵	۳۲	۵۷	۲۵	۳۳	۴۲	۲۵	۳۳	۲۰
۲۶	۳۱	۳۵	۲۶	۳۳	۵	۲۶	۳۳	۴۳	۲۶	۳۳	۱۹
۲۷	۳۱	۳۸	۲۷	۳۳	۳	۲۷	۳۳	۴۴	۲۷	۳۳	۱۸
۲۸	۳۱	۴۲	۲۸	۳۳	۴	۲۸	۳۳	۴۵	۲۸	۳۳	۱۷
۲۹	۳۱	۴۶	۲۹	۳۳	۹	۲۹	۳۳	۴۶	۲۹	۳۳	۱۶
۳۰	۳۱	۵	۳۰	۳۳	۱۲	۳۰	۳۳	۴۸	۳۰	۳۳	۱۵

زردار			مخادول			نصف			میزان			عقرب		
درجہ	طاس	پایٹول	درجہ	طاس	پایٹول	درجہ	طاس	پایٹول	درجہ	طاس	پایٹول	درجہ	طاس	پایٹول
۱	۳۳	۹	۱	۳۱	۳۲	۱	۳۱	۳۲	۱	۲۹	۵۶	۱	۲۸	۱۱
۲	۳۳	۶	۲	۳۱	۲۸	۲	۳۱	۲۸	۲	۲۹	۴۹	۲	۲۸	۸
۳	۳۳	۳	۳	۳۱	۲۵	۳	۳۱	۲۵	۳	۲۹	۴۵	۳	۲۸	۵
۴	۳۳	۵	۴	۳۱	۳۱	۴	۳۱	۳۱	۴	۲۹	۴۲	۴	۲۸	۲
۵	۳۲	۵۷	۵	۳۱	۲۸	۵	۳۱	۲۸	۵	۲۹	۳۸	۵	۲۷	۵۹
۶	۳۲	۵۴	۶	۳۱	۲۴	۶	۳۱	۲۴	۶	۲۹	۳۵	۶	۲۷	۵۶
۷	۳۲	۵۱	۷	۳۱	۲۱	۷	۳۱	۲۱	۷	۲۹	۳۱	۷	۲۷	۵۴
۸	۳۲	۴۹	۸	۳۱	۱۷	۸	۳۱	۱۷	۸	۲۹	۲۸	۸	۲۷	۵۱
۹	۳۲	۴۶	۹	۳۱	۱۴	۹	۳۱	۱۴	۹	۲۹	۲۴	۹	۲۷	۴۸
۱۰	۳۲	۴۳	۱۰	۳۱	۱۰	۱۰	۳۱	۱۰	۱۰	۲۹	۲۱	۱۰	۲۷	۴۵
۱۱	۳۳	۴۰	۱۱	۳۱	۷	۱۱	۳۱	۷	۱۱	۲۹	۱۷	۱۱	۲۷	۴۲
۱۲	۳۲	۳۷	۱۲	۳۱	۳	۱۲	۳۱	۳	۱۲	۲۹	۱۷	۱۲	۲۷	۳۹
۱۳	۳۲	۳۴	۱۳	۳۰	۵	۱۳	۳۰	۵	۱۳	۲۹	۱۲	۱۳	۲۷	۳۶
۱۴	۳۲	۳۱	۱۴	۳۰	۵۶	۱۴	۳۰	۵۶	۱۴	۲۷	۱۰	۱۴	۲۷	۳۳
۱۵	۳۲	۲۹	۱۵	۳۰	۵۳	۱۵	۳۰	۵۳	۱۵	۲۹	۷	۱۵	۲۷	۳۳
۱۶	۳۲	۲۶	۱۶	۳۰	۴۹	۱۶	۳۰	۴۹	۱۶	۲۹	۹۳	۱۶	۲۷	۳۸
۱۷	۳۲	۲۳	۱۷	۳۰	۴۵	۱۷	۳۰	۴۵	۱۷	۲۸	۵۶	۱۷	۲۷	۲۵
۱۸	۳۲	۲۰	۱۸	۳۰	۴۲	۱۸	۳۰	۴۲	۱۸	۲۸	۵۶	۱۸	۲۷	۲۲
۱۹	۳۲	۱۷	۱۹	۳۰	۳۸	۱۹	۳۰	۳۸	۱۹	۲۸	۴۹	۱۹	۲۷	۱۹
۲۰	۳۲	۱۴	۲۰	۳۰	۳۵	۲۰	۳۰	۳۵	۲۰	۲۸	۴۵	۲۰	۲۷	۱۶
۲۱	۳۲	۱۱	۲۱	۳۰	۳۱	۲۱	۳۰	۳۱	۲۱	۲۸	۴۲	۲۱	۲۷	۱۳
۲۲	۳۲	۸	۲۲	۳۰	۲۸	۲۲	۳۰	۲۸	۲۲	۲۸	۳۸	۲۲	۲۷	۱۰
۲۳	۳۲	۶	۲۳	۳۰	۲۴	۲۳	۳۰	۲۴	۲۳	۲۸	۴۵	۲۳	۲۷	۸
۲۴	۳۲	۳	۲۴	۳۰	۲۱	۲۴	۳۰	۲۱	۲۴	۲۸	۴۵	۲۴	۲۷	۵
۲۵	۳۲	۵	۲۵	۳۰	۱۷	۲۵	۳۰	۱۷	۲۵	۲۸	۴۱	۲۵	۲۷	۲
۲۶	۳۱	۵۷	۲۶	۳۰	۱۴	۲۶	۳۰	۱۴	۲۶	۲۸	۳۸	۲۶	۲۷	۵۹
۲۷	۳۱	۵۴	۲۷	۳۰	۱۰	۲۷	۳۰	۱۰	۲۷	۲۸	۳۴	۲۷	۲۷	۵۶
۲۸	۳۱	۵۱	۲۸	۳۰	۷	۲۸	۳۰	۷	۲۸	۲۸	۳۱	۲۸	۲۷	۵۳
۲۹	۳۱	۵۸	۲۹	۳۰	۳	۲۹	۳۰	۳	۲۹	۲۸	۱۷	۲۹	۲۷	۵۳
۳۰	۳۱	۴۶	۳۰	۳۰	۵	۳۰	۳۰	۵	۳۰	۲۸	۱۳	۳۰	۲۷	۴۸

٩ قوس			١٠ جدى			١١ بنى			١٢ حوت		
درج	طاس	باينول	درج	طاس	باينول	درج	طاس	باينول	درج	طاس	باينول
١	٢٤	٢٤	١	٢٤	١٣	١	٢٤	٥٠	١	٢٨	١٤
٢	٢٤	٢٥	٢	٢٤	١٤	٢	٢٤	٥٣	٢	٢٨	٢١
٣	٢٤	٢٢	٣	٢٤	١٥	٣	٢٤	٥٤	٣	٢٨	٢٤
٤	٢٤	٢٣	٤	٢٤	١٦	٤	٢٤	٥٩	٤	٢٨	٢٨
٥	٢٤	٢٢	٥	٢٤	١٨	٥	٢٤	٢	٥	٢٨	٣١
٦	٢٤	٢٩	٦	٢٤	١٩	٦	٢٤	٥	٦	٢٨	٣٥
٧	٢٤	٣٩	٧	٢٤	٢٠	٧	٢٤	٨	٧	٢٨	٣٨
٨	٢٤	٣٨	٨	٢٤	٢١	٨	٢٤	٨	٨	٢٨	٤٢
٩	٢٤	٣٤	٩	٢٤	٢٢	٩	٢٤	١٣	٩	٢٨	٤٥
١٠	٢٤	٣٤	١٠	٢٤	٢٣	١٠	٢٤	١٦	١٠	٢٨	٤٩
١١	٢٤	٣٢	١١	٢٤	٢٥	١١	٢٤	١٩	١١	٢٨	٥٢
١٢	٢٤	٣٣	١٢	٢٤	٢٤	١٢	٢٤	١٢	١٢	٢٨	٥٦
١٣	٢٤	٣٢	١٣	٢٤	٢٤	١٣	٢٤	٢٥	١٣	٢٩	٥٩
١٤	٢٤	٣١	١٤	٢٤	٢٨	١٤	٢٤	٢٨	١٤	٢٩	٦
١٥	٢٤	٣٥	١٥	٢٤	٣٥	١٥	٢٤	٣١	١٥	٢٩	٨
١٦	٢٤	٢٨	١٦	٢٤	٣١	١٦	٢٤	٣٣	١٦	٢٩	١٠
١٧	٢٤	٢٤	١٧	٢٤	٣٢	١٧	٢٤	٣٣	١٧	٢٩	١٣
١٨	٢٤	٢٤	١٨	٢٤	٣٣	١٨	٢٤	٣٩	١٨	٢٩	١٦
١٩	٢٤	٢٥	١٩	٢٤	٣٢	١٩	٢٤	٢٢	١٩	٢٩	٢١
٢٠	٢٤	٢٢	٢٠	٢٤	٣٤	٢٠	٢٤	٢٥	٢٠	٢٩	٢٤
٢١	٢٤	٢٢	٢١	٢٤	٣٤	٢١	٢٤	٢٨	٢١	٢٩	٢٨
٢٢	٢٤	٢١	٢٢	٢٤	٣٨	٢٢	٢٤	٥١	٢٢	٢٩	٣١
٢٣	٢٤	٢٥	٢٣	٢٤	٣٩	٢٣	٢٤	٢٢	٢٣	٢٩	٣٥
٢٤	٢٤	١٩	٢٤	٢٤	٢٠	٢٤	٢٤	٥٦	٢٤	٢٩	٣٨
٢٥	٢٤	١٨	٢٥	٢٤	٢٢	٢٥	٢٤	٥٩	٢٥	٢٩	٤٢
٢٦	٢٤	١٦	٢٦	٢٤	٢٣	٢٦	٢٤	٢	٢٦	٢٩	٤٥
٢٧	٢٤	١٥	٢٧	٢٤	٢٢	٢٧	٢٤	٥	٢٧	٢٩	٤٩
٢٨	٢٤	١٤	٢٨	٢٤	٢٥	٢٨	٢٤	٨	٢٨	٢٩	٥٢
٢٩	٢٤	١٣	٢٩	٢٤	٢٦	٢٩	٢٤	١١	٢٩	٢٩	٥٦
٣٠	٢٤	١٢	٣٠	٢٤	٢٨	٣٠	٢٤	١٢	٣٠	٢٩	٥٩

و ختمت بحسن توفیقه هذا الكتاب يوم الجمعة رابع عشر من المحرم الحرام
المتنظم في سلك شهور الف و مائة و ثلاث و سبعین من الهجرة المقدسة
في البلدة الطيبة احمد نگر من مضافات اورنگ آباد خجسته بنیاد عمرهما الله
تعالی الى يوم التناد *

روایات چند مناسب حال مشتمل بر شکر و سپاس از دمتعال و درودنا محدود
برسید الرسل علیه و علی آله افضل الصلوات و ا کمل التحیات و وصف این
کلمه صدق و صفار و ضه رعنا و حدیقه علیا *

بفضل خداوند عالیجناب * بنحوی شده جلوه گر این کتاب
بسی روز و شب در پیش تاختم * بسی عیش و آرام در باختم
پس از محنت سالها شد تمام * بمون محمد علیه السلام
بود معدن گوهر بی بها * جوهر فروش و جواهر نما
باین جامه میت که دیده کتاب * بهر سائلی میرساند جواب
بود روضه از ریاض جنان * نشاند در و هر گلی باغبان
بدیده کسی از وضع و شریف * بهاری چنین در ربیع و خریف
نهالان او تازه و باردار * خزان را اندوداند بهار
بجز راستی سرو او دم زد * کمره بعمه در خدمت هنر خرد
ستاده بیک بادراین انجمن * رسائید به مزد به سخن چمن
که آزادی آمد ز قید خطا * هم از جهل و گمراهی ناسزا
نسیحی که عنبر فشان می وزد * بو خسپا را ز هارد لها سزد
شفاراد رو نسخه بو علی * حیا ضش ز آب بها ممسلی
اگر مصر خوانی رو باشدت * بخر هر متاعی که می بایدت

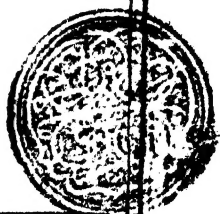
هر باب او گر گذاری قدم * فرو بشند هر جنس را بی درم
 د کاکین بازار او زرنگار * نشسته در و سوقیات باوقار
 بشجر ف قانی عمامه بسر * عیشک تاری قبا ئ (۱) به بر
 بلعل بدخشان و در عدن * چو گل های رنگین بصحن چمن
 دکا نها ازین جنس پیراسته * جواهر فروشان صف آراسته
 نه بینی در (احمد نگر) مشتری * مگر ز آسمان مشتری بنگری
 بامصار دیگر سخن پرورند * محال من خسته مشفق تر اند
 سرا بس بود قدر دانی شان * اگر کس نداند ند ارد زیان
 نخوا هم بر این امر مزدا ز کسو * امید از خداوند دارم بسی
 درین دهر دون پرور ناسزا * خریدار چهل اند و جا هل رسا
 شده علم و علما همه ناسند * بد لها شد ند جا هلان ار چند
 خصوصاً چو حکام این سرزمین * بقر خدایند اعدای دین
 شدند مسلمین بی وقار و خراب * قار بنا من شدید العذاب
 شکستند گوران اهل قبور * سبکبار کردند تانفخ صور
 مساجد که بودند اندر رکوع * فتا دند هر سجود از خضوع
 زیات برگشته و فعلی بذ * که آید ز مامر دم بی خرد
 پی گو شمال این همه اشقیا * مسلط نمود است بر ما خدا
 زعدای دین ای خدای کریم * نکهدار ما بفضل عمیم
 پی احتیاجم بدلیل ز شات * مبر زینهار ای خدای جهان

(۱) المراد به تفصیل کل لفه مکتوب بالمدار الشجر فی ۱۲ منہ

﴿ تصدیقه غرا ﴾

بعد حمد کرد گار و نعت احمد مصطفی
می سرایم وصف این گلدسته صدق و صفا
گلشن علما بود در وصف او گویم سزد
جنت الفردوس والاها رتجری تحتها
ازخیا بانس همه گهای رنگین از علوم
در نظر آید چو بکیشا بند هریک بابها
بحر موج معانی جامع ابتکار فکر
معدن اولویبحاث و لطف مؤلف بابها
شمع بزم نکته دان مجلس افر و زسبخن
مبتدی را راهنما و منتهی را آشنا
همدم فضلا بود در دوستی کامل عیار
باو فاو بامروت بی نفاق و بی دغا
مردم چشم فطانت دیده نادیدگان
مردم دل رازنده سازد کور را کل جلا
فاضلی صاحب کمالی واقف اسرار علم
عالم کنه همه اشیا مگر کنه خبیثا
مخبر اخبار عالم از رده وحدت کند
جمله اخبار را راجع سوی یک مبتدا
بهتر استغفار ازین لاف و گداز ای راستان
عفو فرمائید از جرم و خطای بی نوا

من که در احمد زگر در باختم عمر عزیز
 کی توانم ساخت چیزی را که کس گوید نشا
 لیک از طفلی به پیری شغل علمی درخور است
 هست بر من لحه تعطیل رنج سالها
 زین سبب در یوزه کرده ساختم مجموعه (۱)
 گر قبول مقبلی افتد پیاد آرد مرا
 گر خطایی رفته باشد ناظران را لازم است
 اینکه در اصلاح او کوشیده در پوشند خطا
 مگر پسند خاطر ایشان قد زان نکته
 یاد فرموده فراموشم نسازند از دعا
 گرچه از دنیا بدلی زارم اما این عیال
 پای بندم کرده نگذارند سوی مدعا
 یارب از دنیا و مافیها مرا آزاد کن
 شما از صحبت اعدای دین مجتبی
 از طفیل احمد مختار و آل باک او
 از هموم هر دو عالم در امان داری مرا
 هم باصحاب کرامش کان چهار ارکان دین
 یعنی آن شیخین و عثمان و علی مرتضی
 گفتگوی مامضی رنگ شکایت میدهد
 دم مرز عبدالبی خاموش از چون و چرا

(۱) بفضل الله تعالى در پنجاه ال تصنیف با تمام رسید - منه

